

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

22 decembrie 1999 -
12 ianuarie 2000
(Anul XXXII)

51
52

DOSAR

G. CĂLINESCU

și

ACADEMIA

(pag. 21-28)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

După zece ani

NU NUMAI că, la un deceniu de la evenimentele din 16-22 decembrie 1989, nu știm cu exactitate ce s-a întâmplat, dar o parte din certitudinile pe care le aveam atunci s-a spulberat. Justiția și-a făcut datoria în prea mică măsură. Au apărut sute de articole și o sumedenie de cărți care, în loc să clarifice lucrurile, le-au întunecat. Destui martori și comentatori nu mai vorbesc despre o revoluție. Unii preferă s-o numească revoltă populară. Teza loviturii de stat pare altora din ce în ce mai plauzibilă. Și să nu-i uităm pe cei care neagă pînă și schimbarea regimului politic. E adevărat, pe de altă parte, că toate revoluțiile din lume au fost, cu trecerea timpului, privite într-o lumină diferită decît în posteritatea imediată. Istoria se scrie și se rescrie. La două sute de ani de la Revoluția Franceză, puțini istorici mai împărtășeau opinia colegilor lor din secolul trecut. Nici interpretarea Revoluției din Octombrie, din Rusia, nu mai este aceea pe care au învățat-o la școală cîteva generații, din estul sovietizat, dar și din vestul democratic. Se cuvine făcută totuși precizarea că niciodată lumea n-a beneficiat de atîtea informații ca astăzi și de o circulație mai rapidă și mai extinsă a lor. În postistorie, era de așteptat ca adevărul să iasă mai bine la iveală, o dată cu scăderea influenței ideologiilor care au manifestat în trecut imaginea realității.

Un lucru e sigur și e nevoie de multă rea credință pentru a-l tăgădui: în 1989 a avut loc în România, ca și în toate țările foste comuniste din Europa, o schimbare de regim politic. Chiar dacă elemente din nomenclatura și din securitatea comunistă păstrează o bună parte din puterea politică și economică, ele se supun regulilor jocului democratic. Pluralismul politic sau libertatea presei, spre a da doar aceste exemple, sînt cîștiguri necontestabile. Mai mult sau mai puțin știrbită de vechi mentalități și de noi deprinderi, economia de piață a luat locul planificării centrale. România în tranziție poate fi încă o țară săracă, exploatată mafiot, coruptă administrativ și parțial necivilizată, dar ea nu mai este, cu certitudine, România comunistă. Indiferent de sensul atribuit schimbării, ea s-a produs: fie că vorbim de abandonarea unei viziuni totalitare în favoarea uneia liberale, în felul lui Hayek, fie că vorbim de trecerea de la o societate închisă la una deschisă, conform tezei lui Popper, fie că adoptăm perspectiva foarte simplă a lui Aron, după care multi partidismul în locul partidului unic conduce nesmintit la democrație.

O sechelă de gîndire marxistă îi împinge pe unii să susțină că în 1989 a fost o revoluție tocmai fiindcă s-a schimbat regimul politic. Revoltele populare n-ar avea, ele, acest efect. Mi se pare că n-are rost să pariem pe concepte care nu sînt perfect definite. În ce mă privește, nu mă sfiesc să cred că milioane de oameni au fost martori sau participanți la o revoluție care le-a modificat profund existența. Nu mi se pare absurdă nici opinia, destul de răspîndită, că, în ultimii ani ai lui Ceaușescu, s-au pus la cale una sau mai multe lovituri de stat sau chiar de palat. Problema este că ele n-ar fi reușit, probabil, în decembrie 1989, sau chiar și mai firziu, dacă în întreaga Europă centrală și de răsărit nu s-ar fi simțit efectul *perestroikăi* și *glaznostului* gorbaciovist. E cu totul secundar faptul că la Malta, ca la Ialta cu o jumătate de secol înainte, americanii și sovieticii au căzut la pace. Mobilurile cedării sovieticilor veneau din însuși sistemul comunist. Alternativa era una singură. Iar presiunile lui Gorbaciov asupra lui Honecker, Jivkov sau Ceaușescu nu erau doar tactice și nu ele au condus la dezagregarea lagărului comunist. Au constituit un impuls, nu o cauză. Cauzele procesului sînt adînci și ample. Prezența ori absența unor factori străini de agitație la Timișoara, la București, înainte de săptămîna de la mijlocul lui decembrie 1989, este nerelevantă. Cu sau fără "turiștii" de care se tot vorbește, căderea lui Ceaușescu s-ar fi produs, și nu peste mult timp. Nici "teroriștii" nu reprezintă un element esențial. Au fost, probabil, produsul unei lupte pentru putere, combinat cu nevoia de supraviețuire a unor structuri anterioare. Ceea ce contează cu adevărat este faptul că România de astăzi nu mai este o dictatură comunistă.

Acestea fiind zise, n-aș vrea să se înțeleagă că nu doresc să știm mai mult, și, de ce nu, totul, despre decembrie 1989. Societatea civilă renăscută, presa liberă, istoricii și justiția trebuie să-și facă datoria pînă la capăt. Dar adevărul, dacă-l vom afla, nu va schimba cu nimic realitatea: trăim într-o Românie democratică și care are dreptul să spere la normalitate, la prosperitate și la civilizație. Cînd le va realiza, asta depinde numai de noi.

INEDIT

**Răsfoind
scrisori
de la
HORIA
STAMATU**

(pag. 14-15)

**Secretul lui
Moș Crăciun**

(pag. 3)

**Eric Hobsbawn,
Timothy Garton Ash,
Francis Fukuyama
despre
ÎNVĂȚĂMINTELE
CONFLICTULUI
DIN KOSOVO**

(pag. 46-47)

*Urăm cititorilor și
colaboratorilor noștri
La mulți ani!*

CONTRAFORT

de *Mircea Mihailescu*

ÎN PREAJMA... CONTRAREVOLUȚIEI (2)

DACĂ românii acceptă, așadar, ideea că în 1989 regimul Iliescu a "emanat" în urma unei revoluții, putem vedea, ca ipoteză de lucru, în regimul Constantinescu inițiatorul... contrarevoluției. Cum revoluția însăși s-a dovedit extrem de originală, la fel este și contrarevoluția. Paradoxul e doar aparent. De bine, de rău (mai ales de rău!), marile câștiguri instituționale din societatea românească se datorează primelor luni ale regimului Iliescu. Sub presiunea extraordinară a străzii, în decembrie 1989 România a făcut saltul incredibil de la comunismul cel mai necrutător din Europa la o societate a tuturor libertăților. Marile reforme (câte au fost și cum au fost) atunci și doar atunci au avut loc. Tot ce ne-a fost dat să trăim (sau, mai bine zis, să îndurăm) de atunci încolo e un chinuit proces de reîntoarcere la un comunism fără Ceaușescu.

Funcțiile statului, eminamente repressive, au rămas intacte, de nu cumva s-au și întărit prin mijloace specifice: de la protecționismul "pe sprânceană" al guvernelor Roman, Stolojan, Văcăroiu, cu sprijinirea necondiționată a unei "clase muncitoare" rămasă, ca mentalitate, în eficiență, la nivelul secolului al nouăsprezecelea, la fiscalitatea discreționară și aberantă a premierilor Ciorbea și Vasile, s-a urmărit salvarea, dacă se putea totală, a structurilor comuniste. Prin mijloace specifice, dar mânăți de aceeași ideologie, administratorii din ultimii zece ani ai treburilor țării au dus aceeași politică a comunismului păgubos, trăgând de timp în speranța că lucrurile vor intra în matcă de la sine. De intrat au intrat ele - însă în prăpastie!

Oameni crescuți sub comunism, educați în școli comuniste, condiționați, unii, de apartenența la nomenclatura mai înaltă sau mai mărunță, alții aspirând să joace rolul de tătuci de extracție bolșevică, dar cu toții obsedați de îmbogățire pe spinarea statului, au băgat în roata privatizării toate bețele imaginabile și inimaginabile. Sursă predilectă de înăvuițire, trecerea din patrimoniul statului în cel particular a resurselor țării a fost și a rămas principala obsesia a politicianului român. Afundați până-n gât (direct sau prin interpuși), amușinând cu un talent infailibil orice acțiune aducătoare de profit, e de mirare cum, posedând asemenea abilități, oamenii noștri de partid n-au făcut din România un paradis al bunăstării. Firește, talentele lor sunt, ca mai tot ce mișcă la noi, condiționate de mediul politic poluat. E vorba, de fapt, de o înhăitare fără scrupule între oameni cu acces la informații și posesorii capacității de a folosi pe scară largă presiunea politică.

Un înșetat de putere precum dl. Constantinescu n-avea cum să reziste presiunii insuportabile a cercului de oțel al corupției. Rămân la convingerea că eșecul regimului său e reprezentat de conjuncția a doi factori psihologici greu de înlăturat. Pe de o parte, iluzia, de nimic susținută, că Occidentul se va năpusti spre România cu miliarde de dolari pentru a ne salva de la înec. Pe de alta, frica de reformă, abil întreținută de camarilă, de serviciile secrete și de diverșii pioni otrăviți lăsați în urmă de Iliescu. Abandonat de intelectualitate, care a sesizat rapid slăbiciunea atuurilor prezidențiale, dar și fisura morală tot mai greu de ascuns a omului Constantinescu, președintele s-a repliat la Cotroceni ca într-un bunker.

Doi ani de zile, semnalele venite din spre reședința prezidențială au fost mai

anemice decât piuiturile puilor înfometate rătăciți de cloșcă. Interesat doar să-și întărească poziția, dl. Constantinescu a căzut în capcana rolului de "mediator": falimentarul sistem al algoritmului politic i-a retezat, însă, orice putință de a recurge la manevre salvatoare. Și asta pentru că fiecare dintre miniștrii numiți în funcție n-aveau nici mandatul, nici interesul să servească altceva decât intereselor de grup.

În loc să fie o locomotivă a reformei (așa cum i-o ceruseră imperativ, cu disperare aproape, alegătorii din 1996), dl. Constantinescu a devenit o anexă, un balast al ei. Existau toate pârgurile legale și constituționale, exista puțința de a stabili un dialog cu liderii partidelor și mai exista, la rigoare, și soluția retragerii de la putere. Vehemența contestării de azi își are originile nu cum, proteste, se spune, în manevrele deochiate ale opoziției, ci în dezamăgirea și disperarea electoratului. Refuzând să asculte avertismentele date timp de trei ani, dl. Constantinescu a rămas să înfrunte, astăzi, de unul singur contestațiile pe deplin motivate ale celor pe care, prin pasivitatea, indolența și minciunile sale i-a sfidat continuu.

La Alba-Iulia, adică în Transilvania, unde dl. Constantinescu se mai bucură de o brumă de sprijin, cred că s-a iscalit ultimul act dintr-una din cele mai urâte experiențe politice ale ultimilor zece ani: și anume, ca un președinte care întrupa speranțele României să devină ținta batjocurii populare. Chiar dacă în spatele huiduielilor grobiene s-au aflat oamenii lui Iliescu, nu-mi explic, totuși, de ce nici o voce, dar absolut nici una, nu s-a ridicat într-o apărare a d-lui Constantinescu! Singura concluzie ce poate fi trasă din această întâmplare plină de tâlc e că actualul președinte le-a devenit românilor, în cel mai bun caz, indiferent!

Și iată cum, în ciuda tuturor previziunilor, a speranțelor și a logicii, regimul reprezentat de către Emil Constantinescu s-a metamorfozat în cel mai virulent agent al contrarevoluției ce se desfășoară astăzi în România. El și numai el, prin greșelile sale, prin incapacitatea de a gestiona țara, a readus de la groapă mortul neo-comunist. Nu mă îngrijorează prea mult că șlehta guralivă a lui Ion Iliescu va câștiga alegerile viitoare. Neputința structurală a bolșevicilor de a face și cel mai neînsemnat bine țării îi va trânti, în scurtă vreme de la preluarea puterii, în țărâna nimicinicii din care s-au întrupat. Mă înfricoșează, în schimb, lovitura de moarte pe care a primit-o ideea de democrație, de reformă și de cinstire în România constantinesciană. Politicianismul odios și cinismul nărușinat (capitole la care excelează țărăniștii cu sau fără dosar la securitate), nesimțirea și lăcomia pedicilor lui Petre Roman, moleșirea vinovată a societății civile sunt în totalitate imputabile celor care au confiscat cele mai nobile idei și cele mai legitime aspirații ale românilor. Economia, oricât ar fi ea de distrusă, poate fi pusă pe picioare. Dar speranța și credința în destinul acestui popor, batjocorite cu o nerușinare unică, tare mi-e teamă că sunt compromise pe vecie. Fără s-o știe, și poate fără să-și propună, contestării de la Alba-Iulia au început scrierea unei noi istorii. O istorie a românilor care nu mai dau doi bani pe ideea de Românie. În fața celeilalte Istории, în care ne încăpătânăm să credem, dl. Constantinescu va figura în eternitate între marii arhitecți ai dezastrului național.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

ÎNTR-O emisiune t.v. dl. N. Manolescu mărturisea că e dificil și riscant să te pronunți asupra talentului celor care scriu versuri în adolescență, pentru simplul motiv că pe la 14-16 ani absolut toți sunt *talentați*, absolut toți scriu precum ar respira. Ce vor face ei cu acest dar, odată cu trecerea timpului, rămâne de văzut. Mulțimea lor își va răi fatalmente rândurile în fiecare an, rămânând până la urmă un grup restrâns din care se aleg doar câțiva poeți adevărați. În vară, am primit din partea a două eleve de la "Școala Centrală" din București versuri de o grație desăvârșită, fiecare mărturisindu-și în scrisoare poezii preferate, fără ca vreuna dintre ele să fie emilydicksoniană, prevertiană, soresciană, nichitastanesciană ori blagiană. Idealizând tot ce urmează să trăiască, proiectând deocamdată sufletul lor în absolut, urmează să și-l recupereze scriind, încet, peț de-o viață, descoperindu-și fiecare amprenta proprie, inconfundabilă. Am găsit într-una din poezii următorul vers: "Nu va mai fi niciodată ce n-a fost", care mie mi-a sunat bine, chiar foarte bine și exact. Pentru că *ce n-a fost* și care nu va mai fi niciodată, intră corect în categoria celor care au făcut din plin parte din realitate. *Absența* a ceva, a orice, este o realitate care se manifestă și doare mai tare decât *prezențele* din aceeași realitate, absența fiind resimțită dureros și trăită astfel cu o intensitate sporită. Intuiția poetei a mers, nu știu cât de conștientă aceasta de valoarea propriului vers, foarte adânc. Să sperăm că astfel de versuri bogate, paradoxale, se vor înmulți în poeziile ce urmează a fi scrise. Prietenile noastre n-au altceva mai sfânt de făcut decât să continue demersul lor. La toți adolescenții care scriu, nu-mi dau seama prin ce mecanism misterios, este perpetuat obiceiul de a scrie precum ar respira, precum ar vorbi dintr-o suflare. Apar atunci în texte foarte multe cratime ce mutilează sunetul bun: *ne-necăm* în loc de *ne înecăm*, *ceața groas-a* vremii în loc de *ceața groasă* a vremii, *asear-a* răsărit în loc de *aseară* a răsărit, ori, și mai chinuit, o stea mică *și-alba în nalt*. Că limba română contemporană nu mai suportă aceste formule copilărești este un lucru știut de toată lumea. (*Luiza Fediuc* și *Alexandra Cioculescu*, București)

● Puține sunt scrisorile pe care simt nevoia să le păstrez, scrisori care dezvăluie cazuri de disperare acută, ființe în căutarea unei soluții de întreținere, unui motiv de supraviețuire, și cazuri de armonie interioară, ființe cu psihic bun care știu să îndure, să depășească situații grele *scriind*. Scriind versuri, scriind scrisori cutremurătoare, scriind. Voi păstra deci scrisoarea dvs. pentru datele ei prețioase, și pentru câteva amintiri. Totuși, problema care va frământa este una singură, deocamdată. "Nu am scris mult - spuneți. Și premiile obținute, care m-au bucurat foarte mult în primele momente, m-au făcut să mă indoiesc și mai tare de așazul meu talent. Dacă aș fi fost sigură de mine, de valoarea mea, probabil nu v-aș trimite nimic..." Nesiguranța, îndoiala sunt în cazul dvs. justificate. Credința că puteți scrie a intervenit, dacă am înțeles eu bine, instantaneu, atunci când contextul, prezența foarte tinerilor poeți invitați din toată țara să petreacă o scurtă vacanță la Ipotești, v-a contaminat sublim, v-a antrenat la încercări, răsplătite, iată, cu premii remarcabile, cărora parcă nu le mai simțiți gustul bun de la început. Ce pot eu să vă spun? Cred că sunteți posesoarea unei personalități luminoase și a unui farmec cutezător, entuziasmant. Lângă versuri, aceste calități rare posibil să fi înclinat cântarul juriului către iluzie. Trebuie să scrieți mai mult, și tot timpul, ca să vedeți singură dacă nu cumva dați de margini, dacă nu vă repetați, dacă temele nu se subțiază, dacă imaginile sunt bine găsite și nu cumva ies din rezonanță pe care le-ați acordat-o cu ușurința celui îmbătat de cutezanțele începutului. Nu poți cu aceeași credință să sper și cu aceeași gură să spui: *Doamne! dar și Mi-a spus vrăciul du-te...* Reușit finalul poeziei *În loc de epilog*, interesant motivul cerșetorului fără degete, și poate și a doua jumătate dintr-un poem fără titlu: "Și cine pentru cine mai visează?/ alunecă gânduri pe poduri/ (nimeni nu recunoaște Styxul)/ sub pod priviri ferfenițe/ aruncă în noi cu statui/ nimeni nu merge mai departe/ fiecare alunecă extaziat/ pe propriul chip ce i-a fost dat". (*Florentina Toniță*, Botoșani)

● Cred că textul cropicii dvs. este bine scris. Fără să fi văzut spectacolul, calitățile mi se par evidențiate corect. Într-un stil lapidar, cronicarul pledează și mă convinge că spectacolul merită să fie văzut. Dar nu înțeleg de ce ați trimis textul la Post-restaurant? Fatalmente, din mai, când a sosit, plicul dvs. a stat nedescăcut până acum, când i-a venit rândul. Înțelegeți? Post-restaurantul este o redută asaltată de mii de viteji. Data viitoare, pentru operativitate, semnați cu numele întreg, adresându-vă conducerii publicației. (*Simona F.*, Piatra-Neamț)

● "Ce chestie! / Să ai 18 ani - 18 ulcioare de arșiță / Și să asmeni frunzele / Cu cuvintele verzi / Să intri-n biserică / Precum în geana unui orb / Să simți cum pline de spaimă / Gândurile intră-n zăvoare! / Ce chestie! / Să ai 18 ani - 18 ulcioare de arșiță!" Luat la bani mărunți, poemul acesta s-ar putea destrăma ușor, ca și imediat următorul, intitulat *Limba profilului meu de română*, sau oricare altul din grupajul trimis, *Pastel cu flăcări la mila 23*, *Ochiul Ciclonului* sau *Vipere suierătoare*. Ce le păstrează totuși în atenția cititorului este câte-o imagine bine simțită rădăcină în cadrul triblism, lejer, cu care nu se prea impacă. Autorul, care este elev într-a XI-a F, la Colegiul dobrogean "Spiru Haret" din Tulcea, lasă însă să i se citească printre rânduri o tensiune interioară, aerul unor enorme întrebări, setea de a găsi răspunsul corect la fiecare, în fine, aplombul uimitor cu care își susține cu maximă concizie discursul liric, toate acestea indicând fibra unui poet cu viitor. (*Cătălina Bejenaru*, Tulcea)

● "Nu am pretenții de publicare, cu toate că ar însemna foarte mult pentru mine să știu că ceva al meu e acolo, în ziar, ceva fix, ceva peste care n-aș putea să trec ca să fug în altă parte. Nici nu consider că ar fi altceva decât un naiv început - scrieți într-un final. Spațiul de care dispun e infim, epistolele dvs. sunt lungi, dar nu nefiresc de lungi, și pe deasupra torentialitatea lor e fascinantă. Simțiți-vă ocrotit în acest semn pe care vi-l dau. Nu poezia este punctul forte ci textele în proză, corespondența și cu siguranță jurnalul. (*Ionuț Tudorana*, Roșiori)

România literară

Editată de:

- **Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii**

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Mihai Minculescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro;

http://www.sfos.ro/news/romlit

Secretul lui Moș Crăciun

INTR-O seară de iarnă, să fi fost cu vreo trei zile înaintea Crăciunului, stăteam eu în fața unui foc tare jucăuș și mă gîndeam la cîte și mai cîte șotii de-ale mele cînd, dintr-o dată, mă pomenesc că din gura sobei iese un moșulică zgribulit, cu nasu' cam roșu', îmbrăcat într-un surtuc uriaș pentru statura lui de piticot și tîrîind după el un ditamai sacu' peticit prin toate părțile. După ce ieși din gura sobei, cum vă spusese, tuși de cîteva ori, pesemne se cam înecase cu fumul, își scutură pelerina ponosită și începu să se uite primprejur. Deși eram chiar în fața lui (dacă aș fi întins mîna l-aș fi dat într-o secundă de-a berbeleacu') moșu' părea că nu mă vede. Deschise traista, scoase din ea o pereche de ochelari de pe vremea lui Pazvanti, cu rame subțiri de sîrmă și cu niște dioptrii uriașe, și-i puse pe nasul nu mai lung de un centimetru și jumătate cu cel mai preocupat și serios aer din lume și apoi începu să privească undeva spre tavan. Probabil căuta o faptură omenească, de vreme ce se tot ridica pe vîrfuri și se tot muncea să ajungă cu privirea cît mai sus. Pentru un piticot ca el un om trebuie să pară ca muntele Everest pentru noi. Oricum, cu toate eforturile, nu reuși să-și dea seama dacă în încăperea semiîntunecată se afla sau nu vreun specimen de felul celui cautat. Prin urmare își luă iar sacul în spinare și începu să înainteze cu pas hotărît către piciorul meu sting. La doi centimetri se opri ca-n fața unui obiect familiar, pe care-l întîlnise de sute de mii de ori în viață, și rămase cîteva secunde nemișcat. Eu încercam să-mi țin respirația cît mai mult cu putință, aveam toți mușchii încordați ca înaintea startului la o cursă de alergare și aproape că nu mai știam pe ce lume sînt. Nu era cumva numai o închipuire de-a mea, nu adormisem oare în fotoliu și începusem să visez cu ochii deschiși?! Auzisem eu că oamenii pot dormi și cu ochii deschiși. Ori poate focul trezise în mine halucinațiile astea ciudate cu piticoți ochelariști cărînd saci cîrpiți în spinare! Pe cînd îmi dădeam eu așa cu presupusul, moșu' scotoci iar în sac și scoase un fel de lanternă minusculă pe care o îndreptă în sus. O fracțiune de secundă n-am mai văzut nimic. Raza de lumină mă lovi dintr-o dată în față și nemaiputîndu-mă abține am strănutat atît de tare de era să sting și focul în sobă. Cînd mi-am revenit, l-am văzut pe moș cu fundu'n sus, moșmondindu-se și boscorodind supărat. Lanterna zburase cam la vreun metru mai încolo, iar ochelarii îi săriseră de pe nas. Trebuia să intervin. Nu mică mi-a fost mirarea cînd, ajutîndu-l să se ridice în picioare, l-am auzit vorbind în cel mai pur grai moldovenesc: "Ghini ti-am găsit mîi baieti. Dapi frumos iți șadi si sparii un ghiet moșneag ca mini!" Nu știam cum să mă scuș și să-i cer iertare. La urma urmei nu eu eram de vină, ci lanterna aceea nenorocită care mă făcuse să strănut, în sfîrșit, pînă la urmă am reușit să-l impac. "Iaca di ci-am vinjit", continua el în același dialect numai că, de

data asta, cu o voce caldă și blajină, ca a oricărui moldovean pe care-ai reușit să ți-l faci prieten, "am vinit si-ț aduc un dar și si mai stam un chiculeț di vorbă. Eu is Moș Crăciun, poati c-ai auzit di mini, doar tati lumea grăiește și ma cunoaști ca pi-un cal breaz". Trebuie să recunosc că în primul moment după dezvăluirea identității personajului am simțit un fel de dezamăgire. Un Moș Crăciun așa de caraghios și de prichindel, ba pe de-asupra și vorbind moldovenește nu mi-ar fi trecut nicodată prin cap. Mi-l închipuiam ceva mai înalt decît un om normal, gonind pe un cal roib în spume sau într-o sanie trasă de doisprezece cerbi cu coamele stufoase cît o coroană de copac degolită de frunze; aruncînd pachetul cu daruri de pe vîrfurile dealului pe hornul casei, ca la baschet, și luînd-o apoi din loc spre altă așezare într-un vuiet nebun. Și cînd colo, uite cine se da drept Moș Crăciun! O fi vreun impostor. Vreun cerșetor care umblă după pomană și se da drept Moșu' cel adevărat! De parcă mi-ar fi citit gîndurile, piticul de la picioarele mele îmi zise, de data asta în cea mai îngrijită limbă literară: "Nu-ți fie teamă, baiete, n-am venit să-ți cer nimic altceva decît un mic răgaz. După cum știi, în fiecare an, că ninge, că plouă, că bate vîntul sau da grindina, eu vin să aduc daruri și celor mici, și celor mari, c-așa-i învoiala făcută cu Cel de Sus. Acum, tot în fiecare an, eu vin să aduc daruri și celor mici, și celor mari, c-așa-i învoiala făcută cu Cel de Sus. Acum, tot în fiecare an, ingerul meu în lume, fiindcă trebuie să știi, eu trăiesc ca un călugăr, în pustie, departe de orice așezare omenească, îmi spune la cine trebuie să mă duc și să-i spun o poveste. Anu' asta ingerul te-a ales pe tine. Nu știi de ce, dar eu trebuie să-i dau ascultare și să nu-i încalc nicodată poruncile. Acum, dacă ești bun, te rog să-mi aduci un pahar cu apă și după aceea să ne așezăm amîndoi, eu să-ți povestesc și tu să mă ascuți cu luare-aminte. Povestea n-o să fie lungă și sper să nu te plictisești prea tare. Mai pune și două, trei lemne pe foc, ca să nu se stingă." După ce am făcut tot ce m-a rugat bătrînul (trebuie să vă spun că dintr-o dată fața lui parcă devenise luminoasă ca a ingerilor pictați pe icoanele din biserici și, cu toate că avea părul alb, mi se părea că aveam în față un prunc abia născut) și după ce el bău însetat de drum lung paharul cu apă, ne-am așezat, eu, la locul meu pe fotoliu, el, cu picioarele încrucișate, pe sacul peticit și povestea începu...

"N-AM SĂ ÎNCEP așa cum încep toate poveștile cu «A fost odată o niciodată», fiindcă povestea mea e o amintire cît se poate de adevărată. Și eu am fost cîndva copil și dacă mă trezeam la timp aș fi rămas copil toată viața. Dar nu pot învinui pe nimeni și cu atît mai puțin pe mine. Cred că ai citit sau măcar ai auzit de la alții cum s-a născut Mîntuitorul lumii acesteia, Iisus Hristos. Ei bine, pe cînd Maria cu

pruncul abia născut se afla în peștera aceea luminată de trupurile ingerilor de lîngă Betleem, eu păzeam turmele pe o cîmpie din apropiere. Eram unul din păstorii de care vorbește și Sfînta Scriptură. Toate în Sfînta Scriptură sînt adevărate numai că cei care au scris-o mai tîrziu, fie că au uitat unele amănunte, fie că le-au considerat prea nesemnificative ca să le mai noteze, drept pentru care o grămadă de lucruri au rămas pe dinafara ei. Ca și povestea mea. Așadar, împreună cu alți păstori de-o seamă cu mine sau mai tineri (eu aveam aceeași vîrstă pe care o am și azi, adică optzeci și doi de ani bătuți pe muchie!) păzeam turmele sub un cer înstelat, alb ca laptele și plin de un zumzet ciudat. Dădusem oile în strungă, mîncasem și acum stăteam culcat pe spate și mă uitam la cerul acela frumos de-ți pierea îndată somnul. Niciodată parcă nu măi văzusem așa ceva. Parcă-mi zăream turma acolo sus și pe mine în fruntea ei, ținîndu-mi toiagul la spate, așa cum numai ciobanii știu să-l țină, ca să nu obosească prea curînd, împleticit pe sub coate. Și mergeam prin cer cu turma după mine și cu ceilalți ciobani, și cîntam, și parcă numi era nici foame, nici frig, nici sete, numai saream dintr-o stea în alta să nu pierdem drumul și să ne cufundăm în întuneric. Căci așa credeam, că trebuie să mergem numai pe drumul stelelor. Deodată cîinii începura să mirie și să scurme cu labelle pe lîngă stîna. M-am sculat și am început să mă uit roatămprejur. Pustiu, ca niciodată. «Cine știe ce jivină or fi simțit!», mi-am zis, și m-am întins iarăși pe suman.

DAR numai bine îmi ridic ochii deasupra și văd minunea - o stea cu chip de om care înainta pe cer către răsărit, parcă ar fi purtat-o cineva în brațe. De uimire am rămas mut. Steaua se mișca încet, iar chipul ei cu ochi mari și verzi ca piatra de smarald sclipea ademenitor către o țintă numai de ea știută. Am rămas multă vreme uitîndu-mă la ea și nevenindu-mi să cred. Apoi m-am ridicat și m-am dus să-i trezesc și pe ceilalți păstori. Nici unul nu dormea însă. Toți se uitau la cer și o mare bucurie se citea pe fețele lor zbîrcite de arșița zilei și de frigul nopții. Parcă întineriseră cu zeci de ani. Mi-a fost rușine să spun vreun cuvînt. I-am lăsat pradă priveliștii minunate și m-am întors pe furiș la sumanul meu. Ce-ar fi putut să fie? Chipul aducea mai degrabă a chip de ingeriță, iar pasul agale cu care străbatea cerul așea grația zînelor din povești. Cosițele ei se revărsau pe spate în cîteva șuvoaie galbene, iar gura ei părea o rodie abia culeasă. Făptură cerească pe care numai o dată în viață i-e dat omului să vadă! Cum priveam noi așa la chipul ei, fiecare din locul lui, iată că zîna cu ochi verzi ne face un semn cu mîna, poruncindu-ne parcă s-o urmăm. Fără să stăm o clipă pe gînduri, ne ridicăm și pornim la drum, tot cu ochii pe sus, fără să mai ținem seamă de ripele, de mărăcinii și de scaietii

care ne ieșeau în cale la fiecare pas. Am mers cale lungă, peste dealuri, riuri și pustii, o dată cu noaptea care nu se mai sfîrșea. Nu simțeam nici oboseală, nici foamă, nici sete. Cum ne luam însă ochii de la chipul zînei, oboseala, foamea și setea năvaleau peste noi. De aceea trebuia să mergem numai cu ochii la cer. În sfîrșit, steaua se opri. Lumina ei se făcu și mai puternică. Dacă am fi continuat să ne uităm la ea, am fi orbit. Am fost nevoiți să ne plecăm privirile. Și ce vedem înaintea noastră? O peșteră în coasta unui munte nu prea înalt, iar înaintea peșterii cîteva măgaruși care rumegau un mănunchi de paie. Era atîta lumină, ca-n toiul amiezii. Soarele și luna stăteau de-o parte și de cealaltă a stelei care ne călăuzise pînă acolo. Pentru prima dată îi vedeam pe cei doi frați vitregi împreună. Toți trei - steaua, soarele și luna - au coborît încet, încet deasupra peșterii pînă la o portiță numai de ei știută. Și brusc disparură înăuntru. Atunci ne-am luat și noi inimile-n dinți și am pășit pragul aceluia salaș dumnezeiesc. Eram șapte păstori, cu capetele descoperite, cu hainele zdrențuite de atîta cale și cu frunțile acoperite de sudoare. Pentru o clipă am simțit toți șapte oboseala aceluia drum imens pe care îl strabătusem aproape alergînd. Cînd am făcut însă primul pas în peștera trupurile noastre parcă au înviat. Mă uitam la ceilalți șase: hainele lor deveniseră dintr-odată albe și curate ca zapada, broboanele de sudoare sclipeau ca ochii zînei de pe cer, iar în jurul frunților ardeau cercuri de lumină albastră. Cred că și eu arătam la fel.

ÎNCĂPEREA era într-adevăr așa cum o descriu Evangheliile și cum ai aflat și tu de la cei bătîrîni: undeva în spate, o iesle pe jumătate paradită, cu un prunc înfășat în ea; Maica pruncului nu-și poate dezlipi privirea de pe chipul Celui care acum cîteva ceasuri încă-i tresălta în pîntece; împrejurul lor: Iosif, un bătrîn ceva mai în vîrstă decît mine, care nu știe ce să facă cu mîinile: și le tot mișcă pe lîngă trup de parcă ar da la rîndea; apoi alți bărbați, ceva mai tineri, fiii lui Iosif din prima căsătorie: Iacov e cel mai mare și mai de ajutor; lîngă intrare stau două femei care au ajutat la mîșcit; apoi tot felul de animale, ca pe arca lui Noe: cai, cămile, boi, oi, lupi, iezi, porumbei și cîte și mai cîte. Mare minune cum au putut încăpea atîtea într-o peșteră de numai cîteva metri. Noi ne apropiem și, fără să spunem nici un cuvînt, îngemînaș înaintea ieslei. Ne plecăm frunțile pînă la pămînt și rămînem așa mult timp, pînă cînd Maria ne face semn să ne ridicăm. Atunci pruncul începe să gîngurească dintre scutece și noi îndrăznim să ne dăm mai aproape. Un prunc la fel ca toți pruncii, cu cîteva firioare de păr negru, cu ochii mici și jucăuși, cu fruntea puțin teșită. Credeam că Dumnezeu arată altfel.

(Continuare în pag. 8)

Cristian Bădiliță

România literară 3

PERSONALITĂȚILE CA PERSONAJE

Ieșirea din bibliotecă

GEORGE ARION este cunoscut ca poet, prozator, dramaturg, scenarist, eseist și publicist. El mai are însă o calitate, fără care portretul său spiritual ar fi incomplet: este un mare cititor. Adolescența și tinerețea și le-a petrecut aproape exclusiv în bibliotecă. Unele gesturi de boem pe care le-a schițat în studenție erau și ele de inspirație livrescă.

În jurul vârstei de treizeci de ani, George Arion și-a schimbat modul de viață: s-a aruncat în vârtejul ziaristicii, angajându-se ca reporter la revista *Flacăra*, care din 1973, sub conducerea lui Adrian Păunescu, devenise o școală de gazetărie frenetică. Fostul prizonier al bibliotecii a publicat cu acel prilej un articol memorabil, *Plecarea dintre cărți*, în care mărturisea că se desparte de lumea lui de ficțiuni pentru a cunoaște realitatea imediată.

De fapt, cititorii au putut observa în scurtă vreme că, mai mult decât orice, George Arion își dorea să-i cunoască pe *autorii cărților* citite de-a lungul anilor. El scria și reportaje sau anchete, dar în mod special îl pasiona realizarea unor interviuri cu scriitorii care reprezentau ceva în momentul respectiv. Încă de la începutul carierei sale de gazetar, în numai câțiva ani, și anume în perioada 1975-1978, a stat de vorba nerăbdător cu toți reprezentanții marcanți ai literaturii române contemporane: Alexandru Philippide, Șerban Cioculescu, Tașcu Gheorghiu, Emil Botta, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Teodor Mazilu, Geo Dumitrescu, Nicolae Manolescu, Ov.S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Horia Simionescu, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Ana Blandiana, Ioan Alexandru și ceilalți. Interviurile respective se remarcă prin competența desăvârșită a gazetarului, care - spre deosebire de superficialii gazetari de azi - cunoștea foarte bine opera interlocutorilor săi (uneori chiar mai bine decât ei înșiși!). De asemenea, a atras repede atenția ingeniozitatea autorului de interviuri, care inventa aproape de fiecare dată un nou mod de a pune întrebări.

Treptat, în raza de investigație a lui George Arion au intrat și personalități din alte domenii ale vieții culturale - regizori, actori, pictori, sculptori, muzicieni, istorici, matematicieni ș.a.m.d. Totodată, gazetarul a angajat dialoguri și cu oameni de cultură mai puțin importanți, înțelegând că numărul de vedete este în mod fatal restrâns și, în același timp, că uneori declarațiile scriitorilor și artiștilor minori prezintă și ele interes pentru cine vrea să cunoască o epocă.

AU TRECUT anii și George Arion nu a abandonat *niciodată* meseria de partener de discuție al celor care constituie conștiința societății românești. După 1989, ajungând el însuși la conducerea publicațiilor *Flacăra*, a continuat să cultive interviul, înțelegând că într-o vreme a tuturor scindărilor dialogul a ajuns să reprezinte pentru români o necesitate dramatică. În felul acesta s-au adunat de-a lungul timpului sute de convorbiri.

Recent, autorul a selectat cu atenție aceste convorbiri și le-a așezat într-o ordine cronologică, compunând o vastă istorie dialogată a societății românești contemporane. Tipărită în două volume, lucrarea în-

sumează peste 1200 de pagini format mare. "Plecarea dintre cărți" de acum un sfert de secol a reprezentat o experiență valorificată în cele din urmă tot într-o carte - și încă una monumentală.

Un spectacol de inteligență

ADEVĂRATĂ enciclopedie a culturii românești din ultimul sfert de secol, cartea aduce rând pe rând în prim-plan oameni de o inteligență sclipitoare. Înțelepciunea, umorul, erudiția, farmecul, neliștea creației, bunul-simț, curajul opiniei, seriozitatea și exuberanța se revărsă la nesfârșit în paginile ei, ca dintr-un corn al abundenței celor mai nobile însușiri omenești. Constatând că au existat și există în continuare în România asemenea oameni, te întrebi cum se face că ei sunt în general ignorați de majoritatea populației și că soarta țării este decisă de inși fără valoare. Dar această este altă poveste... Întorcându-ne la spectacolul de inteligență pe care îl oferă interviurile, trebuie să evidențiem și emoția pe care o simțim știind că unii dintre intervievați nu mai sunt în viață. Ce nevoie ar fi fost astăzi de ei! Datorită lui George Arion, vocea lor mai răsună astăzi o dată! Îl ascultăm, cu evlavie, pe Emil Botta, glorificând pădurile:

"Pădurile, așa cum le-am trăit eu, sunt o sublimă anarhie, un teribil act de insurtecție. Fiecare copac este o tăcută elocință vegetală, o explozie vegetală, un protest la adresa unei pseudoierarhii. Viața mea a fost una zbuciumată. Și zbuciumate au fost și pădurile în care m-am refugiat ca într-un vis aievea. În aparenta lor dezordine, în extraordinara lor lume, m-am refugiat fugind de falsă, de ordinară ordine."

Îl urmărim, fermecați, pe Nichita Stănescu, "dat în paște de deștept", jucându-se cu ideile:

Cărți primite la redacție

- Dimitrie Stelaru, *Îngerul vagabond*, poezii postume, ediție îngrijită, text stabilit, curriculum vitae și prefață de Victor Corcheș, București, Ed. Eminescu, col. "Amphion", 1999. 134 pag.
- Florica Ichim, *George Constantin și comedia sa umană*, București, Ed. 100 + 1 Grammar, 1000. 272 pag.
- Ileana Mălăncioiu, *Linia vieții*, antologie, cu o prefață de Nicolae Manolescu, Iași, Ed. Polirom, Col. "Biblioteca Polirom", 1999. 336 pag.
- Dan Stanca, *Apocalips amănat*, roman, ediție revăzută și definitivă, prefață de Elisabeta Lăscu, București, Ed. 100+1, col. "Capodopere ale romanului românesc", 1999. 292 pag.
- Ioan S. Pop, *Pantelimon 113 bis*, București, Ed. Cartea Românească, 1999 (versuri). 88 pag.
- Liviu Capșa, *Mesaje pe robot*, București, Ed. Cartea Românească, 1999 (versuri, cu o prezentare pe ultima copertă de Dan Cristea). 64 pag.
- N.P. Stan, *Sperietoare fără surâs*, Clărași, Ed. Agora, 1999 (versuri, cu o prezentare pe ultima copertă de Dan-Silviu Borescu). 64 pag.
- Cătălin Mihuleac, *Titlu neprecizat*, proză scurtă, Iași, Ed. Polirom, col. "Ego", 1999. 204 pag.
- Ilie Tudor Zegrea, *Singurătatea Apocalipsei*, București, Ed. Eminescu, col. "Poeți români contemporani", 1998. 80 pag.
- Ion Lazu, *Cuvinte de lângă zid*, elegii, București, Ed. Vinea, 1999. 96 pag.
- Utta Siegrid König, *Vesnica efemeridă*, sonete, ediție bibliofilă, Piatra Neamț, Casa de Editură "Panteon", 1999. 104., 25.000 lei.
- Florin Șlapac, *Matei și Eva*, roman, ediție revăzută, prefață de Evelina Cărligeanu, Constanța, Ed. Ex Ponto, 1999. 260 pag.
- Aurel Mihale, *Lumini și umbre*, versuri, Editura Cartea Românească, București, 1999. 216 p.
- Bianca Balotă, *Micul palat baroc*, nuvele, Editura Universal Dalsi, București, 1999. 236 p.
- Cristian Florescu, *În căutarea sensului pierdut*, "gândire specifică și gândire europeană în semantismul românescului a lăsa", Editura Document, Iași, 1999. 218 p.
- Nicolae Busuioac, *Cartea ca regăsire a lumii*, eseistică literară, Editura Augusta, Timișoara, 1999. 122 p.
- Ioana Drăgan, *Poveștile Monei*, proză, Editura Du Style, București, 1999. 208 p.

"Nici nu mă iubesc, nici nu mă urăsc. Locuiesc în trupul meu cu chirie. Uneori sunt cordial cu mine însumi și apoi mă înjur de mama focului."

"Pe unul din pereți era o tapiserie populară, turcească. Înfățișa *Răpirea din seară*. În centrul ei era brodat un cal. Într-o seară, așteptându-i foarte mult pe prietenii mei, am crezut că acel cal este viu și am încercat să-l încălec. De atâtea ori, încât era să-mi frâng picioarele. Să mă ierte Dumnezeu, dar anumiți cai nu pot fi încălecați."

Îl auzim, înfiorați de respect, pe Alexandru Philippide, destainuindu-ne un secret:

"După dispariția mea, nu se va găsi nici un manuscris. Pentru că am obiceiul să rup toate bruiioanele. Istoricii și criticii literari vor fi dezamăgiți că nu le-am dat posibilitatea să compare diverse variante, să le comenteze cât mai savant cu putință. Mi-am luat din timp toate măsurile ca sertarele de la masa mea de lucru să fie găsite goale."

La fel de mult ne emoționează "vocea" unor scriitori îndrăgiți care sunt în viață, dar trăiesc la mii de kilometri distanță de noi. Pentru câteva minute revine în mijlocul nostru Lucian Raicu, care ne povestește cu umorul său dureros:

"În clasa a treia primară, învățătorul ne obliga să citim cărți și, la capătul unei săptămâni întregi, să dăm raportul, să informăm (am îmbătrânit, dar ciudata rezervă față de acest cuvânt mi-a rămas tânără) ce anume am citit. Eram, firește, la începutul carierei de lector și amenințator de aproape de sfârșitul ei. Am răspuns (din nou, firește): nimic, domnule învățător, absolut nimic. De ce? a întrebat el furios, abia stăpânindu-și nervii, abia mai controlându-și ura, gata să izbucnească. Fără să reflectez, am răspuns destins și simplu: pentru că nu-mi place să citesc. Dar ce îți place ție animalule? m-a întrebat tremu-

rând tot, apucând nuiaua, făcându-mi semn să deschid mai repede palmele, să se elibereze de insuportabila tensiune. Răspunsul a venit ca o binemeritată, pentru amândoi, ușurare: mie îmi place să mă joc."

Cel mai enigmatic personaj

Nu trebuie înțeles că ni se oferă spre lectură o simplă însumare de declarații ale unor personalități. În cartea lui George Arion, personalitățile se transformă în personaje. Autorul procedează ca un regizor, creând situații și stabilind dominantă afectivă a dialogului. Interlocutorul său devine protagonistul unei scenete. Ana Blandiana, de exemplu, se scutură de provocarea voioasă a lui George Arion și ni se înfațișează ca personajul grav și responsabil pe care îl cunoaștem:

"- Ce mai faci, Ana Blandiana? Mai umbli, cum susții într-o tabletă, pe sub streșini?"

- Din păcate, multe au căzut... [Poeta se referă la cutremurul din 4 martie 1977, n.n.]

- Ce ți-a rămas în memorie din acele zile?

- Dincolo de acea prima noapte și apoi aceea primă zi de după cataclism, prea intense pentru a lăsa în urma lor imagini și impresii cu adevărat coerente, ceea ce țin minte cu o mare limpezime, ca pe o întoarcere la realitate, ca pe o trezire, este imaginea orașului în dimineața de 6 martie, o dimineață de duminică, însoțită, festivă, cu dărâmurile desenate clar pe cer, cu trotuarele pline de mobilele celor evacuați, cu străzile gemând de o mulțime îndoliată, uimită și cu nenumărați oameni îmbrățișându-mă și bucurându-se că trăiesc."

Pentru a-i antrena pe oameni atât de complicați și atât de diferiți între ei în jocul său literar-existențial, George Arion își pune tot felul de măști, fiind volubil sau zgârcit cu cuvintele, duos sau ironic, comprehensiv sau acuzator, vesel sau sobru, naiv sau perfid. Practic, folosește toate tehnicile posibile de susținere a unui dialog, de la transformarea întrebării într-o exegeză a operei celui interviuat și până la înlocuirea întrebării cu o... tăcere interrogativă (așa cum procedează când discută cu Darie Novăceanu, cărui nu-i adresează absolut nici un cuvânt, ci doar îl privește întrebător!). Cartea sa ar merita studiată în facultățile de jurnalistică.

În schimb, George Arion *nu răspunde niciodată* întrebărilor pe care i le adresează accidental, pe parcursul conversației, interlocutorii săi. Îl vedem întotdeauna "filmat din spate". Această discreție desăvârșită îl transformă în cel mai enigmatic personaj al cărții. Și conferă stilului său de a face interviuri eleganță și bun-gust.

EROTICON (I)

• Cînd nu trece rapid în dispreț, Erosul se descompune foarte lent, în perioade "istorice" ale vieții noastre, aidoma substanțelor radioactive.

• Ca dorință imediată, concretă, Erosul e incompatibil cu metafizica. E o pulsione violentă ("profanatoare", cum ar spune Georges Bataille), concentrată în prezent. Metafizica erotică începe cu conștiința de ratare sau cu transpoziția (extrapolarea) sa în speranță (Beatrice).

• În principiu, Erosul dezlănțuit e incompatibil cu mila (înțelegerea compasiională) a apropiatului. "Frivolitatea este dură ca oțelul", afirma Montherlant. La fel se poate spune și despre senzualitate (egoism hedonist).

• Rareori Erosul ia naștere *ex nihilo*. Doar în zorii existenței, cînd te surprinde nespul, cînd e de-o puritate extramundănă, ca un arhetip al sufletului. Ulterior se înalță peste un peisaj frîmțit, deseori peste ruinele unor experiențe varii, ca o fantasmagorie consolatoare. Are această notă secundă, de reparație. E un meșter și nu un creator.

• Femeile par a nu prețui declarațiile înfocate ori savante de dragoste: "Femeilor nu le place să fie tratate ca niște sanctuare, cu genuflexiuni și cădelnițări, chiar cînd tîmnia e de cea mai bună calitate" (G. Ibrăileanu). De ce? Pentru că simt în frumusețea discursului un rival al propriei lor fapuri. Adorația estetică ajunge a concura adorația ce li se adresează, ce s-ar vrea fără expresie, umplută doar de propria lor imagine necomentată.

• Iubirea de aproapele e incompatibilă cu perfidia. Nu te mînte și nu-ți închide ușa-n nas și nu evită a-ți răspunde la telefon, tot așa cum nu e de conceput o flacără înghețată. Nu același lucru se poate afirma despre Eros...

• Iubirea ca provocare a eternității: "Dragostea pe care nu o socotești veșnică e hidă" (Balzac).

• Femeitatea nu vrea căutare (*id est* nesiguranță, risc), ci certitudine. Iată de ce femeia îl privește adesea cu suspiciune pe intelectual, individ prin definiție al căutării, al mobilității spiritului, al incertitudinii launtrice. Îndeobște ea preferă pe un ins mediocru, însă ancorat solid în existența pragmatică, unui visător, unui vînător de himere ("de cai verzi pe pereți"). Chiar dacă, pur teoretic, recunoaște superioritatea intelectualului...

• Dacă, din unghiul de vedere al femeii, dragostea e dorința unei stabilități, fie și plate, din cel al bărbatului superior e, dimpotrivă, o continuă agitație, o alarmă, o primejdie rezultînd din căutarea a ceea ce depășește măsurile comune: "Dragostea, ca și focul, nu poate trăi fără o permanentă agitație; ea moare în momentul în care încetează de a spera sau de a se teme" (La Rochefoucauld).

• Primejdia învecinează eroismul cu ridicolul, tragicul cu grotescul. Ceea ce-l face pe același La Rochefoucauld să observe: "Toate pasiunile ne fac să comitem greșeli, dar pe cele mai ridicole le facem din dragoste". Sau pe Chamfort: "Un îndrăgostit este un om care vrea să fie mai amabil decît poate; iată de ce toți îndrăgostiții sînt ridicoli".

• Îndrăgostitul: un erou în costurația unui arlechin.

• Spre a reuși în dragoste, îți trebuie stăpînire de sine, o disciplină neîntreruptă, o strategie a cărei față s-o constituie discreția: "Pentru a fi iubit, fii discret, cheia inimilor este secretul" (Florian). Dar cum să procedezi cînd simțămîntul inflammat se trădează cu cea mai mare ușurință? "Parfurmurile ascunse și iubirile secrete se trădează" (Joubert). Sau: "*Tout nous trahit, la voix, le silence, les yeux; Et les feux mal couverts n'en éclatent que mieux*" (Racine). Acți reușește doar donjuanismul, așazisă artă a seducției, care mizează nu pe afect, ci pe orgoliu, nu pe împlinire emoțională, ci pe glacială performanță.

• De la un timp, arma cea mai prețioasă a îndrăgostitului este scepticismul.

• Are Erosul o motivație? Se pare că nu, în afară de sine însuși. E o artă pentru artă: "Simțim nevoia de a iubi înainte de a iubi pe cineva anume" (Al. Dumas fiul). Ceea ce duce la incongruențe, la dezechilibru social, la efecte bizare, de nu de-a dreptul scandaloase. Căci societatea caută totdeauna logica sa, rațiunile sale exterioare pe care se silește a le aplica unui fapt interior irațional. Iubind o femeie prea tînără sau prea în vîrstă (pentru ultimul caz, Dilecta lui Balzac, avînd mai mulți ani decît mama acestuia), o femeie fără "situație", o țigancă, o prostituată etc., te "compromiți", ca și atunci cînd iubești deznădăduit...

• Despre același subiect, autorul *Adelei*: "Te iubesc fiindcă ești bun; Te iubesc fiindcă ești inteligent; Te iubesc fiindcă ești frumos; Te iubesc fiindcă... înseamnă că Te este iubit nu pentru el, ci condiționat, din anumite cauze. O iubire provocată de cauze conștiente, de calități pentru care dicționarul are cuvinte, de însușiri externe; o iubire acordată ca un premiu pentru calități estetice, morale și intelectuale, o iubire pe care o poți justifica nu este iubire".

• Erosul e incompatibil cu prietenia, fiindcă sînt categorii diverse, ghidate de impulsuri deosebite, supunîndu-se unor reguli eterogene: "Amorul alungă prietenia dintre un bărbat și o femeie, pentru că încrederea și simpatia nu pot ține piept pasiunii arzătoare de primitiv, dorinții de acaparare, suspiciunilor și celorlalte porniri egoiste ale amorului, care otrăvesc mai ales sufletul bărbatului așa de inferior femeii în această privință" (G. Ibrăileanu). Sau: "Iubirea are consolări pe care prietenia nu le are" (Montesquieu). Sau: "Dacă judecăm dragostea după majoritatea efectelor ei, ea seamănă mai mult cu ura decît cu prietenia" (La Rochefoucauld). Erosul ca prietenie suspendată.

• Madame de Staël: "Dragostea este

istoria vieții femeilor și doar un episod în cea a bărbaților". Fals. E o observație care pleacă de la premisa inferiorității femeii. Or, capacitatea de iubire poate fi la fel de mare la bărbat ca și la femeie. Werther sau Cesare Pavese ar fi contrazis-o vehement pe autoarea citată.

• "Nu punem la încercare ceea ce iubim" (Montherlant). În schimb, ceea ce iubim ne pune propria ființă la grea încercare.

• Uneori se face confuzie între iubire și prietenie: "A iubi nu înseamnă a ne privi unul pe altul, ci a privi împreună în aceeași direcție" (Saint-Exupéry). Această e o condiție *sine qua non* doar a prieteniei...

• Erosul tinde spre necunoscut, are pururi fața orientată înainte. E dorința de-a poseda ceea ce nu posedăm încă. Vitalitatea sa este cea a exploratorului, a cuceritorului: "Atît în neliniștea dureroasă cit și în dorința fericită, iubirea este cerința unui tot. Ea nu se naște și nu rezistă decît dacă o parte rămîne de cucerit. Nu iubim decît ceea ce nu posedăm în întregime" (Marcel Proust). Din această pricină: "Este cu neputință să iubim a doua oară ceea ce am încetat cu adevărat de a iubi" (La Rochefoucauld). *Hélas*, în dragoste nu putem privi înapoi, doar dacă ne amintim o dragoste apusă.

• Bărbatul care, renunțînd la o iubire nouă, revine la cea veche, nu face altceva decît un aranjament cu propria sa comoditate. Cu un factor care nu e, totuși, de disprețuit, întrucît e un conglomerat de reflexe condiționate, care-i sapă o mîncă a existenței cotidiene, care-i configurează o a doua natură: "În dragoste, este mai ușor să renunți la un sentiment decît să pierzi o obișnuință" (Marcel Proust).

• "Cum se iubesc oamenii pe pămînt? - Luptînd împreună" (Simone de Beauvoir). Adică demagogia dragostei!

• Să fie dragostea un fapt absurd? O temă a literaturii absurdului *avant la lettre*? "În dragoste, totul e adevărat, totul e fals; e singurul subiect despre care nu se poate spune nici o absurditate" (Chamfort). Așadar dimpotrivă!

• Și din același moralist o atît de visătoare însemnare: "Dragostea place mai mult decît căsătoria, pentru simplul motiv că romanele sînt mai amuzante decît istoria". Da, pentru că dragostea are ceva de ficțiune, neîncadrîndu-se niciodată cu strictete unei biografii.

• Ca și nașterea și moartea, dragostea e o "repetiție fără margini" (Novalis). Doar că e o repetiție săvîrșită cu concursul nostru, o fatalitate paradoxală, de care ne simțim răspunzători.

• Responsabilitatea în dragoste. Cineva ți-a întors viața pe dos și nu și-asuma nici o răspundere. E ca și cum te-ar fi contaminat cu bună știință de o boală grea, asupra căreia, cunoscînd că îi poartă germenele, nu te-a avertizat. Pedepsa este incapacitatea de-a o mai iubi pe-acea persoană și adesea chiar de a o mai stima. "Amorul este o febră a sufletului. Același început, aceeași criză, același sfîrșit și aceeași imunitate - căci nimene nu iubește a doua oară pe femeia de care a scăpat" (Ibrăileanu).

• De asemenea din criticul *Vieții românești*: "Un bărbat, cînd încetează de a iubi o femeie, începe să iubească pe alta, are toate menajamentele pentru femeia părăsită. O femeie în aceeași împrejurare, e crudă și sfidătoare. Femeia are sentimentul că cruzimea ostentativă față de bărbatul părăsit este un dar și un omagiu pe care îl aduce noului ei amant". Lucrurile se petrec astfel, deoarece femeia e frecvent mai corporală, *recte* mai senzuală decît bărbatul, nedispusă a prelungi un sentiment, a-i trage consecințele. Ea trăiește un permanent zenit al Erosului, un prezent imuabil al acestuia, indiferent de schimbarea obiectului său.

MIC DICȚIONAR

de Mihail Zamfir

Monica Lovinescu

C U CE fel de scrisoare se poate încheia mai potrivit un an și un secol decît cu o scrisoare despre neașteptata și mult-așteptata carte de memorii *La apa Vavilonului*? Din întîmplare ea a apărut în ultimul an al secolului XX: ar trebui totuși să fim circumspecți cu astfel de "întîmplări"! Cartea vorbește, sistematic, doar despre un interval de 17 ani (1947-1964), însă prin ramificațiile urmărite cu naturalețe ea descrie în întregime secolul pe cale să se sfîrșească.

De la primele pagini ale Monicăi Lovinescu, intrăm într-o lume de personaje istorice care și-au depășit de mult existența biologică atestată. E. Lovinescu și lumea cărților sale, bunicul dinspre mamă, Balăcioiu, boierul "roșu", cel care împărțise la 1907 pămîntul țărănilor, ori Cella Delavrancea ne plonjează în primii ani ai secolului: cum să nu-ți vină în minte celebrele confesiuni lovinesciene și imaginea viitorului critic (atunci la douăzeci de ani) bîntuind ulițele Iașului în căutarea urmelor palpabile ale lui Eminescu ori Creangă? Copilăria și adolescența fetei - ca relații umane, stil de viață și prime prietenii - înseamnă deja lumea interbelică. În cîteva notații izolate, viștie războiul mondial cu toată aglomerarea febrilă a istoriei. Urmează Parisul, centru al lumii încă din secolul al XIX-lea, veritabilă capitală planetară din punct de vedere cultural din anii '40 pînă în anii '60, dar și cutie de rezonanță pentru ceea ce se întîmpla atunci în România, la începutul lungii nopți comuniste. În fine, debutul anilor '60 cînd - din rațiuni diverse și uneori contradictorii - spre Paris se îndreptau din nou privirile oamenilor de cultură din România și din străinătate. Cercul se închide, ultimele apariții ne aduc aproape în pragul lui 1989.

Trec peste galeria fantastică de personaje profund ori tangential pariziene, surprinse în portrete antologice, peste episodul aproape romanesc străbătînd întregul volum al relației indestructibile cu Mama, care își salvează fiica știind, probabil, că ea însăși nu va putea fi salvată. Și ajung la esențial. Secolul XX a oferit literaturii române, la capitolul criticii literare, unul din acele cadouri ce se fac extrem de rar oricărei

literaturi: conștiința exemplară care să-i urmărească, modest dar hotărîtor, evoluția. În prima jumătate a secolului, această conștiință s-a numit E. Lovinescu; în a doua lui jumătate, Monica Lovinescu a îndeplinit, împreună cu Virgil Ierunca, exact aceeași funcție. Cronica vie a literaturii contemporane n-a mai fost scrisă, ci spusă, dar *Undele scurte* sînt *Criticele* dintr-o perioadă istorică excepțională. De la Paris, vocea undelor scurte putea spune răspicat ceea ce toți gîdeam, dar nici un critic literar nu avea curajul să formuleze. Talentul teatral al fiicei lui E. Lovinescu și-a găsit o utilizare pe cît de neașteptată, pe atît de spectaculoasă; marele actor se poate juca cu vocea lui impunînd-o ca personaj central, ca substitut, ca *persona*. Decenii la rînd, vocea Monicăi Lovinescu, alături de cea a soțului ei, au reprezentat nu doar normalitatea de gîndire, ci, pentru cei înzestrați cu imaginație, vocea lui Lovinescu însuși, vorbindu-ne "de dincolo" și îndemnîndu-ne să credem că rațiunea va triumfa în cele din urmă. Nu cochetezi nepedepsit cu teatrul - și fiica marelui critic avea să o afle. Printr-un șir de circumstanțe aparent fortuite, ea s-a transformat în Vocea cu majusculă, în singura formă de comunicare liberă atunci cînd litera tipărită se afla sub regim de cenzură.

Ce spune astăzi unui tînăr de douăzeci de ani cartea *La apa Vavilonului*? Foarte puțin, la prima vedere, din moment ce imensa majoritate a personajelor care o populează au dispărut de mult și relevă - pentru studentul român din 1999 - dispute ideologice aproape obscure. În realitate, tinerilor care n-au cunoscut conștientismul această carte le poate spune enorm: personajele care și-au pus amprenta asupra culturii române și a celei franceze, uneori chiar asupra istoriei, apar aduse aici cu nonșalanță într-un prim-plan ce le face de neuitat. Fără pedagogie explicită, cartea îl învață pe naivul plin de bune intenții să deosebească binele de rău. Este, fără voia ei, un "manual de secol XX", mai ales pentru uzul celor care își vor trăi pe deplin viața în secolul XXI.

Generația sentimentală

MIZA unei cărți ca *Generația mea* de Augustin Nacu, tânăr scriitor basarabean, nu este, așa cum ar induce titlul, un portret de grup reflectat de imaginea unui adolescent care își asumă responsabilitatea propriului destin.

Deși se vrea reprezentativă, ea e alcătuită în bună parte din specifice tatonări stilistice adolescentine și nu e scutită nici de lamento-uri în ton minor, nici de exacerbari de limbaj fals plastic. Roman "cu XII episoade și epilog", ea însumează experiențele unui "eu" în câteva relații fundamentale: iubirea,

Augustin Nacu, *Generația mea*, Editura Cartea Românească, București, 1999, 96 p.

plitatea povestirii tragice: acela al intelectualului lituanian pedepsit de un tribunal comunist pentru a fi arătat în teza lui de doctorat că munca în colhoz e neproductivă. Drept pedeapsă, e luat cu forța de acasă și trimis la muncă silnică, pe timp de 25 de ani.

Părțile dialogate sînt, totuși, de multe ori chinuite; pentru a nu da decît un exemplu de astfel de patinaje retorice care frizează auto-persiflarea involuntară, iată un fragment dintr-un dialog între prieteni: "Continuăm să trăim cu trecutul nostru. E dragostea noastră, bucuria noastră, tristețea noastră, iluzia noastră..."

- Și deziluzia noastră, a intervenit prietenul.

- Da, și deziluzia noastră, a confirmat el.

- Și durerea noastră, a continuat prietenul.

- Da, și durerea noastră, a confirmat el.

- Și disperarea noastră, a mai spus prietenul.

- Da, și disperarea noastră, a confirmat el.

- Și moartea noastră, a adăugat prietenul.

- Da, și moartea noastră, a confirmat el".

Proza lui Augustin Nacu care își face din nostalgie și din dorință niște obsesii cultivate atît la nivel individual, cît colectiv, cade în capcana propriului limbaj și a exceselor demonstrative. Ea arată că pateticul poate fi obținut și prin cultivarea încăpăținată a unor resurse tematice și de limbaj minimale.

Gabriela Tepeș

Avangardism și poezie rurală

PERSONAJUL Octavian Bilcescu sau Olaf Bilius, după numele dobândit o dată cu stabilirea în Germania, este suficient de interesant ca personaj pentru ca poezia propriu-zisă pe care o practică să treacă pe planul al doilea. La asta contribuie și ediția bogată în accesorii și ornamente pe care Editura Vinea a realizat-o pentru volumul său *piramida de lut* (minusculele respectă grafia folosită în volum). Din prefața lui Nicolae Țone aflăm că după ce a apărut cu mare greutate în două din *Caietele debutanților* ale Editurii Albatros, după ce a înființat o efemeră Editură de la Afumați, unde poetul trăia excentric încă din 1968, Octavian Bilcescu a emigrat în Germania, la Heidelberg. Aici a fost iar student, de data aceasta al prestigioasei universități locale, a devenit membru al cercului literar "Die Literatur offensive", a redactat "Al 10-lea manifest al transrealismului heidelbergian", a deschis două expoziții de artă obiectuală. Ediția care însoțește volumul acestui experimentalist neobosit are, în afară de prefața amintită, o precizare a autorului pe pagina a doua în care se arată că poeziile datează din 1980-86, că "manuscrisul reflecta - la modul poetic - problematica și starea satului

românesc din acea perioadă a EPOCII DE AUR deși prezentat într-o formă substanțial automutilată, apoi, suplimentar, redacțional ajustată de către editură, acesta nu a fost publicat. Se putea altfel? /autorul roagă a se răspunde după lectură". Explicațiile sunt oarecum redundante și în orice caz nu se potrivesc atmosferei avangardiste. Ca să continuăm enumerarea anexelor trebuie spus că mai există încă o prezentare biobibliografică la sfârșit, câteva reproduceri de obiecte-tablouri sau tablouri-obiecte, o "sinteză tematică" a conținutului poetic, un eseu despre "Statutul estetic al para-naivității" de T.K.O.O. Billy.

După atâtea preparative accesul la text este mai mult decît mediat și poate nu în favoarea lui pentru că șocul scontat, prospețimea anunțată se transformă pe nesimțite, din exces de zel, într-o adevărată expoziție de antichități. Acel cititor pe care prefătorul vrea să-l protejeze sfătuiindu-l să nu citească grozăviile din interior nu mai e așa de ușor de impresionat. Jocrurile de grafie prezente în tot volumul nu sunt deosebit de ingenioase, în sensul că cititorii nu vor fi în nici un caz zguduți de o furcă cu literele așezate în formă de furcă, de o gărlă care curge *do moa lă*, de o coajă *pl/es/ni/tă*. În afară de despărțiri în silabe, spații, steluțe etc., autorul folosește probabil toate fonturile prezente în programul computerului; fără să vrei te gîndești că dacă la începutul veacului astfel de jocuri de tipăritură erau aproape o artă complicată în sine, acum computerul rezolvă mult prea ușor și într-un fel goalește de sens astfel de jonglerii. Dar avînd în vedere faptul că această "așezare rebelă în pagină" a intervenit o dată cu ediția de acum, textele existînd în anii '80 fără ea, poezia lui octavian bilcescu/olaf bilius se îmblânzește pînă la transfigurare după o eventuală transcriere în grafie comună: "leandrii-nfloriți în cerdac/ tremură-n/ prima brumă de/ toamnă/ șiraguri lungi/ de tutun/ lăncezesc/ toropite sub grindă/ a fost vînturată/ la ciur/ fasolea

pestriță/ femeia/ cerne-n ceanul ciobit/ mālăiul/ adus de la moară/ găina/ cu capul tăiat/ improșcă/ băltoace roșii/ prin toată curtea/ din cușca ei strîmătă/ căteaua privește/ fără/ nici o speranță." (gospodărie în toamnă). Este o schemă recurentă în poemele celor două cărți care alcătuiesc volumul aceea a enumerării de obiecte care se dovedesc a fi, aparent întâmplător, când banale, când patetice într-un contrapunct deseori plăcut. Sunt poeme care merită toată atenția pentru conținutul lor grav, lumea rurală în descompunere, pentru amănuntele cu adevărat tulburătoare, pentru limbajul totodată frust și răcoritor denotativ. Dar pentru asta e nevoie de o adevărată arheologie pentru a ocoli straturile de avangardism ambițios care pur și simplu nu se potrivesc conținutului, tot așa cum nu s-ar potrivi poeziile de început ale lui Tristan Tzara cu experimentele lui ulterioare.

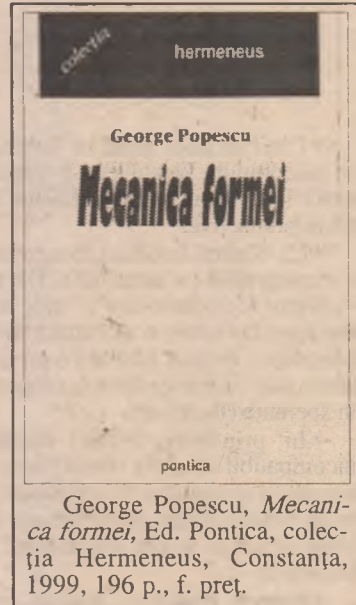
Luminița Marcu

Despre discursul unei metode

DACĂ pe coperta unei cărți apare sigla Editura Pontica putem deja intui două lucruri despre conținut: literatura italiană are un cuvînt greu de spus iar hermeneutica și numele sale mari (în special cele italienești) sunt puse la loc de cinste. Observația este valabilă și pentru volumul *Mecanica formei* de George Popescu. Deși se ocupă de poezia românească de la Eminescu la optzeciști, autorul rămîne fidel "grilei pontice" pe care am amintit-o. Întrebarea firească ar fi: în ce măsură lectura hermeneutică purtînd însemnele lui Vattimo sau Rovatti poate acoperi un interval de timp atît de mare din istoria unei literaturi? Unul dintre răspunsuri poate fi dat analizînd pe scurt metoda lui George Popescu.

Cartea începe cu un eseu teoretic conceput ca un indemn la o lectură profesionistă și ca o scurtă introducere la o interpretare hermeneutică ce ar urma. Din păcate, generalizările, judecățile pripite abundă, în fundal amenințînd neîncetat spectrul locului comun: "poezia iese din criză, precum ființa umană după o lungă maladie: metamorfozată, dar aceeași, «slăbită», dar încă și mai puternică, precară, dar încă și mai promițătoare". La fel, o afirmație tranșantă poate fi, în același timp, extrem de ambiguă: "Absurdul rămîne, de fapt, trăsătura distinctivă a poeticului".

Preambulul teoretic este urmat de studii privind mari nume ale poeziei românești. Capitolul despre Eminescu (în care autorul face o binevenită critică a receptării din ultimii ani) începe cu o opinie asupra celebrului număr dedicat poetului național de revista *Dilema* (numele "publicației bucureștene" nu este pomenit). Autorul, așteptă de la critica românească exegeze serioase - modelul absolut ar fi Călinescu. Însă fraze precum

"actualitatea operei eminesciene este un dat" radicalizează nepermis o atitudine care se vrea moderată. Nu poți vedea exegezele ca pe niște simpli sateliți care vin pe lângă o operă indiferentă, "dată" - actualitatea unui autor (fie el cît de important) depinde în mod absolut de existența unor interpretări în momentul respectiv.

De multe ori discursul lui George Popescu eșuează într-un galimatias critico-filosofic: "El (din poemul stănescian) nu are, întrucît nu trebuie, identitate; este Identitatea. E neutru, Neutru; instanța divină, demiurgică, inauguratoare de Lume și instauratoare de sens"... Sau: "Modelul original, prea-original al poeziei lui Mircea Ivănescu, se sprijină pe un efort de veghe dureroasă la apariția, în magma limbajului, a poemului, la contemplarea lucidă a zbatelor siderate de alunecări" etc. În cazul lui Marin Sorescu, autorul renunță "puțin" la metoda pentru a alcătui un portret al "omului" înainte de a analiza opera poetului: "Sorescu asumase, demult, din adolescență (...) aproape toate ipostazele operei ce au urmat".

Cartea se încheie cu trei studii dedicate unor importanți poeți italieni (Leopardi, Eugenio Montale și Mario Luzi) lăsînd "în aer" lungul șir de eseuri despre poeți români (Eminescu, Ion Barbu, Nichita Stănescu, Angela Marinescu, Virgil Mazilescu, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Cărtărescu și mulți alții). Nici o concluzie a demersului hermeneutic - lectura riguroasă invocată încurajator la început are drept rezultat o simplă culegere de studii eterogene unificate, poate, doar de monotonie discursului.

C. Rogozanu

Dansul pe sîrmă al secolului

PARCĂ mai bogat ca altădată, ultimul număr al revistei *Lettre Internationale* (31, toamna 1999) se deschide în fața ochilor noștri de cititori mereu dornici să aflăm - cum spunea un corespondent berlinez (de origine română) - ce se întîmplă dincolo de granițele țării. Și, pentru că sfârșitul secolului se apropie, *Lettre Internationale*

Octavian Bilcescu, *Piramida de lut*, Cuvînt înainte: Nicolae Țone, Editura Vinea, București, 1999, 224 pag., f. preț.

propune o dezbatere asupra fenomenului totalitar care a marcat profund acest ultim veac al mileniului 2. Prins la mijloc între cele două manifestări majore (pentru că sunt și altele) ale totalitarismului, nazismul și comunismul, omul modern a ieșit, să sperăm, izbăvit pentru totdeauna de aceste ispite. Ne aducem însă imediat aminte de cuvintele lui Camus, cel care scria că bacilul ciumei nu moare niciodată, ci doar adoarme, ascuns între cărți sau rufe, prin subsoluri sau pivnițe, pentru a ieși într-o zi la suprafață, odată cu șobolanii care îl poartă. Flagelurilor care au băntuit secolul, lăsând în urmă-le milioane de morți, cauzelor și efectelor lor le sunt dedicate o bună parte din paginile numărului de față. Lecția de anatomie a sistemelor politice totalitare oferită de Tzvetan Todorov se încheie sumbru. Fenomenul poate izbucni, e adevărat, sub alte forme, având în vedere tendințele politice actuale, dar cu un efect deopotrivă de nimicitor. "După părerea mea", scrie Todorov, "secolul următor este încărcat de amenințări, chiar dacă primejdiile nu mai sunt aceleași. [...] Existența devine dificilă atunci când nu ne dorim nimic dincolo de ființa noastră individuală. [...] S-ar putea ca, în secolul următor, Europa să nu mai fie aservită ideocrației sau pseudo-democrației. Dar dacă va domina gândirea care favorizează pe «noi» în dauna «celuilalt», rezultatele nu vor fi mai bune".

Într-un articol intitulat *Să facem totul pentru Führer!* Gordon A. Craig descrie rolul esențial jucat de propagandă în ascensiunea la putere a Partidului Național Socialist. Încă mai interesant, articolul lui Igor Polianski *Calvarul. Presa rusă din Berlin și național-socialismul (1933-1944)* reconstituie istoria deceniului care a premers venirea lui Hitler la putere (30 ianuarie 1933, data la care a fost numit Cancellar al Reich-ului). Numai în Berlin existau la acea dată - e vorba de perioada 1918-1932 - 122 de reviste ale emigrației ruse. La începutul anilor '30 ele dispar una câte una, sfârșind, datorită faptului că serveau diferitelor interese, prin a se lupta una cu alta și a se întrece în laude la adresa regimului nazist. Nu mă pot abține să nu citez un pasaj din articolul lui Polianski: "Lovitura de grație a constituit-o însă publicarea în gazeta concurentă a portretului lui Hitler și a unor versuri în limba germană, închinat lui Hitler, sub semnătura lui Dimitrev. La atacurile concurenței, Svetozarov a răspuns în gazeta sa: «În aceeași foaie a dumneavoastră, plină de minciuni, îndrăzniți să publicați portretul Conducătorului națiunii germane. Să-mi permiteți să vă dau un sfat: Jos etichetele de pe lucrurile sfinte!»". Nu degeaba scria Nina Verberova în *Jurnalul* ei în noiembrie 1942: "E suficient să citești două numere din gazeta «Novoe slovo» pentru ca să înțelegi toată joshnicia, slugărnicia, nimicnicia sufletului rus, atunci când vrea să lingusească!"

De cealaltă parte, din grupajul de articole care demontează mecanismul infernal al regimu-

rilor comuniste, cel puțin două sunt absolut senzaționale. Primul îl reprezintă cele două scriori de demisie din Partidul Comunist German ale lui Arthur Koestler, date 22 aprilie 1938. Bulversat de formidabilele acuzații și procese îndreptate împotriva foștilor "tovarăși de idealuri" ("Mergem pe linia partidului ca pe o sârmă subțire; un pas greșit la stânga sau la dreapta este mortal"), Koestler nu pare, totuși, vindecăt de "inocență" sa, dovadă nealterarea (se va produce și ea prin 1950) credinței aproape mistice în destinul Uniunii Sovietice: "Rămâne Uniunea Sovietică. Nu Stalin, ci Uniunea Sovietică. Este singura speranță pe care, vai! ne-o mai oferă acest secol mizerabil. Cine merge împotriva Uniunii Sovietice, merge împotriva viitorului!"

Al doilea articol îl reprezintă *Necronimul* lui István Rév, amplă demonstrație juxtapunând argumente de ordin filologic datelor antropologice, în care se arată cum erau puse la index numele celor care fuseseră eliminați. Este cazul lui Imre Nagy, prim-ministrul Revoluției din 1956, spânzurat în 1958. Patruzeci de ani mai târziu, în 1989, Imre Nagy avea să fie reabilitat. Din acel moment, János Kádár, secretarul general al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, cel care îl dăduse pe Nagy pe mâna rușilor, își va pierde la rândul său numele, pentru a căpa necronimul de "Călăul lui Imre Nagy".

În "Biblioteca Lettre Internationale" stau, la loc de cinste, cele două povestiri deopotrivă crude și amuzante ale lui Bohumil Hrabal - *Coșul fabricii de bere* și *Nășicul* - prima mai mult

în fața unei societăți în care spiritul nu mai poate hoinări liber în căutarea balenei albe.

Cristian Teodorescu ne oferă un decupaj dintr-o posibilă continuare a romanului său *Tănele inimii*, în vreme ce Julian Barnes propune, cu nedismulată ironie, o Anglie alternativă, surrogatul perfect pentru membrii societății de mâine, parțial lobotomizați, cam cum sunt astăzi, vorba lui Antonio Tabucchi, "turiștii străini cu o cultură «tânără»" (*Florența la sfârșit de mileniu. Cronică mondenă*), adepții informației primite de-a gata prin tot felul de "digest"uri. Să remarcăm, în fine, nostalgia lui Sergio Benvenuto după o lume a diferenței, condamnată astăzi la extincție datorită globalizării, "termen deja banalizat", care "nu mai este astăzi decât un eufemism pentru americanizarea planetei". Adevărată ironie a soartei, cum observă Sergio Benvenuto, faptul că tocmai această cultură anglo-americană "care celebrează pluralismul a devenit monocultura dominantă a planetei". Diferențele dispar, "se descompun într-o singură - ciorbă culturală" care înecă, de la Roma la Auckland, prin toate mijloacele de comunicare, întreg mapamondul.

Dan Croitoru

Estetism, decadentă, eroticism mental

"...DISCUȚIILE s-au purtat și astăzi asupra lui André Gide. Deși fraza lui Damian e mai obscură, mai catifelată și mai încărcată de culoare, de o densitate care o face mai greoaie, dar își are izvorul în aceleași substraturi morbide, ale unei inteligențe înmuie în aberația sa sexuală. Printre cuvintele prozei-poematice, aș putea să spun! - lui Damian, adie un suflu de voluptate amară, e parcă o boare de carne decăzută, ce umple golul cuvintelor de parfumatul fructului putred și îi stinge rezonanța comună" (p. 126).

Nici nu s-ar putea imagina o caracterizare mai exactă a prozelor lui I. Negoțescu, decât aceasta pe care o găsim în jurnalul unuia dintre personaje - tânărul Paul - din fragmentul de roman *Ora oglinzilor*.

Este simptomatică pentru proza lui I. Negoțescu - și pentru toată literatura decadentă - preferința pentru artificial și, în genere pentru ceea ce este non-real (fie artă, fie vis); deznădăjduită încercare de a evada în paradisuri artificiale, refugiul în universul artei, își găsesc expresia în pagini dense, încărcate de referințe culturale (multe ironice), în care nu numai granițele dintre diversele genuri literare sunt încălcate, dar chiar diferitele arte (muzică, literatură, teatru) par că se amalgamează ca într-o reverie romantică complicată și seducătoare sau, de ce nu, ca într-o intoxicație de opium.

În cele mai multe din aceste proze poetice trame epică este ca și inexistentă (poate povestirea *Primăvara elvețiană* să

fie mai aproape de convenția prozastică), în schimb cititorul este acaparat, de pasaje de fantezie dezlănțuită, de vis pur, este purtat, ca într-un tourbillon, până dincolo de granițele senzorialului, pe aripile realității transformată parcă în fugă muzicală. Unele personaje par desprinse din imaginarul supra-realist (șoarecele Dante, logodnicul Luxuriei din *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*); altele amintesc de Urmuz (Ramon Weiss, evreul despre care aflăm că era "rotund ca un psalm") sau de melancolia "fin de siècle", a eroilor lui Mateiu Caragiale. Întâlnim, de asemenea, în prozele sale cupluri foarte bizare - Maria Magdalena și Ramon Ocg, Arnold Gouget și Nina Dottler (cuplul devenit, în proiecția sa scenică, schilleriană Max Piccolomini Thekla), Manuel Suen și doctorul Yorgs, toate intrând, într-un fel sau altul, în sfera absurdului și anormalității. Maria Magdalena, în fața iubitului mort, întins pe zăpadă, suferă, nici mai mult nici mai puțin decât "din conștiința că participă foarte periferic la aspectul profund al nopții", reacție explicată ironic, de autor prin aceea că există "ceva monstruos în ființa Mariei Magdalena", "o trăire intelectuală prea masculină". Desigur, asemenea aspecte pot să trezească interesul psihanalizatorilor. De altfel, scriitorul însuși era un bun cunoscător al cărților lui C.G.Jung (după cum aflăm din excelenta prefață a lui Ion Vartic la volumul de memorii al lui Negoțescu - *Straja dragonilor*).

Viziunea decadentă și manieristă a lui Ion Negoțescu amintește de estetismul lui Oscar Wilde (estetism reductibil, după părerea lui Gide la o permanență disimulare, la încercarea de a se apăra), de confesiunile lui De Quincey, de cruda lascivitate și nevroza sexuală din scrierile unor Huysmans sau Hugo von Hofmannsthal.

Pe de altă parte, dacă ar fi să încercăm, pornind de la aceste proze, o cristalizare a "figurii spiritului creator", am ajunge, fără doar și poate la acele constante care definesc, după părerea lui Hocke, condiția psihologică a manieristului: compoziția feminină, antinaturalul, artificialul, labilitatea nervoasă, individualismul acut, sciziunea interioară, impulsul către deformare, melancolia, dandysmul, eroticismul invertit, subiectivismul, plăcerea de a se travesti.

Nu mai e nevoie să spunem că simptomatică rămâne preocuparea pentru rezolvarea unui raport atât de semnificativ cum este cel dintre artă și viață, esențială pentru toți scriitorii decadenti și manieristi; eterna iluzie a artistului că ar putea găsi fericirea în delectările estetice, dublată de spiritul lucid, cântor care-i șoptește că aceasta rămâne o iluzie, eroticismul mental, frazele lungi, catifelate, cu intorsături baroce converg într-o compoziție încărcată de valențe muzicale, punctată de accente obsedante, ca într-o simfonie de Mahler.

În *Floarea de lotus* și în fragmentele din *Noul Werther* găsim pasaje extraordinare, adevărate poeme în proză: "floarea de lotus înțelegea minunea inte-

grării ei în *arta vie*, dar suferința de femeie răpusă pe un altar public și căreia intimitatea alcovului îi era refuzată, tășnea într-un venin adânc al privirii. ochii chemau plini de patimă și otrăvă realitatea de dincoace de artă, cu toate că acum ea știa imposibilitatea unei asemenea reveniri. tot farmecul frumuseții ei exotice fusese zadarnic. așa trebuia să se întâmple încă din veac, precum fatalitatea artei cerea de departe (...). floarea de lotus s-ar fi vrut o existență telurică, desprinsă din tâlcul unui act artistic, în care suferința e un ideal vărsat în sânge" (p. 96).

I. NEGOÎTESCU

Primăvara
elvețiană

Ion Negoțescu, *Primăvara elvețiană*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1999, 134 p., preț 9000 de lei.

În fragmentul din *Noul Werther*, demersul intertextual ne trimite cu gândul la romanul epistolar al lui Goethe (de altfel Negoțescu a cunoscut, în profunzime, opera scriitorului german), din care însă nu reține decât convenția epistolară (care imprimă scriiturii o curgere aproape muzicală), și desigur, în subtext obsesia sfuierinței (a cărei origine nu era, nici la Goethe, dragostea nefericită în sine, ci existența însăși, scindată prin conflictul dintre o plenitudine vitală cosmică, expansivă și îngrădirile clipei). Viziunea lui Negoțescu este însă mai aproape de aceea a lui Wilde din "Portretul lui Dorian Gray"; scriitorul introduce personajul-oglină (tema prietenului) și apelează la o gamă întreagă de dubluri obiectuale (tablouri, oglinzi), care funcționează mai puțin ca mijloace de constituire a identității (câci personajele nu par să aibă un statut precis), și mai mult ca "artificii" menite să înlesnească recunoașterea "trucajului". Treptat, se estompează contururile dintre realitate și halucinație, dintre artă și viață.

Nu mai încapă nici o îndoială că fragmentele incluse în *Primăvara elvețiană* se situează sub semnul decadentismului (și, deși au fost scrise în mijlocul veacului, au ceva din aerul neliniștitor al atmosferei "fin de siècle"). De altfel, în acest sens, autorul însuși face, în volumul de memorii *Straja dragonilor*, o mărturisire deloc întâmplătoare: "Dacă e adevărat că eram deosebit de sensibil la deformarea (defaimarea?) naturii și la extravaganță, nu e însă mai puțin adevărat că trăim sincer și profund tot ceea ce se cheama - atât de impropriu - "decadent" și ceea ce constituia fondul meu autentic."

Catrinel Popa

Secretul lui Moș Crăciun

(Urmare din pag. 3)

MĂ AȘTEPTAM, cum te așteptai și tu astăzi, când am intrat în odaie pe gura sobei, să văd un copil cu totul și cu totul altfel decât ceilalți copii, deja un bărbat în toată firea, care le știe pe toate cele îndată ce s-a născut și dă porunci în stînga și-n dreapta. Și cînd colo, uite cine se dă drept însuși Dumnezeu, făcătorul cerului și al pămîntului, al văzutelor și nevăzutelor: un prichindel care scîncește după țiftă, un prunc oarecare eum au existat cu milioanele și încă vor mai exista! Am simțit dintr-o dată că toată vraja se rupe și că am făcut degeaba drumul pînă acolo. Ceilalți păstori, frații mei, nu băgaseră nimic de seamă. Ei se uitau la fața aceluia prunc ca la o minune. Îmi venea să le strig în față, să-i trezesc, să le spun că am fost duși de nas și că ar trebui să ne întoarcem la stîna cît mai repede. Dar nici unul nu avea ochi decât pentru tînc. Atunci intrară și cei trei magi de la Răsărit: Balthazar, Gaspar și Melchior cu darurile lor împăratești: aur, smirnă și tămîie. Darurile se aflau în trei argint bătute cu împănări de aur. Cei trei puseră cu darurile lor împăratești și le-am

aruncat, ca pe niște resturi de mâncare, între picioarele animalelor din peșteră.

În clipa aceea însă am înțeles că tîncul din iesle nu era altul decât bunul Dumnezeu și că înfățișarea lui de prunc oarecare o luase numai pentru ca eu să nu-mi pot da seama de la început cine este cu adevărat; de atunci m-am propovădit cu această înfățișare de copil bătrîn după înfățișarea Celui pe care, din trufie, nu l-am recunoscut și l-am disprețuit; și tot în clipa aceea am primit osîndă pînă la sfîrșitul lumii, adică pînă la a doua venire a Domnului, să duc în fiecare an copiilor și celor deopotrivă cu ei daruri frumoase în amintirea darurilor pe care eu le-am disprețuit atunci aruncîndu-le în noroi. Asta-i povestea pe care trebuia să ți-o spun din porunca îngerului. Cu cît trec anii, cu atît simt că întineresc și că mă apropiu de vîrsta pruncului din iesle. Așa că nu fi trist, osînda mea e cea mai plăcută osîndă pe care Dumnezeu a dat-o vreodată cuiva. Abia aștept să-mi umplu sacul și să încep să colind satele și orașele."

Moșul tăcu și o lacrimă de bucurie i se prelinse pe obraz. Atîtea sute de ani de cînd își căra sacul cu jucării, sacul acela peticit, plin cu aur, cu smirnă, cu tămîie, la povestea lui tristă și veselă în același timp mă cuprinsese somnul. Visam deja steaua de pe cer cu chip de ingerință, cînd moșul dispăru pe gura sobei, lăsînd în urmă cel mai frumos dar pe care l-am primit vreodată: un fir de păr din barba lui stufoasă. Cine crede că nu-i adevărat tot ce-am povestit aici, să vină să-i arăt dovada. Dacă n-o fi ars și ea ast' noapte o dată cu cărbunii și lemnele din sobă.

CALENDAR

XII.1691 - a murit Miron Costin (n. 1633)
1.XII.1882 - s-a născut Ecaterina Pitiș (m. 1963)
1.XII.1892 - s-a născut Cezar Petrescu (m. 1961)
1.XII.1911 - s-a născut Ieronim Șerbu (m. 1972)
1.XII.1914 - s-a născut Ștefan I. Crudu (m. 1984)
1.XII.1918 - s-a născut Ludmila Ghișescu (m. 1991)
1.XII.1928 - s-a născut Nicolae Pop
1.XII.1934 - s-a născut Florența Albu
1.XII.1934 - s-a născut Platon Pardău
1.XII.1934 - s-a născut Ștefan Radof
1.XII.1942 - s-a născut Ion Șeitan
1.XII.1989 - a murit Ion Roman (n. 1917)
2.XII.1890 - s-a născut Molter Károly (m. 1981)
2.XII.1901 - a apărut primul număr al revistei „Sămănătorul”
2.XII.1908 - s-a născut N. Vasilescu-Capsali (m. 1984)
2.XII.1912 - s-a născut Gheorghe Chivu (m. 1986)
2.XII.1935 - s-a născut Nicolae Labiș (m. 1956)
3.XII.1929 - s-a născut Dumitru Alexandru (m. 1991)
3.XII.1948 - s-a născut Mara Nicoară
3.XII.1976 - a murit Constantin Goran (n. 1902)
3.XII.1991 - a murit Petre Țuțea (n. 1902)
4.XII.1883 - s-a născut Nicolae Cartoian (m. 1944)
4.XII.1883 - s-a născut Tompa László (m. 1964)
4.XII.1883 - s-a născut Vasile Uscătescu (m. 1961)
4.XII.1910 - s-a născut George Togan
4.XII.1913 - s-a născut Vlaicu Bărna (m. 1999)
4.XII.1921 - s-a născut Alex. I. Amzulescu
4.XII.1921 - s-a născut Nicolae Ștefănescu (m. 1977)

4.XII.1942 - a murit Artur Enășescu (n. 1889)
4.XII.1966 - a murit N.N. Condeescu (n. 1904)
4.XII.1983 - a murit Al. Oprea (n. 1931)
5.XII.1882 - s-a născut Natalia Negru (m. 1962)
5.XII.1907 - s-a născut Lotte Berg (m. 1981)
5.XII.1938 - s-a născut Paul Drumaru
5.XII.1974 - a murit Zaharia Stancu (n. 1902)
5.XII.1975 - a murit Dinu Pillat (n. 1921)
5.XII.1985 - a murit Mihail Celarianu (n. 1893)
5.XII.1987 - a murit Leonid Dimov (n. 1926)
6.XII.1892 - s-a născut Romulus Demetrescu (m. 1972)
6.XII.1897 - s-a născut Oscar Walter Cizek (m. 1966)
6.XII.1931 - s-a născut Aurora Cornu
6.XII.1933 - s-a născut Elena Tacciu
6.XII.1937 - s-a născut Mihail Dragan (m. 1994)
6.XII.1940 - s-a născut Nicolae Baltag (m. 1975)
6.XII.1952 - a murit Dimitrie Popovici (n. 1902)
6.XII.1971 - a murit I.M. Rașcu (n. 1890)
6.XII.1984 - a murit Valeria Boiculesi (n. 1919)
6.XII.1985 - a murit Elena Efimiu (n. 1900)
6.XII.1991 - a murit Vladimir Colin (n. 1921)
7.XII.1909 - s-a născut Alexandru Talex (m. 1998)
7.XII.1917 - s-a născut Fodor Sándor
7.XII.1935 - s-a născut Sorin Titel (m. 1985)
7.XII.1937 - s-a născut N. Grigore-Mărășanu
7.XII.1951 - s-a născut Ioan Vieru
7.XII.1987 - a murit Ioana Bantaș (n. 1937)

8.XII.1876 - s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955)
8.XII.1907 - s-a născut Toth Kálmán
8.XII.1928 - s-a născut Toma George Maiorescu (n. 1920)
8.XII.1976 - a murit George Sidorovici (n. 1920)
8.XII.1991 - a murit Jiva Popovici (n. 1934)
8.XII.1996 - a murit Marin Sorescu (n. 1936)
9.XII.1924 - s-a născut Mircea Seche
9.XII.1934 - a murit George Boldea (n. 1905)
9.XII.1941 - s-a născut Mircea Vaida
9.XII.1972 - a murit Ieronim Șerbu (n. 1911)
10.XII.1927 - s-a născut Mircea Novac
10.XII.1934 - s-a născut Ion-Bujor Pădureanu
10.XII.1966 - a murit Ion Chinezu (n. 1894)
11.XII.1902 - s-a născut Nicolae H. Dimitriu (m. 1980)
11.XII.1903 - s-a născut Dan Simonescu (m. 1993)
11.XII.1916 - s-a născut Gellert Sandor
11.XII.1931 - s-a născut Lucian Dumbravă
12.XII.1905 - s-a născut Virgil Huzum (m. 1992)
12.XII.1914 - s-a născut Pauline Schneider
12.XII.1929 - s-a născut Marin Bucur (m. 1994)
12.XII.1939 - s-a născut Tudor Octavian
12.XII.1943 - s-a născut Dorel Sibii
12.XII.1962 - a murit Felix Aderca (n. 1891)
13.XII.1693 - a murit Mitropolitul Dosoftei (n. 1624)
13.XII.1887 - s-a născut Mihail Cruceanu (m. 1988)
13.XII.1907 - s-a născut Grigore Băjenaru
13.XII.1983 - a murit Nichita Stănescu (n. 1933)

14.XII.1910 - s-a născut Gaby Michailescu
14.XII.1932 - s-a născut Dumitru Solomon
14.XII.1941 - s-a născut Iulian Neacșu
14.XII.1942 - a murit Barbu Marian (n. 1876)
14.XII.1946 - a murit I.A.I. Brătescu Voinești (n. 1868)
15.XII.1884 - s-a născut G.T. Niculescu-Varone (m. 1984)
15.XII.1887 - s-a născut Cella Delavrancea (m. 1991)
15.XII.1887 - s-a născut A. de Hertz (m. 1936)
15.XII.1900 - s-a născut Sanda Movilă (m. 1970)
15.XII.1921 - s-a născut Nicolae Barbu (m. 1985)
15.XII.1924 - s-a născut Papp Ferenc
15.XII.1933 - s-a născut Dan Rebreanu
15.XII.1944 - s-a născut Florica Mitroi
15.XII.1963 - a murit Leca Morariu (n. 1888)
15.XII.1980 - a murit Ion Maxim (n. 1929)
15.XII.1993 - a murit Aurel Martin (n. 1926)
16.XII.1881 - s-a născut Ion Al. Vasilescu-Valjean (m. 1960)
16.XII.1924 - s-a născut Hajdu Zoltán (m. 1982)
16.XII.1952 - s-a născut Rolf Bossert
16.XII.1962 - a murit Cezar Drăgoi (n. 1925)
16.XII.1967 - a murit Alexandru Hodoș (n. 1898)
16.XII.1989 - a murit Franz Liebhart (n. 1899)
17.XII.1930 - s-a născut Felicia Marincea
17.XII.1934 - s-a născut Vasile Rebreanu
17.XII.1939 - s-a născut Andrei Ionescu
17.XII.1941 - s-a născut Liviu Petrescu (m. 1999)
18.XII.1903 - s-a născut Ilarie Voronca (m. 1946)

18.XII.1928 - s-a născut Victor Bărlădeanu
18.XII.1929 - s-a născut Dionisie Șincan
18.XII.1977 - a murit Teodor Scarlat (n. 1907)
18.XII.1985 - a murit Liviu Rusu (n. 1901)
19.XII.1920 - s-a născut Neculai Chiriac
19.XII.1921 - s-a născut Dinu Pillat (m. 1975)
20.XII.1861 - s-a născut Constantin Mille (m. 1927)
20.XII.1921 - s-a născut Israil Bercovici (m. 1988)
20.XII.1929 - s-a născut Al. Caprariu (m. 1985)
20.XII.1935 - s-a născut Daniel Dragan
20.XII.1943 - s-a născut Magda Ursache
20.XII.1944 - a murit Nicolae Cartoian (n. 1883)
20.XII.1966 - a murit Mihail Sorbul (n. 1885)
21.XII.1865 - s-a născut G. Bogdan Duică (m. 1934)
21.XII.1904 - s-a născut Constantin Apostol
21.XII.1913 - s-a născut Nicolae Costenco (m. 1993)
21.XII.1915 - s-a născut Ada Orleanu (m. 1990)
21.XII.1933 - s-a născut Dan Zamfirescu
21.XII.1966 - a murit Valeriu Ciobanu (n. 1917)
22.XII.1898 - s-a născut Virgiliu Monda (m. 1991)
22.XII.1918 - s-a născut Valentin Raus (m. 1994)
22.XII.1928 - a murit Ioan Nadejde (n. 1854)
22.XII.1944 - s-a născut Dan Mutașcu
22.XII.1956 - a murit Nicolae Labiș (n. 1935)
22.XII.1985 - a murit Constantin Ionică (n. 1938)

Pseudo-bilant

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

SFÎRȘITUL de an, apropierea calendaristică a cifrei 2000 și, nu în ultimul rînd, împlinirea unui deceniu de la “evenimentele” din decembrie 1989 alcătuiesc o puternică structură de rațiuni convergente, făcînd ca tentația festiv-bilanțieră să acționeze irezistibil. Ne aliniem deci cu resemnată voie-bună pomirii generale, încercînd să schițăm un răspuns la întrebarea: ce asocieri și ce amintiri ne trezește ceea ce s-ar numi (într-o exprimare de secol al XIX-lea) “frămîntarea” limbii române din ultimii zece ani? Nu e ușor de ales un punct de pornire pentru o asemenea trecere în revistă: ruptura a fost destul de puternică și schimbările destul de rapide, astfel încît o sistematizare excesiv de riguroasă pare chiar nepotrivită pentru a descrie vesela babilonie a deceniului. S-ar justifica astfel simpla înșirare a formelor și a tendințelor produse de polifonia proliferării vocilor și a limbajelor publice. Ne mai amintim sincera obsesie a dialogului, exprimată adesea la începutul deceniului (invitații la dialog, lamentații pentru imposibilitatea comunicării) – pe care o putem confrunta cu îndoielnica sa încununare actuală în practica talk-show-urilor. În 1990 discursul politic avansa cu teamă și ezitări concepte care riscuiau neînțelegeri (partide, pluripartidism, privatizare); între timp, uzul unora din cuvinte s-a normalizat, al altora s-a fixat într-o accepție specifică (butic, privatizat) – încă vag ironică, deși amuzamentul i s-a pierdut prin banalizare. Lamentațiile pro-umoristice – “au dispărut bancurile” – “ne-am pierdut umorul” – au fost în genere infirmate. Limbajul jurnalistic din decembrie 1989, care părea atunci de o mare autenticitate în contrast cu limba de lemn, iar azi, recitit, pare exact limba de lemn cu adaos emfatic, a alunecat în tot mai multe cazuri în familiaritate vag argotică, vag vulgară; cea mai clară imagine a modificării discursului public o oferă chiar lectura în succesiune a modelor și a modelelor urmate de titlurile de ziar (“Inițiativa fiecărui țaran, (răsădul) cel mai prețios din grădinile de legume”, 1990; “Să nu ne pripim!”, 1990; “Stăpîna găinii care a născut doi pui a ars de vie în propria casă”, 1993; “(Șoferul Burete a murit îmbibat cu apă”, 1998; “Homosexualul Onose l-a tocat cu ciocanul pe boschetarul Carabela”, 1998; “110 clădiri din buricul Bucureștiului au îmbulinit-o”, 1999). Izbitor în 1990, decupajul pronominal al societății românești, determinat contextual dar înconfundabil (noi, ei, ăstia, ăia) s-a mai atenuat cu timpul, în parte și prin continua disoluție și recombinație a grupurilor. Exportul de termeni din decembrie 1989 către presa internațională (securitate, conducător), incluzînd clișeele care ni se întorceau revizuite sau total reconstruite (“Dunărea gîndirii”) n-a mai continuat decât poate cu mineriadele și aurolacul. Practica unor cuvinte și sintagme-embelma, care polarizau în primele luni ale lui 1990 opinia publică (a emana, consens, cetățeni indignați, oameni de bine, democrație originală) a fost înlocuită de cea a formulelor de uz general și indistinct, prin care fiecare tabără își susține poziția și își acuză adversarul (anticorupție, integrare europeană). Lecturile din limbajul tehnic al securității (a deflui, filaj, munca informațională, pus în lucru, “soția obiectivului”, “destrămarea anturajului”), spectaculoase la început, oferă azi (în așteptarea unor dosare mai palpante) doar dezolanta banalitate a textelor. Dar toate acestea sînt doar o mică parte dintr-un întreg a cărui diversitate de stiluri și limbaje cuprinde publicitate, informatică, jocuri de cuvinte, greșeli de exprimare, elipse pe care toată lumea le înțelege (anticipate, compensate, lichidate), lexicul unui nou decupaj ierarhic (lumea bună, protipendada, mai-marii; amărășteni, contribuabili), termeni compromiși și termeni substitutivi (tovarăș - companion), argou, derivate inventive și ironice, prozodie activă în lozinci sau în publicitate, invective, amenințări, familiaritate, lexicul modernității economice, clișee metaforice (sarabandă, lambada, panoplie, eșichier), bălăii și inovații ortografice, creații onomastice substitutive (de la Odiosul și Sinistra la Ilici, Ghinion Ilescu, nea Nelu, Milică), parafraze umoristice (Noi sîntem urmașii, romii), terminologia corupției (matrapazlic, mușamalizare), reclame de vrăjitoare (împreună pe cei despărțiți, dezleagă cununii, ajută în spor afaceri), mesaje e-mail, englezisme, benzi desenate, arhaisme ironice, sigle de neînțeles, vesele prognoze meteorologice, cuvinte-valiză, dezacorduri, nume de firme, nume din telenovele – și, desigur, mereu actuale citate din Caragiale (“Criză teribilă, monșeri!”)...

ALT CURAJ, ACEEEAȘI SCENĂ

(NARATORUL ȘI AMORUL II)

BRUSC, interbelicii fac trupul vizibil: bărbații au voie să-și radă nu numai barba, dar și mustața - *schimbare la față* care răstoarnă un canon cu o rezistență de secole - iar femeile, în secolul trecut pedepsite și ridiculizate prin tăierea părului, se tund acum de bunăvoie. O dată cu tăierea podoabei lor tradiționale, idealizate de romantici, ele taie legăturile literare cu trecutul: un alt personaj feminin va sta lângă dezinvoltii bărbați interbelici. În 1922 oricare sot poate avea, precum cel urmuzian, o nevastă (sau o amantă) „tunsă și legitimă”. Bărbații și femeile fac sport împreună, contemplându-și unii altora corpul ascuns atîta vreme de nenumărate veșminte. Romanele se grăbesc să semnaleze, pentru prima dată, încordarea amorului bărbatului în înțot sau înțotul pe care corpul femeii îl

cută. Schiul, sport în care femeia, îmbrăcată cochet în pantaloni, poate deveni antrenorea bărbatului sau automobilismul, în care bărbatul e stăpînul și înblînzitorul mașinii, cum era odinioară al calului, mersul pe bicicletă, privit aproape ca un exercițiu de acrobație, îi obligă pe bărbați și pe femei la o apropiere fizică inimaginabilă înaintea. În numai două romane de Mihail Sebastian, de pildă, (*Femei* și *Accident*) avem o tablă de materii absolut completă a apropiierilor fizice de iarnă și de vară dintre femei și bărbați, permise, dacă nu chiar pretinse de aerul timpului. Scenele de gen de la Camil Petrescu, Anton Holban, Călinescu (în *Cartea Nunții*), Sebastian aveau, pentru cititorii interbelici, nu numai parfumul noutății, dar și pe cel al unei delicioase îndrăzneli. Un bărbat la volanul unei mașini sau pilotînd un avion, o femeie în costum de schi sau aprinzîndu-și o țigară, un trup bronzat sau ochii frumoși ascunși îndărătul unor *ochelari negri* nu sînt, în epocă, secvențe inocente, cum par cititorului de azi. Ele țin de noul elan vital al tinerilor interbelici. Scenele de amor au și ele alt curaj, alt narator și alt limbaj.

Curajul bine temperat

METAFORA, aluzia, ocolul, sinecdoca sărutului pentru noaptea de dragoste, abstracțiunile teoretice sînt înlocuite, în romanele românești ale anului de grație amoroasă 1933, prin cuvinte simple, directe, prin descrieri fizice amănunțite și curaj nu numai estetic, ci și extraliterar: receptarea era încă riscantă. Dacă la Camil Petrescu, în *Patul lui Procust*, există probabil cele mai amănunțite descrieri ale corpului femeii, iar naratorul (pilot și diplomat)

pare îndrăgostit de Bergson și de Husserl mai mult decît de femeie, la Mihail Sebastian, în *Femei*, nepotrivirea dintre narator și personaj este de altă natură. Discrepanța apare încă din prima piesă a romanului, în care perspectiva îi aparține lui Ștefan Valeriu (relatarea este totuși, încă, la persoana a III-a) și se anulează numai în episodul narat de o femeie, Maria, (într-o scrisoare care seamănă izbitor cu cele ale doamnei T.). Este vorba de felul neconvîngător în care Ștefan Valeriu, prezentat ca un Don Juan, își relatează victoriile amoroase. El își exersează tacticile de cucerire, cunoaște „de mult” puterea unor „impertinente politicoase” și toate femeile dintr-o pensiune de munte, de la o fecioară lipsită de prejudecăți pînă la o aproape bătrîna doamnă, de la blonde europene la arabe ciocolatii și se

„acestui *jeune homme*. Dar scenele amoroase povestite sînt aproape pudice, cu delicata stilistica tradițională și fără surprize. Afit doamna, cît și tînăra fată „se pierd” în brațele cuceritorului, fie „cu strigăte mici, zburlete” fie cu un țipăt „curat” care se pierde „pe fereastra deschisă spre pădure, (...) ca să deșepte o veridică sau ca să se înfilnească în aer cu țipătul de departe al unei pisici sălbatice, la fel de liber”, pulpele fetei „se deschid ca două eripi, docile” etc. Un Don Juan autentic, cum este, de pildă, cel creat de Barbey d'Aureville are alt tip de povești și se laudă altfel. În *Cea mai frumoasă dragoste a lui Don Juan* acesta le povestește fostelor lui iubite cea mai tulburătoare scenă de dragoste pe care o știe: așezîndu-se în fotoliul din care el tocmai se ridicase, o fecioară îndrăgostită simte un foc în pîntece și îi măturisește apoi duhovnicului, plină de remușcare, că a rămas însărcinată. Iar acest Don Juan știe să-și convingă și cu vorbele ascultătoarele pe care le convinsese și în alt mod că „în dragoste totu-i adevărat și totu-i minciună”. În cazul personajului din romanul lui Mihail Sebastian ar exista o circumstanță atenuantă, care împacă totuși naratorul cu personajul: tinerețea. La altă vîrstă, aceleași experiențe pe seama aceluiași personaj ar suna, poate, mai convingător.

Abia Mircea Eliade suprapune perfect, în *Maitreyi*, vocea naratorului, vocabularul și retorica lui peste personajul care se îndrăgostește și-și relatează experiențele erotice. În 1933, Petru Comarnescu socotește că romanul *Maitreyi* reprezintă o adevărată „epistemologie a dragostei”, transferînd asupra lui Allan obsesiile autorului. De fapt personajul descrie toate etapele dragostei unui european pentru o indiană fără pretenția de a înțelege ceva din această dragoste (nici din a lui, căci se înșală de la început și cu afit mai puțin din a ei pe care n-o poate raporta

la nimic deja știut). Iar la recitirea jurnalului își ironizează tendința de a prezenta această dragoste ca pe o experiență mistică, extatică, în ton cu lecțiile sale din acea clipă. Senzualitatea scenelor de amor dintre Allan și Maitreyi, care începe de la privirile ei „niciodată aceleași”, de la iubirea ei pentru un copac, pentru Tagore, de la mîngîierea cu talpa piciorului și de la ris este intensificată de interdicție, iar pentru cititor de exotism. Erotismul are ceva de basm și „imposibilitatea” lui îi dă o frumusețe pe care scenele de amor din romanul plasat în spațiul european nu o pot avea.

Curajul bine manipulat

ESTE ciudat cum tocmai într-un roman a cărui valoare a fost mai degrabă pusă la îndoială de critică, *Rusoaica* lui Gib I. Mihaescu, avem o perfectă concordanță între narator (se povestește la persoana I) și personaj. Poate că de aici vine forța romanului, singura calitate pe care criticii n-au contestat-o. Locotenentul Ragaiac, cititor pasionat și fire visătoare, are în povestirile lui un amestec de impudorie, chiar brutalitate cazonă și de romantism livresc, extrem de credibile. Vocabularul și retorica sa sînt tipice pentru bovaricul care-l citează pe Horațiu, flatîndu-se: *Odi profanum vulgus et arceo...*, dar care face parte tocmai din mulțimea de care se disociază. El folosește metafore și comparații nesofisticate: „...cei doi ochi de păcură ardeau ca două candelă, oriunde-mi întorceam privirile și din întunericul cămăruței de scînduri suiera un rîs ademenitor”. Stilul e autentic, necalofil. Izbînda acestei autenticități iese și mai bine în evidență dacă o comparăm cu prima frază, cu prima comparație din romanul „anticalofilului” Camil Petrescu: „Muștrile duminale sînt fără utilitate, ca minia cuiva care bate la ușa vecină închisă, în loc de aceea pe care o caută...” Nu se poate imagina o comparație mai căutată, o frază mai frumos scrisă. Scenele de amor din *Rusoaica* - unul din motivele pentru care cenzura comunistă a oprit romanul, celălalt fiind cel politic - sînt povestite adesea cu un vocabular de roman foileton și cu o anume suficiență laudăroasă a naratorului, dar ele nu pierd nimic din cauza aceasta: exact așa le-ar fi povestit un ofițer pasionat de romanele secolului al XIX-lea. Gib Mihaescu nu a deloc răsfațat de prozatorii-croniciari de la interbelica *România literară*, aceiași care laudau autenticitatea romanelor lui Camil Petrescu sau Mihail Sebastian. Cu toate acestea el le exemplifica, fără să vrea, teoriile și, dacă l-ar fi citit cu puțină prietenie

(cum se citeau între ei) ar fi avut mari surprize.

Nici George Călinescu nu primește, pentru *Cartea nunții*, aprecierea *României literare* din 1933. Cronicarul lui va fi Sebastian, iar rezervele principale sînt cele legate de scena nopții de dragoste dintre Jim și Vera, noaptea nunții, pe care de altfel aceeași revistă o publicase cu surle și trîmbițe pe prima pagină. Cruzimea lui Sebastian este excesivă: „...nu-mi aduc aminte să fi citit vreodată pagini erotice atît de lipsite de sensibilitate. E ceva inexplicabil inert în nopțile *pătimașe* ale tinerilor soți. Lipsește accentul de pasiune capabil să dea viață acestor incursiuni în alcov și să le legitimizeze”. De fapt ceea ce-l deranjează probabil pe Sebastian este formula narativă vădit diferită de cea pe care o impun Camil Petrescu & co. și asta la un coleg de generație, la un tînăr (Călinescu avea 34 de ani la apariția romanului). Naratorul lui Călinescu este, în *Cartea nunții*, tradițional, refuză dominația psihologismului, a introspecției, nu e însă cu nimic mai puțin îndrăzneț în relatarea scenelor de amor decît restul romancierilor anului 1933.

Eroii lui sînt clasici, în sensul pe care el însuși îl deslușește în studiul *Clasicism, romantism, baroc*, adică tineri, frumoși și sănătoși. O notă de umor (cînd Jim și Vera își contemplă, pe rînd, trupurile goale) dozează sentimentul, iar ceea ce reușește naratorul este să povestească firesc, în mod voit și controlat fără emoție. Lipsa de emoție a naratorului, de altfel compensată de bucuria povestirii - naratorul lui Călinescu este un optimist, un vital - este reproșată de Sebastian personajelor, transferată asupra personajelor, or, în cazul romanului tradițional o asemenea interpretare este inadecvată.

Aparent tradiționali și ei, dar cu „scuza” că fac parte dintr-o altă generație, Ibrăileanu cu *Adela* și Sadoveanu cu *Creanga de aur* sînt în realitate la fel de surprinzători ca tinerii. La Ibrăileanu au înșelat numai subiectul, frămîntările lui Emil Codrescu pe care un critic al *României literare* le numește „inactuale” și recuzita de secol XIX. Dar scenele dintre Adela-Lolita și Emil-Humbert sînt, sub frazele discrete ale unui narator prea-timid, de un erotism îndrăzneț. Imaginația bărbatului e în permanent conflict cu timiditatea naratorului și invers. Din această dublă tensiune iese puterea unui gest ca scoaterea mînușii de pe mîna Adelei, care în orice alt roman s-ar pierde. Cît despre îndrăzneliile lui Sadoveanu din *Creanga de aur*, ele sînt imense, dar, ca multe din scenele romanului se adresează doar inițiaților. Anul 1933 nu face economie de imaginație în poveștile de amor. Iar vocile care povestesc se aud distinct și după 66 de ani, în 1999.

Ruxandra CESEREANU

Nopti ateniene

În casa lui A... e fu dat să ne sălășluim,
ca să gustăm... dinăuntru din nopțile ateniene.

Aris era... la Afrodita, în Cythera,
și vorb... dulci aveam să-i ducem lipsă.

Korin... sfătuisă încă de la început:

așa... preaiubită Kore-Persefona,

ar... să-ți fie și jumătatea de infern

și jumătatea de lumină cea sortită tie.

Demetra nu ar putea să îți ursească

va mai potrivit ca nopțile ateniene.

În ele te-mbăiezi ca noctilucii și tot aici licoarea din

ghimber

ți se lipește de pielea zisă cea grecească.

Nu-mi rămânea decât să zac

și din această lene de amoc să-mi aflui tihna și neliniștea.

Căci cele două jumătăți se mîngiau, se zgîriau,

și-ntr-un firziu se culbăreau în mine ca niște păsări fără cioc.

De arșița Atenei mă feream,

căci nu voiam să rătăcesc prin urbea albă

cu carcasa ei de melc uitat în timp.

Ca și Kavafis prin Alexandria săream din cafenea în cafenea

și din tavernă în tavernă, pe picioroange cu talismane la

mîner,

ca să supun astfel orașul voluptuos

precum o odalisca ticluind minciuni

sub genele ei lungi, unse cu kohl.

Asta-i Elada, nu uita, mă cusurgea Korin,

nu fă pe Seherazada cea sporovăitoare,

fiindcă nici un sultan nu pare a voi să-ți taie capul!

Eu, însă, mă scufundam pînă la brîu, apoi pînă la gît,

în nopțile ateniene pe care le măsluiam la cărțile de joc

ale amiezilor finjind după amurgul aromit de ploaia

neurnită.

Smead ca un drac, mai bine zis ca Hades,

și bărbos foarte ca un pelag învolburat,

Korin amușina și el orașul.

O, thee mu, totul s-ar fi prelins într-o torpoare africană

de n-ar fi fost să-l înfilnesc pe Lucyfairos.

Ai grijă, mi-a șoptit Korin,

e-un dandy de Atena, un daimon al cetății, cam șui,

nepotrivit.

Zurleno, murleno, treleno înseamnă-n greacă a

înnebuni pe cineva,

de-aici venea zurliu, murliu, trelui.

Ei bine, eram trelie după Lucyfairos.

Avea părul vopsit în argintiu,

iar pentru phalus, un stativ înălțător,

apa cum doar satirii de pe vremuri se zvonește că purtau,

de n-ar fi fost să fie goi.

L-am întrebat chiar eu, ca să înlătur orice îndoială:

ești înrudit, cumva, cu Lucifer?

Dar el sorbi adînc din pipă și-și petrecu mîna prin păr,

apoi îmi spuse doar afîț: departe-i astfel de ereditate

gravă!

Mama era o Lucy cu ifose, din Bristol,

iar tata, un șugubăt pandur din Fairros,

și iată astfel am fost eu corcit,

ca să ajung, ce-i drept, atenian de spită veche.

Ei bine, Lucyfairos, atunci călăuză să-mi fii.

Endaxi, chira mu, as xekinisume pote!

Și uite-așa, cu bidiviul argintiu,

eu, Kore-Persefona, și alesul meu Korin,

am străbătut Atena nopți la rînd,

cînd gîfîind de-afîta fugă-n negru,

cînd zăbovind la porțile răcorii.

Însăși zeita-bufniță se cam mira de noi

și coiful și-l scotea ca să audă ce grăim.

Păi dacă pe Ulise l-ai ajutat cîndva,

am îndrăznit eu printre dinți,

atunci, cardula mu, să-mi fii prielnică și mie,

căci, iată, cetatea închinată ție vreau să o scormonesc pînă

la miezul nopților.

Psihula mu, fii și patroana mea.

Nu i te adresa ca unei Bubuline, mă sfătuisă Korin,

la urma urmei e singura femeie cerebrală,

o intelectuală autentică am spune azi,

născută tocmai din capul tatălui ei.

Un pater vicios și desfrînat nevoie mare, am bîrfit eu.

Ei bine, adelfula mu, sub penele tale de bufniță

vreau să-plonjez peste oraș în întuneric.

Lucyfairos gonea nebunește,

în fiecare tavernă scornea o poveste,

pufăia din pipă și phalusul mîndru-l purta ca trofeu.

Avea inele masive de platină,

pe care nimeni nu i le putea smulge de pe degete.

Zeita bufnițoasă îmi făcu pe plac,

scofîndu-și de pe ea temuta manta cu șerpi.

Orașul era puhav și vîscos de noaptea fără stele.

Într-un firziu, zeita mă trase de păr ca pe Ulise și-mi spuse:

ascultă, adelfula mu, nu fii trufaș cu cetatea mea.

De vrei să o-nțelegi, alături de Corazón al tău,

lasă-te-n voia portocalilor navigatori,

unge-te cu ulei de măsline

și suctul harbuzului să-l ai mereu în gură,

ca să răzbești arșița atotstăpîitoare

și să ajungi la porțile amurgului.

Lucyfairos, ca un diablo cojuelo,

auzi și el cuvintele acestea și își scuipă în sîn.

Chira mu, femeia încoifată și cîrliontată știe ea ce spune.

Așa să facem și doar la ceas de întuneric să călătorim

pe mările acestea uscate și încercănate.

Era un Hades violet, cu muzicanti și bucătari,

cu măscărici și cerșetori, cu femeiuști, cu fătălăi și bărbătoi,

nuntind în nopțile ateniene ce vuiau în toi.

Și-n acest haos cald și auriu pînă și-n întuneric,

buricul lumii îl amușinam cu nasul meu himeric.

În Plaka, zarca era de-a dreptul papagalicească,

dar vezi bine, iubite cetitoriu, așa se zămislea haznaua

cea negustorească.

Limbi turcite, ochi de-ahei, dar fără bărbi sîrmoase,

Sfîncsuleți, mîini cu gheare,

buricul lumii nu avea hotare și nici miresme întemeietoare.

Totul era un zumzet, o năclăială,

un tunel ramificat de voci și piei încinse,

peste care, iată, plonjam eu, Kore-Persefona,

zburlită de vedenii niciodată nînse.

Orașul voiam să-l am la creștet ca o cunună de mireasă.

Lucyfairos își șlefua copitele pentru tigrate nopți

de-alergătură,

iar Korin mă sfătuisă să nu o iau razna de tot.

Dar eu simteam cu-asupra de măsură.

Spre Omphalos, spre zvîcniturile Atenei,

pulsam cu inima-mi fierbinte și gura-mi bolborositoare.

Bătrîni marinari din Pireu îmi apăreau în vis,

spre dimineată, și grăiau astfel:

koritachi, cetatea zeitei războinice nu poți s-o pricepi,

dacă marea nu o să-ți gilgîie-n ochi ca o licoare

fermecată.

Trupul să-ți fie corabie, cu el s-aluneci prin nopțile ateniene

ca înspre înoturile apelor mîntuitoare.

Și uite-așa mă-mpotmolii în visăria cea deșartă

de care zeita bufnițoasă nu voia să mă dezlege.

Moșnegii mestecau tutun și rontăiau seminte,

dar bănuiam că-i vorba despre niște Nestori uități de vreun

aed.

Altminteri îl struneam pe Lucyfairos

printre neoanele, reclamele, maimuțările orașului

pe care-l adoram și-l hărțuiam așîderi.

Lăsînd-o pe Kore-Persefona să se răsfețe,

Korin veghea la răsucelile-mi neostenite

de zburătoare cu ochi halucinați.

Orașul era o uriașă baclava topindu-se în gura zeilor

pe care trecătorii nu-i zăreau din pricina torporii.

Doar noaptea făpturile acestea, stăpîne odinioară,

coborau pe frîngînia din nori înspre cel hău atenian:

erau cohorte-nregi cu scuturi, coifuri, sceptre,

amestecîndu-se cu plebea cea petrecăreată din taverne și

CERȘETORUL DE CĂFEA

de Emil
Brumaru

SONETUL AMELIORAT

Pierdut în vechi provincii, cu iz de brebenel,
Ibrice-mi toarnă-n suflet ceai sfînt cu kilogramul;
Din craci îți curg corăbii, ai sînii cu crenel,
Sub șoldul tău își crapă de-amor smalțul ligheanul,
Cînd sorbi căni te piși ieder, în gene clocești nori,
Ți-e-n mîna lingurița pentru scobit șerbetul
Vergea care preface scule de cal în flori,
Și-n fluturi untdelemnul, și-n pajiști crude-oțetul.
Ci eu, surpat sub pături de lîntiță, răscopt
Ca oul fiert de zîne, cu gîlbenușu-n soare
Cadelnițat și-albușul (ochi grav de înger mort)
Dat peste cap, iubito, încheg plăceri mai rare,
Mai dulci decît bomboana Marchizului de Sade
Și ca s'te frigă roua, n genunchi pe ciuperca cad.

cu puhoiul de odori.

Pînă și Bufnițoasa mîncă din pește prăjit ori afumat și
oțetit,

lingîndu-se pe buze pofticioasă.

Ehei, zeită creieroasă, sora mea-nțeleaptă,

văz că te-ai dedulcit la traiul pămîntean.

Dar Incoifata și alaiul ei era afîț de prinsă în vîrtejurile

unui vin roșu-acrișor, încît nici vorbă să m-audă.

Ba chiar cînta cu glas de cabaret un fel de Oci ciomii,

deși zvonirea aceea de inimă albastră era a muritorilor

prea melancolici.

Estîmp nu-mi rămînea decît să cad și eu

printre deliciile dulci-sărate ale orașului omfalic.

Giuvaergiile te năuceau:

erau smaralde tăioase și ametiste împărătești,

dar mai ales erau chihlimbare lăcrămoase ca ochii

somnambulilor.

Era un du-te vino de cimbru, cuișoare și piper

care i-ar fi trezit pînă și pe ultimii zei încruntați din cer,

era o glagorie de damfuri,

un carusel de pucioase pervertite și însiropate,

la care o puzderie de maeștri bucătari

se învredniceau să nascocoască de-ale gurii bucate.

Vai, ce mai nebunie rotitoare de adulmecări cu nările

drogate!

Era un iarmaroc de mirosuri smîrcoase,

o lume de salive ierboase,

un desfrîu de uleiuri și de mirodenii,

cărora li se dusesse buhul ca fiind parascovenii.

Dar orașul știa să le învîrtă și să le împletească,

să scoată gemete viermănoase cu gust de iască,

dar și să-mbie la un pelerinaj înfoiat de gurmanzi.

Dospeli și clipoceli, tzatziki, pilafuri, fasolachi,

pe toate le găseai în vînzoleala vînzolelilor, adică-n Plaka.

Pielărie, sticlărie, pălării marinărești ori de pai,

pînzeturi, delicatese, pînă și flașnete,

bucăți de cocos la care zeii rodeau maimuțește,

dar mai ales îmbieri la moluște prăjite și scomele de pește.

Am ochit niscaiva taveme de soi:

Ydria, Gatula to fenghari, Ta Ghiubetachia și Vizantino.

Cîte-un popă negru rătăcea mătăhălos pe ulicioarele în

alb.

Apoi am poposit la Erato Kypos,

crîsmă cu felinare, artari și papagali decolorați în colivie.

Aici Misel, arhanghelul taverelor,

ne-a povestit despre bunica de lîngă Meteora, zisă Caliope,

cea care-a născocit crîșma din Plaka.

Am zăbovit și ciugulit ba pikilia, ba htapodi, ba moshari,

ba keftadakia și horiatichi, toate stropite cu topki oini.

Șezurăm, mîncărăm, băurăm și dăntîurăm.

Apoi, prea mulțumită de nopțile ateniene,

grăit-am către Lucyfairos:

de-acum, bidiviule, ești liber să pleci,

fiindcă orașul acesta mîndru l-am sfîrșit.

Cît despre dandyul meu argintiu,

înlăfîndu-și phalusul dus fu cu zorii aburoși.

Korin îmi zise atunci șagalnic:

de-acuma poftă ți-ai făcut,

asa că fii și tu femeie la casa omului, nimic mai mult.

Endaxi, afendi mu, endaxi, chirie mu,

grăit-am pe cînd zeii bețivăniți cu burdihanele umflate,

bolborosind o musichie de-a lui Zorba,

urcau spre cerul lor să lîncezească.

Athina mu, și iată-așa-mi sfîrșii poemul!

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Integrala operei lui Voiculescu

DE CURÎND, la Editura Anastasia, prin strădania d-nei Roxana Sorescu, a apărut, în două masive tomuri, întreaga operă literară (minus dramaturgia) a lui Vasile Voiculescu. E un eveniment editorial care trebuie menționat ca o mare înfăptuire, deși ediția nu e încă una critică (lipsind variantele și recepțarea critică a operei). Cînd în 1966 au apărut, în volum, povestirile lui Voiculescu a fost o emoționantă surpriză (ca și, cu doi ani înainte, apariția celor două volume conținînd *Sonetele închipuite*, în prelungirea celor shakespeariene). În proza sa, poetul e interesat mai ales de eresuri și simboluri magice, deși, în unele povestiri, refuză să îmbrățișeze integral formula fantastică. Dl Eugen Simion are dreptate, într-un mai vechi studiu al d-sale. „Apreciază ca tema centrală a operei lui Voiculescu ar fi, în fond, misterul magice în brațele civilității raționale. Toată această mistică proză este acum adunată într-un volum corpolent, ceea ce nu vrea să spună că el nu are, înaintea sa, precedente memorabile.

Nu vreau, cum aș îndrăzni?, să diminuez în importanță opera prozastică a lui Voiculescu, scrisă, toată, între 1946-1957. Dar Voiculescu, care se considera a fi „surugiu la cuvinte” a fost, între războaie, exclusiv poet și, aici, aș vrea să comentez, cit e posibil într-o cronică, opera sa lirică. A publicat, din 1916 pînă în 1936, opt plachete de versuri, adunîndu-le, apoi, selectiv, în 1944, în ediția definitivă de *Poezii* de la Editura Fundațiilor Culturale Regale. D-na Roxana Sorescu afirmă, într-o densă prefață, că toată lirica postbelică a lui Voiculescu (cea apărută din 1964 încoace, adică imediat după moartea poetului, petrecută în aprilie 1963), este de esență religioasă. Are dreptate, cu amendamentul că fiorul sentimentului religios e o prezență lirică frecventă și în poezia sa de dinainte de 1946. Poetul a fost și a rămas, structural, un credincios și faptul era de notorietate. Îl constatăm și în primele două plachete (*Poezii*, 1916, *Pîrgă*, 1921), vlahuțiene ca fond imaginar. Se poate identifica pînă și existența fapturilor îngerești, care vor copleși apoi volumul din 1927, *Poeme cu îngeri*. Iată-o în placheta din 1916: „Bătea la poarta cerului o rază./ Bătea încet și sfios și-ncet ca o străină.../ Tirziu, un inger a deschis să vază/ Și-a stat urmat de palida lumină.../ Parea atît de tristă și umilă./ Dar totuși credincioasă și curată./ Că ingerul a tresărit de milă/ Și-a prins-o blind de mîna tremurată/ Apoi, grăbit, a luat-o-n cer cu dinsul/ Și-a dus-o în sfînta îngerilor horă”. (*Batea la poarta cerului*). Fiorul religios nu lipsește nici din *Pîrgă*, cînd talentul își găsește vocația, marcînd trecerea de la versificație la poezie. Aici, în *Îngerul Nădejdi*, mesagerul angelic cu misiunea speranței fusese trimis pe pămînt „să-mi ție calea cu aripile deschise./ Să-mi fie călăuză și pază în primejdii”. Cu tot efortul, angelicul mesager, cu aripile ofilite, nu se mai deștepta, lăsîndu-și misiunea neîndeplinită. Eroul l-a dezleat pe inger, la porunca pe care o primise și „pe calea ce-acuma apucasem/ Îmi lumina ca focul Arhanghelul Durerii”. Și mai pot fi citate, de aici, și alte exemple caracteristice. Desigur cel mai memorabil volum interbelic al poetului este *Poeme cu îngeri* din 1927, care a produs, se știe, cunoscuta ricanare a lui G. Călinescu, din *De apariție angelorum*. Sacralul și, cu deosebire, îngerii domină suprafețele plachetelor. Îngerii s-au coborît din înalțuri și, fără a da semne de trufie, s-au răspîndit printre oameni. Ajunși pe pămînt, capătă funcțiuni domestice, ca în *Îngerul din odaie*, protegînd cu înțelegere existența oamenilor: „Cine nu mă iartă/ C-am îndrăznit?/ Îngerul de la Poartă/ Nu m-a oprit./ Îngerul de

la trepte/ Nu s-a uitat/ Albe și drepte/ Trepte-am urcat./ Îngerul de la ușă/ S-a dat la o parte.../ Doamne, ce cătușă/ Ne mai desparte?...// Am intrat în odaie./ Ferestrele deschise./ Fata cea bălaie/ (Îngerul din odaie)/ Mi-ntînsese mîna și murise”. Ființele angelice imblînzesc peisajul și oamenii, domolind multe din asprimea primitivă, sălbatecă a atmosferei din precedentele plachete. Pe lângă îngerii portari, cei care supraveghează treptele și cei ce se îngrijesc de odăi, mai întîlnim alții culegători de spice, luminători, („Îngerul luminător a zburat aiurea”), toboșari („bat îngerii în tobe de nori”) și cînd pădurea gîndurilor e pîrjolită, Dumnezeu este implorat să trimită „un pîlc de îngeri, în spate cu securi”. Îngerii poetului, s-a observat, sînt de fapt, în ciuda atribuțiilor domestice, mari simboluri care pardosesc drumul spre seninătatea credinței. Seninătatea este însă numai un ideal spre care tinjește dramatic. E o armă a neputinței. Și atunci aceste simboluri intervin protegînd, mijlocînd între om și divinitate, altfel spus între suferință și beatitudine. E semnificativă această exclamație de o imperație desperată: „Tu, Doamne, știi că-i bine și drept/ Trimite-un pîlc de îngeri, în spate cu securi”. (*În pădurile de gînduri*). Întrupările angelice făurite de poet sînt, cum spuneam, simboluri morale pentru milă, durere sufletească, iubire, uscăciunea cuvintelor, curgerea mecanică a zilelor, amărăciunea gîndurilor neputincioase. Iată, de pildă, simbolul durerii alinată de bunătatea angelică: „Oprită să urce în ceruri vreodată./ Durerea n-are aripi, să-și facă vînt./ Ci calcă peste lespezi încovoiată./ Înger pururea încătușat de pămînt.../ Ea nu știe... Dar cînd somnul o doboară./ În miezul nopții și-al tăcerii./ Marii îngeri pe pămînt coboară/ Și se pleacă de sărută picioarele durerii” (*Durerea*). Sau iată simbolul timpului măcinat de zilele goale și uscate: „Trec zilele cu sacii goi în spate./ Ca niște cerșetoare alungate./ Din casă-n casă și din poartă-n poartă/ Pe ulița vieții cea deșartă.../ Cu tălpile rănite, zdrențaroase/ Sînt numai piei întinse peste oase// Zădarnic tot întind căușul mîinii/ Le-ntîmpină și le petrec doar ciinii/ Cite-un copil pitit pe după ușă/ Le azvîrle-n poală pietre ori cenușă.../ Și ele tot flămînde la zaplauri./ Dar nimeni nu le-ntreabă de necazuri.../ Așteaptă lung, dau roată, nu se-n-dură/ Să plece iarăși fără-o-mbucătură./ Tirziu, cînd toți cînează pentru seară./ Pornesc tîrîș și ies din sat afară” (*Zilele*). Alegorismul, specific artei creștine, în care s-a ilustrat Voiculescu, nu a născut numai izbinzi. Excesiv utilizat, conferă acestei poezii uneori un aer artificios, care eșuează în conceptualism. Pagini de mare artă nu lipsesc din acest volum din 1927, departe însă nu o dată de placheta *Pe Argeș în sus* (1923) a lui Pillat, poet din aceeași familie tradiționalistă, despre care Călinescu spusese cu dreptate că „e un moment liric fundamental” pentru poezia interbelică. Să adaug, firesc, că arta poetului va apărea și mai purificată în plachetele următoare: *Destin* (1933), *Urcuș* (1937), *Întrezăriri* (1940), pînă la postume și, cu deosebire, în *Ultimele sonete închipuite ale lui W. Shakespeare în traducerea imaginară a lui V. Voiculescu*.

Poetul, mereu harnic (spunea odată că nu scrie decît dimineața și seara, zilnic) a scris imens după august 1944, dar, îl prevenea pe fiul său Ion, că nu trebuie să publice nimic pe acele vremuri vrăjmașe artei. De ar fi avut o altă opțiune, oricum scrierile sale (inclusiv proza) nu puteau apărea într-o epocă dominată de proletcultism încrîncenat. N-a trăit, nici în acele vremuri vitrege, în solitudine. A frecventat cenaclul din casa lui Slătineanu, unde citea poezie și proză, a făcut parte din cercul

„Rugul aprins” de la Mînaștirea Antim, unde, pe lângă călugărul Daniel (fostul poet Sandu Tudor, acum călugăr), și părintele Andrei Scrima avea destui alți audi-enți. Aceasta îl va aduce în lotul Noica - Dinu Pillat, condamnat la ani grei de pușcărie și eliberat puțin înainte de moarte. Dar, oricum ar fi, a avut parte de 12 ani de creație fără îndoială cei mai prodigioși din întreaga sa activitate de om al scrisului. Că fiorul religios domină lirica postumă a poetului e, în cea mai mare parte, o judecată valabilă. Iată o poezie datată martie 1950: „Am căzut, fiindcă m-ai smuls Tu din Tine./ Pentru că m-ai zvîrlit am căzut.../ Așa strigă toată Eternitatea din mine./ Umple-mă cu păcat, umple-mă cu rușine./ Sfînt am fost, sfînt rîmin, ca la-nceput./ Vina mea s-a uscat din lut./ Eu a patra-Ți ipostază, Țip din ruine./ Cine, Doamne, mă va pune la loc? Cine?/ Nu dragoste, nu milă, nu iertare./ Vreau dumnezeiasca mea stare/ Dă-mi-o, dă-mi înapoi ce am avut./ Întregește-mă și întregește-Te, Doamne, iar cu mine.” (*De profundis*). Sau această mărturisire înfiorată din decembrie 1959: „Iubirile noastre. Numai pospai/ Lucruri mincinoase de putregai/ Nu ard, nu luminează, nu-ncălesc./ Cînd și cînd în beznă lucesc./ Oul de viperă cu fosfor în el./ Clocit în nisip, face la fel./ Doamne, inimile bieților poeți./ Mîncate de cari și de bureți./ Însală pe oameni spre-a le-ndrăgi./ Pe Tine nu Te pot însă amăgi.../ Și ce inimă domnească-mi visam/ Doamne, atinge-Te de ea, să s-aprindă, ori să n-o mai am”. N-aș spune că aceste repetate invocări ale dumnezeirii și mărturisiri sacrale nu sfîrșesc prin a crea, prin univocitatea tonului, o oarecare monotonie. O simte și poetul. De aceea, ce-i drept rareori, rupe unitatea de ton și atmosferă stilistică, precum în acel *Autoportret romantic*, scris, în noiembrie 1954 la împlinirea a 67 de ani: „Mi-am făurit o bătrînețe bravă./ Cu părul alb ca faldul unui steag./ Cu crîngul bărbii țărîcînd șirag./ Un chip uscat de pajiște firavă/ În pieptul liber, bîntuită navă/ De al talazurilor vîlmășag/ Port încă sus, ci tot mai lîngă prag./ O inimă răcită, dar de lavă.../ Visez mereu, căci visul mi-e trezie./ Din lene mi-am făcut amică vie./ Cu ea Țin sfat cînd gînduri, mii, mă trag.../ Nu mai întreb ce vremuri bat afară./ Privesc, în mine, pulberea de seară./ Și coborînd launtrică mea scară.../ Mă sprijin în condei ca în toiag”. Versul din urmă al acestei poeme sună deopotrivă mîndru și îndurerat de condiția sa de pururea condeier. Se despărțea, oare, la acest ceas aniversar, de dumnezeirea mereu prezentă, spre a se gîndi la sine despre sine? Probabil. Și e, poate, semnificativ, cu deosebire, această stare într-un moment de cumpănă. În rest, compacte, toate poemele acestea (cele mai multe scrise în 1954, dar și mai înainte și după aceea, pînă în 1958) au ca motiv primordial tema sacralității și a invocării lui Dumnezeu, căruia i se mărturisește în varii ipostaze. Repet încă o dată, această univocitate tematică și stilistică nu iscă doar monotonie, dar nu e exagerat a spune nici nu e născătoare, peste tot, a marii poezii. Altfel se întîmplă cu *Ultimele sonete închipuite*, începute în 1954 și încheiate în iulie 1958. Ele au altă încărcătură lirică. Fiorul religios e, desigur, și aici prezent. Și încă din plin, în aceste sonete din care lipsește Doamna neagră. Dar lirismul e, aici, mai puțin încătușat tematic, ca în acest al 75-lea sonet: „Nu-ți spun nici un adio: cum n-ai mai exista.../ Rămîi doar coaja celei pe care-o iau cu mine.../ Ți-am supt adînc esența și te-am golit de tine.../ Plec numai cu splendoarea și frumusețea ta./ Las ochii, falși luceferi, și iau privirea dungă./ Las buze reci de idol și iau sărutul lor./ Uit sinii, din căldura și forma lor întreagă./ Fur neagra

avalanșă de păr cînd se dezleagă./ Din trup, îmbrășișarea de vrej amețitor.../ Zvîrl inima stricată, ce-ți șchioapătă alene./ Cu scopuri nepătrunse țesute-n lingușiri/ - Cînd prefăcute lacrimi, cînd risete viclene -/ Capcană-n chip de suflet ascunsă-n amăgiri.../ Cu tot ce-am strîns din tine curat, ca Prometeu./ Am să te-alcătui altfel, dar suflet îți dau eu.” Și, chiar în următorul sonet (al 76-lea) erotica e îndepărtată decis în favoarea motivului religios: „Se zămisleau din îngeri? Din spuma nălucirii?/ Genunchi de Magdalenă, odihnitori de Christ.../ Ca să mă smulg din cadrul de flăcări al iubirii/ M-a poleit durerea cu aerul ei trist.../ Dar straniul meu aur nu uită dulcea oră/ Cînd ea, trîgînd în lături noptateca perdea./ Zvîrlea doar o maramă pe goala-i auroră/ Și-n așternut ca lampa lui Aladin dormea.../ Plecat pe ea, ca-n basme, la dulcele-mi șoptiri./ Ea-mi deschidea comoara întregii fericiri...” Ba chiar dragostea e înțeleasă ca păcat, ca în al 78-lea sonet: „Spre cer tempinge sexul, nu marele azur.../ Ca iar să cazi în tină și aripa ta ciuntă/ S-o năclăiască iarăși al poftelor huzur./ Din dragostea curată nu faci vinovăție./ Îmbrășișarea dragă o schimbi într-un păcat./ Din glorioase viții și-naltă scîrnăvie/ Îți împlinești cununa pe capul neplecăt -/ Nimb de amăgitoare, impură poezie.../ Și, ideală floare a iadului suprem./ Cumplita-ți frumusețe o porți ca pe-un blestem”. Pentru ca, în alte sonete, fiorul erotic să-și revină în drepturi, stăpînind simțămîntele toate. Această alternare, firească, de stări sufletești e, totuși, specifică unui eu liric profund îndatorat divinității, în care erosul e un blestem. Doamna Roxana Sorescu are dreptate cînd observă: „Cunoașterea echivalează la acest nivel cu posesiunea”.

Această ediție integrală a operei lui Voiculescu este, fără îndoială, un dar de preț. Păcat că d-na Roxana Sorescu s-a oprit în pragul statutului de ediție critică. E drept, am înțeles, că dispariția caietului negru, după moartea lui Ion Voiculescu, fiul poetului (recuperat, de acesta, printr-o minune de la Securitate și furat apoi, probabil, tot de această sinistru instituție), nu îngăduie, deocamdată, a afla, pentru postume, un text de bază. Dar dacă mă gîndesc bine, există, totuși, edițiile de poezie, din 1964 și 1968 și, mai există, caietul cu poezii dăruit de autor, în 1956 (textele au fost anume atent transcrise de autor), lui Andrei Scrima, la plecarea acestuia din țară. Se putea lua una dintre acestea drept text de bază iar celelalte considerate variante. Se înlătura astfel situația paradoxală a ceea ce editoarea numește că „toate textele lui V. Voiculescu tipărite postum au statut de variante”. Și chiar dacă s-ar verifica presupunerea editoarei că în caietul negru sonetele închipuite nu sînt separate de poeziile religioase, pentru clasificare tematică se pot distinge cele două, totuși, compartimente distincte. Ca istoric literar, editor și cronicar al edițiilor ce sînt, mă gîndesc cu îngrijorare că alta ocazie, pentru a alcătui o ediție critică Voiculescu, nu se va ivi prea curînd, poate niciodată de acum încolo. D-na Roxana Sorescu a ratat astfel, dacă pronosticul meu sumbru se verifică, o ocazie cu care nu se va mai întîlni, poate, nici alt editor.

DIALECTICA

Mais la cité des hommes n'est pas le monde
des idées pures: il faut composer.
(Michel Winock, *Le siècle des intellectuels*, 1999, p. 758)

ULTIMII ani ai regimului Ceaușescu aduc în rîndul populației și deci și al scriitorilor o stare de exasperare care se exprimă în primul rînd prin instalarea unei imagini dominante în discuțiile private, în bancuri, în literatură: aceea a absurdului care ne conduce existențele, a forțelor opresive disimulate în spatele unor manifestări neînțelese. Este evident că literatura care exprimă o asemenea stare nu putea fi publicată într-o lume unde, după teza oficială acreditată de toate instituțiile statului, societatea mergea organizat și plină de entuziasm spre comunism: scris în 1971, romanul *Biserica neagră* a fostului poet conformist Anatol Baconsky, mort în marele cutremur din 1977, n-a putut să apară în străinătate, în Germania, abia după 1990 în țară. Acestui roman alegorice simboluri (unele trans-

alte nu), este apăsătoare, eroul rătăcește într-o lume ostilă în chip neînțeles, unde se întâmplă tot timpul schimbări importante, vag anunțate dar neexplicate, toate malefice în cele din urmă; terifiantă este mai ales angoasa cu care personajul, "pacientul", așteaptă un semn inteligibil, caută să descifreze un înțeles în toată agitația organizată din jurul lui dar eșuează: "Să plec unde, de unde, să merg unde? Cine mă aștepta, ce sens ar fi avut o plecare fără o destinație?", sau "Cine era acest personaj și ce avea să se întâmple cu mine?" etc. Situația aceasta de nesiguranță permanentă - perfect reală - îi împinge treptat pe intelectuali spre o radicalizare a opiniilor; la scriitori, aceasta se exprimă între altele în apariția cu o frecvență mai mare a întrebării: care este vina noastră în toată această prăbușire, ce ni se poate imputa și ce ne putem imputa noi înșine?

În mod firesc, literatura începe prin a rememora sistemul de culpabilizare și de teroare instituit în epoca inițială, în "obsedantul deceniu", cel care a durat vreo patruzeci de ani. Romanul satiric și parabolic *Adio, Europa!* al lui I. D. Sîrbu - terminat în 1985 și publicat postum, abia după 1990 - este construit tocmai în jurul acestei idei de culpabilizare cu orice preț a cetățenilor, de întreținere a unei terori continui ("complexul plutonierului" de care vom vorbi) care permite orice abuz: eroul, care este totodată și naratorul peripețiilor, a fost văzut rîzînd cu poftă în fața unui afiș al universității populare în care, în titlul unei conferințe, numele scriitorului pentru copii Karl May, necunoscut forurilor de partid, fusese considerat o greșeală și corectat în... Karl Marx. Desigur, chiar și ideea risului este suspectă într-o asemenea societate ("nu realizăm pericolul..., continuam să hohotesc"), dar a ride de greșeala unei instanțe ideologice superioare este în sine o culpă care antrenează cutremure la toate nivelele. Vinovat este în primul rînd cel care a descoperit greșeala și a ris: el e chemat în fața "organelor" și pus să dea o "declarație", prima mișcare destinată să inducă o stare de tensiune în victimă, să se întrebe ce a greșit, pentru că fiecare culpă - chiar

imaginară - declanșează un întreg sistem de revizuire: "Despre afiș, despre risul meu, absolut nimic. Se părea că tot ce îi interesa pe zeloșii mei analizatori era mai puțin ce scriu, despre cine scriu, cît mai ales cum mă comport cînd mi se cere, iar și iar, să scriu, să scriu, să scriu. Cu toate că îmi dădeam seama că sînt supus unui banal procedeu de intimidare cetățenească, de rutină, trebuie să-mi recunosc că metoda aceasta primitivă era deosebit de eficace. Ca într-un canal colector, fiorul, grija, frica, spaima, groaza, însoțite fiecare de doza corespunzătoare de vinovăție penală (memoria avea grijă să-mi furnizeze încontinuu diferite situații, vorbe, atitudini din trecutul meu confuz), toate laolaltă, se alchimizau psihologic în subconștientul meu, agravîndu-mi situația, creîndu-mi un complex de culpă și condamnare pe care nicicum nu o puteam pune în legătură cu faptul de a fi ris ca un idiot în fața panoului..." (p. 37). După un procedeu dus la perfecțiune cu timpul, victima este constrinsă să devină complice la propria ei condamnare, este culpabilizată printr-o asociere difuză și obscură la chiar procesul al cărei victimă este.

ESTE foarte adevărat că pendularea umanității între crimă și pedeapsă, între vinovăție și răscumpărare "generează în sensul cel mai propriu substanța narațiunii biblice și clasice", cum zice George Steiner în prefața unei cărți celebre despre acest subiect (*The Damned and the Elect. Guilt in Western Culture*, de Fr. Ohly). Dar aici, adică în narațiunea "clasică" și în umanitatea epocilor pre-moderne, este vorba totuși de un proces istoric, a cărui mișcare are un punct de pornire, fie el și necunoscut, păcătoșului, de o pendulare între două realități a căror existență are o dimensiune morală și juridică. Pentru societatea totalitară cunoscută abia secolului nostru și prefigurată încă în *Procesul* lui Kafka, vina nu mai este o realitate morală cu o dimensiune juridică, ci o stare de spirit, un instrument malefic al terorii difuze care nu trebuie să se justifice: ea există pur și simplu. Ea se exercită permanent și în afara unor condiții logice, potrivit așa-numitului "sindrom al plutonierului major", pe care l-a definit Titus Popovici în romanul său *Cartierul Primăverii*, tipărit postum, în 1998; el este definit printr-o explicație pusă în gura unui personaj care îl întrușipează acolo pe Lucrețiu Pătrășcanu: "Plutonierul major... ca să-și păstreze autoritatea, să fie temut - primitivul nu cunoaște altă formă de autoritate - trebuie să bage vină permanent. Să zicem că a fost un exercițiu foarte greu și ostașii au muncit pînă să cadă de pe picioare, și-au scos sufletul și...așteaptă o vorbă bună. Dăstul dă bine, zice majurul, da nasturii? Nasturii e bine cusuți? Sucește, răsucește, rupe un nastur-doi și răc-

nește fericit: Vezi, bă? Culcat! Drept! Culcat!" (p. 175).

Dacă ideea vinei difuze și permanente, suspendate ocult și amenințător deasupra tuturor și gata să lovească oricînd, fără avertisment și fără cauză aparentă, este invenția regimurilor totalitare, victimele acestor regimuri nu cred că pedeapsa este o consecință implacabilă a culpei pentru că Dumnezeu "nu pedepsește mereu păcatele și greselile noastre", cum spune N. Steinhart: numai diavolul, răul din noi, nu "iartă", nu trece cu vederea nici o faptă bună.

ACĂ este complet lipsită de importanță, ba chiar irelevantă, pentru persecutori, căutarea vinei nu este absentă din preocupările persecutaților. Pentru toate victimele comunismului, și cu atît mai mult pentru comuniștii care ajung să fie victimele tovarășilor lor, în nesfîrșitele procese care au înșingurat istoria partidelor comuniste mai mult decît orice represiune burgheză, problema analizei retrospective și a căutării permanente a unei vine, reale sau imaginare, devine importantă. Ea devine o componentă a coșmarului, a sistemului de tortură psihică. Herbert Zilber, membru de partid din ilegalitate și agent al Cominternului în România interbelică, unde a și fost condamnat pentru activitățile sale, este exclus din partid în 1947, într-un moment de creștere a PCR dar și de purificare, pentru "Vina de a fi întreținut legături cu elemente dușmănoase clasei muncitoare", cum anunța comunicatul publicat în *Scînteia* din 20 mai 1947. Apelul său este respins - din principiu, acuzații în astfel de procese erau considerați culpabili de la început - și Zilber este condamnat. Conștiința nevinovăției sale e tulburată de întrebări, de convingerea că "partidul nu greșește". Și atunci nedreptății i se adaugă tortura kafkiană a căutării unui fir conducător, a unei scheme logice care să explice teribila greșeală - necunoscută, dar desigur existentă - căreia îi căzuse victimă: "un fir subțire de indoială mă tulbura. Poate făcusem ceva fără să-mi dau seama, de pildă vreo indiscreție față de vreun străin sau un agent, raportată cine știe cum de acesta și ajunsă într-un dosar. Era păcatul originar, sub povara căruia trăim. Ne simțim totdeauna vinovați față de cineva, față de un Dumnezeu nevăzut, care nu spune niciodată ce crimă ai comis, față de morții care pleacă fără explicații, față de un dosar necunoscut. Nici prietenii, nici familia, chiar dacă îmi spuneau altceva, nu-și închipuiau să fi fost aruncat printre leproși fără să fi făcut ceva..." (B. Zilber, *Actor în procesul Pătrășcanu*, p. 22-23).

Excesul de culpabilizare, căutarea cu orice preț, dacă nu a unei vine propriu-zise, măcar a unor explicații cu privire la o posibilă culpă, a acestor prizonieri, este compensat însă, pe de

altă parte, de relativa seninătate cu care intelectualii care au "colaborat", care au servit regimul cu scrisul lor și uneori chiar cu fapta, se degajează de orice responsabilitate. După un scriitor realmente talentat, care și-a manifestat în felul său "dezacordul" cu partidul renunțînd la literatură și "minîndu-l" dinăuntru vremii de două sau trei decenii, ca membru al C.C. și scriitor al discursurilor lui Ceaușescu, după Titus Popovici deci, sentimentul de culpă este neavenit în cazul intelectualilor români pentru că lor nu li s-a lăsat nici o posibilitate de a alege, ei puteau doar să supraviețuiască sau să moară. În ultima sa carte, "romanul memorialistic" *Disciplina dezordinii* (scris în 1994 și publicat postum în 1998), el relatează o întâmplare din 1945, povestită lui de marele actor de comedie Vasiliu-Birlic ca să-i justifice intrarea sa în Partidul Comunist: la o recepție la ambasada sovietică, Vișinski - care era în acel moment înaltul comisar sovietic în România ocupată și stăpînul ei de fapt - le-ar fi spus (și Popovici reproduce vorbirea moldovenească a actorului parcă pentru a da mai multă autenticitate mărturiei): "Messieurs, zici, că vorbești franceză ca pi apă, aici sunt dosarii dumnilorvoastre. Cari ce-o zis, cari ce-o făcut. Noi, în Uniunea Sovietică, fați di intelectualii di soi, avem două măsuri: titluri, onoruri și bani, ori Siberie. Amu, depinde de dumnilorvoastre încotro vreți s-o apucați..." (op. cit., p. 75). Și actorul spune că de acolo, de la recepție, s-au dus toți la partid, să se înscrie...

PUNEREA în fața unei alternative imposibile (a supraviețui ca răsfățat al regimului, în schimbul "pactului cu diavolul", sau a îndura o represiune care ducea de foarte multe ori la dispariția fizică) este invocată, într-adevăr, de scriitorii care au trăit destul ca să poată vedea realizîndu-se eșecul comunismului. Dilema apare și în amintirile lui Petru Dumitriu; scriitorul, lipsit de alte mijloace și dornic să se afirme în literatură, ar fi fost împins spre "înfrățirea cu dracul" de cel mai simplu instinct de supraviețuire: "Mie mi-era atunci, pur și simplu, foame... Opțiunea e numai: supraviețuire fizică sau compromisul" (G. Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, p. 52). Amenințarea nu era directă și nici cererea de înregimentare nu era explicită, căci pentru a intra în grațiile stăpînului, scriitorul trebuia să ghidească singur ce și cum să scrie: "Eu mă întrebam doar atît: ce să scriu ca să fiu publicat? Fiindcă trebuia să trăiesc". E adevărat că acest compromis nu era general, unii nu-l făceau, dar în acel moment puțini erau cei care credeau posibilă o răsturnare și găseau în aceasta un sprijin pentru suferințele lor: "Cine vedea înaintea sa pe vremea aia? Poate cei cu un caracter puternic, mai puternic decît al meu, care mergeau la un fel de eroism tragic, fiindcă era sigur că se termină prost" (p. 30). Deși rezultatul este atins și scriitorul o duce bine, el resimte în sine povara neplăcută a vinei: "Cîștigam bani,

VINEI

eram ștab. Dar purtam vina în mine. Și acum o simt... eu am trăit *în silă* zi de zi, ceas de ceas..." (p. 62). Deși are conștiința teribilului compromis pe care l-a făcut și suferă, el crede că acesta a fost un sacrificiu în numele nevoii artistului de a-și subordona viața talentului cu care a fost înzestrat: "Am fost Galilei, n-am fost Giordano Bruno. Și cred că am avut dreptate, fiindcă ce am scris eu după aceea, măcar o carte dacă nu două, merită..." (p. 40).

CUM se vede de fapt, justificarea prin condiția supra-viețuirii este doar un preambul, o pregătire a adevăratei justificări, care vine în urmă: artistul se consideră exonerat de orice răspundere când e vorba să-și îplinească menirea de artist și faptul de a fi scris o carte sau două care *merită*, îl împacă cu el însuși. Nu-și mai "reproșează" culpa, trăiește doar cu "experiența culpabilității". În altă parte, într-o altă carte de convorbiri, scriitorul dezvoltă această idee, arătând că el înțelege relația ca o răscumpărare, un fel de preț al singelui: "...sunt un om slab ca toți oamenii, însă pe mine m-a ros, m-a ars, m-a chinuit, m-a otrăvit cât scrisesem pentru criminalii aceia. Dar, de îndată ce m-am văzut liber, și am văzut că plătesc, că compensez, că spun în sfârșit adevărul, că spun și mărturisesc și greșelile mele, am început să mă eliberez." (E. Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, p. 136). Este evident că acest scriitor (și alții care pot fi încadrați în categoria reprezentată de Petru Dumitriu, fără a avea însă și marile lui calități de scriitor) are în vedere doar o culpă de tip moral, fără a se gândi nici un moment la aceea de tip *metafizic*, pentru a urma clasificările lui Karl Jaspers din cunoscuta sa carte *Die Schuldfrage*. Fără a discuta aici dacă propoziția lui Dumitriu este corectă, anume că realizarea unei opere (de artă sau alta), că revenirea la adevăr în această opera poate răscumpăra o culpă (un fel de troc imposibil de vreme ce cele două obiecte propuse pentru schimbare fac parte din categorii diferite), remarc doar că, tot după Jaspers, recunoașterea unei culpe morale "implică o atitudine de conștiință" și anume una cu privire la el însuși, pentru că "moralmente nimeni nu poate condamna pe altcineva decât pe sine însuși". (*Schema distincțiilor necesare*, cap. *Cine judecă și cine va fi judecat?*)

Chiar refuzând culpabilizarea sa la nesfârșit, scriitorul se plasează totuși pe un teren al moralei, plasat cel puțin în universul său propriu, pentru că invocarea șantajului existențial și chiar fizic pe care îl exercitau autoritățile comuniste de atunci asupra scriitorului nu este inventat: Petru Dumitriu l-a trăit cu adevărat și el îl invocă, opresiv și terifiant, în primul său roman scris după rămânerea în Occident, *Rendez-vous au Jugement dernier*, care trăiește drama marilor procese și epurări din anii 1958-59; iar "experiența culpabilității" care dăinuie stă probabil la originea dezbaterilor de morală religioasă și de experiență a religiosului

pe care Dumitriu l-a scris în anii optzeci. Aceste memororii nu sînt simple depoziții în fața unui tribunal moral, instanță publică față de care scriitorul se disculpă pentru anumite acte, sau instanță privată în fața căreia el caută doar explicații, ele sînt parte a unui proces mai amplu care este inerent oricărui *homo faber* și anume căutarea unui sens al întregii sale vieți: cu alte cuvinte nevoia de a-și gândi (sau scrie) autobiografia. Iar specificul acestui gen (literar sau moral? rămîne de văzut) este de a nu se interesa atît de adevăruri, cît de verosimilități, pentru că actele nu sînt selectate, ierarhizate și judecate separat, ci global, pe o traiectorie unică și în mod necesar coerentă; adevărul lor este adevărul felului în care le prezintă și le interpretează totodată, ele se leagă și se explică reciproc.

DACĂ memorialistica mai recentă și foarte recentă arată că ideea de culpă a revenit cu forță, după multă vreme, în discuția profilului nostru moral, fie pentru a-i arăta însemnătatea, fie pentru a-i limita acțiunea, literatura ultimilor ani, proza în special, abia începe să repună la locul său dezbaterii despre "vină", fie ea individuală sau colectivă. Există posibilitatea de a dizolva discuția despre culpă și culpe în sine prin supralicitare, procedeu caracteristic moștenit din preistoria proceselor publice din epoca stalinistă, pe care îl amintește un cunosător ca Dumitru Popescu, unde autocritica dușă la absurd devine ridicolă și deci inoperantă: "Eu am comis greșeli inadmisibile, eu nu pot să fiu de acord cu ceea ce am făcut... Părerea mea este că împotriva mea trebuie luate măsuri drastice..." (*Am fost și cioplitor de himere*, f.a., p. 48); este ceea ce se întîmplă - schematizînd lucrurile, recunosc - în romanele postrevoluționare ale înzestratului scriitor care a fost Titus Popovici. Alte cărți, ale unor autori din generații foarte diferite, reconsideră valoarea de revelator a acestei discuții, dar o utilizează timid sau lateral, așa cum le cere desigur arhitectura cărților lor: N. Breban, în *Amfitrion* ("vinovăția" lui Marchievici, de pildă, față de foștii securiști cu care discută ca și cum ar fi fost de-al lor, II, p. 40), sau Mircea Cărtărescu, în *Orbitor*, de pildă cînd eroul evocă sentimentul difuz, și problematic de fapt, de culpă față de mama sa, față de care nu știa sau nu putea (ca și tatăl său) cum să-și manifeste afecțiunea foarte puternică în realitate (p. 242), sau aceeași culpă a neînțelegerii și deci a nemărturisirii dragostei pentru părinți, pentru mama sa, care este punctul de plecare al romanului lui Const. Eretescu, în *Căutarea Alexandrei*, sau altele pe care nu le mai pomenesc aici.

Între puținele romane care pun pe un loc central problema *culpei* în ultimul timp se detașează *Recviem pentru nebuni și bestii*, romanul lui Augustin Buzura apărut în acest an, al cărui erou, ziaristul Matei Popa, își pune fără încetare problema vinei, a vinei lui și a vinei celorlalți în desfășurările unei vieți debordînd de cinism, de

René Boyvin D'Angers (1530-1598), *Cele trei Parce*

răutate, de bestialitate chiar, și unde, de regulă, nimeni nu primește ce merită. Chiar acest lucru este cel care îl singularizează pe erou, îl deosebește de ceilalți și îl plasează într-o categorie de gînditori și de moralisti, înainte de a face din el un justițiar (ziaristul este un fel de haiduc modern, restabilind dreptatea împotriva celor care o năpăstuiesc, dar nu cu sabia, ci cu pana), spre deosebire de masa amorfă a celor care tind să ștergă prin egalizare culpele tuturor și de orice fel ("Toți acuza, strigă, condamnă... un efort cumplit de a-i face pe toți egali în vină și murdărie..."): el se întreabă mereu unde este vina sa, care este responsabilitatea sa în desfășurările evenimentelor, în același timp în care caută și denunță vinele celorlalți. Cu trecerea anilor, Matei - un revoltat, un nesupus plasat întotdeauna într-o situație de outsider al societății, care configurează de fapt poziția lui de refuz al unei lumi anemice, fără lege, o lume a terorii, cum era aceea dinaintea de 1990 - se apropie parcă de părinți și începe să se întrebe: "De ce i-am uitat? Ce au dorit să-mi spună?" (p. 136).

FUNCTIA acestui recurs la istorie (istoria mărunta aici, a familiei, dar al cărei caracter tutelar e indiscutabil) este de a consuma o succesiune de comportamente culpabile, de căutări și acomodări cu propria vină, de eșecuri în speță. Tatăl său încercase și el, ca orice om, experiența vinei, căreia îi îndepărta efectele prin căutarea de explicații: "Vinovăția îl făcea adesea violent, arțăgos, gata să răstălmăcească orice... Niciodată nu-și nega vina, o recunoștea imediat..., atît doar că insista asupra explicațiilor și justificărilor..." (154-155). Bunicul său, un personaj pitoresc plin de păcate lumești, voia să se răscumpăre construind o biserică, pentru că în maniera păgîn-naivă în care concepea eroul păcatul, și țaranul în general, păcatul poate fi nu numai răscumpărat, nu doar expiat, ci chiar *șters* cu desăvîrșire printr-un act extraordinar: "Mă gîndisem că păcatele lui erau atît de mari încît doar o biserică le-ar fi putut șterge: (p. 156). Imposibilitatea de a-și identifica vina poate fi, desigur, o formă de încercare divină ("Doamne, unde am greșit? M-ai lăsat să văd dacă mă pot ține singur pe picioare?", p. 230), dar poate fi și mai mult decît atît: poate fi începutul unui drum care să ducă, în ultimă instanță, la explorarea unui spațiu al originilor, al vinei ca nematerializare a binelui, făcînd implicit loc răului etc., aceea vină "metafizică" de care vorbea Jaspers, derivînd din calitatea individului de "co-responsabil pentru orice nedreptate sau orice rău care se comite în lume"

(*Patru noțiuni de culpabilitate*). Față de aceste precedente paterne, care îl includ în măsura în care Matei este urmașul lor, revolta eroului ar putea exprima de fapt disperarea de a nu putea să-și identifice vinile într-o lume destructurată, lipsită de ordine, pentru că e lipsită de cunoaștere.

Nici Matei deci nu-și poate identifica "vina", plasată în spațiul așa-numit "metafizic", dar cel puțin el este torturat de această nereușită ca de o neîmplinire, și nu împăcat ca părintele sau bunicul său; și eșecul său poate fi punctul de plecare al unei noi căutări. Se poate spune că Matei este un obsedat al justiției și sub acest raport el este un personaj atipic în societatea contemporană; dar prin aceasta el nu devine și un personaj "bolnav", cum este, să zicem, subprefectul Martinescu, eroul romanului lui Octav Șuluțiu (*Mintuire*, 1943) care, marcat de neputința poliției de a găsi pe autorul unor crime în serie, se denunță pe sine pentru a nu lăsa actul justiției neîmplinit. El prefigurează un tip care ar trebui să existe și, se sugerează indirect, va exista pentru că face parte din logica sistemului care, eliberat de intruziuni exterioare, își va regăsi pendularea firească: unde va fi vină, va fi - în general - și pedeapsă.

EXISTĂ, desigur, în aceste căutări o tentă de suicidară, care duce personajul uneori, ca pe oricare dintre noi, să își atribuie singur, fără judecată sau distincție, toate vinile cu putință: dușmanul, deci "vinovatul", este în noi înșine, crede unul dintre personaje ("Priveam cu disperare derutanta adunătură... tot mai convinsă că poporul nostru nu are nevoie de dușmani", p. 175), cu compensația naturală, în altă parte, că "fiecare crede sau susține că numai el are dreptate, că numai el și ai lui știu ce ni se potrivește..." (p. 176). Matei însuși este, într-o anumită măsură, prizonierul acestui narcisism justițiar și imposibilitatea lui de a-și degaja propria vină - morală poate, dar desigur metafizică, cum am văzut - rezultă, poate (cum se întîmplă cu marii nedreptățiți), din accentul prea apăsător pus pe vina celorlalți; dar rezultă mai cu seamă din eroarea tuturor de a căuta vina nu pentru a o îndrepta, ci pentru a da verdicte și a propune pedepse. Or, ne spun vechii filosofi, pedeapsa cea mai potrivită este aceea care e susceptibilă să-l corijeze pe păcătos: "Pedeapsa cea dreaptă pentru cel care cîntă fals este aceea care îl face să cînte armonios" (Platon, *Critias*, 106 b; mă folosesc de traducerea lui Cătălin Partenie).

Mircea Anghelescu

România literară 13

Alexandru Lungu

Răsfoind scrisori de la

ÎNȚĂIA scrisoare de la Horia Stamatu am primit-o în 1980. Îi trimisesem placheta de versuri "Elegiile malteze", prima dintre multele "tipărituri" pe care le-am trudit artizanal de-a lungul anilor, însoțită de mărturisirea că nu-l cunosc decât prin *Memnon*, cea dragă adolescenței mele prebu-cure. Mi-a răspuns cu entuziasm re-ținut și cu curiozitate (cine ești? de unde ești?) animată de aprecieri de pe atunci tenești. Astfel a început o nesperat de plinitoare prietenie, intruchipată de o corespondență neobișnuit de bogată și de convorbiri telefonice. Nu ne-a fost dat să ne vedem față către față.

Horia Stamatu avea, fără îndoială, o vocație excepțională a genului epistolar. Nu știu cât de larg își va fi desfășurat-o cu alți prieteni; mie îmi scria foarte des, astfel că scrisorile sale poposite vreme de zece ani în mapele mele sunt într-un număr de ordinul câtorva sute. Un caleidoscop de oglinzi multicolore, o risipire spontană de gânduri în tonalități foarte diferite, de la meditația gravă la surâsul ironic și autoironic, de la percutante analize poetice la acolade polemice și până la evocări nostalgice ori vești din viața de fiecare zi. Paralel cu scrisorile ne trime-team, într-un schimb fecund, cărți și reviste, manuscrise sau "mașinoscripte" (cum îi plăcea să spună) de poezii, și nu în ultimul rând desene și grafii colorate. Prietenia noastră ne-a des-întunecat amândorura însingurările și a îmbogățit puterea ochilor noștri launtrici.

*
* *

PUȚINĂ vreme înainte de des-părțirea noastră terestră, Horia Stamatu mi-a trimis fotocopia unui studiu filozofic, menționând speranța că mă va interesa. N-am apucat să-i confirm primirea și nici să-l citesc cum se cuvine; după câteva zile a sosit un comentariu grăitor pentru multele rădăcini și largul orizont al gândirii poetului de la Freiburg:

"N-am avut răgaz să-ți scriu ce e cu fotocopia după palpitant studiul "A l'Ombre d'Elohim" din "Revue d'Histoire et de Philosophie des religions". "Pălăria" e de fapt tot o "umbrelă": apără de soare, de ploaie, deci face un fel de separație între om și cosmos. Așa "pălăria-umbrelă" a devenit un simbol: ea este între om și puterea supremă. Omul este "adăpostit" de această forță, pe de-o parte binefacătoare, pe de alta nimicitoare. "Metafora" acestei forțe supreme este soarele.

Dacă iei olteanului pălăria, ori turbează, ori te omoară. Omul se simte "dezarmat", față de nici el nu știe precis ce, dar care este fără îndoială un ce, nevăzut, impalpabil, dar primejdios dacă rămâi descoperit față de el. De unde i-a rămas olteanului "pălăria"? În "Kairos" am o poezie "Schimbarea la față" care se termină așa:

Și urca în veci să fie
la izvoarele de mir
un oltean cu pălărie
și amnarul la chimir

Poezia, scrisă prin 1950 și ceva, este după cum poți vedea dacă te uiți în "Kairos", o concentrată viziune a "revoluției" de la noi. Era evident că "revoluția" avea să distrugă ce aveam noi mai de preț: țărâni. Nu înseamnă că nu aveam personalități de cel mai mare preț și greu de înlocuit, dar cu țărâni era vorba de partea noastră cea mai originală, originară, și ca atare permanentă rezervă de impros-

pătare a energiei naționale în toate domeniile: cultură, politică, societate, economie. Și cel mai umil, dar având ceva sacru în el era olteanul, care anima Bucureștii: cu cobilița, cu borcane de "nuci noi", oltenașii cu mâinile înegrite, cu "chiop-chiop-cărbunii", cu păsări, cu lapte covăsit, cu "iaurt-iaurt-iaurgelul". Bineînțeles era olteanul nostru, roman, nu țigan sau țigano-tătar ca Ceaușescu, pretins "oltean". Parcă îl văd. Intra în casă, la bucătărie, dar "clopul" nu-l sco-tea. Parcă îi era frică să nu-i fie luat. La romani "pilleus", de lână sau de blană, "căciula", putea fi purtată, ca și la Greci, de oameni din toate clasele, însă nu de sclavi. Era deci semnul "libertății" de unde și la Revoluția Franceză, faimoasa tichie "frigiană". Aceasta însă se trage de la origina sacră a "pălăriei" și obligația sacerdotală a "acoperirii capului". Oltea-nul nostru, fără să știe istoria religiilor, avea în pălărie-căciula simbolul libertății, iar această libertate era la origini un dar divin, marcat prin acoperirea capului, și la indo-germani și la alte popoare, ca Evreii și alții. Cred că ai în acest studiu un frumos motiv de inspirație. Ce-ar fi un poem: "Umbrele veșniciei"?

"Poezia" nu se naște din "idei-ide-ologii-sisteme filosofice", dar nu mai puțin suntem influențați de motive culese din toate părțile, inclusiv filosofie, istorie, istoria religiilor, care însă odată "di-gerate" răspund într-o imagine sau alta, într-un poem sau altul. Principalul este ca lucrurile să nu caute a eși la suprafață, înainte de-a fi digerate. La simpliști, ca poezii vreunei "ideologii" apar nu numai nedigerate, dar chiar nemestecate. Cu noi este altceva.

Cam așa deci. Studiul e pisălog, dar merită atenție.

(10 Mai 1989)

HORIA STAMATU a fost un iscusit și subtil comentator și analist de poezie. A publicat cuprinzătoare eseuri despre Ion Barbu, Hölderlin și Paul Celan, a practicat cronică literară și a scris interesante texte de teorie poetică. Analizele sale erau perspective construite pe puncte de reper originale, fiind departe de stilul mai mult sau mai puțin canonic al criticii de rutină. Curând după ce i-am trimes culegerea de

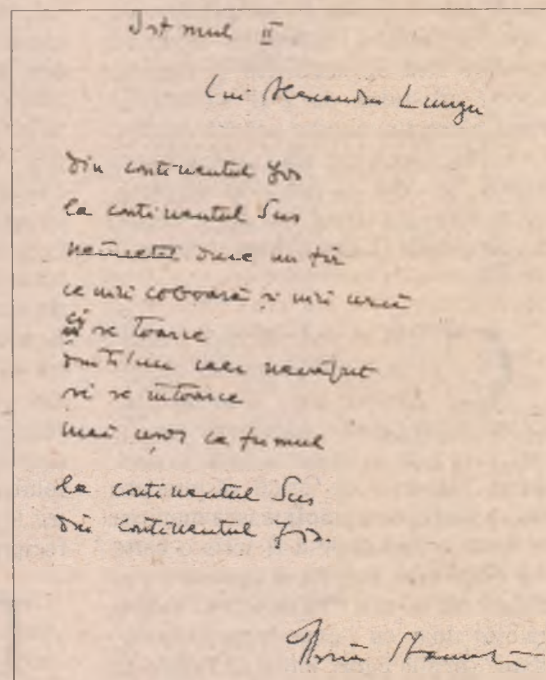
poeme *Clavicula mundi* (1983) a publicat un consistent articol, plasându-mă în aria "poeziei negative", formulare ce i s-a părut probabil insuficient de clar definită în acel text, intrucât a revenit lămuritor într-o scrisoare:

"Nu mai știu în ce legătură de gânduri, mi-am dat seama cu întârziere că nu prea te-am lămurit ce e cu "poezia negativă", pe care de altfel și eu o cultiv, însă într-un fel mai discret, folosind uneori niște "camufla-je". Eu am zis "poezie negativă" în analogie cu "teologie nega-tivă". Dar nu știu dacă ți-am spus ce e "teologia negativă". Pe ur-mele unui neoplatonician, mis-ticul Dionysius Pseudo-Areopa-gitul a făcut deosebirea între o "teologie pozitivă" sau "afirma-tivă" și una "negativă". Teologia afirmativă pleacă de la efectele Dumnezeirii în creație și vor-bește de un "Atotputernic"; teo-logia negativă consideră Dum-nezeirea într-o infinitate nenumibilă, dinco-lo de orice calificări negative sau pozi-tive. Deci "Dumnezeu" nu e nici "mare", nici "mic", nici "așa" sau "altfel", ci este nimic din tot ceea ce noi putem califica.

Dacă ne uităm bine, vedem că avem de-a face cu o poziție "beatică", să zicem, și cu una "critică", opusă.

Poezia pe care-o numesc eu "nega-tivă" este opusul poeziei "pozitive" sau afirmative, din familia "imnologică", deci poezia negativă este oarecum "cri-tică". Aceasta e mai aproape de mister decât planturoasele "imnuri", care din nefericire nu sunt la nivelul "beatic" de-cât la Pindar sau la "Acatistele" rămase de la Bizantini, care și ele sunt aproape de mister, pe altă cale decât cea critică, pe cea "beatică". Dar poezia "incântătoare", mai toată poezia occidentală post-me-dievală, este un "imnic" degradat. Și con-tra acestei degradări am început ca ado-lescent o poezie "negativă", care mi s-a clarificat cu timpul, și care azi e la toți poeții amintiți în articolul consacrat cărții Dumitale. Uite ce-a făcut pe calea afir-mativă, însă nu autentic "beatică", ci planturoasă, umflată, bietul Ion Alexan-dru cu "Imnele" lui, care la drept vorbind nici nu se pot citi. Și mai departe "imnologii" toți din R.S.R. Ca să folosim un termen comun, "poezia modernă", începută în secolul trecut, e contra falsei beatitudini și ajunge în se-colul nostru "poezie negativă", pe care o găsim chiar la poeți aparent imnici, ca Paul Claudel sau Péguy, ale căror funda-mente sunt însă mistice, deci în "mister". Am amintit în artico-lul despre Dumneata de "Mio-rița", pentru că acolo începe poezia românească "modernă". Este o poezie îmbibată de Dum-nezeu, dar nu se spune nimic despre El.

Poezia "negativă" nu mai "vrăjește", așa cum teologia "negativă" nu demonstrează. De aceea poezia nu se mai lasă de-finită și nu se mai recunoaște decât în măsura în care ne apropie de El și provoacă "mis-terul". Blaga a început perfect această cale, în primul poem din primul lui volum, "Poemele luminii". Ca și misticul Maes-trul Eckhardt, ne spune că fără întunerice nu vedem nici o lu-

mină, cum spune mai târziu și Böhme, și astfel zice în acea primă poezie:

Eu nu strivesc corola de minuni
a lumii

și nu ucid
cu mintea tainele ce le nădănesc
în calea mea... etc.

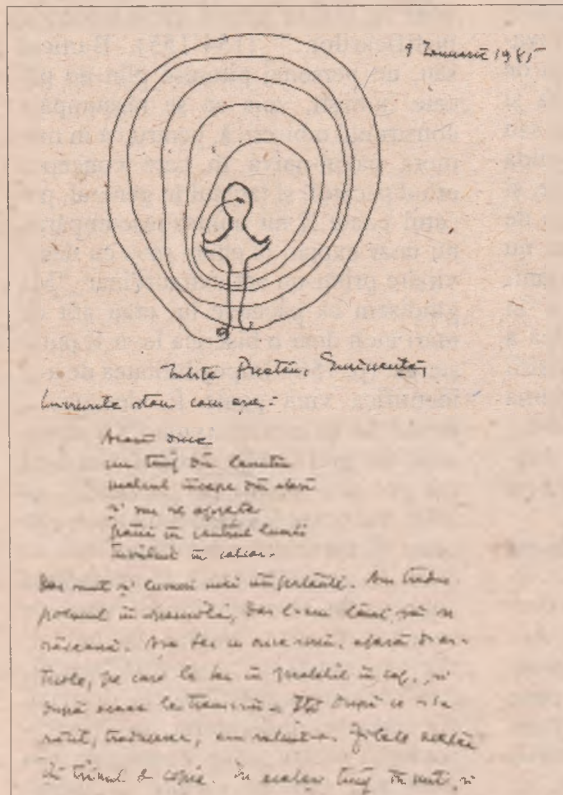
Când pentru "negativ" spun "critic" mă refer la comparația imposibilă "eu" și "Dumnezeu", deci imposibilitatea de a-L limita. Aceasta e conștiința care duce la teologia negativă și la poezia negativă, care nu dă "lecții" și nu "învață", nu "mă-soară" etc., cum fac toți "Vlahuții" ima-ginabili, în discursuri cu introducere, dezvoltare, încheiere. Ceea ce face și Ar-ghezi al nostru, care se tot răstoiește când îi vine bâzdâcul, contra lui Dumnezeu. Parcă ar fi știut "ce e aia", după cum chiar se plânge: "să-l pipăi și să urlu, este!".

(20 August 1984)

COMENTARIUL la culegerea de poeme *Fapta și întâmpinarea* (1984), mai puțin teore-tic, e scris în aura prieteniei, cu mai puțină vivisectie analitică:

"În primul rând îți mulțumesc cu a-dâncă plecăciune pentru noul dar, "Fapta și Întâmpinarea". În al doilea rând, te rog să mă ierți că răspund cu întârziere. Dar în ultima săptămână mi-a fost greu să mă concentrez pentru a scrie ceva cât de cât legat. Am mari griji (...). "Fapta și Întâmpinarea" e o carte grea, în mai multe sen-suri, sau cel puțin în două. În primul rând e grea ca valoare poetică, și în al doilea rând este grea de tristețe. Nici eu nu scriu poezii "vesele", dar accentele Dumitale au ceva din sunetele pe care nu le auzi dar te lasă surd. Cred că într-o singură poezie semăn cu ce scrii aici Dumneata, poezia "Râul cel negru" din "Kairos". Elegia Dumitale de la primul rând până la ulti-mul rând este dintr-o bucată. Ceea ce, după a mea părere, este rar, mai ales că e vorba și de o excepțională concentrare.

Pentru moment nu pot să mă adun ca să scriu articolul pe care l-aș dori, dar crede-mă că ecoul provocat în mine de această lectură nu se prea repetă cu lec-turile operelor contemporane (în general "lecturări" cum se zice în R.S.R., dar aceasta a fost o lectură). Nu știu ce s-a făcut cu poeții din lume. Probabil ai băgat de seamă că aici nu este niciunul. În Franța sunt doi sau trei, în Spania și Italia nimic. Probabil nici în Anglia. Dar iată că la noi Românii a mai rămas ceva, aici cu exilul exterior, în țară poate cu

Horia Stamatu

exilul interior, dar de aceștia nu știu nimic, pentru că nu publică "Imne" cu foame câpcăunească de "Patrie"-lapte.
(18 Mai 1984)"

ÎN MULTE scrisori se arată nemulțumirea față de circulația, inevitabil redusă, a poeziei noastre (în spațiul exilului, pentru că "dincolo" nu prea avea cum să treacă). Îmi aduc aminte cum de mai multe ori, la telefon, spunea: "asta este, n-avem cum să avem cititori, dar noi nu ne plângem - avem doi cititori siguri și cât de cât competenți, adică unul pe altul". Și mai nemulțumit era de modul în care a fost recepționată critic poezia sa. Un accident de recepție, provocat de "un prieten vechi de peste 40 de ani" nu-l putea cu nici un preț uita; mi-l relatea (a câta oară?) la începutul unei scrisori în care comenta poemul pe care l-am publicat în seria de plachete artistice "semn" - "Judecata fără de apoi" (1984):

"Am promis, My Lord, că te fac harcea-parcea și nu mă las. Sunt tare. Tatăl meu avea o colecție de reviste d'înaintea primului război mondial, și chiar și după ("Gândirea" din primii ani, foarte rară). Între aceste colecții era și "Flacăra", revistă literară care în "România Mică" avea un tiraj de 65.000 de exemplare, și plătea bine și personalul și colaboratorii.

Era la începutul acestui secol trecut, o mare modă a "epigramelor", iar asul era Cincinat Pavelescu. Un alt epigramist, Radu D. Rosetti, a scos un volum de "epigrame", și i-a trimis un exemplar și lui Cincinat Pavelescu, cu care se tot înțepa. Imediat Cincinat Pavelescu i-a ars o epigramă în "Flacăra":

Am primit
Noul volum.
Ce pot să spun?
E foarte bine tipărit.

Aceasta a făcut tradiție. Când mi-a apărut volumul "Kairos"... (prietenul)... a dat (...) o notiță în care spunea că a apărut "Kairos", de... și e cartea cea mai bine tipărită din exil.

De aceea nu pot începe felicitându-te pentru bunul gust al compoziției grafice la "Judecata fără apoi".

Acuma: dacă nu există "apoi", înseamnă atunci când se termină cu "acum" nu mai e nimic? Nu cred. Ci mai curând este vorba de o judecată care nu este "ultima", deci "din urmă, de apoi".

Cum se împacă "judecata", logica deci, și "poezia", adică ana-logică, dincolo de logică. Ce facem noi în poezie, "judecări" sau "analogii"? Eu cred că "judecata" din acest titlu nu e logică, ci analo-gică. Este o metaforă explicată: fac ceva asemănător unei judecări, ceea ce este de altfel ca și poezia, profetia însăși. Se formulează o "judecată", care însă nu este o "constatare", ci o "deschidere". "Constatarea" care e "logică", "știință", ne duce mereu înapoi, adică verificăm o "constatare" cu o serie de constatări anterioare, ca să decidem una sau alta după aceea. Orice judecată-constatare este o "judecată de apoi", pentru că orice constatare, de exemplu "bacilul Koch dă tuberculoză", este definitivă, fără întoarcere.

Așa că acest titlu e o definire a poeziei, care niciodată nu spune "ultimul cuvânt", dar deschide calea către altul, până ajungem unde sperăm.

Ce "sperăm" în "Judecata fără de apoi", aparent expresie, păcălitoare, a disperării?

și înfrustarea imbiejii
doar ea într-o suviță liniștită
de timp sălcu și sânge proaspăt

din colțul gurii-ncet mi se prelinge
"Prima suflare" e chinuită de zadărnicia timpului. Și ultima e în constatarea zadărniceii acestei lumi, care ne tot judecă, ne tot juipoaie "între iertare și osândă". În "suflarea a șasea" se oferă posibilitatea unei "mântuirii temporare", făcând ceea ce face poetul, un fel de re-culegere, o readunare în logos, pentru o reconstituire a eternității, cu ceea ce putem smulge ne-trecător, din trecător:

"din când în când din pleoapa
serii"...
până la
să-mi caut și să-mi strâng
din largul îngustat al lumii
chipul pierdut și rămășițele
cerești".

Atât putem face, atâta facem. Tot ce trece peste atâta datorim unei-unui "alt-ceva decât noi", care e dincolo de ce putem face. Cred că atât este "poezie", și e foarte mult, și anume cea mai potrivită modalitate intelectuală de-a ne pregăti pentru actualitatea "transubstanționali-zării", care nu e "transmutare alchimică", ci întâlnirea celor două planuri diferite, ale relativului și eternului.

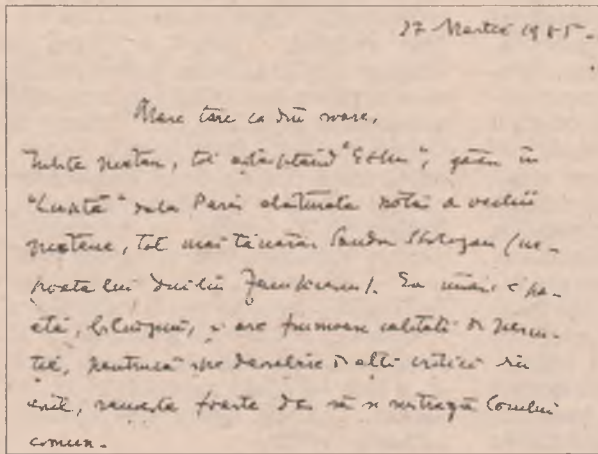
Rămân la convingerea că toate aceste scrieri succesive, fiecare foarte strânsă în compoziția ei, trebuiesc rânduie într-un volum, care în "materialitatea" lui are și "un suflet". E necesar. Mai bine fac așa harcea-parcea decât cu bucăci. Totul este o unitate a unor părți legate organic, adică e un "întreg", nu o succesiune de "sincope" ca la poezii pur și simplu "imagiști", cum era la "unu".

(7-8 Ianuarie 1985)"

PRIN 1985 am scris "Cina luminată", poem al cărui manuscris "proaspăt" i l-am trimis, conform unui obicei deja statornicit, lui Horia Stamatu. Poem care, mi se pare, i-a mers cel mai aproape de inimă. Păreri (măgulitoare) asupra lui sunt reluate cu prilejul lecturii primei mele cărți "ade-vărate" apărută în 1989, după (prea) multe "tipărituri" artistice: "Pardes", în care era inclusă și "Cina luminată". În acea scrisoare, bunul prieten îmi cerea și o lămurire asupra titlului cărții. I-am scris că, dincolo de pantere și leopardi, pardes este în "mitologia" cabalistă numele unei "grădini" - un fel de eden din care izvo-răsc "cele patru râuri ale lumii" și în care muritorii nu pot pași decât pe calea unei inițieri deosebit de complicate. Cuvântul a fost preluat de către ebraica veche dintr-o limbă "vecină", după unii din siri-ană. Oricum, majoritatea lingviștilor so-cotesc că "paradis" provine din "pardes". Coborât în ebraica de astăzi, pardes sem-nifică doar o livadă de portocali.

"Mulțumesc pentru "Cina luminată". Ce să zic? Cel mai bun lucru ar fi să pun cărțile pe masă.

Metoda mea este empiric băbească.

Eu nu știu nimic. Citesc. Și văd ce aflu din ceea ce citesc. După ce-am citit tot, și mi-am dat seama de schela edificiului, o iau de-a capul, nu "rând pe rând" cum se zice fără nici un sens, ci aproape "sintagmă cu sintagmă", pentru că la matala aproape fiecare sintagmă este implicit o imagine. Când spui, de pildă: "și goana cerului", e o sin-tagmă-imagine, pentru că suntem scoși din "cerul fix" și duși spre un cer în de-venire, pentru că în realitate, ca să-l para-frazăm pe Heraclit, "nu ne scaldăm de două ori în același cer" sau "nu ne mirăm de două ori de același cer". Dar aceasta e la Heraclit "metafora" celor spuse mai departe: "noi suntem și nu suntem". Prima parte a propoziției, "metafora" a devenit un proverb uzat și ajuns până și în gura câte unui politician. Dar mai greu cu a doua parte, pe care oamenii au dat-o uitării. Împlinirea acestei propoziții, cu imaginea imediată și perspectiva cea mai amplă cu putință, este, cred, un fel de proorocie a lui Christos.

Dar mă îndepărtez de la metodă, de altfel inutil pentru că poemul este im-bibat de misterul christic și nu se diluează prin nimic. Ceea ce constat recitind, însă imagine cu imagine. Când re-citesc în acest fel un poem procedez ca la un text al meu: șterg în minte ce este inutil, sau eventual repetare etc.

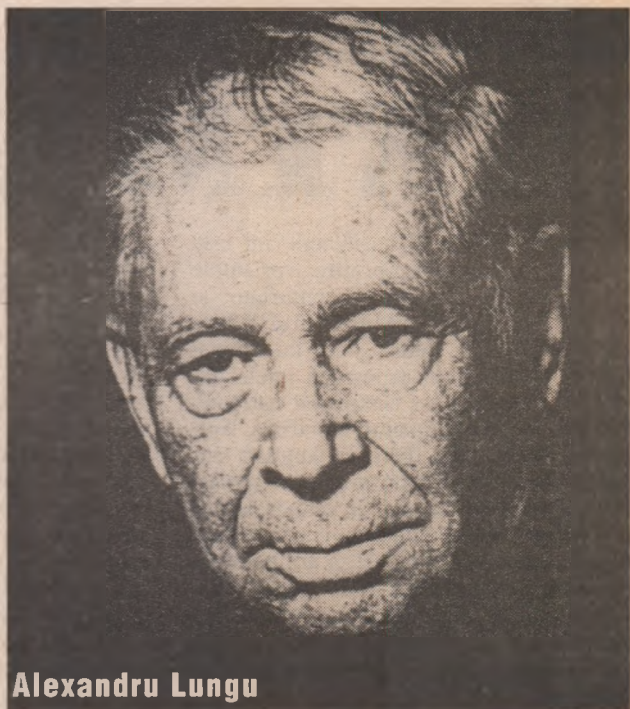
Cum ziceam, citind întâia oară mi-am dat seama de punctele de sprijin și rapor-turile dintre ele, deci de unitate. Pe urmă, luând imagine cu imagine nu am găsit nimic inutil, nici o repetare, deci nu există momente de diluare.

Ce pot face mai mult decât să te felicit din inimă? În afară de valorile artistice găsesc în poem un fel de "la mine acasă", pe care l-am găsit la puțini poeți ai se-culului, Claudel, Péguy, Rilke, Barbu, Blaga, fiecare cu "arta lui poetică", dar toți într-o anume zonă spirituală. Pro-babil că pur și simplu intrăm în viață cu o anumită intuiție a lumii, care mai târziu își găsește expresia, în operă, dacă facem "opere", în viață dacă nu facem decât să trăim, dintr-o aventură în alta.

Uite ce frumos spune un mare poet spaniol, considerat în Spania cel mai mare poet al lor din acest secol (1875-1939):

"Știu că nu răspund ochilor mei,
ce umblă și nu întreabă când
privesc
ochii tăi limpezi, care au în ei
fericita lumină liniștită,
incoruptibila lumină a lumii în
floare
pe care într-o zi am văzut-o
încă din brațele mamei mele"
(A. Machado, "Los grandes inventos")

L A UNII dezvă-luirea acestei viziuni primare este precoce, ca la Rimbaud, la alții lentă. De aceea, de când nu mai sunt tânăr, sunt foarte rezervat față de debu-tanți, pentru că nu știu ce iese și chiar dacă o pomeste slab, cine știe cum o izbește peste un număr de ani, sau invers. Vrei exemple? Să dau unul. Din poeziile vechi ale matala, găsite prin re-viste de pe la sfârșitul anilor

Alexandru Lungu

'60, nu puteam deloc citi în viitor această "Cina luminată", și cine o citește nu poate bănuși începuturile, bineînțeles și ele zadărnice și întârziate de infernul în care a căzut România după război. De-sigur termenul "felicitări" e stupid, așa că te rog să mă ierți.

(3 Iulie 1985)

"Te rog să mă ierți că întârziez atâta cu aceste rânduri, dar am trecut prin greutăți și n-am avut tihna sărbătoririi unui eveniment ca, în sfârșit, o carte de Alexandru Lungu. În primul rând con-tabilitatea: citisem "Litania literei", "Ci-na luminată", "Exercițiu cu lastuni", pe care le-am primit în mașinoscris. De ase-menea am avut în mașinoscris "Scrisori din nevăzut".

"Surpriza" pe care mi-ai anunțat-o nu este în grandoarea acestei poezii, pe care-o cunoșteam așa că rămâne ceva de la sine înțeles, ci în noutățile de ordin tehnic: 1) o carte, în sfârșit și 2) reproducerea din succesivele explozii picturale. Înainte de a intra în materie îmi declar ignoranța noțiunii "Pardes". Tot ce știu este că "leopardul" e în "istoria hieroglică" a lui Cantemir. De asemenea "pardus" în latină este masculul panterei, deci "pan-teroi". În limba spaniolă "pardo-parda" e culoarea pământie, mai obscură decât cenușiul. În italiană "pardo" e leopard. "Pardes" ca atare nu l-am găsit nicăieri, nici la greci. În ce măsură cuprinde esen-ța volumului acest termen nu pot să-mi dau seama.

Centrul acestei cărți, și poate al poe-ziei matala în genere, îl găsesc în "Cina luminată", care mie îmi apare o culme de poezie românească. Deci: "o culme de poezie", la care adaug "românească" pentru că e vorba de limbă, dar nu doar ca "sunet".

"Cina luminată" mi se pare însuși "misterul împărțirii". Sub specia ace-s-tui titlu e tot poemul, în care eu găsesc ceva ca o quintesență lirică a Vangheliei. Sunt indiscutabile aluzii evocatoare, nu prin citări directe, dar prin inconfund-abile parafraze. Cred că această "esenția-lizare" a evenimentelor fundamentale din cosmos și istorie este însăși menirea poe-ziei. Când voi fi mai liniștit, am să încerc o, oarecare "traducere" în proză, pentru a da de știre profanilor ce se întâmplă în lu-mea poeziei. Dar restul cărții, bineînțeles, nu e tăcere. "Râul de la marginea lumii" de pildă ne trezește la conștiința margina-lității din simpla "devenire" istorică re-dusă la ea însăși, cu "răstimpuri prapionite uitării din trecut". Deci rămâne exegeza aprofundată a "Cinei luminate". Dacă te va mulțumi, nu știu, dar cel puțin iau lu-crurile în serios. Cum zic, acest poem e cheia cărții. Dar te rog ajută-mă să descifrez titlul cărții: "Pardes".

(2 Aprilie 1989)

N.R. Din rațiuni de spațiu, publicăm aici numai prima parte a scrisorilor lui Horia Stamatu comentate de poetul Alexandru Lungu. Restul materialului oferit redacției va apărea în numere viitoare.

KETMANUL DIDACTIC

KETMANUL didactic nu este menționat printre variantele de ketman inventariate și analizate de Czesław Miłosz în *Gîndirea captivă*. El există, totuși, și este cu atât mai interesant cu cît încorporează unele din variantele lui Miłosz (ketmanul național, ketmanul etic, ketmanul metafizic, ketmanul estetic etc.). Este un ketman sincretic. Revelația lui am avut-o în special în ultimul timp, cu ocazia numeroaselor discuții și a scandalului provocat de manualele alternative. În cele ce urmează voi încerca să „punctez” câteva „fapte” (din viața și din literatură), în măsura în care ele mi s-au părut simptomatice pentru construirea modelului enunțat în titlul articolului.

◆ Există un film cu Stan Laurel și Oliver Hardy (nu întîmplător amintit de Miłosz) în care simpaticul Stan, ca soldat american în primul război mondial, rămîne în tranșee, la ordinul comandantului, cînd compania sa pleacă la atac. Faptele se petrec înainte de armistițiu. După armistițiu, ceilalți uită de el și-l regăsesc după douăzeci de ani. Lîngă tranșee se înalță un munte de conserve cu care se hrănise între timp. Stan Laurel stătea în continuare lîngă mitralieră și tragea cînd zbura deasupra vreun avion al transporturilor aeriene. Rămăsese, cu alte cuvinte, încremenit în reflexele sale; n-avea nici o importanță faptul că războiul se terminase de mult și că avioanele erau cu totul și cu totul altele.

Mi-am amintit de acest film, participînd la o conferință de presă organizată de Forumul Civic Național Român, pe data de 26 noiembrie 1999.

Subiectul respectivei conferințe de presă l-au constituit manualele alternative de istorie și de limba și literatura română (a doua zi, presa scrisă avea să-l mediatizeze în diferite registre). După ce ziaristilor prezenți li s-a explicat ce este și ce vrea Forumul Civic, a fost prezentată o „agendă” a acestuia (printre altele, protestul Forumului față de semnarea tratatului cu Ucraina și față de tendințele „segregaționiste” din învățămînt inițiate de UDMR). Să zicem că FCNR organiza pentru prima dată o conferință de presă și că era firesc să-și prezinte cartea de vizită. Să zicem, la fel de bine însă, că sus-numitul Forum voia să-și construiască o „ramă” în care să includă „pericolele” care urmau să fie dezbătute. Faptele n-au o semnificație luate în fragmentaritatea lor, semnificația este o problemă de „sistem”.

S-a citit apoi un comunicat în care au fost denunțate pe rînd: a) spiritul antinațional al manualelor de istorie și de literatură; b) faptul că noțiunea de „specific național” a fost fraudulos substituită cu cea de „conștiință identitară”; c) faptul că „ceea ce se întîmplă cu manualele de română și de istorie nu este un accident, ci face parte dintr-o politică de gesturi oferite minorităților”; d) relația dintre numărul 265 al revistei *Dilema* în care Eminescu e „demitizat” și manualele de literatură română, relație integrabilă, evident, aceleiași politici; e) înscrierea politicii cu pricina într-o acțiune mai adîncă a unei „Coloane a cincea” care activează pe teritoriul românesc.

Trebuie să precizez că punctele comunicatului au fost expuse printr-o alternanță între citirea textului scris și părăsirea acestuia în favoarea performanței orale. Patetismul cetitorului se intensifica pe măsură ce acesta se lăsa prins în mecanismul rotativ al discursului.

În fine, în textul comunicatului s-a făcut un apel către profesorii de istorie și de literatură „să aleagă cu maximum de discernămint manualele de specialitate și să neutralizeze efectele lor nocive în plan educațional”.

S-a trecut apoi la analiza manualelor alternative. Cele de istorie au fost prezentate de doamna Viorica Moisiuc. Prezentarea a fost făcută *cu cărțile pe masă*.

Camerele de luat vederi și blitzurile au panoramat infamantele obiecte. De data aceasta nu atît manualul de la Editura Sigma (deh, era supramediatizat) a fost supus tirului acuzațiilor, cît manualul Humanitas. S-a arătat că, de altfel, toate cele cinci manuale sînt variante ale unui manual unic, caracterizat printr-o politică de discreditare a istoriei. Nu în ultimul rînd a fost pusă la zid Școala Analelor.

Manualele de literatură română au fost prezentate de doamna profesoară Florina Rogalski, pe care am avut vaga impresie că o cunosc de undeva. Și acum intră în scenă secvența cu Stan Laurel. Tot acum e momentul să-mi dezvălui identitatea: fac parte din grupul de lucru care a realizat noile programe de limba și literatura română și sînt coautor la manualul de română apărut la editura Sigma. S-ar spune că am privilegiul unei perspective interioare, susceptibilă în același timp de relativism. Ei bine, din această perspectivă am luat act de considerațiile d-nei Rogalski în diferite ipostaze, organizate cronologic, aproximativ în felul următor: 1) la masa rotundă organizată de ziarul *Adevărul* în 19 octombrie; 2) la o întîlnire a profesorilor de română din București, organizată la Colegiul I.L. Caragiale; 3) în timpul discuțiilor purtate, mai bine de o lună de zile, între grupul de lucru și un grup de profesori din București; 4) la FCNR; 5) la Comisia Națională de limba și literatura română. Ceea ce m-a șocat a fost similaritatea acestor *considerații recte*, similaritatea discursurilor. Convoairile dintre grupul de lucru și grupul din care făcea parte d-na Rogalski (în urma cărora s-au operat unele modificări ale programei) au avut un efect realmente... nul. Cele cinci ipostaze au constituit tot atîtea *replay-uri*. Ele puteau crea, însă, falsă impresie a multiplicării punctelor de vedere și chiar a *reprezentativității* acestora (secundate fiind și de (re)luările de poziție ale celorlalți membri ai grupului domniei sale). Se spune că repetiția este mama învățării. Se poate spune la fel de bine însă că repetiția este mama umorului involuntar (v. filmul *Munții albaștri* al fraților Șenghelaia).

Aceste *considerații* sînt în număr de trei: 1) manualele de limba și literatura română au caracter antinațional; 2) manualele de limba și literatura română propun texte imorale (manualul Sigma: un interviu G. Liiceanu - E. Cioran în care acesta din urmă mărturisește, printre altele, că se îmbăta în tinerețe; manualul Humanitas: un fragment din *Romanul adolescentului miop* de M. Eliade despre corigența la matematică; manualul Univers: un fragment de roman de Ovidiu Verdes în care naratorul spune că „pe atunci maică-mea era o femeie trăznet; miss April din *Playboy* era mic copil în comparație cu ea”); 3) manualele de limba și literatura română ignoră autorii consacrați, propunînd în schimb scriitori ai Generației '80 care „trebuie să mai aștepte”. Am analizat aceste considerații în suplimentul *Vineri* din 3 decembrie și n-aș vrea să mă repet.

A, să nu uit: a mai spus d-na Rogalski că autorii canonici sînt prezenți (dacă sînt prezenți) cu texte nereprezentative. În luările de poziție anterioare s-a reproșat (doar manualului Humanitas selecția unei postume eminesciene - *Vorbește încet* -, considerată „irelevantă” ori „nereprezentativă”). Se ignoră elogiul pe care C. Noica îl aduce acestui sonet în *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești* ori selecția lui în antologia realizată de Petru Creția la editura Humanitas, în 1994. Este paradoxal acest mit Eminescu: un mit din care (încă!) postumele sînt expurgate. Ne întoarcem la 1912, cînd Ibrăileanu îi reproșă lui Maioreșcu faptul că a predat Academiei manuscrisele eminesciene, în loc să le închidă cu șapte lacăte.

La FCNR s-a spus, însă, că toate manualele au selectat texte nereprezentative

din Eminescu. Să vedem care sînt acestea: *Floare albastră* și *Sărmanul Dionis* (Sigma), *Sara pe deal* (All), *Călin (file din poveste)* (Univers), *Fiind băiet, păduri cutreieram* (EDP). Constatăm astfel că opera lui Eminescu este plină de texte nereprezentative. În mod paradoxal, agenții mitizării poetului („paznicii templului”, ca să folosesc o expresie a d-lui Gh. Grigurcu) fac primul pas spre demitizare. Sau e la mijloc o problemă flaubertiană: *Eminescu c'est moi?*

În aceeași ordine de idei s-a reproșat manualelor alternative de clasa a IX-a că I.L. Caragiale nu apare cu opera sa dramatică. D-na Rogalski știe (în urma discuțiilor cu grupul de lucru) că dramaturgia lui Caragiale se va studia în clasa a X-a; știe, de asemenea, că într-un an nu se poate studia întreaga literatură română, dar sindromul Stan Laurel este mai puternic decît orice convingere.

Ceea ce deranjează de fapt este nouitatea textelor, receptată, cel mai adesea, în mediul didactic ca act de impertinență*. Nu numai poeții Generației '80 bulversează comoditățile profesionale, ci și situațiile în care din scriitorii canonici apar *alte texte*. Acum cîtiva ani, cînd în program a fost introdus poemul *Paradis în destrămare* al lui L. Blaga, o distinsă profesoară l-a dus la oră pe profesorul de religie ca să-l predea.

◆ În ceea ce privește (im)pudoarea textelor incriminate, ea trebuie pusă în relație tot cu ideea de nouitate. În vechile (și încă actuale) manuale de clasa a VIII-a este selectat capitolul al IV-lea din *Amintiri din copilărie*, în care există un duet cu substraturi mai mult decît licențioase între „berbecul lui Dumnezeu” și „mielușă lui Dumnezeu”, fără ca nimeni să se scandalizeze (și e normal să fie așa). În *Vineri* am oferit și alte exemple în acest sens (*Ion, Răscoala, Morometii II* etc.).

Personal, eu n-am întîlnit nici un alcool care să-și legitimeze beția cu ajutorul modelelor culturale și nici un corigent care să se justifice prin exemplul lui M. Eliade. Mă îndoiesc, de asemenea, că un tînar căruia i se oferă pe micul ecran, la ore de vîrf, filme de o duritate inimaginabilă, va deveni pudic în mod brusc în fața unui text din Cioran. Persistă aici însă o prejudecată: că literatura în școală este o evadare din realitate. Ce credibilitate mai poate oferi ea unui tînar pus în fiecare zi să facă naveta între un paradis aseptice și un infern autentic?!

Și ar mai fi o explicație de dat aici: este ceea ce Miłosz înțelege prin *ketmanul etic*. „Exigențele impuse membrilor partidului în această privință sînt deosebit de aspre”, arată el. „Se cere din partea lor un fel de asceză. De aceea intrarea în partid nu este mult diferită de intrarea în mănăstire, iar acest act este abordat de literatura Noii Credințe cu o seriozitate egală celeia cu care literatura catolică trata jurămîntul noilor călugări.”

◆ Refuzul „prezentului efemer” și al literaturii aferente în numele „valorilor eterne” este o trăsătură esențială a ketmanului didactic. Aceasta este o realitate pe care aș putea s-o compar cu o secvență memorabilă din *Insuportabila ușurătate a ființei* de Milan Kundera. În 1968, în urma invaziei Cehoslovaciei de către trupele sovietice, Thomas și Tereza se exilează în neutra Elveție. Tereza dorește să se angajeze la o revistă și le arată celor din redacție niște fotografii realizate în timpul invaziei: tancuri, pumni amenințători, morți, imobile deteriorate, cupluri care se sărută în fața tancurilor rusești. Redactorul-șef admiră în fotografiile Terezei „fantasticul simț al trupului feminin”. I se spune că sînt extraordinare fotografiile, dar și-au pierdut actualitatea (cu toate că în Cehoslovacia nimic nu se terminase). I se oferă deocamdată șansa de a face fotografii cu trandafiri ori cu cactuși. Dramele umane sînt efemere, cactusul e veșnic.

Discursul tranzitiv al Generației '80 deranjează tocmai pentru că el oferă o imagine în oglindă a contemporaneității sociale și lingvistice. I se preferă o literatură esopică (acum, cînd războiul s-a terminat) produsă de mitul „rezistenței prin cultură”, iar această preferință își arogă, în mod paradoxal, prerogativele moralității. În fond, programele sînt flexibile, listele de sugestii (mereu obsedantele liste) sînt deschise, etc.-ul nu este peiorativ. Manualele sînt alternative, opțiunile, ca și umorile, sînt libere să se manifeste. Numai că, pentru cel care practică ketmanul, libertatea este o povară (mai ales libertatea Celuilalt). Problematic nu este faptul că avem umori, problematic este atunci cînd vrem ca umorile noastre să devină generice, iar ura noastră, consensuală. Și mai problematic este atunci cînd, dorind acest lucru cu intensitate, ne imaginăm că el s-a și realizat. Ca-n practicile Voodoo, ne iluzionăm că dorința poate crea obiectul.

P.S.:

◆ Cel care practică ketmanul didactic îl are ca precursor mai îndepărtat pe călugărul Jorge din *Numele trandafirului* de U. Eco. Ludicul sau parodicul reprezintă „slăbiciunea, putreziciunea, lipsa de gust a cărnii noastre”. Se reproșează bunăoară manualului Humanitas ca, la tema „Dragostea”, după o poezie de Eminescu, apare parodiarea temei în piesa *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale ori în *Anunțuri matrimoniale* de G. Calinescu. Se reproșează manualului All că, în loc să propună texte din cronicari, a propus un fragment parodic din *Calpuzanii* de Silviu Angelescu (*Curierul Național* 30-31 oct. 1999).

◆ Acest tip de practician este robul istoriei. O distinsă profesoară (pe care am avut impresia că o cunosc de undeva), comentînd rezultatele unui sondaj din care reieșea că elevii preferă operele unor M. Eliade, E. Cioran, M. Cartărescu, W. Shakespeare sau F.M. Dostoievski, susține că elevii nu-l pot înțelege pe Cartărescu fără să fi parcurs poezia unui T. Arghezi sau N. Stănescu, și nici pe Dostoievski fără să fi citit *Cel mai iubit dintre pămînteni* de M. Preda. De bună seamă, rușii habar n-au de Dostoievski, intrucît nu l-au citit pe M. Preda, de bună seamă, studiile unor N. Berdiaev ori Lev Șestov sînt niște ineptii, de vreme ce au apărut cu mult înainte de *Cel mai iubit dintre pămînteni*.

Ne place ori nu, tînarul actual va citi *Don Quijote* de Cervantes după ce, în copilărie, va fi văzut desenele animate cu pricina; ne place ori nu, tînarul actual va citi *Morometii* după ce va fi ascultat Morometzii, celebra formație hip-hop. Receptarea lui va fi mediată, ne place ori nu, de asemenea texte.

◆ Se ignoră, în ultimă instanță, prăpastia imensă dintre proiectul uman al profesorilor și proiectul uman al tinerei generații. Se ignoră diferențele dintre generația elevilor actuali și chiar a celor care au terminat liceul acum 4-5 ani. De pildă, modul lor de a se raporta la istoria de dinainte de '89. Dacă elevii din anii '90-'95 reacționau afectiv auzind de fenomenul Pitești din anii '50 ori de protectulism (singura problemă fiind una de identificare a codului: grav/ironic), pentru elevii actuali aceste tragedii tîn de o istorie îndepărtată și impersonală, față de care se detașează cu aceeași seninătate cu care noi ne detașăm de evenimentul cumplit al ciumei din 1346-1353, care a decimat o treime din populația Europei.

◆ S-ar părea că această percepție este o constantă în mediul cu pricina. Într-un recent interviu (publicat de *Universul școlii*, nr. 2/nov. 1999) M.H. Simionescu își amintește de bunica sa, institutoare, care îi spunea: „Arghezie? Să nu te mai prind cu așa ceva!”

CREDO TRANSILVAN

A CEST moment de dezamăgire generală în care trăim nu este tocmai prielnic pentru a lansa o carte, o idee, ceva.

Eu, de exemplu, sint dezamăgit pentru că ceea ce era doar o presimțire vagă, când am scris *Problema transilvană*, în '97, astăzi a devenit pentru mine o certitudine: faptul că în '88 am plecat în Ungaria a fost o opțiune greșită. (Mi s-au luat toate manuscrisele, sute de cărți cu ocazia percheziției efectuate la locuința mea din București, din februarie '87, am fost dat afară de la Editura Kriterion, dar nu am fost somat în mod formal să părăsesc țara. Deci faptul că am plecat în Ungaria a fost o opțiune).

Desigur, sint suficient de precaut să-mi dau seama că o eventuală reînnoțire a mea ar fi de asemenea o greșală, pentru că toată lumea m-ar considera un intrus.

Așa că nu-mi rămâne decât să-mi asum condiția celui care este mereu pe drumuri, străin și aici, și dincolo, și, într-un anume sens, acasă la el și aici și dincolo.

Prietenii mei din București sint dezamăgiți pentru că sint niște semne destul de concludente care arată că opțiunea occidentalizării radicale s-ar putea să eșueze atât la nivelul clasei politice românești, cât și la nivelul societății înseși. Ceea ce înseamnă - și acesta este aspectul mai grav al problemei - că ceva nu-i în regulă cu întregul proces de modernizare a României, început acum două sute de ani, care totuși era o încercare formidabilă de a schimba destinul istoric al unei națiuni capabile de un efort deosebit.

Prietenii mei din Transilvania - și aș putea să mai continui, dar mă opresc - sint dezamăgiți pentru că ardelenii se pare că au eșuat, fără să fi încercat, măcar, să schimbe cu adevărat condiția lor de obiect al planurilor, mai mult sau mai puțin mărețe, ale altora.

Există oare o sărbătoare a prăbușirii? Mai are rost să întreprindem un proiect rațional și să-l ducem la îndeplinire în condițiile acestei dezamăgiri generale?

Benedict Anderson, autorul *Comunității imaginate*, spunea următoarele într-o conferință ținută la Jakarta, la 4 martie 1999, după o absență silită de 26 de ani: "Dacă naționalismul este un proiect pentru prezent și pentru viitor, împlinirea lui nu poate fi niciodată pentru totdeauna completă. El trebuie creat de fiecare generație nouă. [...] Continuitatea unei națiuni este, în acest sens, în mod fundamental o chestiune deschisă și un fel de pariu." (*Indonesian Nationalism Today and in the Future*, "New Left Review", nr. 235, mai-iunie 1999, p.7).

Germanii au plecat din Transilvania. Maghiarii se apropie de aceea limită critică ce separă o comunitate viabilă de una patologică, preocupată exclusiv de fenomenologia unei boli incurabile. Iar românii ardeleni sint intoxicați cu bună știință cu un regionalism otrăvit, adică antimaghiar.

Trebuie să ridicăm mânușa. Este momentul să ne apucăm de construirea unui spațiu public comun româno-maghiar în Transilvania. Nu mă gândesc la simpla transmitere a unor valori culturale create într-o anumită limbă în mediul cultural paralel, conceput și perceput ca "altul". Și nici la o ipotetică și himerică "moștenire transilvană". Noi nu avem o moștenire comună transilvană, în sensul în care concep eu acest lucru. Dar această moștenire poate fi creată, pentru că există toate elementele necesare pentru aceasta.

Acest lucru dacă vom reuși, va constitui, desigur, o sfidare atât pentru București, cât și pentru Budapesta.

Eu observ o surprinzătoare similaritate în atitudinile celor două capitale. Nu vorbesc acum de cei care-i consideră pe unguri și, respectiv, pe români

ca pe niște corpuri străine în alcătuirea unei Transilvanii "românești" și "maghiare", ci de cei care înțeleg foarte bine ce înseamnă un regionalism instituțional, sau ceea ce constituie corespondentul acestuia la nivel ideologic: un spațiu public *inter- și transetnic* comun.

Înțeleg temerile legitime ale Bucureștiului. Dacă în Transilvania demarează un proces de *take-off* instituțional, s-ar putea ca forțele politice având o poziție hegemonică în vechiul regat să reacționeze brutal, ceea ce ar însemna autoexcluderea țării din spațiul occidental. Dar chiar și dacă lucrurile s-ar desfășura fără convulsii majore, occidentalizarea mai pronunțată a Transilvaniei ar putea duce la o evidențiere mai pregnantă a caracteristicilor est-europene, neoccidentale ale vechiului regat.

Pentru temerile Budapestei am mult mai puțină înțelegere, pe de o parte, pentru că le consider nefondate, iar pe de altă parte pentru că în măsura în care sint fondate, le consider nelegitime.

De ce se tem unele cercuri politice și intelectuale din Budapesta de regionalizare? Pentru că aceasta ar putea marginaliza revendicările legate de autonomia etnică și desigur, pentru că, prin asumarea de către maghiarii din Transilvania a unui spațiu public comun ardelen, ar crește în mod semnificativ marja lor de manevră, deci implică și autonomia lor față de Budapesta.

Dar problema adevărată cu aceste rețineri, temeri, cu aceste tendințe încăpătinate de a pune mereu bețe-n roate, nu este aceea că ele sint fondate sau nefondate, sau că sint legitime sau ilegitime.

Problema este că sint superflue. Nu au cum să împiedice desfășurarea evenimentelor. Nu degeaba spune profesorul Lucian Boia în noua sa carte că același Occident, care, în urmă cu 200 de ani, s-a apucat să construiască națiu-

nile politice moderne, acum "încearcă soluția postnațională".

Avem de a face aici cu o dihotomie continentală. În timp ce civilizația occidentală a intrat în faza deconstruirii națiunilor, "Răsăritul își propune să dovedească vitalitatea unui concept considerat epuizat în partea cealaltă a continentului". (*Două secole de mitologie națională*, 1999, p. 110).

Dacă așa stau lucrurile la nivelul continentului, România este țara unde această dihotomie se manifestă în interiorul unei singure națiuni. Explicația nu trebuie căutată în diferite scenarii imaginare, inventate, după unii, la Budapesta sau mai la vest, ci în faptul istoric că națiunea română modernă se compune dintr-o parte occidentală și una răsăriteană. Această dualitate se manifestă atât în sens geografic, ca o dualitate Transilvania - Vechiul Regat, cât și într-un sens mai general, dintre occidentalisti și autohtoniști la nivelul întregii elite intelectuale și politice românești. Este vorba de un dat structural ce poate fi analizat cu metodele specifice ale sociologiei și geopoliticii istorice.

Transilvania a jucat un rol central - ca obiect privilegiat - în perioada construcției națiunilor politice moderne, ungară și română. Miine își va asuma - poate - un rol periferic față de ambele centre naționale, dar de data aceasta ca subiect al unei noi opere de construcție identitară.

Edgar Morin își încheia un articol scris în 1978 despre aniversarea a 10 ani de la revoluția din '68, cu următoarele cuvinte: "*L'inattendu nous attend*."

Istoria ne oferă mereu surprize.

București, 6 dec. 1999

Scris în unul dintre ultimele trenuri care mai veneau din Transilvania în București.

Cine a trăit bine în socialism?

MARE șmecherie au inventat "clasicii" marxism-leninismului (evident, Marx și Lenin), când au spus că după o revoluție proletară ("cea mai radicală din istoria omenirii") nu urmează (cum era firesc) comunismul, ci o etapă intermediară, numită (de ce?) socialism.

Boală lungă, moarte curată, cum s-a adeverit. Aici a intrat în funcțiune spiritul realist al "clasicilor", ei despărțindu-se astfel de utopiști. A instaura peste noapte comunismul, care ar fi trebuit să fie un fel de "Reich de o mie de ani" (visul simetric al paranoicului Hitler) era imposibil. Cine să poată menține un egalitarism riguros, în care toți să muncească după capacități? (Psihiatrii spun că și lenea, abulia sunt boli, deci problema se complică). Numai o dictatură personală, cum cred unii? Unde sunt oamenii aceia dăruiți cu har, să muncească fără preget, pentru folosul tuturor? Poti face din excepții o regulă? O dublă confuzie domină teoria marxist-leninistă - proletariatul devine dictator și aplică dictatura asupra sa (câci clasele "opuse" dispar în mod simplu, prin exterminare) și tot proletariatul, cel lipsit de mijloace materiale și de instrucție elementară, devine creator de valori perene într-o perioadă istorică fără margini, deoarece după comunism nu mai urmează nimic, el este nemuritor ca viața în Câmpiile Elizee. Lenin a dat o soluție - noua politică economică, un fel de capita-

lism controlat de stat, iar, dacă moartea nu-l răpea în 1924, ar fi fost răsturnat de la putere și, probabil, împușcat pentru "trădarea intereselor clasei muncitoare" (de aceea persistă și suspiciuni în privința atentatelor și a morții sale), ori ar fi ajuns el însuși un Gorbaciiov (care a și fost "detronat" în 1991). Prin concepția sa riguros stalinistă, socialismul aplicat în URSS și în toate țările socialiste legitimează o inegalitate strigătoare la cer - se crează o dictatură de tip satrapic-faraonic (or fi studiat bolșevicii istoria Persiei și Egiptului antic?) a activiștilor înarmați până în dinți cu statute, norme, aparat represiv peste o masă de oameni care devin cu timpul adevărații proletari, văzuți de Marx în întreprinderile din Anglia, pe la mijlocul secolului al XIX-lea.

Cine a trăit bine în socialism? Cei ce s-au descurcat - ori au promovat în nomenclatură pe orice cale (demagogie, delațiune), ori au furat încet și sigur, rar pedepsiți de lege, câci pedeapsa pentru un știulete furat din câmp era mai rapid aplicată, decât pentru ciubucul ori delapidarea practicate de micii și marii satraپی ori de slugile lor. Este semnificativ faptul că idealisti în comunism au suferit la fel ca și "reprezentanții burghezo-moșierimii". Țăranii, muncitorii, intelectualii o duceau rău permanent, dar își dădeau seama de acest rău mai mult în perioadele de criză: 1945-1950 și 1975-1989 (după 1989 este vorba

despre altă criză, urmare a bolii anterioare). Acum sunt destui care spun că o duceau mai bine înainte (când înainte?). Puteau cumpăra o casă ori o primeau de la stat, găseau parizer în magazin, puteau citi ce doreau (oare?), puteau merge la teatru. Ce ușor ne obișnuim cu puțin. Ce ușor uităm fabula lui La Fontaine cu câinele al cărui grumaz era ros de lant, câine care cel puțin mânca pe saturate.

Despărțirea de socialism (de comunism nu ne putem despărți, căci el nu a existat decât în visele unora), înseamnă despărțirea de un "ideal comun" pentru toți suspușii dictaturii și revenirea la idealul individului născut liber, ideal condiționat de propria structură și de propria pregătire. Nimic nu a fost mai "reacționar", decât ideea de comunism veșnic, "încrămenit în proiect". Iar surogatul acestui comunism, socialismul s-a prăbușit din cauza propriei sale "insuficiențe respiratorii". Nici o conjurație mondială, imperialistă, "iudeo-masonică" și alte bazonii nu au distrus socialismul. Să nu confundăm reala luptă pentru piețe de desfacere, care nu cunoaște ideologii, cu antiistorismul dictaturii proletariatului. Spartacus a fost un erou al antichității, dar ce putea el să propună? Poate un nou imperiu. Ce pot propune noii Spartacusi?

Boris Marian

MEDIA

Să umblu cu intrigi împotriva integrării României în UE și în NATO?

3 noiembrie 1999. Da, așa mă și simt eu, german de-al treilea soi, mereu "între" (Noica), ce privilegiu, pe deasupra acest cal troian al dublei culpabilități, nemțești și românești, care nu-mi dă pace și mă silește să scriu! Exilul ținea și ține de asta.

Azi a sosit de la Zürich scrisoarea lui Andreas Breitenstein de la NZZ; articolul meu despre Norman Manea și refutatul "holocaust românesc" va apărea sâmbătă, în 6. Va apărea în NZZ, împreună cu articolul unui istoric român (Ionescu) despre "Transnistria, zonă a morții", articol care descrie ultimele aspecte ale cercetării asupra holocaustului românesc, care m-a învățat ce-i groaza, o uriașă temă nerecuperată pentru istoriografia românească! Doar acum arhivele sînt accesibile! După holocaustul german, cel românesc are al doilea falnic loc! Ca și cum mie, ca german din România, unul, cel german, nu mi-ar fi de ajuns!

O rudă apropiată a fost în 1941 ca locotenent la Odessa. O altă rudă ca medic SS. Și ambii au spus: "Vai, pierdem războiul, ce s-a petrecut acolo... Dumnezeu să ne aibă în pază!"

6 noiembrie. Articolul din NZZ a apărut. (<http://archiv.nzz.ch/books/nzzmonat/0/13645567T.html>) Tensiune, aproape spaimă față de reacțiile tăioase de la București; voi face oare acum din vechea mea poveste de dragoste cu România, țara în care m-am născut, o iubire absolut nefericită și lipsită de speranță? În epoca Ceaușescu n-avea importanță pentru mine să fiu atacat "acasă", era aproape un titlu de onoare. Marea masă și intelectualii erau oricum de partea mea, chiar și aceia care mă atacau!

10 noiembrie. Poate ar trebui evitate mediile, ziarele, și mă gîndesc la imensa spaimă de manipulare a lui Paul Celan, dar și la Emil Cioran, care le cunoștea prea bine demonia, și chiar îmi scrisese odată că și făcătorii de zvonuri pot interveni "pozitiv" pentru noi și pentru prieteni. Un instrument al puterii? Prea bine! Am căutat articolul meu în rețea, l-am găsit, l-am adus "virtual" pe ecran și - am fost îngrozit. I-am scris imediat prin mail lui Andreas Breitenstein, redactorul de la NZZ, o scrisoare de protest:

"Stimate domnule Breitenstein, Din păcate, în articolul meu pe această temă atît de explozivă și importantă s-au strecurat unele greșeli. Două formulări extrem de sensibile au fost modificate în textul meu:

1. Expresia generală și "abstractă" "statutul martirilor și victimelor în est" (nu numai în România) este "invocată colectiv", pentru a nu ține seama de ororile din perioada războiului, a fost

modificată în: "Astăzi unii susțin că au fost victime, chiar martiri ai comunismului, pentru..." E o palmă pe obrazul acelor care au fost într-adevăr victime și martiri! Căci este cu totul altceva cînd este invocat în mod colectiv (poate și din punct de vedere tactic) statutul de victimă, sau este pus sub semnul întrebării, într-un mod inadmisibil, însuși faptul de a fi fost victimă! "A pretinde că ești victimă"! De ce s-a procedat astfel și formularea exactă, într-adevăr, potrivită, a fost modificată în textul meu!! Nu înțeleg!

2. Prin omiterea finalului, s-a creat impresia că în România nu există nici un fel de tendințe și tradiții democratice și europene, iar asta-i și mai delicat!! Asta-i o lovitură! Mai cu seamă pentru că Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran aparțin celor mai însemnați reprezentanți ai tendinței democratice și europene. Am prezentat intenționat cele două tendințe contrare, cea autohtonă, reacționară, și cea avangardistă și democratică, ca pe o ruptură în sinul națiunii, dintre care predomină cea de-a doua!

Cum se poate îndrepta acest lucru? Ar fi frumos dacă mi-ați face dumneavoastră o propunere!

P.S. Ar trebui poate să scriu din nou ceva echitabil și pozitiv despre tragediile acestui popor încercat - mulți cred că există "antiromânism". De pildă, aș scrie ceva despre cei 10 ani trecuți de la Revoluția din decembrie și urmările ei. Doar am publicat trei cărți pe acest subiect, una la Rowohlt (*Wenn die Dinge aus Namen fallen*, 1991, în românește *Revolta morților*, All, 1998), una la Reclam *Stehendes Ich in laufender Zeit*, 1994 (*Eul imubil în curgerea vremii*) și, în 1995, *So fern' so nah* (*Atît de departe, atît de aproape*) la AGK.

Drept răspuns, a sosit o propunere loială:

"Stimate domnule Schlesak, regret intervenția echivocă, în fapt, formularea acționează individualizator, (mă deranjează probabil construcția urită «a invoca un statut»). A doua parte am scurtat-o, pentru că n-o percepușem ca o contrapondere, ci ca pe o anexă. Vă propun să alcătuiți un al doilea articol, "pozitiv", asupra evoluțiilor românești de după 1989. Vă rog, însă, nu prea politic."

15/17 noiembrie. I-am comunicat la Chișinău lui Dorin Tudoran, căruia îi datoram o scrisoare, că articolul meu a apărut în NZZ. Răspunsul a venit, ca întotdeauna, prompt - Tudoran scrie că un ziarist l-a întrebat la Sinaia, în timpul unei conferințe, dacă nu vrea să ia poziție la un articol din NZZ al lui Dieter Schlesak, care a scris că el, Dorin Tudoran, și Nicolae Manolescu au periclitat prin gîndirea lor "antisemită" integrarea României în structurile atlantice. El a răspuns (aproape clarvăzător, zic eu!) că n-ar putea lua nici o poziție, pentru că nu crede că Schlesak e capabil de o asemenea enormitate! - Dumnezeu, să fi învinovățit eu tocmai capetele cele mai luminate și mai "europene"!!

Într-o altă scrisoare, Tudoran îmi comunică, împingîndu-mă aproape la disperare: articolul meu ar fi fost violent atacat de *Adevărul* (la 11 noiembrie), categorisit drept "calomnios", "dușmănos" și îndreptat împotriva țării! "Este aiuritor ce se întîmplă! Cele două pagini din NZZ sînt văzute la București - chiar de oameni echilibrați - drept un atac împotriva României chiar acum în ajunul summit-ului de la Helsinki..."

Speriat, parcurg încă o dată articolul meu din NZZ, căci nu-mi amintesc deloc o asemenea frază, chiar deloc. Citesc și versiunea lungă, care a apărut în "Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik" 2/98, (<http://www.geocities.com/Area51/Shadowlands/7860/index.html>), tot nimic. Dumnezeu, ce fel de maniere levantine mai sînt și astea, se fabrică pur și simplu un citat, o fantomă, ca apoi să se polemizeze vehement împotriva?! Luptă cu umbre, cultură de umbre... îți face rău. Sînt terminat în România, nu-mi mai pot face niciodată apariția acolo, am devenit eu însumi o fantomă, așa am fost întotdeauna... Imaginea mea e distrusă, toate cărțile mele traduse în românește vor fi scuipate!

Pai, da, așa-i balcanismul, nu se trăia odinioară și acum într-o urzeală de fantezii fabricate și himere, de zvonuri și halucinații colective, care erau date și văzute drept realități? Și unde DISCREDITAREA și balele de venin și "urăște-ți aproapele ca pe tine însuși" sînt pîinea zilnică a unei opinii publice otrăvite?! Nu numai Lucian Boia, ci și "Scrisoarea neagră" a lui Norman Manea le-a descris magistral! Oho, amice, nu sînt toate acestea, doar ceva mai inventive și mai pline de fantezie, ceea ce caracterizează și "sisteme" italiene, germane, americane, nu este realitatea socială pretutindeni o "halucinație colectivă"? Spaimile mele sînt de altfel confirmate și am ris cînd mi-am amintit spontan de Thomas Mann, care vorbește despre minciuni, prejudecăți ori vise care fac ele singure istoria, am ris și mai mult cînd mi-am amintit de Lenin din timpul studiilor mele de la București: "Ideile devin o forță cînd cuprind masele." O, ce adevăr, halal adevăr!! Nostim, cum mă năpădesc amintirile românești totdeauna în momente emoționale! Dar și pe Lucian Boia, cu ale sale "Explorations into the Imaginary", cu demontarea legendelor istorice românești și ale altora, care sînt complice ale actualei stări schizofrenice a țării, l-am luat de îndată în mînă. Aurora Fabritius de la Fundația Culturală Română tocmai mi-l trimisese, ca și *Dilema* nr. 351, cu discuția despre "Mathesis universalis".

18 noiembrie. Trebuia să-mi recunosc caraghioasa prejudecată, cînd a sosit azi de la Chișinău scrisoarea prin mail a lui Dorin Tudoran, în care mă înștiințează că a găsit, după o zi întreagă de căutări, făptașul adevărat care fabricase citatul despre Manolescu și Tudoran, un redactor al emisiunii în limba română de la DW: "Dragă domnule Schlesak, După o zi

întreagă de cercetări, am descoperit misterul citatului care nu se afla nici în textul dvs., nici în textul d-lui Mircea Ionescu (<http://archiv.nzz.ch/books/nzzmonat/0/13645567T.html> "Transnistrien, das Reich des Todes. Neuere Forschungen zum Holocaust in Rumänien"). Citatul a fost inclus FRAUDULOS într-o știre la... Deutsche Welle (!?! de către, scuzați-mă, un evreu - dl Petre Iancu. Știrea de la DW a fost preluată de o sumedenie de agenții de presă și așa a ajuns în ziarele românești." Și Tudoran mi-a dat și sugestia că NZZ, dar și Norman, ar trebui să facă ceva."(...) "Deși am trecut prin multe, de mult nu m-a mai încercat un asemenea dezgust..."

AȘADAR, nici *Adevărul*, nici urzeala balcanică nu produsese o asemenea minciună creatoare, literatura trăită, înșelătorie trăită, nu, nu, era mai rău: halucinațiile manipulate erau mai rele, veneau din Germania, de la Köln, puse în legătură cu "noaptea de cristal" nazistă de la 9 noiembrie. Iar răufăcătorul se numește Petre Iancu. Mă gîndeam chiar că DW va face numaidecît o rectificare, iar Iancu trebuia concediat. L-am sunat pe Emil Hurezeanu, directorul emisiunii în limba română! E clar, știa de ce-l sun. Totuși nici el nu-mi putea explica această infamie jurnalistică, cum de a produs acest nefericit de Iancu o asemenea nebunie periculoasă, că eu aș fi scris în NZZ că Manolescu și Tudoran periclitau, prin "antisemitismul" lor, integrarea europeană a României! Ei, da, a "sintetizat" în mod "semifraudulos" articolul meu! spune Hurezeanu. Dar nu e deloc așa, am spus eu, nu reiese nici din spiritul articolului meu, nici din vreo tendință în această direcție! În primul rînd, Iancu a dat perfida lui "născocire" drept tonul MEU original și drept CITAT!! Da, da, așa merge. Da, da, se potrivește totul. Ei, ce să mai spună bietul director! Acum urma să plătească el toate oalele sparte! La 21 și 22 noiembrie s-a transmis prin eter, în emisiunea "De vorbă cu cititorii", o scrisoare a lui Dorin Tudoran și un comentariu (o scuza publică) din partea lui. (Hurezeanu) Vă rog, trimiteți-mi textul prin fax. Și mi l-a trimis.

Apoi i-am scris lui Norman Manea la New York, sugerînd că și el era dator să limpezească problema, să mă ajute, să ia atitudine chiar și în mod obiectiv, în cadrele mai ample ale conflictului, să întreprindă ceva împotriva lui Iancu, care era tot de origine evreiască! "Ah, Doamne, mai e și asta!" Așa a oftat Norman. Iar eu: să se ia poziție, să se selecteze riguros, să se diferențieze, altminteri iar se amestecă totul într-un ghemotoc de nedescurcat est-vest Köln-București-New York-Toscana, antievreiesc, antiromânesc, antinemțesc; ce mai "urzeală"! El a replicat că ar fi dăunător pentru mine, pentru întreaga chestiune, dacă s-ar implica el, un "ciumat". Ar putea să-l sune pe Hurezeanu, să-i ceară o reparație pentru mine! "În tot cazul, chestiunea trebuie privită ironic și distanțat", mă sfătui el, și am convenit împreună că *Adevărul*

UN COȘMAR

și DW trebuiau să-și retragă calomnia, s-o dreagă.

După telefon, am trimis mai întâi o scrisoare la NZZ:

"Stimate domnule Breitenstein, s-a întâmplat ceva de necrezut - azi-noapte am aflat de la Dorin Tudoran ca Deutsche Welle (emisiunea în limba română, redactor Petre Iancu) a "inventat" un citat din articolul meu din NZZ despre Manea, care nici nu există în NZZ, și a fost dat drept text NZZ și răspândit de DW. "Știrea" a fost preluată de agenții și a provocat în România iritare și mînie (*nu numai printre intelectuali*), în centru aflindu-se NZZ și autorul Schlesak. Știu pînă acum numai despre ziare românești care au comentat știrea și au reacționat agresiv. În tot cazul, cred, ar trebui să se întreprindă ceva, chiar și prestigiul NZZ ca ziar obiectiv și serios este în joc, cînd asemenea știri și citate banditești sînt răspândite în numele său. Citatul (acest stil îngrozitor birocratic-insensibil, pe care-l traduc, pe cît se poate, din românește) sună cam așa: "Tratarea amnezică a acestei părți a trecutului totalitar al României chiar de către intelectuali de rang, precum Dorin Tudoran și Nicolae Manolescu, pune în discuție credibilitatea democrației românești, autenticitatea și soliditatea ei și reprezintă o piedică importantă în calea integrării României în structurile europene și atlantice." Asta să fie stilul NZZ și chiar al meu propriu, acest amalgam înfiorător de clișee agresive! Tocmai acum, înainte de Helsinki și Istanbul, un ziar atît de important, citit și creditat pretutindeni în lume, să răspundească astfel de lucruri!"

"Dragă domnule Schlesak,

N-am idee ce-i de făcut. Întrucît cineva s-a pretat să citeze fals din NZZ, cu greu am putea fi tocmai noi cei potriviți ca să dăm o dezmințire. Dacă fierul se încinge de tot, l-aș putea consulta pe corespondentul nostru politic, care se află însă la Budapesta.

Ați putea eventual publica articolul dvs. integral în România, dacă scandalul este atît de mare."

M-am alarmat și cînd unul dintre colegii mei din Berlin, pe care l-am rugat să-mi dea un sfat și căruia i-am trimis prin mail scrisoarea de la NZZ, a reacționat cu ochelari de cal, ca și Iancu, adică el îmi atribuia exact acea "tendință" pe care o introdusese falsificatorul drept "rezumat" al articolului meu. Textul colegului: "NU CRED CĂ E ÎN JOC PRESTIGIUL NZZ. DACĂ CITATUL ESTE EXACT, ATUNCI A FOST REZUMATĂ IDEEA PRINCIPIALĂ A TEXTULUI."

Măcar asta n-o spusese redactorul de la NZZ.

SCUZA lui Hurezeanu și scrisoarea lui Dorin Tudoran și o scrisoare a mea proprie le-am trimis la conducerea *Adevărului*, preînzind o rectificare:

"Stimați domni, stimată doamnă,

Ați publicat pe ziua de 11 noiembrie a.c. în ziarul dvs. un comentariu intitulat "Un articol mistificator al cotidianului elvețian *Neue Zürcher Zeitung*, în care - ca autor al articolului "Der verdrängte rumänische Holocaust" - am fost atacat vehement și chiar lezat în interesele mele profesionale și de prestigiu, pe care mi le-am cîștigat în România în ultimii zece ani, dar și înainte, cu propagarea culturii românești în Germania, cît și cu cărțile și articolele mele apărute în presa literară românească. (Ultima mea operă este o mare antologie de poezie românească - 450 de pagini, 112 poeți, apărută la Berlin în 1998).

Comentariul din *Adevărul* se bazează pe o emisiune a postului de radio Deutsche Welle și nicidecum pe articolul scris de mine; în mod neprofesional, m-ați atacat în necunoștința de cauză, luptînd cu niște stafii!

Vă anexez aici o scrisoare a d-lui Dorin Tudoran, cît și răspunsul domnului Emil Hurezeanu, directorul emisiunii în limba română/ Deutsche Welle, care vă informează mai exact despre cele petrecute cu citatul fictiv, comentat de ziarul *Adevărul* în necunoștința de cauză și preluat ca citat de Rador. Scuza d-lui Emil Hurezeanu se va difuza mîine 21 nov., ora 17,30 și luni, ora 11,00 (CTE).

Cer cu tot respectul cuvenit o rectificare a erorii în ziarul dvs. ca și citatorii, cît și opinia publică au fost induse în eroare de comentariul apărut pe 11 noiembrie a.c. la București!

Cu stimă!"

La 20 și 22 noiembrie/a apărut într-adevăr un articol de Cristian T. Popescu în *Adevărul*, o rectificare. Totuși, o a doua scrisoare adresată de mine lui Popescu, cu rugămintea de a o reproduce drept scrisoare din partea cititorilor, a rămas, ce-i drept, ca și prima, fără răspuns; măcar o mică rămășiță a mentalității balcanice, mi-am spus.

Altfel, totul a fost "fair" și prompt, cum n-ar fi fost posibil la nici unul din mediile vest-europene; nu numai Dorin Tudoran, ci și Nicolae Manolescu a reacționat cu mare onestitate intelectuală, chiar colegialitate, altfel decît mă așteptasem la început (și prin afacerea Manea!). Totul e fals, mi-am spus, rîmii deschis și obiectiv amice, așa îți păstrezi cel mai bine vechea tă iubire!

Nicolae Manolescu a relatat în strălucitul său editorial din *România literară* ("Cum am periclitat aderarea României la structurile europene" - <http://www.romlit.ro>) cu mare exactitate și subtilitate stilistică, cu renumita lui ironie, această incredibilă poveste nebunească de "otrăvire publică" și a comentat-o cu fin umor. - Desigur, dacă enormitatea lui Iancu se datora incapacității personale și lucrului de mîntuială sub presiunea și în agitația jurnalismului cotidian (cum consideră Hurezeanu) sau dacă fusese o manipulare plănuită conștient, montată cu dezgustătoare inteligență, a opiniei publice împotriva României și a intelectualilor săi, în care eu, pentru a-i ține spatele, acum și ca poet german, alături de DW

Tabloul din Templul Muzeilor, 1655, Roata lui Ixion

și NZZ, urma să fiu băgat în această mocirlă (cum crede Manolescu), nu poate nimeni decide, și nici Iancu, evident, nu se va pronunța; probabil nici nu e conștient de ce a provocat. De aceea, aș fi pentru sancționarea și mustrarea lui, nu însă pentru concediere! În tot cazul, nu cred că "înțelepții Sionului" sau alte forțe obscure, care ar vrea răul României, se ascund în spatele său, nu știu cît de lat, rînjind și rîzînd sarcastic! O asemenea idee plină de prejudecăți e nocivă! Nu cred nicidecum că există în lume vreo conjurație împotriva României ori chiar un "antiromânism" organizat! Aceștia sînt monștrii care, în tragedia României, apar tocmai în capetele traumatizate ale celor vizați. Cred însă că există o gîndire cu prejudecăți față de România, ca față de aproape orice altă națiune, chiar și față de cea germană! Și, de asemenea, că există și ură veche. Dar cu adevărat rele sînt acele fantome fabricate acasă și acel "urăște-ți aproapele ca pe tine însuși". Dar sînt cu totul de părerea vechiului meu coleg de studii, Sorin Alexandrescu (*Vineri*, 25/99), că românii ar trebui să fie mai degrabă mîndri de "victoriile neașteptate" și de realizările lor de după '89, că ei și Europa ar trebui să nu vadă doar tragediile și "înfrîngerile firești", care le-au fost hărăzite de structurile trecutului și de schizofrenia celor două culturi ca povară și zid antieuropean, pe care izbutesc să-l străpungă permanent (!!!), că

ar trebui să vadă și transformările pozitive ale țării în ultimii zece ani!! Cu neîncrederea în ei înșiși și în realizările și succesele lor români sînt cei mai eficienți agenți ai antiromânismului! Această fatală trăsătură de caracter a complacerii în eșec și scepticismul aproape metafizic al poporului său le-a discutat magistral în opera sa Emil Cioran, netranspunîndu-le și în viața lui, și a obținut un succes universal!

De altminteri, m-a iritat, în comentariile la această incredibilă poveste publicistică de groază, că articolul lui Mircea Ionescu, cu fapte dure din zona morții din Transnistria, n-a fost nicaieri nici măcar menționat, cu atît mai puțin comentat, nu s-a gîndit nimeni la sutele de mii de victime, iar la datoria de a prelucra acest subiect istoric chiar deloc!

Și dacă reflectez acum, la sfîrșit, asupra falsului lui Iancu, nu mă pot gîndi la nici o conjurație conștientă, la nici o legătură cu oameni obscuri din umbră, cel mult la un mecanism inconștient datorat cine știe căror emoții, poate chiar traumatizante, și la rămășițele unor amintiri resentimentare în privința Transnistriei, existente în straturile [literal: în pivnița] lui Petre Iancu, monștrii care ar putea explica maieutica citatului fals drept patologică sau drept lapsus freudian!

(Jurnal din noiembrie)

Cazul Aurel Martin

P E UN FOND de înfruntări interne, *Luceafărului* îi va fi dat să îndure încă o lovitură: arestarea lui Aurel Martin de către organele de Securitate într-o noapte de decembrie a anului 1958. Nu mă aflu în redacție în acele zile, ci în comuna Conțești (Zimnicea), unde fusesem trimis de organizația de partid a Uniunii Scriitorilor laolaltă cu alți scriitori, să mă ocup timp de o lună de zile de culturalizarea viitorilor colectivști. Revinând la București în ajunul anului nou 1959, am găsit o redacție cu oameni tulburați, chinuți de întrebarea: "De ce a fost arestat Aurel Martin?" Întrebare cu atât mai chinuitoare, cu cât bel arestat era un om de o cinste exemplară în tot ceea ce întreprindea. Nici eu, bun prieten cu el, nu izbuteam să ghicesc ce anume din conduita sa civică și profesională ar fi putut atrage o măsură atât de cumplită. Miha Dragomir era la pământ: doar el și nimeni altul propusese Secției și Uniunii ca Aurel Martin să rămână pe schema *Luceafărului*. Îmi cerșea un răspuns, convins că eu le știam pe toate. N-am stat cu mâinile în sân. Mai întâi am sunat-o pe Doina Martin, soția colegului arestat. Nu mi-a răspuns nimeni. Am trecut pe la locuința lor. O vecină a avut curajul să-mi spună că familia celui arestat fusese evacuată din casă într-una din nopți și mutată la o altă adresă. Câteva zile mai târziu, am fost căutat acasă de soția fostului nostru coleg. M-am întâlnit cu ea la Casa Scriitorilor. Mi-a povestit cum au fost treziți noaptea de o echipă de descindere. Au început prin a răscoli biblioteca. Când și când, A.M. întreba: "Ce căutați? Spuneți-mi și mie, ce căutați. Poate vă ajută!" Nu i se răspundea. În cele din urmă, s-au oprit asupra unor cărți. Le-au confiscat. După câteva zile au evacuat-o din casă, rechiziționând toate cărțile din bibliotecă. Am încercat s-o liniștesc, i-am promis tot sprijinul. M-am ținut de cuvânt. Primul activist central pe care

l-am abordat a fost poetul Tiberiu Uțan. M-a ascultat cu atenție, iar când și când, mă întreba oftând: "Și tu chiar crezi că A.M. n-a făcut vreo prostie?" "Chiar cred!". Din motive știute numai de el, n-a mișcat un deget. L-am abordat apoi pe Mihai Beniuc care mă tot scruta ca pe unul căzut de pe altă planetă. "Și cum, chiar tu crezi că A.M. n-a avut manifestări naționaliste și șovine?" Întrebarea lui Beniuc m-a stopat din pledoarie. Auzeam pentru prima oară de una din acuzațiile ce i se aduceau cronicarului literar de la *Luceafărul*. Lucrasem cot la cot ani în șir, am zăbovit cu el multe ceasuri în fața unui pahar cu vin, dar niciodată nu mi-a fost dat să surprind la prietenul meu nici măcar un ton sau o nuanță șovină. Trebuie să mărturisesc că Beniuc, deși mă considera un naiv, atunci când am început să colectez bani pentru familia celui arestat, n-a ezitat să contribuie și el la acest fond de ajutorare. O vreme, doamna Martin și Dana, fetița lor, au putut lua masa la cantina Casei Scriitorilor pe baza unei cartele oficiale, dar după câteva luni, la sugestia nu știu cui, cartela i-a fost retrasă. Femeia era disperată. Am încercat s-o liniștesc, punându-i la dispoziție o cartelă pe numele meu. N-a trecut mult și nici pe cartela mea nu i s-a mai permis nefericitei femei să se bucure de o mâncare zilnică. Pentru ca ticăloșia să fie perfectă, cineva n-a ezitat să lanseze la Casa Scriitorilor zvonul că mă folosesc de nenorocirea lui M.A. pentru a-i corupe soția. Curând după ce doamnei Martin i s-a retras și ultima posibilitate de supraviețuire, am început să colectez bani fără să știu la ce pericol mă expuneam. Anchetarea arestatului s-a întins de-a lungul anului 1959. Într-una din zile, doamna Martin m-a căutat acasă ca să discute cu mine între patru ochi. Mi-a relatat că a fost stabilită data procesului și că dorește să știe dacă accept să compar la proces ca martor al apărării. Am răspuns pe loc afirmativ.

Am intrat astfel într-un zbucium sufletească pe care i l-am mărturisit lui A.M. numai după ce a fost eliberat. Au început să mă chinuiască gânduri negre: "Dacă sunt într-adevăr un naiv? Dacă procesul va demonstra că iau apărarea unui dușman?" Pentru a mă liniști, am luat colecția revistei *Tânărul scriitor* și a revistei *Luceafărul* și am recitat cu "vigilență" sporită, tot ceea ce publicase A.M. în ultimii ani. N-am găsit nici măcar o frază care ar fi putut veni în sprijinul acuzării. Cu 48 de ore înainte de a mă prezenta la proces, am socotit de cuviință, ca un membru de partid ce eram, să-i cer lui Pavel Țugui o audiență urgentă. M-a primit imediat. I-am expus motivele pentru care am acceptat să compar ca martor al apărării. Și din gura lui a ieșit aceeași întrebare: "Chiar crezi că..." "Da, cred!" am răspuns. "Ei, dacă dumneata crezi..." În starea asta de spirit mi-a fost dat să mă prezint ca martor al apărării într-un proces judecat de Tribunalul Militar al Capitalei. Nu dormisem toată noaptea, chinuit de un coșmar nemilos.

Mi-am prezentat citația unui militar, acesta m-a condus într-o cameră numită a martorilor, după care m-a lăsat singur, pradă neliniștei și unor temeri: să nu mă bâlbâi, să nu mă fac de râs... Apoi mi-a venit rândul. Pe Aurel Martin l-am zărit din prima clipă: zăcea în boxă, încremenit pe un scaun. Era palid, speriat. Alături de el, o adevărată surpriză: Petre Sfetca. Nu știam că fusese și el arestat. Cum de ajunsese în boxa acuzaților? Doar renunțasem de mult la serviciile lui.

P REȘEDINTELE completului de judecată, un ofițer, mi-a cerut să jur că voi spune numai adevărul, apoi au început întrebările. Eram emoționat, mă afluam pentru prima oară într-o sală de judecată în ipostaza de martor. Totuși nu mi-a scăpat legătura logică a întrebărilor ce mă asaltau și, astfel, am înțeles, o dată cu dimensiunea reală a procesului, și rolul jucat de Petre Sfetca în afacerea care a generat arestările, apoi procesul. De fapt, ce se petrecuse? În București fuseseră răspândite poezii ale unor poeți legionari refugiați în Spania și în Franța. Cercetările Securității au stabilit destul de repede că poeziile fuseseră tipărite la secția de linotipe a Poligrafiei "Universul" din Brezoianu, unde se culegeau și revistele Uniunii Scriitorilor (*Tânărul scriitor*, *Gazeta literară*). Așa se face că Petre Sfetca - "om de tipografie" - a fost inclus în cercul bănușilor și supus anchetei. Și-a recunoscut imediat vinovăția. Întrebat în timpul cercetărilor cum și de la cine și-a procurat volumul editat la Paris și interzis în România, el a răspuns prompt: "De la Aurel Martin". Nu mințise, dar nici nu declarase tot adevărul, ceea ce a dus la arestarea unui om nevinovat. Cum se petrecuseră faptele în realitate? Cum aterizase buclucașă antologie "verde" în biblioteca criticului literar A.M.? Dar, mai ales, cum de o pusese în circulație? Pe vremea când Demostene Botez era redactor-șef al revistei *Tânărul scriitor*,

făcuse o călătorie la Paris. Cu acest prilej, Gh. Gheorghiu-Dej în persoană îi încredințase misiunea de a-i contacta pe unii scriitori români care se refugiaseră în Franța după instaurarea "dictaturii proletare". În ajunul plecării, Aurel Martin l-a sfătuit să-și procure cartea, spre documentare. Demostene Botez a primit cu interes sugestia, și nu numai atât, s-a întors cu un pachet cu "noutăți literare". Printre ele și antologia poezilor legionari pe care i-a împrumutat-o de îndată lui A.M. Criticul a citit poeziile, le-a comentat critic în paginile *Contemporanului* și ale *Tânărului scriitor*. Deci își făcuse, cum s-ar spune, datoria. N-a trecut mult și Petre Sfetca i s-a adresat lui A.M. cu rugămintea de a-i împrumuta cartea. Prudent, A.M. l-a prevenit: "Ți-o împrumut, dar numai cu aprobarea prealabilă a lui Demostene Botez". Acesta nu avea nici un motiv să-l refuze pe secretarul tehnic al revistei. Așa a intrat Petre Sfetca în posesia interzisei antologii. De aici încolo nenorocirile s-au ținut lanț. Nu de alta, dar Petre Sfetca a avut ideea să selecteze un număr de poezii, să le dea la cules tipografiei, abuzând de o adevărată pe care n-avea dreptul s-o semneze. În plus, le-a și răspândit. Bineînțeles, tot în taină. Datorită tiparului, securiștilor nu le-a fost prea greu să ajungă la făptaș. Răspunzând anchetatorilor că are cartea de la Aurel Martin, Petre Sfetca a omis să adauge cu aprobarea redactorului-șef al «Tânărului scriitor». Așa s-a produs arestarea lui Aurel Martin. La proces, citat ca martor al apărării de către colegul și prietenul meu, am restabilit adevărul. În consecință, Aurel Martin a fost scos din cauză și pus în libertate. Aceasta însă după un an de detenție și anchete. Procesul a avut pentru mine și un epilog multă vreme, necunoscut de cei din redacție. Cu două săptămâni înainte de pronunțarea verdictului, am primit vizita la redacție a președintelui Tribunalului Militar al Capitalei, col. S., care a ținut să mă cunoască personal. Totodată, mi-a adresat rugămintea de a-i mijloci o întâlnire cu M. Beniuc. Nu mi-a ascuns scopul: dorea să-i aducă la cunoștință Președintelui că vinovatul principal al victimizării lui Aurel Martin e scriitorul Demostene Botez. Doar câteva cuvinte dacă ar fi rostit: "A.M. a dat cartea cu aprobarea mea" - și omul n-ar mai fi ajuns în boxă. Povestindu-i colonelului cum am sprijinit familia lui A.M. în acest răstimp, mi-a replicat cu toată seriozitatea: "Nu mai povestești nimănui că ai colectat bani. Sunteți pasibil de pedeapsă!"

Bineînțeles, întâlnirea Beniuc-col. S. a avut loc, dar nu în prezența mea.

Haralamb Zincă

(Din ciclul memorialistic
H.Z. aventurierul)

POLIROM

NOUTĂȚI
decembrie '99

Pierre Bonte, Michel Izard (coordonatori)

Dicționar de etnologie și antropologie

Gheorghe Drăgan

Poetică eminesciană

Temeiuri folclorice

Dan Mănuță

Pelerinaj spre ființă

Eseu asupra imaginarului poetic eminescian

Ileana Mălăncioiu

Linia vieții - Antologie

În pregătire:

Daniel-Henri Pageaux

Erich Auerbach

Literatura generală și comparată

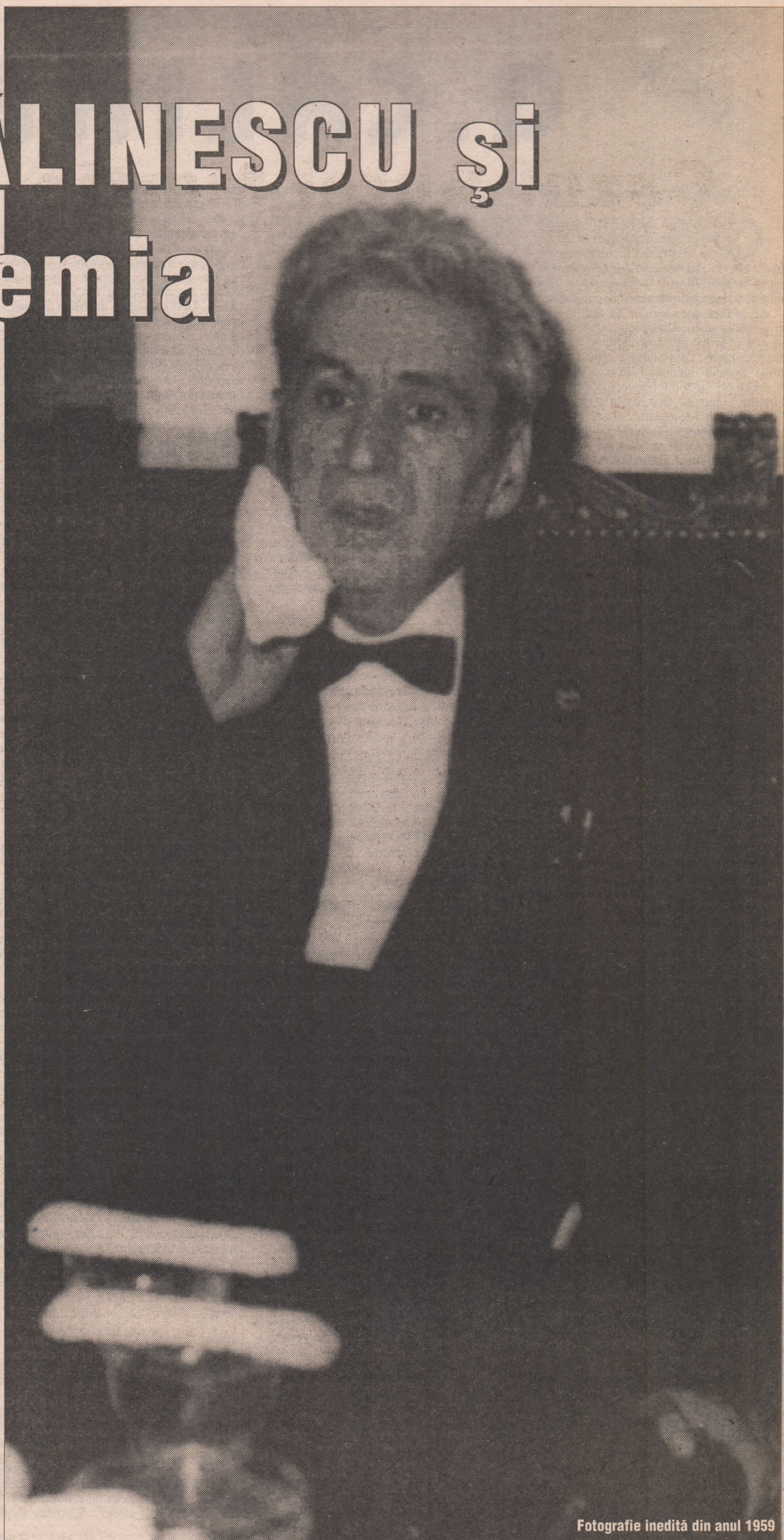
Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

G. CĂLINESCU și Academia

DOSARUL pe care-l publicăm în numărul de față și pe care ni l-a pus la dispoziție dl Petre Popescu Gogan, nu pretinde să fie exhaustiv. Din rațiuni de spațiu, am lăsat la o parte și o mulțime de texte care nu sînt mai prejos ca interes documentar. Am vrut să sugerăm un traseu: al raporturilor lui G. Călinescu cu Academia Română de dinainte de 1948 și cu Academia R.P.R., de după. Am reținut, la început, articolul vehement al lui Al. Brătescu-Voinești, din 1937, spre a sugera atmosfera naționalistă și puritană din forul academic, care l-a împiedicat pe marele critic să-i devină membru, cînd s-ar fi convenit. Cuvîntul de acceptare rostit de D. Caracostea ni s-a părut instructiv: puțini știu că tocmai unuia dintre adversarii cei mai redutabili ai lui G. Călinescu i s-a încredințat misiunea cu pricina. Nu știm de ce. Să fi fost pus directorul de altădată al Fundațiilor Regale, care i-a eliminat din *Revista Fundațiilor* pe toți criticii democrați și care a încercat să oprească difuzarea *Istoriei* lui Călinescu în 1941, să-și spele păcatele? Să fi fost o întîmplare? Paradoxul face ca D. Caracostea să nu se mai numere, nici o săptămîină mai tîrziu, printre academicienii reperisți. Textul lui Traian Săvulescu e, de asemenea, plin de învățăminte: un C.V. în care i se rețin lui Călinescu doar meritele "progresiste", tăcîndu-i-se atitudinile, mai vechi sau mai noi, care nu erau considerate "pe linie" în 1951. La rîndul lui, Călinescu îi recomandă atenției Academiei R.P.R., între alții, pe Tudor Arghezi și pe... Leonte Răutu. Iar la 60 de ani, marele critic e sărbătorit tocmai în compania unor academicieni care semănau mai bine cu cel din urmă decît cu cel dintîi. Cititorul va putea afla istoria relațiilor lui Călinescu cu Academia din reconstituirea informată a d-lui Petre Popescu Gogan (**N. Manolescu**)

Fotografie inedită din anul 1959

G. CĂLINESCU

“Omul trece, Geniul rămâne”.

GEORGE CĂLINESCU a intrat pe porțile Academiei la 20 de ani și a murit în Academie la 65 de ani. În absența copilăriei, tânărul nu putea deveni filozof – “pentru a fi om întreg, atâtă mai sunt necesare copilului” – nu nevoia de filozofie l-a împins pe aleile Academiei. Călinescu nu a întârziat pe aleile “Grădinii lui Academos” din Calea Victoriei – nu a dialogat – nu l-a surprins nimeni meditănd în singurătatea Parcului ori filozofând în vecinătatea “Cătarului” unui *alt* albatros în larg. Toate “instantaneele” fotografice îl surprind citind și subliniind ori hașurând. “Instantaneele” probante ale arcurii lui nervoase asupra lecturii sunt însemnările marginale, sublinierile apăsate cu creioane roșii și albastre, adnotările savante. (Am pe masa de lucru, un exemplar al *Istoriei...*, pe care autorul lucrase în vederea reeditării; cel ce l-a vândut prin anii '70, îl procurase în fascicule pe capitole și-l “relegase” bătându-l în piroane.) Autografele Călinescu din Arhiva Generală a Academiei – rapoarte, referate, comunicări, planuri, scrisori – iarăși aflate în fotocopii pe masa mea – îl arată unui grafolog ca pe un “harpagon” – numai Emanoil Bucuță scria mai chirchit – litera acestuia nu depășește un milimetru, iar rândurile se îngheșuie unele într-altele.

Din 1919, tânărul semna frecvent în registrele Bibliotecii Academiei, iar buletinele de împrumut arătau, deja, direcția și programul de înaintare (exemple aveau: D. Pompei își notase în jurnal, încă la 18 ani, când va fi profesor universitar și când academician). Perseverentul “cititor” al BAR era perceput ca trăind “cu respirația tăiată” între *Manuscrisele Eminescu* (G. Baiculescu, I.C. Băcilă, Marta Anineanu din serviciile bibliotecii își aminteau cu emoție, despre un Călinescu “parcă legat de piciorul mesei” din Sala manuscriselor). Faptul a fost hotărâtor la “Concursul de admitere” (1924) ca membru al Școlii Române de la Roma – Secția arhivistică. Noul membru al Școlii conduse de însuși Secretarul general al Academiei Române – Vasile Pârvan – va fi desemnat să cerceteze în Arhivele Vaticanului, Fondul “Propaganda Fidae” (Din *aceste* împrejurări – au ieșit primele cărți masive și semnificative *Alcuni missionari catolici italieni nella Moldavia nei secoli XVII-XVIII*, 1925-1930, și *Viața lui Mihai Eminescu*, 1932).

După încheierea studiilor în arhivele italiene (1924-1926), Călinescu – indiferent de catedrele bucureștene ori provinciale la care profesa – se va instala din nou, în Sala Eminescu. Drept urmare, în anii imediat următori (1934-1936), apar cele 5 volume cu *Opera lui Mihai Eminescu*. Apariția *Vieții lui Mihai Eminescu* (1932) marcase un *Moment Eminescu*, dar punctase primul moment major în evoluția lui Călinescu. Apariția *Operei Eminescu* va produce însă, un *Șoc Călinescu*. Academia – în ciuda opoziției *academicienilor victorienți* (Iorga, Brătescu-Voinești, Goga, Rădulescu-Motru) îi va aprecia și premiul *Viața lui Mihai Eminescu* și *Opera lui Mihai Eminescu* (primele 3 volume), cu “Marele Premiu Constantin Hamangiu”.

Apelând la datele de tezaur privind relația Călinescu-Academia, aflăm că “Divinul” a fost ales membru al Academiei Române la 29 mai 1948 și că în șirul ordinal al *aleșilor* (nr.1/1866 – nr.1500/1999), el se află pe poziția 758 în *Cartea Mare a Academiei*, dar că în panteonul extraordinar al *monștrilor sacri*, Călinescu se află în primele douăzecișunu de “bronzuri de aur” – “prometeii” mo-

dermi – “eroii civilizatori” – un Heliade și un Hasdeu dintr-o primă generație de academicieni, un Racoviță și un Iorga, un Saligny și un Pușcariu – dintr-o a doua, iar din a treia, un Arghezi și un Rebreanu, un Blaga și un Moisiu, un Călinescu, bineînțeles. (A se observa că Eminescu și Brâncuși, Enescu, deși și ei membri ai Academiei, nu i-am considerat între spiritele sus-numite – cei trei scapă definiției obișnuite a geniului – nu pot fi văzuți între geniile de rând.)

Călinescu a fost invitat și ales la Academie, pe ultimele zile ale Academiei Române – 29 mai 1948. Dacă ar fi fost chemat – cum era de așteptat – în 1936, când el putea fi comparabil cu un “om al anului” în istorie și critică literară, și când Academia a majorat numărul “fotoliilor academice” cu 6 la “titulari” și cu 15 la “corespondenți”, Călinescu ar fi fost la locul și în fotoliul său. 150 de noi membri au fost aleși în cei 12 ani, între care Blaga, Caracostea, Rebreanu, Crainic, Cartoian, Iordan, Galaction, la titulari, Torouțiu, Topârceanu, Oprescu, Tzigara-Samurcas, N.Drăganu, Bucuță, Mihai Codreanu, Perpessiciu, Muslea la corespondenți. Nu a fost – Călinescu nu putea fi ales.

*
* *

Academia continua să fie prin excelență, o instituție conservatoare. Se apropiu de 20 de ani de la restaurarea granițelor României, dar Academia nu ceda “noului” impus de istorie. Trecuseră câteva decenii de când Academia refuzase un premiu, lui Caragiale, pentru *Teatru (O scrisoare pierdută etc.)*, și Sofiei Nădejde, pentru *Patimi* – roman scris în maniera lui Zola – motivându-se, cu autoritatea unui Hasdeu, respectiv, cu cea a lui Xenopol, că la români, categoria Urâtului nu a fost acceptată în universul Frumosului. Or, în chiar momentul premiei lui Călinescu, cu “Marele Premiu” – mai 1936 – Nicolae Iorga a declanșat lupta prin Conferințe, prin “Cuget clar” și, zi de zi, în “Neamul Românesc”, împotriva unei literaturi considerată de el odioasă. “Cred că Academia are un rol important – scria I.A.I.Brătescu-Voinești în “Universul” din 29 martie 1937 – am lămurit și altădată că volumele Boncilor (H.Bonciu, scriitor evreu, ppg), Călineștilor (Călinescu nu putea fi iertat pentru un Eminescu “carnal” – din *Viața lui M. Eminescu* (1932) și pentru *Cartea nunții* mirosind a pat nupțial, (1933) și Stănoilor (Damian Stănoiu, cu proaspătul roman *Eros în mănăstire*), ale Poganiilor (I. Pogan, autorul lui Zogor, ppg) și Balzarilor (“Lupi Goldstein, fost frizer la Brăila, autorul “strigăturilor trupesti lângă glesne”, ppg) – întregul vraf de scârnăvie erotică se bucură de ani de zile de licența suspectă a criticii [...]” Și socotea că era de datoria Academiei să semnaleze Parchetului, pe autori și editori – “chiar criticii care recenzează și laudă slova infamă (trimitere la *Testament*, ppg), a veneticilor și rătăciților... [...] «Eroii» decăderii literare obțin premii “naționale” și elogii – comisiile de bacalaureat obligau până ieri, pe elevi, să citească *Operele Argheziului* și ale altor flășnetari literari”.² Or, “operele argheziului” făcuseră obiectul judecății lui G. Călinescu (“Tudor Arghezi” – “Sinteza” I, 1927, desigur despre *Testament*; “T. Arghezi – *Cartea lui Iucăr*”, “Adevărul literar și artistic”, ianuarie 1932; “T.Arghezi – *Țara de Kuty*”, idem oct.1933; “T.Arghezi – *Ochii Maicii Domnului*”, idem, iulie 1937). “Dl. T.Arghezi – scrisese G. Călinescu în 1927 – ne-a adus poezia monumentală și grea a zborului sufletesc către lumină, [...] Niciodată proiectarea subiectivității noastre istorice, a memoriei care se coboară prin subconștient, până la colectivul ancestral, n-a fost făcută în literatura română cu

mai multă putere de evocare [...]. Acum, dl. T.Arghezi nu mai este un izolat [...]. De aceea socotim pe dl. ... drept cel mai mare poet contemporan”.³ În următoarele demersuri, Criticul va dispune de o operă rotundă și va spune ca despre o capodoperă. Cu *T.Arghezi – studiu critic*, apărut întâi în “Jurnalul Literar” (Nr. 45, 46 din 5, 12 nov. 1939), iar apoi, în volum (64 pag.) în colecția “Jurnalul literar”, 1939 – studiu complet asupra poetului și prozatorului, G.Călinescu se apropie de versiunea care va apărea în *Istoria literaturii române*, în capitolul *Moderniștii* și formulat Fenomenul Arghezi. Citim în “Jurnalul literar” (I, 45; 5.XI.1939): “Tudor Arghezi s-a coborât ca un bolid. Fu proclamat «un nou Eminescu» - socotit în orice caz, cel mai mare poet de la Cântărețul Luceafărului” [...] un fapt este indiscutabil – e o poezie care înflorează și zguduie [...]. Estetica își schimbă formulele ca să ajungă la concepte din ce în ce mai clare – realitățile rămân aceleași. E o surprindere pentru obișnuitul cu lumile poetice vechi, să asculte slava cartofilor – în stil liturgic”.⁴ Poet și în proză – Arghezi a creat o cosmogonie. Pătruns în această *cosmogonie arghezană*, Călinescu recrează o *cosmogonie călinesciană*. *Abia cu Arghezi își învinge Călinescu adversarii*. Numai un astfel de simțământ îi scoate criticului accente de genul: “Profunditatea poeziei stă în aceea că, odată deschisă ușa, zece porți se dau la o parte zgometos și simultan peste amețitoare perspective”.⁵ *Principiile de estetică*, din războiul purtat pentru Arghezi au ieșit. În această ecuație Călinescu a câștigat tot și a pierdut tot. Cu Eminescu a cucerit Academia - aproape de *Marele Premiu*, iar cu Arghezi a pierdut Academia – aproape de ținerea lui la distanță 12 ani. În fața Academiei Române, consecvent conservatoare, cuplul Călinescu-Arghezi “era una” – amândoi erau atunci, dezavuați, din motive de... “spirite inactuale”.

Să se revadă conferința lui Nicolae Iorga la Academie: “Există o tradiție literară românească?” (9 aprilie 1937). El pornea de la literatura ca... organism. “Iau cuvântul la începutul unei serii de lamuriri care se vor da, în urma unui schimb de vederi între noi, în cursul a două ședințe, pentru a contribui să se fixeze de la înălțimea acestui așezământ, norme pe care literatura de astăzi, pierdută în lipsa de logică sau în lipsa de observație a celor mai elementare norme de bună cuviință și de moralitate – nu numai superioare, dar esențiale oricărei societăți – le-a pierdut prea mult din vedere [...] Încheind această expunere, care fără voia mea a luat aerul unei adevărate teorii, voi observa, față de valul turbure care împrășcă în obraz demnitatea noastră națională însăși, că, odată ce există un organism urmând legile sale, *oricine se pune împotriva acestor legi, suferă ceea ce trebuie să sufere*, spre binele societății – eliminarea imediată și definitivă. Dincolo de Eminescu nu poate fi decât observația unor realități noi...”.⁶ Așadar – eliminarea imediată și definitivă! Topârceanu era ales la Academie (1936) – Arghezi nu; Bucuță, Oprescu, Torouțiu au fost aleși (1936-1941) – Călinescu, nu.

*
* *

După vacanța de vară a anului 1944, Academia e cuprinsă, deodată cu întreaga civilizație românească, de fiorul morții prin suprimarea elitei naționale și substituirea acesteia cu liderii internaționalei proletare. Presa de culoare a anilor '44-'48 reprezintă proba teroarei deslănțuite asupra corpului academic. Articole incitatoare, semnate de... “colegi” puși pe denunțarea celor deveniți peste noapte, “elemente puse în slujba fascismului și reacțiunii”. (Între astfel de “colegi” figurează Iorgu

Iordan (“România Liberă”, 21 sept. 1944, “Revizuire necesare”), Constantin Balmuş (“Victoria”, 21 oct. 1944, împotriva lui Ion Petrovici), Gheorghe (Geo) Dumitrescu (“Victoria”, 20 oct.1944, împotriva Academiei: “club penibil de reacționarism și senilitate” pentru că adăpostește pe... Sextil Pușcariu, D.Caracostea etc.), Liviu Rusu (“România Viitoare”, nr.27, 1944: “să se pună în funcție plutonul de execuție și ghilotina”). Între 1944 și 1948 se consumă o dramă de proporții – dihonă internațională roșii reușind aprinderea unui cazan infernal în chiar Aula Academiei. Poate cu bune intenții – mulți au văzut în pâra revoluție, o soluție democratică – savanții C.I. Parhon și Traian Săvulescu, Iorgu Iordan și Andrei Rădulescu, Daniel Danielopol și George Oprescu, membri cu vechime în Academie, Mihail Sadoveanu chiar, au atras conspirativ, în jurul lor, pe mai toți membrii Secțiunii Științifice – socotiți “materialiști” prin excelență. Nefiind niciodată un tot omogen sub raport politic, Corpul academic a fost ușor “dinamitat” și dezorientat. “În rezistență” s-au păstrat în special membrii *Secției Istorie* și câțiva din *Secția Literară* – Bănescu, Brătianu, Capidan, Caracostea, Ciobanu, Silviu Dragomir, Gusti, Lăpețu, Lupuș, Mehedinți, Racoviță. Din 1944/45, Academia a curs în... două direcții ireconciliabile. Alegerile acestor ani se fac mai cu seamă pe criterii politice. “Rezistența” atrage în continuare învățați autentici – Bezdechi, Brailoiu, Fotino, Moșă etc., “dizidența” își alătură pe Daicoviciu, Eftimiu, Galaction, Iordan, Șt.S. Nicolau, Oțetea, Emil Petrovici, Stoilov etc., unii, învățați autentici, și ei.

*
* *

Nu e ușor de aflat centrul de interes față de G.Călinescu. Oricum, nu criteriul valorii a operat în prim-plan, deși el a fost invocat de cel ce l-a propus. Academia Română l-a ținut departe cât a putut – mai cu seamă cât au trăit “tradiționaliștii” – ultimul, I.A.I.Brătescu-Voinești stingându-se în 1946. Și, aproape de 1947, când Secția Literară se fixează la cinci candidați pentru fotoliul rămas vacant prin moartea lui I.A.I.B.Voinești. Aceștia vor fi, în ordine: Arghezi, V.Voiculescu, Mihai Codreanu, Eftimiu, Torouțiu – dar nici unul nu va întruni adeziunea majorității. (A se observa intenția “reabilitării” Argheziului, dar nu și a Călinescului.) Când D.Caracostea elaborează și prezintă motivația alegerii (1948), acesta se întemeiază pe valoarea de istoric și critic literar, dar impulsul l-au putut da dizidenții; Călinescu condusese câțiva ani ziare de “stângă”. Când în 1959 se va pune problema sărbătoririi lui, la 60 de ani, Președintele Academiei avea nevoie de aprobarea Conducerii Partidului, iar aceasta trebuia motivată. “G. Călinescu este un scriitor militant, luptând pentru promovarea ideilor de democrație și socialism” – scria în “nota documentară” și semna Președintele Tr. Săvulescu⁸. (Și Cornelia Ștefănescu accepta recent: “Instaurarea noii ordini sociale și politice la noi l-a entuziasmat o vreme”).⁹

În urma morții lui I.A.I.B.Voinești (14.XII.'46) și a lui Sextil Pușcariu (5.V.'48), Sesiunea din mai-iunie 1948 declară două locuri vacante la Secțiunea Literară. (Fapt cu totul neobișnuit – istoria Academiei nemaicunoscând situația în care fotoliul rămas vacant prin moartea unui savant de talia lui Sextil Pușcariu să fie ocupat după numai trei săptămâni de la înmormântare. O grabă suspectă și oricum, vinovată, motivată istoric dar sigur, jenant!) Marti, 25 mai 1948, Delegațiunea Academiei s-a întrunit cu membrii Secțiunii Literare în Colegiu extraordinar de candidare (Andrei Rădulescu, președin-

ȘI ACADEMIA

te, Al. Lăpedatu, secretar general, G. Spacu, N. Bănescu, Th. Capidan, Șt. Ciobanu, Petre Antonescu, Gala Galaction, Iorgu Iordan, G. Murnu, I. Petrovici, M. Sadoveanu, C. Rădulescu-Motru și D. Caracostea – președintele Secțiunii) “spre a hotărî candidații de propus votului Plenului, pentru locurile vacante...”. Și au hotărât pe Victor Eftimiu, în locul lui I. Al. Brătescu-Voinești, și pe G. Calinescu în locul lui Sextil Pușcariu.⁽¹⁰⁾ Primul e votat de 10 din 14, iar al doilea de 4 din 14. Pentru Plen e desemnat primul, dar la prima votare (29. V. '44) se împotrivesc 16 din 37 și nu era ales. (Cele 16 voturi contra erau sigur, ale “Rezistenței”, deja declarată și cunoscută în Academie.) A fost nevoie de o a doua votare, când a obținut 2/3. G. Calinescu a fost desemnat cu 12 voturi din 14. În Plen i s-au împotrivit 9 din 38 de bile. Bilele negre au aparținut sigur, aceleiași “rezistențe”, dar, de data aceasta, nu împotriva garantului esteticii argeziene, ci girantului unor publicații de culoare.) Într-unid 2/3, G. Calinescu a fost proclamat membru titular al Academiei Române, la 29 mai 1948. N-a apucat, însă, a lua parte la vreo ședință din cele care aveau să se mai țină (3,4 și 5 iunie). Neparticiparea, dacă nu era “cu cântec”, se datora absenței din Capitală; în 27 mai telegrafiasse din Vâlcea acordul său la eventuala alegere ca membru al Academiei Române. “Accept candidatura ca membru activ al Academiei”⁽¹¹⁾.

*
* *

Formal, G. Calinescu a figurat zece zile membru al Academiei Române. El a fost suprimat odată cu aceasta, prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948, și deodată cu cei 165 de membri români (45 titulari, 85 corespondenți și 35 de onoare) și 149 de membri străini (91 de membri de onoare și 58 membri corespondenți). Suprimare fără drept de apel, a instituției, acuzată că și-ar fi trădat esența rosturilor pentru care a fost creată (Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R.) și suprimare în bloc a celor 314 membri, ca unii care, “prin activitatea lor s-au pus în slujba fascismului și a reacțiunii, dăunând prin aceasta, intereselor poporului.”⁽¹²⁾

“Slujise”, prin urmare, “fascismul și reacțiunea” înainte de 1944 (îl elogiase pe Carol al II-lea, ca patron al “Fundațiilor Regale”), iar între 1945-1947 slujise presa de culoare. Drept pentru care Academia Română îl alesese, în sfârșit, pe ultimele ei zile, iar acum, la trei luni de la suprimarea din Academia care... “trădase”, era numit membru titular activ al Academiei R.P.R. Comitetul Provizoriu pentru organizarea Academiei R.P.R. numit prin același Decret 76/1948 (C.I. Parhon, Andrei Rădulescu, Mihail Sadoveanu, Traian Săvulescu, Iorgu Iordan, Simion Stoilov, Emil Petrovici, D. Danielopol, C. Balmuș, Gaál Gabor etc.), l-a propus, iar Prezidiul Republicii Populare Române (Președinte C.I. Parhon) și Consiliul de Miniștri (Președinte Petru Groza) l-au numit membru titular activ la Secțiunea de Știința Limbii, Literatură și Artă (12 august 1948). Cu același Decret Prezidențial, 1454, publicat în 13 august 1948, au fost numiți și ceilalți membri ai Secțiunii: Gaál Gabor, Iorgu Iordan, Emil Petrovici, Al. Rosetti, Mihail Sadoveanu, Alexandru Toma.⁽¹³⁾ Ironia destinului e o ironie perfectă și, potrivit ei, G. Calinescu e primul pe lista alfabetică a Secției literare a Academiei de culoare. (Nu e adevărat ceea ce s-a spus că el, G. Calinescu, ar fi propus și susținut alegerea lui A. Toma; anomalia celui timp i-a adus pe amândoi și prin același decret în aceeași bancă academică și, culmea “ironiei perfecte”, peste alte două luni (28 oct 1948), ironia destinului Culturii la scara timpilor, în aceeași Aulă apar umbrele altor două

antinomii, Eminescu și Theodor Neculța). Consemnată în “Micul Dicționar” al membrilor Academiei Române, 1866-1996, aporia apare astfel, în articolul “Calinescu, George”: “Membru titular (29 mai 1948) și membru titular activ (?) (12 aug 1948) al Academiei Române”.⁽¹⁴⁾ Iar dacă geniul ar fi murit pe sub vreo scară anonimă de bloc, în intervalul mai-august 1948, “Micul Dicționar” ar stipula și pe “casetă tehnică” a “Divinului”: “repus în drepturi (3 iulie 1990) ca membru titular al Academiei Române”.

NOTABIL în experiența adoptată de Academia R.P.R., de la sovietici, a fost dotarea instituției cu “echipe” de cercetare de amploarea unui institut academic. Institutul de Istorie Literară și Folclor va fi, din 1949, alături de Institutul de Lingvistică, un institut de interes național și se dorea, bineînțeles, unul de prim rang al Culturii române. Acestei instituții i-a jertfit G. Calinescu, a doua parte a vieții lui. Instituția al cărei director fondator era, nu avea, nu putea să aibă, condiția, de exemplu, a Institutului de Lingvistică (director Iorgu Iordan). Aici n-au avut decât a intra în “depozitul-tezaur al limbii române”, constituit timp de 82 de ani, de Academia Română, și de continuat opera începută de Sextil Pușcariu, în urmă cu 44 de ani. Desigur, cu avatarurile, azi, în parte cunoscute. În Institutul de Istorie Literară și Folclor, totul era de făcut. La Institutul de Lingvistică erau de eliminat textele semnate de Sextil Pușcariu timp de 49 de ani și de introdus, când textele lui Marr, când “învățăturile tovarășului Stalin” din “Marxismul și problemele lingvisticii”. La Institutul de Istorie Literară și Folclor, G. Calinescu avea de renegat propria-i *Istorie a literaturii române de la origini...*, ca estetizantă, și de elaborat *Tratatul de Istoria literaturii române pe baze marxist-leniniste*.

Sigur – Institutul a fost întemeiat și condus efectiv de G. Calinescu timp de 16 ani – prea suficient ca să trăiască și azi, poate mai ales azi – sub demnitatea și sub sigla fondatorului. Proiectele i-au fost pe măsura structurii lui – dorea cu ardore să transfere unui institut întreg, ceea ce începuse de unul singur – o istorie a literaturii în monografii. (Nu ne scapă faptul că “serialul” “Material documentar” din Revista trimite expres la *Istoria literaturii...*, ediția 1941, indicând numele și pagina scriitorului la care se referă documentarul, adesea mai amplu decât capitolul inserat în 1941. Serialul este, uneori, numit ca atare: “Materialul documentar pentru istoria literaturii” (nr. 3-4/1959), iar comentariul însoțitor continuă comentariul din monumentală ediție princeps. Și, apoi, bucurându-se de cooperarea colegială a colaboratorilor de idei, Calinescu a ocupat direct, un spațiu tipografic, care, în proiectul propagandistilor, trebuia să cultive principiile marxist-leniniste în literatură. Și încă ceva, republicarea în revistă a multor capitole din cele 5 volume ale *Operei lui Eminescu*, precum și publicarea studiilor monografice despre N. Filimon, Gr. Alexandrescu, I. Heliade Rădulescu, altele, au avut ceva din aceeași strategie. Comunicările prezentate la Academie – care, de regulă, erau publicate în seria “Memorii” ale Academiei, au fost publicate în revista Institutului: “A.P. Cehov”, “Antioh Canteмир”, “Torquato Tasso”, “F.M. Dostoevski”, “H. Ibsen”, “Caragiale – omul și Opera”, “Eminescu poet național” (la 75 de ani de la moarte), “Ion Neculce”. Era menirea “Revistei de istorie și teorie literară” să găzduiască studiile lui Calinescu: “Probleme de critică literară” (1953), “Estetica basmului” (1957, 1958), “Studii literare” (1958), “Arta literară în folclor” (1962), “Folclorul în Convorbiri literare”.

La curs în amfiteatrul Odobescu

În revista Institutului, a scos Calinescu, din impas, discuția asupra esteticii poeziei populare, pe care estetica academică o socotea la antipodul frumosului estetic. “Denumirea de poezie populară folosită de Alecsandri, este ocolită cu obstinație, în favoarea celeia de «cântec popular». Or, toate mijloacele specifice poeziei (rima, metafora, descriția fantastică a realului, culoarea, muzica poetică) sunt duse în poezia populară la o maximă finete. Ritmica muzicală s-a prefăcut într-o savantă cadență poetică, punând accentul pe esență”⁽¹⁵⁾. Acesta e studiul – am spune directivă – în gândirea colegiului redacțional al vol. I din *Tratatul de Istorie a literaturii române*, altfel introdus ca atare în volum. Tot aici, adică în “Studii de Istorie literară și folclor”, aflăm punerea, fină, la respect, a gândirii de felul “Junimea – expresie a orânduirii burghezo-moșierești” (trântită pe pupitrul Aulei Academiei, la 29 iunie 1955, de I. Lăzărescu din Iași). Revista a pregătit, pe cât a fost cu putință atunci, condițiile elaborării *Tratatului de Istorie a literaturii* – configurând mai întâi înțelesul clasic, calinescian, al preluării moștenirii literare. Rămâne de neuitat sintagma de câteva cuvinte dintr-o comunicare ținută – nota bene – la Sesiunea Academiei R.P.R. (1961), consacrată împlinirii a 40 de ani de la înființarea PCR. “Ca atare le și evoc”. “Aceste evenimente – (“în urma războiului și a jafului ocupanților, economia țării fumează”) – aparțin istoriei și literaturii, prin marele gest epic și diversitatea caracterelor, și constituie tematica, mereu ineputabilă, a oricărui scriitor realist. *Ca atare le și evoc*”⁽¹⁶⁾. În privința realismului – a oricărui realism – G. Calinescu preciza – era în 18 martie 1952, la Academie – că “sensul noțiunii de realism este tendința de a exprima adevărul”.

*
* *

Comitetul general de coordonare al *Tratatului* și Comitetele pe volume au fost alcătuite la Academie (vicepreședinte Iorgu Iordan) cu consultarea redactorului șef, în acestea ocupând locuri cheie M. Novicov, I. Pervain, Ov. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, acad. Emil Petrovici (numit în locul lui Calinescu, la conducerea *Tratatului*, după moartea acestuia, cu Mihai Novicov secretar) etc.. Dar pentru o mai exactă evaluare a “condițiilor”, trebuie văzută Lista nominală a comitetelor pe volume. Vol. I Al. Rosetti, redactor responsabil, I. Pervain și N. Pop adjuncți. Vol. II D.P. Perpessicius, resp., Al. Dima și Paul Comea adjuncți. Vol. III G. Calinescu, resp., G. Ivașcu, acesta înlocuit în 1962, cu Mihai Novicov și I. Rotaru, adjuncți. Vol. IV T. Vianu, resp., Ov. Crohmălniceanu și D. Micu adjuncți.⁽¹⁷⁾ Vol. V M. Beniuc, resp., Paul Georgescu și M. Novicov ad-

juncți. Câți și care din cei numiți (prin Decizia Academiei, Ministerului Învățământului și Culturii și Uniunii Scriitorilor, din 5 iulie 1960) sunt alături de Redactorul Șef G. Calinescu? Care sunt cei introduși cu misiuni speciale și de asigurare a orientării politice și ideologice? G. Calinescu a invitat însă la lucru efectiv, pentru volumul I, cercetători autentici, profesioniști cu lecția învățată la școala sa, a istoriei și criticii literare. În vol. I – *Folclorul. Literatura română în perioada feudală*, semnează capitole: C. Brăiloiu, Tib. Brediceanu, Val. Ciobanu (fiul acad. Șt. Ciobanu), G. Giuglea, I. Muslea, P.P. Panaitescu, Tache Papahagi, – toți foști membri suprimați (1948) ai Academiei. Semnează bineînțeles, Al. Rosetti și Calinescu însuși. În ce privește *Bibliografia întemeietoare* este cu precădere a membrilor Academiei Române, inclusiv a lui Sextil Pușcariu, care în Institutul de Lingvistică, condus de Iorgu Iordan, era interzis. Lui Calinescu nu-i mai putea interzice nici Dumnezeu, nimic. (Am notat cândva, pe “macheta” vol. I al *Tratatului* (1962): “Fără un Calinescu, răul adus literaturii de “barbarii” secolului XX, ar fi fost infinit mai mare decât răul adus de “beția de cuvinte”, fără un Maiorescu în secolul XIX”).⁽¹⁸⁾

Redactorul Șef G. Calinescu nu a apucat să vadă tipărit decât volumul I, 1964. (Decizia fixă: “Redactarea *Tratatului*... va fi terminată până la 1 sept. 1963, urmând ca primul volum să apară în 1962”). În 1962 a apărut abia macheta tipărită, 605 p. (Am fost de față, în Sala Institutului de Istorie “N. Iorga” din Bd. Aviatorilor. G. Calinescu începea: “Ne prezentăm cu un întreg și nu am vrea să plecăm cu el... cioburi”). “Prefața de 26 rânduri și semnată de “Comitetul de redacție” (Al. Rosetti, M. Pop. I. Pervain, iar secretar Al. Piru) se încheie cu: “Metoda care ne-a calăuzit în cercetarea noastră este metoda marxist-leninistă”.⁽¹⁹⁾ “Prefața” volumului definitiv (1964) începe: “*Istoria literaturii române*, lucrare colectivă...; urmărește a face «o analiză riguroasă științifică a bogatului tezaur al literaturii noastre și a etapelor ei de dezvoltare» (Gh. Gheorghiu-Dej). Sarcina principală a redactorilor este de a explica cursul literaturii române prin *aceleași legi cu care explicăm contradicțiile antagonice și neantagonice din societatea umană – respingând interpretările idealiste și considerând literatura ca pe o formă ideologică a suprastructurii...* “De unde grija adevăratului marxist-leninist... (subl. autorilor semnați: “Comitetul general de coordonare și Comitetul de redacție al volumului”).⁽²⁰⁾ Celelalte volume nu le-a mai văzut tipărite – a văzut doar unele capitole dispartate. Din vol. II (Perpessicius), a și apto-

Petre Popescu Gogan

(Continuare în pag. 24)

G. CĂLINESCU

(Urmare din pag. 23)

bat capitole întregi, dar disparate. Volumul III, al cărui redactor responsabil era el, Călinescu, ajutat de adjuncții Novicov și Rotaru, "socotesc că la sfârșitul anului (1962) va fi întocmit, întrucât documentarea exhaustivă s-a adunat". În privința volumului IV (T. Vianu), consfătuirea cu redacția și stabilirea definitivă a colaboratorilor se va face în curând. Cât despre vol. V (Beniuc), nu s-au prezentat la ședința de Comitet nici redactorul, foarte ocupat, dar niciodată adjuncții Paul Georgescu, încât nu sunt în măsură să... ("Informațiile necesare" drept răspuns la scrisoarea cazuistică și dură a vicepreședintelui Academiei R.P.R., acad. Iorgu Iordan, 1962²¹). Volumul II apărea în 1968, semnat Al. Dima, redactor resp. și Stancu Ilin, secretar, iar vol. III (Călinescu) va fi tipărit în 1973, sub semnătura lui Șerban Cioculescu și Cornelia Ștefănescu secretar.

G.Călinescu nu a mai putut fi pentru *Tratatul de Istorie a Literaturii Române*, ceea ce a fost pentru *Istoria literaturii române de la origini...* A apărut viciul de fond – metoda marxist-leninistă și adevărul cercetător marxist-leninist – și Călinescu, oricât de uriaș a mai putut poza, a devenit aproape un nimeni, în fruntea multor nimicuri înțepente ideologice. Ceea ce salvează, totuși, *Tratatul...*, este pleiada de esteticieni, istorici și critici literari, muzicologi, folcloriști, din vechii profesioniști, care au răspuns cu nedismulată bucurie fermecătorului lor profesor. Și, apoi, *Bibliografia și Arhiva documentară, Iconografia*, puse în mișcare în Biblioteca Academiei și, în Arhivele Statului, într-o vreme în care totul era la... "fond special". Or, Călinescu era "asul" pe care o "rezistență" a Culturii, respectiv a literaturii... de la origini și până..., l-a putut scoate la masa unui institut academic – chiar dacă, sau mai ales pentru că era al Academiei – devenită organizație de partid și de stat. G.Călinescu era în 1960-1963, epuizat – de boli ca de boli, dar era îmbolnăvit de bolnavii de "malaria roșie". Pentru că, el a trebuit să se supună unor canoane academice, de data aceasta, strategice din punctul lui de vedere.

Institutul era fondat de el, dar la cerea și pe tărâmul Academiei etatizate și depersonalizate. Trebuia, de exemplu, să participe, am spune "din ordin" (trăiam sub o dictatură agravată de atâta imposură), la obligațiile statutare și de program. Și el era un om al disciplinei. S-a eschivat cât a putut. Nu-l aflăm prezent la compromisurile Academiei, de a ține conferințe în București și în țară, la Radio și în centre muncitorești, în momente aniversare – Ziua de naștere a lui Stalin, aniversarea Revoluției din Octombrie etc., etc. Sunt

momente în care toți membrii Academiei, în afară de el, au conferențiat pe aiurea, în cadrul Societății de răspândirea științei (sovietice cu precădere) în rândul maselor. Bogza a fost și a conferențiat pe tema: "Perspective deschise creației literare, de planul stalinist pentru transformarea naturii" (25 februarie 1949), iar Zaharia Stancu despre "Importanța mondială a Marii Revoluții din Octombrie" și Al. Graur: "Cartea sovietică – o strălucită cucerire a omenirii". Călinescu s-a eschivat – era mereu plecat cu colectivul "în documentare" prin țară. Vicepreședintele Iordan – bineînțeles șeful lui la Academie – era mereu iritat – el a avut tot timpul ceva de observat la adresa "incoruptibilului". Or, în aceste condiții, *Tratatul de Istorie a...*, amânat de el, cât a putut, întâi ca decizie (1960), apoi, ca execuție – "sabotat" cât "a ținut" – nu poate fi atribuit lui G.Călinescu. Fără el însă – fără principiile de estetică, fără lecția lui în materie, fără sursele documentare, numai de el bine știute, și fără fascinația pe care o exercita încă, asupra confrăților și discipolilor care au răspuns la apelul său; fără demnitatea și autoritatea lui, ar fi ieșit ceea ce a ieșit din *Tratatul de Istorie a României*, aflat sub "autoritatea" unui Constantinescu-Iași, dar, o vreme, sub "bagheta" bietului Roller, "istoric român", cel pe care "Micul dicționar" al membrilor Academiei îl consacra "inițiator și coordonator" al publicării a ... 44 de volume de documente privind istoria României.²² Și, chiar în aceste condiții, volumul II (Al. Dima) al *Tratatului...*, *De la Școala Ardeleană la Junimea* (1973), cuprinde 15 studii semnate de G. Călinescu, 11 studii de I.C. Chițimia, 5 de Paul Comea, 4 de Șerban Cioculescu, 3 de Ioana Petrescu, apoi de "copiii săi" – Cornelia Ștefănescu, Th. Vârgolici, Stancu Ilin, Marin Bucur, Valeriu Ciobanu etc.. Și volumul III (Șerban Cioculescu) e dominat de G. Călinescu (aici cu Eminescu, 80 de pagini) și de colegii și discipolii săi, mai tineri și mai vârstnici, (ordinea din volum) Piru, Ivașcu, Vianu, Streinu, Papadima, Cioculescu, Marino, Hantă, Cornelia Ștefănescu, Vârgolici, Săndulescu, Chițimia, Rodica Florea. Sunt convinși că, (totuși) fondatorul *Tratatului* s-ar fi declarat mulțumit de ceea ce a ieșit – și fără prezența lui.

Urmărindu-l și în Aula Academiei, cu câteva excepții care nu fac regulă, G.Călinescu este mirific. Aici urcă în piscurile literaturii europene – Torquato Tasso, F.M.Dostoievski, H. Ibsen etc. – proiectând și peste al VI-lea deceniu, barbar prin excelență, coloane de lumină. Secțiunea Literară îl însărcinează să emită judecăți și să propună ca membri ai Academiei câteva personalități – Camil Petrescu (nov. 1948), Tudor Arghezi (iulie

1955), Al. A. Philippide (martie 1963, referat solicitat și predat încă în aprilie 1960). În cazul lui Arghezi (1955), devenea superlativ: "Mi se pare de prisos a încerca... Tudor Arghezi e cel mai mare poet contemporan, e unul din cei mai mari poeți români, e un geniu [...]. Cu o artă inegalabilă, comparabilă cu a celor mai mari pamfletari universali – Voltaire, Swift și Eminescu – a vestejit prostia lumii..., ipocrizia..., infatuarea.... Toate marile secrete ale artei sunt știute Poetului"²³). Lui Al.A.Philippide îi releva însă (1960) și "articole de critică literară, în care dezbate problemele esențiale ale literaturii noastre, pe bazele marxism-leninismului, în spiritul realismului socialist"²⁴). El era, credem, drept – scria ce făcuse Philippide. Călinescu scrisese un astfel de referat – "aici e aici!" – pentru a-l propune academician, pe Leonte Răutu (1951). "Manifestarea cea mai recentă – găsea esteticianul, rătăcind o clipă – este comunicarea: «Lucrările Tovarășului Stalin asupra lingvisticii și problemele științelor sociale din țara noastră»". "De vor fi urmate – scrie, sigur neconvincător, G. Călinescu – ideile sale vor fi binefăcătoare."²⁵ Avusese dreptate Ion Petrovici, când, cu 25 de ani în urmă, constatase că G.Călinescu era "sensibil ieșit din comun", dar că avea "alunecări de diletant".

În sfârșit...

*
* *

Speram să scot din relația noastră – sacră pentru mine – o pagină pentru eternitate în Cartea Mare a Academiei ca Școala de filozofie și, când colo, dau peste o factologie din care se vede că Academia Română nici "n-a avut ochi să-l vadă", iar Academia R.P.R. a încercat să-l folosească drept "nadă" într-o cultură de "corvadă". (Tristă surpriză pentru cel ce divinizează Academia și pe nemuritorii ei!) Ales la 29 mai și invitat oficial la 3 iunie 1948 – Decretul 76 era deja semnat – G. Călinescu n-a mai apucat primul pas în Aula Academiei Române, necum solemnitatea imediatului Discurs de recepție, sub auspiciile "augurilor" cerului. Hazardul (?) a operat barbar: Călinescu, deja genial, (el putea muri liniștit la 45 de ani) figurează printre cei atinși, fie și numai până la 18 august, când era numit membru titular activ(?) al Academiei R.P.R., de efectele articolului 2 din Decret, ca unul dintre cei care "s-au pus în slujba fascismului și reacțiunii". (Arderea *Istoriei literaturii...*, în anii '40 și refuzul reeditării ei până în anii '80 probează alergiile unei civilizații tradiționaliste în fața geniului botezat; momentul de cumpănă 1948 e definitoriu – aceiași Tirani ai Țării – Parhon, Marin Florea Ionescu, Avram Bunaciu – cu

același Consiliu de Miniștri (Groza) semnează Decretul 76 de suprimare a lui Călinescu din Academia Română, ca "dușman al poporului" și Decretul 1454 de numire a aceluiași Călinescu, în Academia R.P.R.). Din punctul de vedere al Academiei Române din anii '30-'40, G. Călinescu putea muri un ilustru necunoscut. Șansa Omului a fost Opera geniului.

Dacă Academia Română "n-a avut ochi să-l vadă" și l-a vrut "pe tușă", Academia Republicii Populare Române a încercat să facă din El un "adevărat marxist-leninist". Drept pentru care a instituit în jurul său un mecanism al ororii spre a-i macula punctul lui forte, estetica platoniciană, și a-i inocula estetica marxist-leninistă. Nu le-a reușit. Ceea ce au lăsat drept urme, e comparabil cu "un ciupit de vârsat" pe obrazul omului, vizibil pentru "omul de pe uliță". Cum să nu-l supere când află că G.Călinescu l-a urmat pe un Oprescu, în nebunia acestuia de a zădărnici întoarcerea în țară a lui Brâncuși, cu operă și cu atelier cu tot (1951) și că mâna lui a fost o "manus librării" când a scris referatul ca Leonte Răutu să fie ales academician (tot 1951). După ce în 1948 propusese pe Camil Petrescu. Și, totuși, nu le-a reușit. Omul a putut fi zgâriat și, eventual, desfigurat ca om, dar Operei lui nu i-au clintit nici un fir de păr.

Sigur, l-au îmbolnăvit – diabetul și hepatita i-au fost fatale – ei l-au omorât. (Nu întrebați pe cei ce au fost de față în Aula Academiei R.P.R., când se analiza munca institutelor și când Institutul de Lingvistică – Iorgu Iordan – era supraestimat, iar Institutul de Istorie Literară și Folclor era cu totul ignorat. Sau când se analiza – iarăși cu Iorgu Iordan – evoluția lucrului la *Tratatul de Istorie a literaturii române*.) Trăind 70 de zile sub spectrul suprimării din Academia pe care o căutase cu frenezie (1936-1948), îndurând apoi, 17 ani, o pseudoacademie în spate și un carnet roșu în buzunar, Călinescu, creator al *Principiilor estetice*, de sorginte platoniciană, trebuie să fi murit în fiecare noapte câte un veac. Cei șaptesprezece ani în Academia R.P.R. au acționat ca un cancer mai mult asupra proceselor sale psihice, decât a celor fizice. Academia Română nu l-a vrut – Academia Republicii Populare Române l-a ...

Și totuși, paradigma aleasă drept încercare pentru toate dosarele tragediei asemănătoare pe tărâm academic (1948), ne îndreptățește concluzia că, indiferent de consecințele avatarurilor istoriei asupra omului, Opera Omnia transcende în stare de grație, până și cupola unei Academii. Omul trece – geniul rămâne.

NOTE

1. I. Petrovici, Raport asupra *Vieții lui Mihai Eminescu* și asupra *Operei lui Mihai Eminescu* (volumele I, II, III) de G. Călinescu (Analele Acad. Rom., Seria III, Tom LVI, 1935-1936, Dezbatere, p.192-194)
2. I.A.I. Brătescu-Voinești, "Academia Română ia atitudine", în "Universul", 29 martie 1937
3. G. Călinescu, "Tudor Arghezi", iunie-iulie 1927, Apud *Ulysse*, p.29-37
4. G. Călinescu, "Tudor Arghezi. Studiu critic" în "Jurnalul literar", nr.45/5 nov.1939; 46/12 nov.1939, Colecția P.P.G.
5. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini...*, Ediția 1941, p.725
6. N. Iorga, "Există o tradiție literară românească?", Comunicare la Acad. Rom., 9 aprilie 1937, în "Memoriile Secțiunii Istorice", Seria III, Tom XIX, 1937, p.99-108
7. D. Caracostea, "Referat asupra vieții și operei D-lui G. Călinescu, în vederea alegerii sale ca membru titular al Acad.Române". Mss. inedit în Arhiva Acad. Rom., Dosar A-3-1948.
8. Traian Săvulescu, "Notă documentară" cu privire la G. Călinescu, în Arhiva Generală a Academiei, Dosar A-7-1959

9. Cornelia Ștefănescu, "O dăru subțire de sânge" în "Adevărul literar și artistic", Anul VIII, nr.471, 8 iunie 1999, p.5
10. Proces Verbal mss., din 21 mai 1948, al Ședinței în care se hotărăște ca G.Călinescu să fie propus Plenului spre alegere; în Arhiva Academiei, Dosar A-7-1948/186 și următoarele
11. G. Călinescu, Telegramă datată 27 mai 1948, Rm. Vâlcea, prin care acceptă să fie ales, în Arhiva Acad. Rom., Dosar A-7-1948/241
12. Decret nr.76/9 iunie 1948, Apud Analele Academiei R.P.R., p.5
13. Idem, p.7
14. Dorina N. Rusu, Membrii Academiei Române 1866-1996, *Mic dicționar*, Iași, 1996, articolul "G.Călinescu"
15. G. Călinescu, "Arta literară în folclor", în "Studii și cercetări de istorie literară și folclor", anul XI, nr.3, 4/1962, p.369-401
16. G. Călinescu, "O istorie eroică", comunicare la cea de-a 40-a aniversare a P.M.R., în "Studii și cercetări...", anul X, nr.2, 1961, p.200
17. Decizia Academiei R.P.R. a Ministerului Învățământului și Culturii și a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. privind elaborarea și editarea *Tratatului de Istorie a literaturii române*

în 5 volume, cu termen final 1 sept. 1963, în Arhiva Acad. Rom., Dosar P-4-1960

18. *Istoria literaturii române*, vol. I, machetă, 1962, Biblioteca P.P.G.
19. Idem, Prefață, p.5
20. *Istoria literaturii române*, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, Prefață, p. 5
21. Scrisoarea acad. Iorgu Iordan, vicepreședinte al Academiei către acad. G.Călinescu, redactor-șef al *Tratatului de Istorie a literaturii române* și răspunsul acestuia intitulat "Informații necesare", Arhiva Acad. Rom., Dosar P-4-1962. Inedit.
22. Dorina N. Rusu, *Micul dicționar*, articolul "Mihai Roller"
23. G. Călinescu, Raport asupra Operei lui Tudor Arghezi, în vederea alegerii ca membru titular al Acad. R.P.R., iulie 1955, în Arhiva Acad. Rom., Dosar A-7-1955. Inedit.
24. G. Călinescu, Raport asupra Operei lui Al.A. Philippide, în vederea alegerii ca membru titular al Acad. R.P.R., 1960, în Arhiva Acad. Rom., Dosar A-7-1963. Inedit.
25. G. Călinescu, Raport asupra Operei lui Leonte Răutu, în vederea alegerii ca membru titular al Acad. R.P.R., 1951, în Arhiva Acad. Rom., Dosar A-7-1951. Inedit.

SI ACADEMIA

DOCUMENTAR

Academia Română la atitudine

CITIM în "Neamul Românesc":

"După comunicarea d-lui profesor N. Iorga, privind pe marele poet italian Leopardi - Academia Română a luat ieri din nou în discuție grava problemă a literaturii pornografice.

Maestrul Brătescu-Voinești a subliniat primejdia scrisului indecent împotriva căruia Nicolae Iorga a pornit din Mai anul trecut, (1936) lupta care se cunoaște, dusă prin conferințe, prin "Cuget Clar" și zi de zi, în "Neamul Românesc".

"Sub ochii noștri indiferenți - a spus delicatul scriitor Voinești - se tipăresc lucrări odioase. Rezultatele ofensivei acestor condamnable nu pot fi decât catastrofale. Sub titlul de romane se descriu scene care se oferă cheflilor la ore înaintate, pe sub mesele localurilor de noapte. Se zugrăvesc în acele scrieri cele mai intime acte sexuale.

Autorii, unii din nefericire români, cea mai mare parte cu altă mentalitate și de altă origină, împrumută nume strălucitoare, frumoase nume românești sub care ascund tendințe urite și scopuri de câștig prin exploatarea pornografiei. Ei aștă suflute curate, dorind să vadă plesind poștiga de

citească operele Arghezul și ale altor flașnetari literari.

Adunarea cronicelor mele în volum, ar accentua acest proces de popularizare, adaugă d. I. Brătescu-Voinești. Ani de-a rândul o reclamă americană și un complot bine organizat au răspândit tiparul infam, pe Boncii (Bonciu = scriitor evreu), Haimovici abjecti, pe Zogarii (Zogar - titlu de roman de Ion Pogan) și pe alți clienți de lupanar atrași cu o grijă paternală în editura Fundațiilor Regale, de acelaș domn profesor universitar Al. Rosetti!!

După toate acestea, se mai poate susține că noi, lovind fără cruțare în pornografi, le-am răspândi producția?

Dar să revin la discuțiile din sinul Academiei Române.

D. Brătescu-Voinești, continuând expunerea d-sale arată urgia suflutească pe care o provoacă romanele scabroase ale d-lor Celarianu, Bonciu-Haimovici, Baltazar-Goldstein, Felix Aderca, Geo Bogza.

Academia Română are rolul să sprijine cartea bună. Îi revine firesc și acel să lovească în scrisul periculos care întoarce pe om spre instinctele animalice.

E de datoria noastră să semnalăm Parchetului volumele pornografice, ca după cercetarea și stabilirea răspunderilor să se deschidă acțiune publică împotriva corupătorilor, autori și editori. (Aviz Călinescu, care îl vede geniu pe Arghezi.) Chiar criticii cari recenzează și laudă slova infamă a veneticilor și rătăciților, să fie chemați la răspundere.

D. Octavian Goga a spus că îl bucură intervenția necesară a d-lui Voinești. Asistăm la un act de învăluire literară a străinilor de cugetul și sufletul românesc. Ca și în Ungaria dinainte de 1914, s-a răspândit la noi o literatură citadină ostilă, trivială și primejdioasă. Tradiționalismul e luat în bațjocură. Edituri străine editează cărți de scandal.

Tribunal al manifestărilor spirituale, Academia e datoare să intervină. Dar în loc de trimiterea plingerii noastre la parchete e nevoie să lămurim cercurile românești din ce în ce mai mari asupra operei destrăbătoare căreia am putea să-i cădem victimă.

Rog pe d. profesor Iorga să facă, fie la Academie, fie în altă parte, conferințe privind opera căioasă de tulburare a minților urmărită cu tenacitate de cei cari nu au interesul să ne vadă uniți suflutește. Voi vorbi și cu și dl. Brătescu Voinești. Și se vor stabili apoi marile răspunderi.

D. profesor Iorga semnalează că în afară de pornografi, literatura e făcută de nebuni și de rătăciți. Pus altădată în slujba frumosului, scrisul nostru e astăzi lipsit de logică, de echilibru. E o problemă de psihologie, și d. profesor Rădulescu-Motru, colegul nostru, va binevoi să ne explice cauzele și remediile acestei stări patologice de lucruri.

Conferințele serale ale Academiei ar aduce pe oamenii de bine, pe cei care văd primejdia literaturii bolnave, și criticii literare capabili să elogieze toate mășcarile tipărite.

D-nii Brătescu-Voinești, Rădulescu-Motru, Mumu și Andrei Rădulescu fac unele propuneri.

Se aprobă ca Academia Română să organizeze acele conferințe pentru demascarea scriitorilor perversi, a editorilor interesați sau inconștienți, a criticilor cari nu împlinesc elementare condiții de obiectivi-

În aula Academiei Române

tate și înțelegere, capabili să elogieze infamiile tipărite.

Cărțile cu texte sau versuri triviale, pline cu scene dezgustătoare și scrise cu scopul vizibil de a răspândi pornografia pentru câștig, scandal sau dezmăț organizat, vor fi recenzate de cîte un academician; cele care intră în categoria de mai sus vor fi trimise cu raport motivat aprobat de Academia Română, Ministerului Justiției.

De aci rapoartele își vor lua cursul firesc; iar vinovații sinistrii corupători de suflete vor avea să sufere rigorile noului cod penal - pentru atentatele lor continue și sistematice împotriva bunelor moravuri.

*
* *

Membrii înaltului for au hotărât în unanimitate aceste măsuri indispensabile asanării literare românești.

Subliniem cu toată mulțumirea cele de mai sus. Lupta profesorului Iorga împotriva literaturii bolnave își atinge metodic și sigur obiectivele firești pentru care a început.

Pustiitorii de suflete să ia aminte...și galeria complicilor în care se vor găsi attea nuliități îndrăznețe de asemenea.

N.G.

Universul, 29 martie 1937

[Referat]

Domnilor Colegi,

UNA din cele mai simțite nevoi ale Secției Literare este aceea de a dezvolta preocupările de critică și istorie literară. Pe cînd filologia și filozofia au cite doi reprezentanți în secția noastră, studiul literaturii nu are decît unul. Creațiunea poetică fiind principalul obiect al acestei discipline, ea cere, pe lîngă imperativele științifice și un dar deosebit de receptivitate însoțit de talentul de a împărtăși sugestiv. Totdeauna domeniul acesta a lăsat un loc larg controverselor și interpretărilor, lucru explicabil prin natura lui. Este deci necesar ca principalele direcții să fie reprezentate cu pricepere și sinceritate rămînînd ca viitorimea să stabilească gradul de îndreptățire al punctelor de vedere deosebite.

În critica și istoria literară de azi, se simte tot mai viu prezența d-lui G. Călinescu. În formațiunea sa intră principalele exigențe ale idisciplinei: bogată informație bibliografică, arhivistă, variante, ediții, spre a încadra pe deplin textul literar, privit totdeauna ca izvorul principal. Această preocupare de amănunt l-a dus cu necesitate la cercetarea izvorului prim - manu-

scrisul, scoțînd la iveală inedite și improspătînd uneori informația. Pe linia aceasta, a fost ajutat de cercetările de istorie făcute în arhivele italiene, în cadrul prielnic al școlii române de la Roma. Acolo s-a dezvoltat și interesul său pentru artele plastice, atît de necesare studiilor de literatură prin lămurirea reciprocă a artelor. Setea de a merge la izvor și a se documenta a făcut din Dl. Călinescu un pasionat cercetător în bibliotecă și depozitele de manuscrise ale Academiei Române și cine a lucrat temeinic aici rămîne toată viața legat de instituția noastră.

Amănunțită cunoaștere a faptelor n-a covîrșit la acest cercetător nevoia de a pătrunde esența lor. Preocupările de estetică s-au adăugat peste înclinările impresioniste ale anilor de tinerețe. O însemnată componentă în formațiunea sa a fost contactul cu acele părți din doctrinele moderniste cu care avea afinități temperamentale. Pasiunea pentru literatură este confirmată și de grija de a încadra fenomenele literare în ansamblul lor comparativ, ajutat fiind în aceasta de cunoașterea literaturilor romanice apusene și, în parte, a celor germanice.

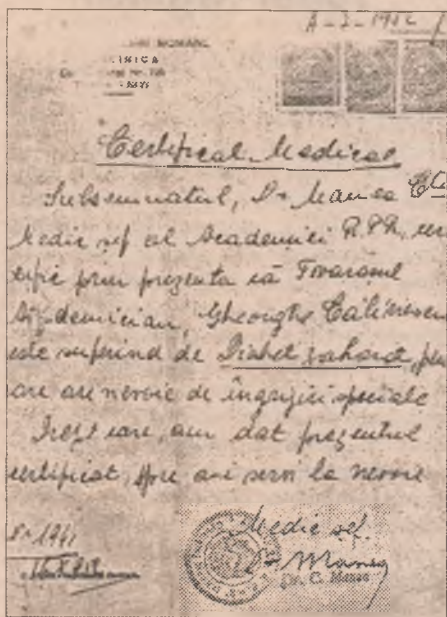
Cu această pregătire și în slujba acestor preocupări, d. Călinescu a adus și talentul de pregnantă expresie, calitatea binevenită celor chemați să interpreteze literatura națională. Darul său de a concretiza printr-o imagine o configurație literară și mai ales talentul de portetistică, dau adesea o savoare deosebită paginilor sale.

Criticile literare, care n-au fost încă adunate în volum, oferă adesea prilejul de a constitui că, pentru D. Călinescu, istoria și estetica nu sînt discipline antagoniste, cum se susține curent, ci sînt două fețe ale aceleiași realități chemate să colaboreze pentru a lămuri creațiunile. Relevez bunăoară, studiul său asupra lui L. Rebreanu, în care opera este văzută în perspectivă, des-cifrînd din nuvelistica începuturilor dezvoltarea romancierului de mai tîrziu. Iar dintre eseurile asupra poeziei contemporani, amintesc paginile îndrăznețe asupra lui Tudor Arghezi.

Un loc deosebit în opera d-lui Călinescu ocupă biografiile scriitorilor. Amintesc *Viața lui M. Eminescu* premiată de Academia Română, și mai ales *Viața lui Creangă*, urmărită nu numai în ascendența scriitorului, dar așezată în cadrul larg: oameni și lucrări ale Moldovei, străbătută de Siret.

Nevoia de bogată informație prin studiul izvoarelor și cercetarea manuscriselor este ilustrată prin volumele sale, *Opera lui M. Eminescu*. În această exploatare a manuscriselor, a fost condus nu atît de cerința filologică de a stabili filiera textelor în vederea plămuirii definitive, cit de ideea că adevărata pulsație a unui scriitor, ce are

(Continuare în pag. 26)

pudoare și umanitate care s-a cristalizat în timp prin tot ceea ce a dat civilizația.

Cred că Academia are un rol important. Aduc toate omagiile și admirația mea d-lui N. Iorga; d-sa combate scrisul scandalos în "Neamul Românesc".

Uneori se reproduc pasagii prea triviale din versurile și proza otrăvitorilor rătăciți sau conștienți.

D. Brătescu-Voinești își exprimă părerea că publicarea în coloanele noastre a pasagiilor prea decoltate ar putea duce la un rezultat regretabil: să se difuzeze și mai mult scrisul abject.

Am lămurit și altă dată că volumele Boncilor, Călineștilor, și Stănoilor, ale Pogănilor, cu romanul Zogar, și Baltazariilor, întregul vraf de scîmăvie erotică se bucură de ani de zile de licența suspectă a criticii care laudă orice mîrdărie imprimată; publicitatea editurii venale, ca și protecția esteților de categoria d-lui Al. Rosetti, le sînt asigurate. Vitrinele inundau pornografia în lumină. Eroii decăderii literare obțineau premii "naționale" și elogi de pe catedrele liceelor! Comisiunile de bacalaureat obligau pînă ieri pe elevi să

(Urmare din pag. 25)

el mai caracteristic, stă în primele revarsări ale spontaneității sale creatoare și nu în realizările în care predomină intenția de formă stăpinită.

Aceiași nevoie de a umări viața literară în cadrul ei larg, a prezidat și *Istoria literaturii române*, largă frescă văzută epic, în care darul de portretistică a scriitorilor serbează adesea adevărate triumfuri. Ne-ar duce prea departe să ne oprim analitic la această operă, care, oricâte rezerve s-ar putea face, marchează o dată în istoriografia noastră literară.

Pe baza acestei activități, s-a întrunit la Iași, la 11 martie 1944, comisia pentru recomandarea unui profesor titular la catedra de Istoria literaturii române moderne. În fața acestei comisii, din care făcea parte și colegul Iordan, am susținut din partea Universității din București recomandarea d-lui Calinescu pentru meritele sale deosebite, conștințite prin numirea sa acolo și prin transferarea sa la București.

De neconțință largire a orizontului stă dovadă recenta sa lucrare *Impresii asupra literaturii spaniole*, un intermezzo pe claviatura unei alte configurații literare, menită să-i îmbogățească planurile de rezonanță proprie. Pentru viitor, este de prevăzut ca, după anii de.....această personalitate va ancora în portul de limpezire clasică a propriei firi.

DI. Calinescu a desfășurat și o remarcabilă activitate de beletristică pură. Această activitate actualizează vechea controversă maiorească: dacă cei înzestrați cu dar poetic pot fi și drept interpreți ai creației altora. Dar istoria literară oferă exemple de critici dublați cu beletristici: Lessing, Sainte-Beuve, Fr. Th. Vischer, ca să-amintesc numai pe aceștia. Vocațiunea epică a d-lui G. Calinescu, se vede în deosebi din romanul său, *Enigma Otiliei*. Operă remarcabilă prin organizare, prin figurile zugrăvite, - bătrînul tutore avar și figura paradoxală a lui Stănică Rău - prin psihologia cea mai oscilantă între cele două tipuri de pretendenți, și mai ales prin faptul că realizează, în cadrul vieții de familie a unei mahalale, romanul nepărtinitor al vieții bucureștene la începutul acestui secol. Prin această operă, DI. Calinescu și-a cucerit dreptul de cetățenie în literatura propriuzisă.

Pentru toate meritele arătate, Secțiunea Literară socotește că prezența D-lui Calinescu este necesară în Academia Română și-l propune plenului pentru a fi ales membru activ, în credința că vom avea în el un bun sfătuitor sfetnic și un luminat colaborator.

D. Caracostea

29. V. 1948

[Memoriu]

REVISTA *Studii și Cercetări de istorie literară și folclor* a fost propusă de mine, cu insistență, încă din cursul anului 1951, după cum se poate vedea din toate rapoartele mele din acel timp. La 1 ianuarie 1952 izbutisem a strînge materialul, astfel că articolul despre Institutul nostru din *Contemporanul* din 25 ianuarie 1952 nu a fost cauza proiectării revistei ci un ajutor dat Directorului de a învinge inerțiile. În raportul pe trimestrul I/1952 scriam: "A treia sarcină este aceea a revistei *Studii și Cercetări de istorie literară și*

folclor, fără de care Institutul nu poate lua contact cu publicul iubitor de literatură și să-și supună criticei activitatea sa. Material pentru compunerea unui întîi număr era suficient încă înainte de 1 ianuarie 1952. Pentru a asocia la opera noastră toate forțele specialiștilor în literatură, am convocat, în ziua de 30 martie 1952 o ședință unită a Institutului cu colectivul catedrei de la Facultatea de Filologie și cu tov. Novicov, în numele Uniunii Scriitorilor, luînd în dezbateri toate sarcinile Institutului. Cu privire la revistă, concluzia ședinței a fost că primul număr "trebuie să apară neîntîrziat". Ulterior s-a întocmit lista comitetului de redacție care s-a întrunit și în momentul de față examinează sumarul revistei care urmează a se preda în jurul zilei de 1 mai a.c."

Comitetul de redacție a fost numit de Prezidiul Academiei R.P.R. abia la 17 iulie 1952, încît revista, deși pusă la punct, n-a putut fi predată editurii înainte de a fi supusă aprobării noului comitet și a se ști cine are responsabilitatea ei. Întîrziindu-se, din motive mai mult tehnice, compunerea definitivă a fasciculei, la ordinul meu categoric, consemnat în Arhiva Institutului, numărul a fost predat Editurii la 31 iulie 1952, cu un sumar dezbătut și aprobat de Comitetul de Redacție și de mine în calitate de responsabil și director.

În urmă însă am aflat că, fără știrea mea, unele articole au fost retrase, introducîndu-se altele, între care voluminoasa "programă pentru învățămîntul mediu privind literatura română". Personal, găsesc că, întrucît această programă care nici nu intra în planul de activitate a Institutului, fusese publicată în broșură, n-avea rost să împușcăm spațiul revistei, excluzînd alte articole bune datorite mem-

Cu Vasile Părvan într-o excursie de studii în Italia

brilor Institutului, discuția asupra problemei putîndu-se face pe baza broșurei. Cu toate aceste modificări constatate de mine abia la apariția numărului, îmi însușesc în totul sumarul și-mi iau responsabilitatea lui, avînd în vedere ceea ce scriam în *Cuvîntul înainte* al revistei. "Am avut de ales între a nu face nimic și a face ceva perfectibil. Am ales calea sănătoasă din urmă. Așteptăm de la critică un ajutor pozitiv prin discuții creatoare și mai ales alăturarea la opera noastră..."

Sînt de părere că de aci înainte responsabilul revistei trebuie să fie ținut în curent de comitetul de redacție, așa cum a cerut în permanență, cu modificările intervenite în sumar, solicitîndu-i-se "bunul de tipar" și "bunul de difuzat". Această recomandare o fac și Editurii. Fără această concluzie titlul de responsabil este o curată ficțiune. În scopul de a se evita pe viitor asemenea lipsă de unitate, rog pe tov. acad. Perpessiciu, tov. I. Chițimia, secretar tehnic și tov. FI. Purica să se informeze de ce Editura nu consută pe directorul Institutului și pe

responsabilul revistei, scoțînd publicații fără bun de tipar din partea acestuia și într-o formă ce nu corespunde celei aprobate de el în colective. De pildă prefața la volumul I al Antologiei de folclor, scrisă într-un stil agramat și data ca fiind de mine, nu este de mine, chiar dacă ar fi fost scoasă, precum se spune, din revista *Flacăra*. Niciodată n-am aprobat ca Antologia să fie precedată de o prefață așa de mediocră.

La revistă, secretarul a dat un "bun de tipar" la recomandarea Comitetului, numai sub raport tehnic, precum că s-au scos greșelile de tipar. Cu toate acestea, o asemenea informație, menită să îmbunătățească o operă abia începută, nu trebuie să aibă caracterul disculpării de o crimă, deoarece primul buletin al Institutului constituie în orice caz o faptă constructivă. Anchetele discrete ce se fac la Institut în legătură cu revista dau colaboratorilor impresia că au comis, colaborînd, o faptă gravă și îi determină să evite de a mai publica în numerele viitoare, motiv pentru care avem greutăți în colectarea articolelor pentru nr. 2.

Director,
ss. G. Călinescu

29 mai 1953

Raport despre
Leonte Răutu

AVÎND în vedere că Academia noastră trebuie să aducă în mijlocul ei și citeva personalități culturale, cu o muncă mai restrînsă de bibliotecă sau de laborator, însă cu o activitate îndrumătoare exemplară, interesînd chiar direcția instituției noastre, propun călduros ca membru al Academiei R.P.R. la Secția VI, unde e mai potrivit, în cazul cînd nu se produce o cooptare din partea altei Secțiuni, pe tov. Leonte Răutu, profesor universitar.

D-sa în multe articole și broșuri a analizat cultura de după 1944, formulînd critici și orientări. Manifestarea cea mai recentă este comunicarea *Lucrările tovarășului Stalin asupra lingvisticii și problemele științelor sociale din țara noastră* în care atinge sectorul lingvisticii, al literaturii și al învățămîntului literar.

În general, ideile sale, formulate cu claritate și dînd o rezolvare netedă îndoielilor, sînt sănătoase și binefăcătoare, de vor fi urmate, literelor noastre. Nu pot, de pildă, să nu relev adevărul, uitat de unii,

că marea literatură este aceea care fixează limba sau precum zice tov. Leonte Răutu: "Literatura unui popor este un laborator al limbii naționale". Principiul marxist-stalinist că o literatură trebuie să propună fondul socialist în formă națională e admis în mod curent dar mai puțin studiat. Începutul trebuie să-l facă lingvistul. Mulți dintre noi au avut sentimentul că vorba *partinitate* nu traduce național *partinost*. Tov. Leonte Răutu a avut francheța de a destăinui acest lucru și de a propune lingvistice să-și spună cuvîntul.

Unde dacă nu în creația populară și în clasicii noștri vom găsi naționalitatea formală a limbii și a inspirației?

"Avem dreptul deplin - zice tov. Leonte Răutu - să le cerem scriitorilor și poeților noștri să se adape la izvorul cristalin al minunatei noastre creații populare, să-și îmbogățească limba, luînd drept model pe marii noștri scriitori clasici, să nu fie îngăduitori cu ei înșiși atît în ce privește fondul cit și în ce privește forma operelor lor".

D-sa supune unei critici constructive

un număr de scriitori tineri, relevîndu-le limbajul naturalist care dăunează bunei intenții realist-socialiste.

Unul din cusurul citorva scrieri din domeniul vieții proletarietului muncitoresc este raportarea abuzivă a tuturor aspectelor tehnice, inclusiv limbajul. Cititorul are nevoie de vocabular, iar scriitorul mai matur se teme să participe la un concurs pentru care nu e pregătit. Însă obiectul artei literare este omul, în cazul de față omul socialist și prin urmare e o eroare, precum spune tov. Leonte Răutu, a da o excesivă atenție peisajului industrial, ceea ce constituie un nou romantism, ca peisajul cu copaci seculari. Limba de atelier mecanic nu este limba marii literaturi umanistice.

Dar cum se va educa tînărul scriitor în sentimentul clasicismului socialist? Prin școală Programul școlar și manualele sînt deci primul motor al creației solide în spiritul nou și prin urmare "este de dorit - zice tov. Leonte Răutu - ca în viitoarele ediții ale manualelor de limba română la baza studiului limbii să fie puse operele de proză și poezie ale celor mai buni scriitori ai noștri".

Toate aceste idei au fost, se-nțelege de la sine, primite și propagate după comunicare, însă e drept să dăm tov. Leonte Răutu o satisfacție pentru inițiativa și limpiditatea scrierilor în care tratează chestiuni de principialitate literară.

G. Călinescu

A-7-1951/II/fila 238

Tudor Arghezi

MI SE PARE de prisos a încerca să demonstrez cu multe cuvinte valoarea lui Tudor Arghezi. Toată lumea pricepe de poezie a cunoscut-o și o cunoaște. Tudor Arghezi este cel mai mare poet contemporan, e unul din cei mai mari poeți români, e un geniu. El a răzbatut greu prin adversitate și abia la 75 de ani îl vom avea, căci nu mă îndoiesc de acest lucru, în mijlocul nostru. Astfel statuile imense au nevoie de distanță spre a fi văzute în tot sublimul lor contur. Tudor Arghezi a reinnoit tematica poetică și sprijinindu-se pe limba veche și pe folclor, a creat un instrument artistic fără pereche, apt a cînta indignarea și evlavie, noroiul și azurul. Și ceea ce este vrednic de reținut, frumusețea creată de el nu este impasibilă. Tudor Arghezi a scos muzică suavă din scrișurile robului și colori somptuoase din mizeria lui:

Din bube, mușgaiuri și noroi
Iscaț-am frumuseți și prețuri noi.

Poeziile sale sînt întîiul document scris dintr-o perindare de generații care au suferit osînda trudei cu sapa și cu plugul pentru huzurul stapinului, sînt ieșite, cum zice, din sudoarea muncii sutelor de ani:

Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite.

Cartea clocotește de minie și domnița care o citește se tulbură:

Întînsă leneșă pe canapea
Domnița suferă în cartea mea

În chip statornic, și după 23 august 1944, Tudor Arghezi care a militat încă de mult pe frontul socialist, a păstrat în ceea ce e mai profund în lirica sa, polemica cu boierul, patronul, burghezul, cu acela care ține bunurile lumii în mîna, răpindu-le de la cine le merită. Boierul vrăjdit de cîntecul în fluier al oierului, îl cheamă pe acesta la curte, înțelegînd că timpurile s-au schimbat, și încearcă să obțină complicitatea robului talentat:

De-aci nainte vreme nouă
Vom face viața pe din două,
Deși prea bine înțeleg

ȘI ACADEMIA

Că și se cade totul pe d' a' ntreg
C' ar trebui cu-adevărat
Tu să fii Domn și eu argat

Cine nu cunoaște *Florile de mucigai*, în care Tudor Arghezi a evocat, ca și în proza, din *Poarta Neagră*, închisorile în care zac delincvenții din cauza relei orînduirii sociale laolaltă cu osîndiții pentru ideile lor înaintate, închisorile unde lanțurile se mișcă bolnave de rugină asemeni unei vietăți neliniștite:

Zgomotul de lanțuri multe
A trecut prin curte,
A ieșit lung pe porți
Printre vii și morți...

În proza sa polemică din *Bilete de pagagal*, tablete și romane, scriitorul, cu o artă plastică inegalată, comparabilă cu a celor mai mari pamfletari universali precum Voltaire, Swift și Eminescu, a vestejit prostia lumii burgheze, ipocrizia parvenismului, infatuarea ignorantismului, grosolană, birocrăția, cu o imensă imaginație cum este aceea de pildă, în care e vorba de excesul de sistematizare edilitară din Țara de Kutu unde statuile sînt toate adunate într-un parc al statuilor, bisericile puse laolaltă și grădinile așîșderi. Toți ne aducem cu emoție aminte de pamfletul împotriva baronului de Killinger, pentru care curajul poet a luat drumul lagărului.

Nimeni, pe un plan mai general, n-a cîntat mai zguduitor pentru fantezie ipostazele materiei de la brutal pînă la grațios, de la incolțirea cartofilor

Îmbrăcați în straie de iască
Sînt gata cartofii să nască.
pînă la obrăjii femeii:

Obrăjii tăi mi-s dragi
Căci sînt curați ca lacul,
Prin care pînă-n fund
Se vede n'treg capacul.

Toate marile secrete ale artei, cu o simplitate genială cum e aceea a poeziei populare sînt știute poetului, care a înnoit vocabularul, conferind cuvintelor valori de expresie noi. Cu aceste mijloace ne-a dat traduceri magistrale din fabulele lui La Fontaine și ale lui Krâlov.

Venind între noi, în calitate de membru titular, Tudor Arghezi va schimba climatul Secției literare, adăugînd un munte nou geografiei noastre pe lîngă acela reprezentat de M. Sadoveanu.

(ss) G. Călinescu

*) G. Călinescu, Tudor Arghezi, (referatul de prezentare a operei lui T. Arghezi, în vederea alegerii sale ca membru al Academiei R.P.R.) expus în ședința din 21 iunie 1955 a Academiei R.P.R., în Arhiva Academiei R.S.R., Mapa A-7-1955.

Nota documentară privind activitatea științifică a acad. G. Călinescu

NĂSCUT la București la 19 iunie 1899, face școala primară la Iași, liceul și facultatea la București, unde își ia licența în filologie modernă. E asistent la catedra de italiană de la Universitatea din București și redactor prim al revistei de cultură italiană "Roma".

Ca membru al Școlii române din Roma, studiază timp de 2 ani în arhivele romane (A se observa că evită "Arhivele Vaticanului"), publicînd lucrarea "Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII-XVIII".

Întors în țară, în 1926, colaborează la revistele "Adevărul literar", "România lite-

rară" și "Viața românească", al cărei redactor devine.

Activitatea lui George Călinescu se desfășoară dintru început pe două planuri: unul de critică și istorie literară și altul de creație literară.

În 1932, apare *Viața lui M. Eminescu*, urmată de *Opera lui M. Eminescu*, în 5 volume (1934-1936) și *Viața lui Ion Creangă* (1938), care-l consacră ca cel mai mare critic și istoric literar al generației sale.

Trecîndu-și doctoratul în litere, devine conferențiar, apoi profesor la Facultatea de Litere din Iași, unde scoate în 1939, "Jurnalul literar", în care publică numeroase studii de critică și istorie literară (L. Rebreanu, T. Arghezi).

După 1944 trece la Universitatea din București.

Activitatea sa de critic literar culminează cu *Istoria literaturii române de la origini și pînă în prezent* (1941) operă monumentală de mare erudiție, talent și ascuțime a judecății critice. Datorită conținutului ei democratic, lucrarea a trezit dușmănia cercurilor guvernante fasciste, gazetele reacționare cerînd arderea cărții și arestarea autorului. Retrasă din librării, cartea a circulat totuși în mod clandestin.

Ca scriitor, George Călinescu, tipărește romanele: *Cartea nunții* (1933) și *Enigma Otiliei*, în 2 volume (1938); poezii (1937), poemul dramatic *Sun sau calea neturburată* - mit. mongol (1943) în care apare filozofia politică a autorului, democratismul său transpus pe plan mistic; *Impresii asupra literaturii spaniole* (1946), *Kiev-Moscova-Leningrad* (1949), impresii dintr-o călătorie în URSS și *Am fost în China nouă* (1955) scris după vizita din R. P. Chineza.

G. Călinescu este un scriitor militant, luptînd pentru promovarea ideilor de democrație și socialism (a condus ziarul "Tribuna poporului" (1944-1945), "Lumea" (1945-1946) și "Națiunea" (1946-1949).

De la înființarea Academiei R.P.R. (1949) este membru activ și director al Institutului de istorie literară și folclor.

În ultimii ani, pe lîngă articolele din "Scinteia", "Contemporanul" și buletinul institutului a ținut o serie de conferințe publice despre marii scriitori ai omenirii (Rabelais, Tasso, Tolstoi, Cervantes, Gorki, Cehov, Țaragiale, Eminescu etc.), urmărîte cu mare interes.

Pentru toată această activitate, care face din George Călinescu o figură proeminentă și populară în rîndurile oamenilor muncii, el a fost ales deputat în Marea Adunare Națională și decorat cu Ordinul Muncii clasa I-a.

Președintele Academiei R.P.R.,
acad. Tr. Săvulescu

A-7-1959/III/ 72

[Stenogramă]

Stimați și iubiți
colegi și prieteni!

NU FĂRĂ tulburare întîmpin acest eveniment pe care nu l-am așteptat și de posibilitatea căruia nu aveam, pînă dăunazi, nici o bănuială, căci nu socoteam cîți ani am și cîți voi împlini în cutare zi, mergeam, și mai curînd alergam, cu părul în vînt, prin viață și, fiindcă plecasem la drum tînăr, mă credeam - și de fapt mă simțeam - tînăr. Auzeam încă în urma mea strigătele generațiilor mai vîrstnice, care-mi urau drum bun în existență și calea mi se arăta infinită. Și deodată văd că nu mai

sînt încurajat cu părintească familiaritate, ci, dimpotrivă, tinerii, pe care eu în chip obișnuit îi socotema de vîrsta mea, se dau respectuoși la o parte și mă contemplă cu o inexplicabilă venerație și cîțiva îmi oferă o turtă - nu una din acele mici torte cu cîteva luminări colorate, prin care se aniversează copiii - ci o turtă fantastică, în care sînt înfipite 60 de facii, iar o făcioară împlîntată și ea alături de ele crește vertiginos. Făcînd numărătoarea lor, nu pot să nu fiu stăpînit de o emoție solemnă.

Firește, m-am privit în oglindă. Într-o oglindă cu ramă de argint, care - eu sînt în ceasurile mele de recreație și istoric literar - a aparținut lui Vasile Alecsandri sau mi se pare soției sale, Paulina, vă mărturisesc - fără nici o umbră de vanitate - că replica figurii mele nu mi-a dispăcut. (Vii aplauze).

Cred că este un adevăr de psihologie și un semn de mare înțelepciune a naturii că noi, obișnuiți zi de zi cu schimbări infinitesimale nu înregistrăm salturile biologice și rămînem mereu mulțumiți de propria noastră înfățișare, altfel ne-am speria și ne-am opri din drum inexorabil, fără a înlătura căderea, am intra într-un fel de eroziune pe loc, lipsindu-ne de nobila flexibilitate continuă a sfîrșitului nostru, care aceea este de fapt definiția tinereții.

Senectutea, sau mai bine zis sporul de ani, nu-i fără de vicii, deși - rezemați cu spatele de înalta și neagra spetează a neantului - unii oameni bogați în ani capătă o liniște leonină, teribilă și dulce totodată, care face să palpate inimile tinerilor. Ca stejarul cel gros arzînd, unii vîrstnici răspîdesc dogoare, încălzesc frunțile juvenile și le exaltă spre ideile și faptele generoase, iar flacăra le dă lor înșile pe față un joc de umbre rembrandiene, care-i face expresivi și plini de sensuri.

Restituirea liniilor premature nu-i în favoarea lor, o dată ajunși la claritate este mai bine să nu regrete ceea ce cred că au pierdut. Nu semănăm decît o singură dată cu noi înșine cum recunoștea și Sacha Guitry, unii își capătă expresia totală cînd soarele ajunge pe cer deasupra lor, începînd îndată să decline.

Dar acum, lăsînd la o parte fiziologia - o știință așa nesigură față de solida ideologie - ce înseamnă a fi tînăr? Înseamnă, după mine, a vedea neted esența vieții, a urma mereu cu spontaneitate sinuozitatea prezentului viu, nu a aceluia superficial, ci a prezentului legal dedus științificește din trecut și totodată a vedea viitorul care se desprinde din prezent, a lupta pentru el. E bătrîn cine-i prea încovoiat de amintiri. Adesea unii oameni de ispravă nu înțeleg, din aceasta pricină, mesajul splendid al socialismului, exagerînd totodată ceea ce-i accidental și nu-i aparține. Pe o uliță mizerabilă, pînă mai ieri, se ridică peste noapte cîteva falnice palate, hărăzite oamenilor din armata celor ce muncesc, ca noi toți. O tristeță mare copleșește pe omul trăind retrospectiv. Palatul i se pare o catastrofă, mizerabila lui cocioabă - o casuța din basme. Astfel de reacțiuni se întîlnesc în toate domeniile vieții, nu numai în materie arhitecturală. Tot ce a fost mărșă a sfîrșit obtuzilor oroare, fie ea revoluția cea mare, cea de la 1848 sau cea din Octombrie 1917. Întiile adevăruri fundamentale asupra naturii au indignat.

Cu privire la gradul de îmbătrînire prin intoxicarea cu colbul gros al trecutului, oamenii se deosebesc prin distanța retrogradă de la care resping prezentul. Unii sînt vetuști, alții mai mult sau mai puțin arierați. Vetustul este un suflet carbonizat,

La Accademia di Romania

rezistînd ca prin miracol doar în vidul unei cutii de sticlă, dar îndată ce sticla se sparge, și aerul proaspăt năvălește înăuntru, carbonizatul se năruie într-o pulbere măruntă. A aspira această cenușă, e primejdios.

Ce înseamnă, întreb din nou, a fi tînăr?

Sînt unele ființe care fac ochi de abia după cîțva timp de la naștere. Observația se poate aplica în sens superior și vieții noastre spirituale; ne naștem, dar vedem cu adevărat mai tîrziu și uneori foarte tîrziu. Existența noastră trebuie computată de la acest moment de iluminare, care poate face tînăr chiar pe un om copleșit de ani. A vedea mereu clar, a merge în linie dreaptă tot înainte, contemporan cu tinerii - aceasta înseamnă a fi tînăr. Cel mai bun tratament geriatric este acela care păstrează și chiar ascute vederea salturilor dialectice pe care le descrie istoria.

Oamenii mai mult sau mai puțin remarcabili trebuie sărbătoriți pentru perseverența lor în tinerețe, iar nu pentru depozitul de ani (aplauze).

Și, de altfel, toți cei care trăiesc, în înțelesul înalt al cuvîntului - și nu dorm - sînt tineri. (aplauze)

Totdeauna am stat printre tineri, numai pe ei îi înțeleg și mi se pare că aproape numai ei mă înțeleg. Ceea ce pare dezordine în mine, este zburdălnicie; ceea ce pare scandal - este avînt; ceea ce pare agitație, este de fapt - viață! Multe planuri nu le-am săvîrșit încă fiindcă mă simțeam puternic și juvenil. Am crezut că niciodată pulsația spiritului nu va slăbi. Sînt unii care cred că sînt solitari, dar și mai mulți știu că acest lucru nu-i adevărat. Mai ales în lumea noastră socialistă fraternă, constructivă, solitarul este un bolnav pe care-l detest. Totdeauna am stat printre sufletele entuziaiste, merg în mijlocul lor pe străzile orașelor și pe drumurile patriei, adînc cu ele monumentele trecutului și mă înflăcerez la construcțiile vremii noastre. Mlaștinile nu-mi plac, lacurile, riurile și marea - da. Nu contemplu luna, căci am și scris: "Tu nu ești astrul meu, o, lună, ce numai noaptea te deschizi!" Astrul meu este soarele, el întărește spiritele și trupurile, el coace grîul și roadele, el imboldește pe om la fapta nobilă și pașnică.

Un talentat critic tînăr nu mă poate închipui abătut și melancolic. Abătut nu sînt niciodată, trist - uneori. Sufletele într-o continuă excitație jubiliară nu-mi inspiră încredere. Omul socialist trebuie să fie optimist și robust, nu fără a gusta o picătură

(Continuare în pag. 28)

G. CĂLINESCU ȘI ACADEMIA

(Urmare din pag. 27)

de melancolie. Când văd că puterile mele sînt mai prejos de aspirații, că ceea ce făptuim este încă departe de ceea ce visăm, că munca noastră e neînțeleasă sau imperfectă și trebuie să mai stea încă într-un scrin negru (aplaude) atunci prin mine trece o ușoară emoție vesperală. Ea e sănătoasă ca o umbră ce liniștește spiritul, scutindu-l de insolajia prezumției și care apoi dă elanuri noi spre atingerea celor mai mari înălțimi. Numai astfel devii, cum zice Mihai Beniuc, vrednic să te înalți peste.

Dar fiindcă a venit vorba de prezumție, Montaigne o consideră drept o specie de glorie caracterizată prin două slăbiciuni, de a se iubi prea mult pe sine și de a nu prețui îndeajuns de alții. A nu ne stima pe noi înșine e deseori foarte greu și cred că nu trebuie să silim natura, mai cu seamă că simularea indifferenței de sine este cea mai dezagrabilă dintre infumurări și dă figurii o umilitate ipocrită. Dar, a nu iubi pe alții, a nu recunoaște că nu ești singur pe lume, a nu te bucura de izbînda semenilor tăi, înălțătoare pentru noi toți, este o mare infirmitate. Însușirea cea mai de căpetenie a constructorului socialist este - după mine - bucuria faptei comune, abolirea crîspăției, zîmbetul social.

Este regretabil, recunosc, că limbajul meu, afară de faptul de a fi excesiv apoftegmat, m-a dus astfel încît să pară că vorbesc despre mine, cînd intenția mea, dimpotrivă, a fost să mă ocolesc. În fond, am voit să definesc omul nou, mereu tînăr, fără raportare la numărul anilor săi.

S-a întimplat, citeodată, din pură expansiune, să proferez și critica, această în-deletnicire dintre cele mai critice, și să scriu despre tineri. Am făcut aceasta totdeauna cu nevinovăție și cu căldură, am luat lucrurile serios, nu am persiflat, am întors opera și pe față și pe dos, pipăindu-i țesătura, lăudînd ce mi se părea bun, sfătuind - fără a spera - unde ni se părea că nu e bine, așa încît examenul să fie temeinic și să inspire încredere. Și, de altfel, oamenii greșesc, cîntarele cele mai fine gresesc, nu am socotit a fi infailibil. Unii, adumbrindu-se totuși, lasă capul și buza în jos, sau mă privesc pieziș, mă socotesc, se vede, un om foarte rău, un suflet negru, născut din tenebre. (ilaritate) Și cu toate acestea, deși unii zic că ar fi mai bine să-mi văd de propria mea literatură, curios de ceea ce e nou și tîneresc și de orice înfrumusețare culturală a patriei noastre, declar că oricîte faclii s-ar stinge în turta mea, voi deschide brațele cu entuziasm către ceea ce este sănătos și juvenil. Pot să spun tînerilor, în stilul lui Alexandru Lapușneanu, acest adevăr: "Dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc!" (vii aplauze).

Cu tinerii am această trăsătură comună că-mi place să învăț mereu și părăsesc bucuros scaunul catedratic, spre a sta în bancă alături de ei și a asculta lecția unor profesori mai tineri. Constat adesea, cu rușine, că multe lucruri nu le știu așa cum trebuie și chiar dacă nu-mi mărturisesc ignoranța, dintr-o firească vanitate, îndrept repede și pe furis ceea ce se mai poate îndrepta, (ilaritate). Dar nu pentru a deveni perfect mă așez în bancă, ci pentru că acest gest tipic în toate țările socialiste unde toți - de la cei mai bătrîni pînă la cei mai tineri - învăță cu un caiet înainte și cu un condei în mînă, este incitant. El sugerează infinitatea secretelor naturii și, deci, și a puterilor noastre, voința și bucuria celor din Republica muncitorilor de a ține deschise școlile zi și noapte, stînd în fața Universului, pururi tineri!

Am scris o dată despre o babă la care ședeam în gazdă ca tînăr profesor. Desigur, citeam și încărcam masa cu vrafuri de cărți. Bătrîna mă contempla, clătînd din

cap, bănuia că nu-mi dădusem încă toate examenele, se mira că nu mai termin odată și, într-o zi, mi-a pus o întrebare memorabilă, de un obscurantism în felul lui, măreț: "Tot mai înveți, maică?"

Aseară, pe cînd citeam o carte în liniștea odăii, mi s-a părut că pe perete tremură o imensă umbră senilă, în vreme ce un glas mieuna: "Tot mai înveți, maică!" Atunci am strigat: "Larvă a unei lumi apuse, vetustă ca și ea, s-a ivit de mult o știință înaltă a vieții, despre care nimeni nu vorbise înainte și care ne învață cum să luptăm împotriva înrobirii muncii și cum, slobozi, în fine, să ne sădăm o grădină suavă, o știință ce ne arată de asemenea "come l'uomo s'eterna", cum omul se învrednicește prin operele sale. Tot mai învăț, mereu voi învăța!" Cîta vreme ținem cartea deschisă pe pupitru, nu vom îmbătrîni. (vii aplauze)

Concepția socialistă are această superioritate asupra oricărei alteia, că fiind materialistă și deterministă, conferă omului un loc capital în istorie, intrucît descoperă valoarea ideii în nexul cauzal. Natura și condițiile economice explică pe om, dar omul, cunoscînd legile ordinii naturale și sociale, creează un alt peisaj, poate doborî pădurile și seca mlaștinile, semănînd șesurile rămase, cu grîu, sau, poate, dimpotrivă, împăduri munții și crea lacuri, iar în peisajul nou să se nască un om mereu nou. De cînd am născocit unealta de silex și pînă la colosalul strung circular, omul se prefăce el însuși pe sine, a învățat să lupte împotriva celor care-l exploatează, iar acolo unde - ca la noi - a biruit, a început o operă de construcție, care - judecînd numai după ceea ce vedem acum - nu poate să nu umple de entuziasm un suflet fără crustă.

Un om adevărat, un patriot, nu se mulțumește să aplaude mai tare sau mai discret, el se alătură marii armate a muncii, preocupat numai de strălucirea viitorului patriei sale. Aș prefera să fie agricultor sau metalurgist, ori în fine om de știință, inginer sau chimist, dar dacă-i om de litere - și mai ales de talent - a zugrăvi lupta pentru ridicarea unei lumi din ce în ce mai bune și pe eroii acestui sublim război, este faptă vrednică de laudă.

Fost-am, fi-voi eu capabil de asemenea ispravă care-i în concordanță cu cea mai înaltă și mai pură estetică? Iată o întrebare dramatică. Nici un elogiu de circumstanță și nici un jubileu nu o va rezolva, afară de fapta însăși, văzută în viitor.

Cu fiecare articol, fiecare îmi lua ceva și-mi dădea altceva, încît toți laolaltă - lucru paradoxal - îmi dădeau totul și-mi tăgăduiau totul.

O singură dată, în școala primară, am luat premiul, al treilea, fără muzică. Ciudat! Absența acelei muzici mi-a rănit inima infantilă și-mi aduc aminte și acum de acea puerilă supărare.

Mulți dintre noi, considerîndu-ne pe deasupra susceptibilităților, ne lăsăm invadați de ele, dar e mai bine să nu fii prea bun ca să faci eforturi, rușinîndu-te, să fii și mai bun. Deci, la drept vorbind, ce sînt eu azi aici decît un simbol? Viitorul singur va decide dacă am fost și o realitate.

Atît gestul Prezidiului Marii Adunări Naționale, al Partidului și al Guvernului, care mi-au acordat o înaltă distincție cit și mesagiile și cuvintele îndatoritoare și calde ale colegilor și prietenilor, precum învățatul Iorgu Iordan, cel de care mă leagă atît de frumoase amintiri de la descinderea mea în Iași, mereu cordialul Mihai Ralea, eseist strălucit, psiholog emerit, dar mai ales suflet frumos, - Tudor Vianu, Alexandru Rosetti, prietenul neobosit, Alexandru Philippide, cel ocrotit de Polymia, finul poet și erudit Perpessiciu, care mi-a trimis cea mai mișcătoare dintre scrisori, Mihai Beniuc, poetul baricadelor

și schelelor noastre, și, deși tînăr, profesor al nostru, Mihai Novicov, care mă ajută în munca mea zilnică, înfruntînd curajos tunetele și fulgerele (ilaritate), Gheorghe Ivașcu, care-mi luminează adesea drumul cu o respectuoasă lampă, fără a uita atâtea cuvinte iubitoare și atîtea miini frățești și sororale, eu le interpretez ca definiția unei datorii, aceea a unui scriitor față de timpul și de patria lui și față de clasa muncitoare din care face parte.

Cît despre mine, mă voi sili, biruind orice deprimare în caz de neizbîndă, să stărui optimist pe drumul pe care soarta mi l-a arătat cu degetul, îmbărbătîndu-mă pe mine însumi și pe oricine în condiția mea:

"Deși de ani în fugă, în păr pe-alocuri nins,

De somn și de tristetă să nu te lași învins!" (vii aplauze).

Stenograma cuvîntului rostit de tov. acad. G. Călinescu la ședința de sărbătorire a sa cu prilejul împlinirii a 60 de ani.

Luni, 29 iunie 1959, ora 18.

Cu privire la Tratatul de Istoria literaturii române ...

S-AU ȚINUT în afară de ședințele de îndrumare dinaintea al cărui ecou se poate urmări în "Contemporanul", trei ședințe - ultima la 29.I.1962 - de discuții în prezența mea, prin bunăvoința colegului Al. Rosetti, cu care prilej am citit trei rapoarte aci alăturate. Redactorii și colaboratorii și-au însușit aceste observații, au făcut îndreptările convenite și exemplele machetei se bat în momentul de față la mașină și în cîteva zile, înainte de 1 martie cum era înscris în plan, ele vor fi predate forurilor respective. Volumul I este încheiat și puteți lua dispoziții pentru tipărirea lui, urmînd ca discuția largă să se facă pe temeiul volumului-machetă cules.

În ziua de 29.I.1962 s-a ținut și o ședința de comitet, avînd ca obiect organizarea muncii la volumele celelalte, în care s-a hotărît ca redactorii volumelor să aibă în prealabil consfătuiri cu mine, urmînd ca apoi să lucreze direct cu colaboratorii, pînă ce redactarea va fi în stadiul de a cere discuția și elaborarea împreună cu mine.

În ziua de 8 februarie 1962 am stabilit împreună cu redactorul adjunct al volumului II tov. Cornea (colegul Panaitescu-Perpessiciu fiind absent) lista definitivă a colaboratorilor. Am constatat că unele lucrări s-au predat, fiind aprobate de mine spre dactilografiere, că în sfîrșit foarte multe capitole sînt gata sau în virtualitatea de a fi în cîrind predate, că în fine pînă la 1 iunie 1962 și acest volum va fi în faza de pre-machetă, după care va urma discuția. În orice caz, în cursul anului, volumul va putea fi dat la tipar.

La vol. III pentru punerea în buna ordine a lucrărilor, a fost numit redactor adjunct și tov. N. Novicov, care împreună cu tov. I. Rotaru îmi vor da ajutor să coordonez munca unor colaboratori în mare parte din afara institutului. Și acest volum socotesc că la sfîrșitul anului va fi întocmit intrucît documentarea exhaustivă s-a adunat. Un referat detaliat asupra mersului

În 1960, la sărbătorirea lui Tudor Arghezi

lucrărilor vi-l voi prezenta mai tîrziu, pentru motive pe care le veți vedea mai jos, rugîndu-vă să nu uitați că sînt în același timp responsabil pentru tot tratatul și că e vorba de o lucrare complexă și delicată care nu trebuie efectuată cu superficialitate.

În privința volumului IV, consfătuirea cu redacția și stabilirea definitivă a colaboratorilor se va face în curînd.

Cît despre vol. V nu s-au prezentat la ședința de comitet nici redactorul, foarte ocupat, dar niciodată adjunctul Paul Georgescu, încît nu sînt în măsură a vă da nici un detaliu.

Invitației pe care mi-o faceți de a prezenta referate ale fiecăruia din responsabilită de volume, nu-i putem deocamdată, avînd în vedere că numai cu două zile înainte, mi s-a comunicat această dorință, răspund decît cu referatul meu succint dar din care rezultă că lucrurile merg coordonat și bine. Firește, fiecăruia responsabil de volum prezentat în Secțiune poate da lămuriri asupra felului cum decurg lucrările la volumul său.

În general însă țin să vă împărtășesc părerea că deocamdată toate eforturile noastre trebuie să cadă asupra volumului II, pentru motivul foarte elementar că prin el prezentăm începuturile literaturii propriu-zise. (Gr. Alecsandrescu, N. Filimon, V. Alecsandri, Al. Odobescu etc.).

Acest volum trebuie așezat pe bune baze ideologice, scris la nivel superior de excelenți mînuitori ai condeiului critic, și prin firea lucrurilor, el va servi ca model la redactarea celorlalte volume. A redacta în primele luni ale anului 1962, separat și simultan, înainte de compunerea vol. II, celelalte volume, este o greșală, care ar putea duce la o lucrare de enciclopedie literară, nu de istorie literară, unde se cere o concepție unitară și o continuitate a cursului istoric, garantată prin prezența unui redactor șef care ia parte succesiv la toate lucrările. Bine înțeles că prin asta nu înțeleg întreruperea muncii la celelalte volume, ci numai restrîngerea ei, la întocmirea provizorie a capitolelor, ceea ce revine în sarcina responsabililor de volume.

Redactor principal al Tratatului de Istoria Literaturii Române, Acad. Prof. G. Călinescu

MIRONA IOAN

MIRONA IOAN este o poetă cristalină, cu conștiința dramatică a harului pe care nu se sfiește să-l comunice lumii. Ea se simte de aceea datoră să înfrumusețeze viața celor din jur prin puterea versului și de multe ori ai senzația, citind-o, că poezia ei deschide pe pagina albă o fereastră către iubire, în aspirația către armonia launtrică, astfel încât la sfârșitul lecturii te poți regăsi cumva mai pur sufletește.

Poate că imaginile Mironi nu sunt șocante, originale în sensul unor revelații spectaculoase pentru cititor, dar ele au ceva din transparența și limpezimea străveche a lirismului autentic, noutatea mesajului poetic are "patina vremii", totuși are tinerețea spiritului creator. Ceea ce frapă însă, în acest peisaj puternic individualist al sfârșitului de mileniu, este generozitatea scrisului ei; poezia ca dar, descoperirea inefabilului prin cuvânt, bucuria împărtășirii

acestei experiențe cu cititorul - sunt calitățile certe ale acestei creatoare fragile și puternice totodată.

Monica Pillat

Zboară suflete!
Înălță-te și coboară.
Ești dus pe aripi de heruvim.

Zboară suflete!
Dansează în feeria de sori.
Înălță-te și coboară.
Ești nepieritor.

Lacrima unui curcubeu

Înduioșată,
apa clipea la picioarele lor,
mângâiată de razele aurii ale
soarelui.

În clipa aceea
ajungeau la capătul unei lumi.
În curând
vor lua fiecare
drumul înapoi.

Urmele vor dispărea
înghițite de apă.

Timpul.
Timpul și marea
vor șterge
urmele atâtor îndrăgostiți.
Despărțiți.
Despărțiți chiar de sufletul lor.

zbor involt peste ape
sufletul văzduhului spintecat
șoapta aripilor, dulce

crucea de foc
înălțându-se din spuma sărată

zbor singur și unic
în înlănțuirea cerurilor
până când nu va mai exista

Nu știu.
Cascada urlă.
Sufletul meu:
caiacul vieții.

Imagine pierdută

Bătea o pală fierbinte de vară.

Oamenii treceau,

pășeau pe o esplanadă albă.

Gânduri
sub pașii ușori...

Clipe de adevăr
lăsate ruinelor...

Coloanele unui templu involt
cercetând lumea prin pânza uitării

o lebădă albă
plutește pe apă
și pare împăcată cu viața de
peregrin.

Suflet veșnic rătăcitor
singura-i rațiune de a fi
este dorința de a pluti mai departe
spre îndepărtatul amurg.

Eccoti

Te-am întâlnit pe drum de seară,
când scli peau lumini în ceața groasă
și iată
am transformat universul
în farfuria noastră zburătoare.

o boare grațioasă
ați pi pe umărul ei
"te iubesc", șopti cli pa

sabia mi-a trecut
prin suflet
uitând să ia cu sine
nostalgia

- Nu uita că ești mucenică,
spuse judecătorul aspru.
Ea privi adânc în ochi misterul.

- Nu uita că ai greșit,
spuse judecătorul aspru.
Inima de chihlimbar străluci
șăgalnic.

- Nu uita că vei muri printre noi,
spuse judecătorul aspru.
Senin, zâmbetul privea.
Ea era deja departe.

DARIA IOAN

PENTRU poetul consacrat poezia celor foarte tineri reprezintă de cele mai multe ori o irezistibilă atracție. Pe de-o parte vrea să vadă dacă se mai regăsește în această sensibilitate nouă, pe de alta moare de curiozitate să știe ce se va mai scrie după el. La Colocviile Coșbuc de la Bistrița am întâlnit-o pe Daria Ioan: blondă, 17 ani, elevă la liceul din localitate - dar mai presus de toate, poetă. O veritabilă poetă! Un timbru nou, original, o prospețime dezarmantă, ludică, ironică, cu mare apetență pentru absurd. Daria se joacă, dar se joacă serios, în "poezioarele" ei realitatea pe care o trăim se lasă luată în zeflema, caricaturizată ca o prezență ridicolă. Este seducătoare această aparentă nonșalanță, acest fel de a se implica în lucrurile grave cu aerul de a rîde de ele. Mă bucur că acum, în pragul anului 2000 această fetiță poetă a înregistrat primele ei succese: Premiul I la Concursul de creație literară

(secțiunea elevi) în cadrul Colocviilor Coșbuc și, iată, debutul ei în revista *România literară*. Daria, la mai mare!

Nora Iuga

Poem Ziggurat

*La Roma trăiesc numai îngerii
cunoscători de limbă italiană.*

Frizerii și toți ceilalți
Cad înghițiți de străzi abia asfaltate.
Fierbe orașul flămând.
Odată Salvador a luat foarfeca
și-a tăiat mustața răsucită
și a scui pat pe oglindă.
Astfel,
Dali mai persistă și astăzi
în pânzele cu pripoane.

*După ce-ai dat ortul popii, vin să
te repartizeze: oasele-n cer, carnea vie
sub pământ. Mare filosofie! Ce
rămâne din tine
se socotește după densitate...*

Fistic

*Cine sapă groapa altuia
găsește a doua zi un dictator.*

Am cunoscut
un dictator cu iz de femeie ușoară.
N-am rezistat să nu-l invit la un
ultim vals

pe eșafodul putred.
Pe străzi erau doar
Coate
resturi de țărani
și flori aduse de elicoptere
ca să trezească muștele
în stare de șoc.
*Seara se aud sughituri
de la casa de copii.*

Fragmente Reti

Când e lapoviță
nu se mai aud clopotele
magdalenele își dau drumul
de pe acoperișuri
alunecă până în piața de câini
unde
toți negustorii visează de la stînga
la dreapta

da, da
aseară, pe lapoviță
în casa noastră
au venit valuri de hoți.

II
lepuri albaștri
rod coji de portocale
la-ntuner, sub plapuma altora.

III

Luna are aceeași rază
ca acum două nopți.

Poveste rusească

Aliaș n-a venit încă acasă.

Pe drumurile
chircite de-a lungul sferei
se face frig.
Dar noi, dacă o să ne ținem de
mâini,

nu o să luăm foc
precum toți călătorii.

Mai este mult până în Sankt-
Petersburg.
Și cenușa nu ne este de nici un folos.
Să o dăm la draci să-și facă culcuș.

Prima fotografie

Clavecin
în fântână
și mii de potârniche
de gătit.

în bucătărie pustiu.

sub nuc
masa festivă
și oamenii aceia
alb negru.

Egipt, 23 î.Hr.

Deschideți
palmele
să vină faraonul
să ne găsească
pe toți
cu unghiile tăiate.

Balada Spaniolă

Babele adună
yiente din grădini
În cerul galben
foșnind gravitează vagonul poștei
aici nu mai ajunge nici necuratul
darămite alte păsări.
Uimit
asista la toate acestea
Gaudencio Santos,
bărbatul - gropar
din capătul satului.

INDIVIDUALISMUL

UNA dintre problemele prioritare ale României de astăzi este realizarea armoniei și coeziunii sociale în condițiile noului tip de societate capitalistă globalizată. Este necesar să se răspundă de urgență la întrebări de genul: Care sunt valorile recunoscute și respectate de societatea românească? Ce relații umane ar trebui să-i unească pe români ca ei să formeze comunități viabile? Ce-i leagă, și mai ales ce-i va lega în viitor pe oamenii care locuiesc pe aceeași stradă, în același cartier, în aceeași regiune? Ce fel de persoane vor fi cei care vor alcătui comunitățile de mâine? De unde plecăm în acțiunea de construcție socială: de la individ spre comunitate sau vice-versa?

În general, se ia ca bază de discuție premisa că românii ar fi moștenit de la comunism o conștiință colectivă care neagă instinctiv valorile vestice "individualiste". Drept remediu, s-a propus adoptarea cu toptanul a "individualismului" vestic. Din păcate, nu s-a definit în termeni clari ce înseamnă pentru români acest termen. Confuzia a fost sporită de echivalarea valorilor individualismului occidental cu "drepturile omului", drepturi colective, de grup, promovate astăzi de agenții globalizării.

Individualism și omogenizare

ÎNCEPÂND cu epoca Luminilor, Occidentul a fabricat un nou tip de identitate umană. Așa-numitul "individ liber" al drepturilor civile, născut odată cu revoluția franceză de la 1789.

"Individul liber" este construit pe principiile raționalismului Luminilor. În esență, el se referă la o persoană umană eliberată de constrângeri transcendente, exterioare naturii sale intrinsece, cum ar fi religia, familia, tradiția. Conducătorii de rațiune, individul monadic crede doar în el însuși și în "drepturile sale inalienabile", în puterea sa de a-și alege identitatea pe care și-o dorește. Nimic nu există în afara situației lui "umane" imediate. Libertatea "individului liber" echivalează cu libertatea de a-și alege după bunul plac o identitate care să-l conducă la împlinirea de sine. În fond, Epoca Luminilor nu face decât să-l înlocuiască pe Dumnezeu voluntarist al scolasticii Evului Mediu, cu o infinitate de Dumnezeu umani care jinduiesc după condiția divinității: autonomia absolută. Acest *individualism raționalist* operează în condițiile unui "contract social", o ordine juridică care reglementează strict drepturile și obligațiile fiecăruia în parte. Se stabilește astfel o comunitate umană bine încheată chiar pornind de la interesele "egoiste" strict personale. (De pildă, în Statele Unite toată lumea își îngrijește cu cea mai mare atenție grădinița de flori sau gazonul din fața casei. Nimeni n-o face dezinteresat, doar din rațiuni estetice. Grija față de aspectul cartierului este generată dintr-un bine definit interes personal. Un gazon neîngrijit în fața unei singure case poate diminua prețul de vânzare al tuturor celorlalte proprietăți.)

Individualismul a dezvoltat în omul occidental ambiția, energia debordantă, disciplina de sine, spiritul de inițiativă și dorința împlinirii de sine în termeni materiali. Pe plan social, a furnizat condițiile dezvoltării democrației prin întronarea principiului egalității oportunităților, libertății de opinie, toleranței și pluralismului politic.

Ca orice construcție umană, individualismul occidental este o condiție imperfectă care și-a arătat lacunele de la bun început. Aș enumera doar câteva.

1) Întrucât fiecare rămâne în colțul său bine definit, relațiile interumane devin *indirecte și impersonale*, mediate de instituțiile statului, cluburi, organizații non-profit, economia de piață și abstracțiuni precum "umanitatea", "rațiunea universală", "drepturile omului" etc.; 2) Individul, având libertatea să acționeze potrivit propriilor sale norme, să se "facă" pe el însuși,

se simte *izolat și fără puncte de reper*, trăiește permanent cu frica disoluției propriiei identități. 3) Puterea, care odinioară provenea de la o autoritate individuală concretă (rege, biserică etc.) devine *difuză* și are tendința să se exercite prin abstracțiuni cum ar fi "publicul" și "*opinia publică*". Kierkegaard numea "publicul", "o fantomă monstruoasă formată din indivizi lipsiți de substanță care nu sunt niciodată uniți între ei sau nu pot niciodată să se unească într-o acțiune sau organizare spontană și care pretind totuși să formeze un întreg". Oricât de ciudat i s-ar părea cititorului român, individualismul cade în *păcatul uniformizării*. Chiar termenul "individ" trimite la ideea de uniformizare. În grecește - explică Christos Yannaras în "Ortodoxie și Occident" (apărută în românește, la Editura bizantină, 1995) - "avem termenul 'atom' care înseamnă 'ceea ce nu mai suportă nici o separație' - adică prima monadă, primul element constitutiv al unei realități omogene. Aceasta înseamnă că individul, atomul este ca toți ceilalți; nu există nici o diferență, toți se consideră atomi, indivizi identici, cu aceeași drepturi, cu aceeași calități, cu aceeași posibilități de a participa la viața în comun." În celebra sa carte *Despre libertate*, J. S. Mill, unul dintre părinții liberalismului englez, întrevedea profetic un asemenea pericol. Comparând procesul de uniformizare socială din China cu ingineriile sociale ale antropologilor englezi ai timpului, ajungea la concluzia: "Regimul modern al opiniei publice este, într-o formă neorganizată, ceea ce sistemele educaționale și politice chineze sunt într-o formă organizată." Unii autori moderni ca David Nicholls sunt chiar și mai tranșanți în afirmațiile lor: "Colectivismul este un corolar al individualismului, o credință că societatea ca un întreg nu-i în ultimă instanță decât o colecție de indivizi." 5) Principiul egalității oportunităților tinde să absolutizeze tolerantismul, etica compasiunii și să impună prin decret juridic norme standardizate de comportare (a se vedea reglementările privitoare la "hărțuirea sexuală" și "codurile de vorbire" ale Corectitudinii Politice); 6) "Individul liber" se "desubstanțializează" prin desprinderea din rețeaua infinită de relații umane, devine simplu *număr într-o statistică*. Fiecare individ luat în parte contează doar în măsura în care este o cifră necesară menținerii mecanismelor democratice ale sufragiului universal. 7) În epoca postmodernă, individul complet desubstanțializat vede în acțiunea productivă (munca) singura certitudine. A "realiza" sau a "te realiza" a înlocuit verbul "a trăi" iar "a munci" este echivalent cu "a fi liber".

Individualism estetic

DE-A LUNGUL timpului, Occidentul și-a creat mecanisme politice și culturale pentru a contracara excesele și efectele negative ale paradigmei individualiste. Începând cu Romanticismul și reacția anti-raționalistă, s-a încercat să se reintroducă în paradigma individualistă dimensiunea transcendentă. Karl Mannheim, un student al celebrului sociolog Max Weber scria într-un eseu din 1932 (Democratizarea culturii): "un om pentru care nu există nimic dincolo de situația sa imediată nu este pe deplin om". Evitându-se cu grijă transcendentul religios "opresiv", s-a ajuns la un transcendent-surogat secularizat: imaginația și/sau starea extatică creată de droguri.

Individualismul de tip neo-romantic, pe care eu l-aș numi *individualism estetic*, pleacă de la premisa că Epoca Luminilor a lipsit ființa omenească de dimensiunea sa spirituală și emoțională. Individualismul estetic păstrează noțiunea sacrosantă de libertate personală și chiar exacerbează obsesia Epocii luminii privitoare la drepturile individuale și construcția liberă, după bunul plac, a identității personale. Pentru

Nietzsche, Oscar Wilde sau tinerii "baby-boomer" americani ai anilor '60, care scandau "All power to imagination!" (Întreaga putere imaginației!), viața trebuia să fie trăită ca și când ar fi fost literatură.

În literatură, puterea imaginației armonizează contrariile. Acțiunile lui Macbeth sunt monstruoase judecate după criteriile realității, dar sunt coerente și justificate din punct de vedere estetic. Chiar și artiștii în carne și oase sunt priviți deseori a fi dincolo de bine și de rău, judecați mai mult după coerența sau incoerența cu care aplică normele pe care singuri și le stabilesc. Individualismul estetic a avut un imens ecou în lumea culturală occidentală interbelică. Se sustrăgea controlului "opinie publice" burgheze, păstrând în același timp iluzia autonomismului a "individului liber" care-și da lege lui însuși. Este tipul de individualism promovat ulterior (în SUA) de "flower generation" a anilor '60 și de tinerii "șaze-cișioptiști" francezi (mișcarea contestatară Mai '68). Cu timpul, individualismul anilor '60 s-a instituționalizat, dând naștere la ideologiile multiculturalismului. Ficțiuni egalitariste, care promovează "grupul", ideologiile multiculturaliste nivelează diferențele reale, creează fantasma unei lumi globale de "frați", fără dușmani și străini. În imaginație, omul multiculturalist apropie distanțele geografice și simbolice și se identifică în mod fantezist cu "victimele" culturilor tradiționale: femeile, minoritățile sexuale, handicapați, bolnavii mintali, minoritățile rasiale.

Individualismul occidental și tradiția gnostică

LUMEA individualismului estetic nu este fundamental diferită de cea creată de Rațiunea universală. "Imaginația" neo-romantică ca și "Rațiunea" sau "Natura epocii Luminilor" presupun existența unei sfere ideale care se opune sferei "inferioare" a realității "particularizante" și "informe". Individualismul occidental nu se poate rupe de tradiția maniheist-gnostică care a supraviețuit în Vest până în ziua de astăzi. Potrivit acestei tradiții, lumea concretă, materială este o lume iremediabil rea. "Răutatea" lumii concrete nu trebuie înțeleasă numai în sens moral. Este vorba de o lume prost croită, ontologic inferioară (erezile gnostice din primele secole ale creștinismului considerau că lumea materială nu era creată de Dumnezeu, ci de un demiurg de mâna a doua). O amestecătură distructivă de contradicții violente. Un univers contondent fără de lege și speranță, dominat de energii devastatoare. O harababură periculoasă - accidente, surprize, corupție morală și fizică, orori și monștri - din care trebuie să te "salți" cât mai repede cu putință. Lumii "second-hand" i se opune lumea superioară a lui Dumnezeu, "bună", ordonată, guvernată de puterea rațiunii divine. Omul este "rău" prin tot ce-l leagă de lumea materială și "bun" prin partea sa superioară, rațiune, intelect, suflet, imaginație care aspiră către sferele divine. Diversitatea nu-i decât semnul inferiorității lumii materiale, sfera celestă fiind caracterizată de Unul divin. Între cele două sfere, divină (spirituală) și materială (concret-corporală), există o sumedenie de trepte intermediare.

Urmele viziunii gnostic-maniheiste sunt prezente la tot pasul în Occidentul postmodern. "Rea" este viermuiala "de jos", neatinsă încă de luminile rațiunii: lumea ghetourilor, a violenței, drogurilor, imigranților, neintegraților și nesupușilor. Încă și mai rea, este lumea din afara sferei occidentale și a *pleromei* drepturilor omului. Cu alte cuvinte "rău" este plumbul lui *hic et nunc*, realitățile specifice ce țin de un "aici și acum": ifosele naționale, confruntările tribale dintre etnii arhaice, determinațiile locale și istorice. Tărâmul "rău" este cel al *Diferenței reale*, alcatuit din Ceilalți,

neștiutorii care trebuie disciplinați ca nu cumva să se auto-distrugă sau să pericliteze internaționalismul cultural și abstracțiunea planetară numită "umanitate". În gnosticismul bine temperat al postmodernității, Celălalt devine deci "fratele" sau "prietenul" individului democratic umanitarist, al eoului emanat din inteligența superioară a rațiunii occidentale. Datorită superiorității sale eoul nu poate să-l iubească pe cel din lumea "de jos" - iubirea înseamnă reciprocitate - îi plânge însă de milă la tot pasul. Astfel Rațiunea este înlocuită de ideologiile Emoției. În momentul în care primește statut de victimă, Celălalt din "lumea cea rea" este transformat din subiect într-un *obiect al milei*. Altfel spus, Celălalt este anulat ca individ unic și de nestăpânit iar procesul de victimizare devine un teribil proces de omogenizare. Victimele sunt entități descărnate și interșanjabile, fără identitate, fără statut social, fără de Dumnezeu. Ele nu au realitate decât pe planul suferinței dar suferința nu le particularizează ci le nivelează (toți suntem egali în fața suferinței și a morții).

Care este însă lumea cea bună, ontologic superioară? "Bună" este lumea eonică a abstracțiunilor umanitare și iluzionist egalitare, a utopiilor economice globalizante. "Bun" este atopicul, atonalul, the *world wide web*, heruvimul integrărilor, Omul amnezic planetar, nicidecum omul în carne și oase. "Bun" este virtualul, digitalul, creditul bancar și ideologicul umanitarist. "Bune" sunt tolerantismul, relativizarea valorilor, instituționalizarea mediocrității în numele lozincii "fiecare are dreptul la opinie sa. "Bună" este noua privire turistică, "multiculturală" pe care vechiul "eu" monologic o aruncă din sfera "divină" asupra lumii "de jos". Realitatea, cu particularitățile ei geografice și istorice, a devenit nu numai politic incorectă, ci de-a dreptul obscenă.

Păcatul suprem este astăzi încarnarea.

Individualismul românesc: persoana-eveniment

INDIVIDUALISMUL de tip occidental este departe de gândirea și practica socială a românilor. În spațiul românesc, toată lumea se simte, se visează, sau pur și simplu este "cineva". Din o mie de considerente, de la cele mai întemeiate până la cele mai absurde sau ticăloase, fiecare aspiră la statutul de persoană-eveniment. În Occident, cuvântul personalitate este utilizat cu multă zgârcenie, iar personalitățile adevărate se feresesc de un asemenea statut pentru a nu apărea "elitiste" în ochii opiniei publice. (Prin comparație, mai toți românii din diasporă jinduiesc după statutul de "personalitate", se plâng de faptul că "în Occident ești un nimeni"). Societatea occidentală, plecând de la premisa egalității naturale, nu poate acorda statut juridic și ontologic preferențial unuia sau altuia. Omogenizarea de dragul democrației, oricât de nobilă ar fi ea în intenție, este de neacceptat pentru români. Un individ este în primul rând o "prezență" concretă - persoană unică, în carne și oase. Românul vede realitatea în întreaga ei diversitate ontologică, pleacă de la concret la abstract, de la copaci la pădure. Într-o lume diversă, ceea ce îți sare în ochi în primul rând sunt *diferențele reale și multitudinea tipurilor de relații dintre entități specifice*.

Românul are tendința spontană de a stabili ierarhii, adevărate sau false. În Statele Unite, notele elevilor sunt secrete pentru a nu se face public cine-i în "frunte" și cine-i la "coadă"; pe de-o parte, se evită constituirea spontană de ierarhii iar pe de altă parte, performanțele individuale nu interesează decât pe persoana în cauză. În calitatea ta de "individ liber", nu "ești" pur și simplu, ci te "faci", te construiești mereu, după bunul tau plac, ești în competiție cu

ROMÂNESC

tine însuși, nu cu vecinul. În ciuda tăvălugului egalitarist comunist, în România s-a păstrat până mai ieri obiceiul ca elevii premianți să fie urcați pe podium, lăudați în fața clasei sau a școlii întregi, recunoscuți ca persoane unice, personalități în devenire. Românii se confruntă „în mod direct și personal”, occidentalii trec unul pe lângă altul ca niște fantome. Fiecare își ține pentru el părerea iar când discută fiecare își spune politicos ce are de spus, nimeni nu atacă părerea celui alt. Disputele sunt rezolvate întotdeauna de o a treia parte, de regulă, un specialist sau o autoritate instituțională. Românii se sărută, se strâng în brațe, se înjură, se iubesc la modul cel mai concret posibil. În America, ești sfătuit mereu: “don’t take it personally!” (Nu o lua ca un afront la persoana ta!), chiar dacă o situație te afectează în modul cel mai direct posibil. În România totul devine individualizat, ura, ranchiuna, dragostea. Dacă mașina birocratică a sistemului social nu funcționează, românul dă vina pe o persoană. “Să-l ia naiba pe Constantinescu, pe Iliescu, pe regele Mihai”. Chiar FMI nu le apare românilor ca o abstracțiune îndepărtată. El se identifică, “prin ăla, de vine mereu la București, și le spune celor din guvern, ce și cum să dreagă”. Nu există partide cu doctrine, doar persoane cu partide: partidul lui Roman, partidul lui Meleşcanu. Personalitățile funcționează ele însele ca niște instituții: Nicolae Manolescu și Alex. Ștefănescu se confundă cu instituția criticii literare din România contemporană. Pe plan simbolic-cultural Eminescu și Nichita Stănescu sunt prezențe instituționalizate la fel de importante ca Banca Națională în sfera economic-financiară. Personalitățile înglobează instituțiile, și nu vice-versa. Ca să fii cineva, trebuie să apari la televizor, să te vadă lumea, să devii o prezență. Dacă obții statut de mare personalitate, prezența la televizor, deci simpla imagine, nu mai este de ajuns. Oamenii trebuie să-ți strângă mâna, uneori vor să te pipăie, să se convingă că nu ești “fals”... În disputele de idei, orice atac frontal este permis. Îți sunt atacate nu numai ideile, ci și trupul: “slăbănogule, umflature, cap pătrat!” Chiar în condițiile vitrege ale tranziției din România, în care cultura abia își mai trage suflul, personalitățile culturale sunt înconjurate de onoruri (nu neapărat materiale), inaccesibile celorlalți muritori: ele au un cuvânt de spus în viața obștii, sunt invitate la ceremonii oficiale, cetățeanul de rând le respectă, li se dă sentimentul că pun umărul la mersul istoriei. Situație rar întâlnită în Occident unde “personalitatea” a fost înlocuită de “expertul” anonim care se impune prin “gnoză”, prin cunoștințele sale strict specializate, și nu prin “prezență” personală.

Credința în Dumnezeu se manifestă și ea concret, prin persoane. În vara aceasta am vizitat mănăstirile din Moldova. Călugării și credincioșii pe care i-am întâlnit nu mi-au vorbit de Dumnezeu Tatăl, de patimile lui Hristos sau Bible. Mi-au vorbit de un om sfânt, de părintele Cleopa, pe care l-au cunoscut personal, sau, de care le-a vorbit cineva care “l-a văzut” și “l-a auzit”. La mănăstirea Târgu Neamț, un grup de călugări anglicani încercau să interpreteze fiecare frescă în parte, vedeau peste tot simboluri abstracte. Călugărul-ghid român zâmbea amuzat, în tăcere.

Departate de a fi expresia unui primitivism intelectual și emoțional, prioritatea acordată persoanei și relațiilor interumane directe este legată de un anume tip de identitate individuală. Am numit această identitate PERSOANA-EVENIMENT.

La români, individul este un eveniment. Doi țărani așezați la o masă, cu o sticlă de vin în fața creează un eveniment. Când apare în public o personalitate culturală, acel loc “se umple” în mod spontan de o “prezență”. Românul se mișcă într-un univers plin de evenimente. La tot pasul survine ceva neprevăzut, te așteaptă o sur-

priză. (În urma unei vizite prin România, un prieten american, lector la Universitatea Stanford, îmi spunea că ceea ce este cu adevărat unic și valoros în România țâșnește spontan, necontrolat, precum buruienile din asfaltul crăpat. Tot ceea ce este “plănuț”, sau încearcă să imite ordinea și disciplina occidentală apare stângaci, chinuit, “kitsch”.)

În viața de zi cu zi, românul acționează ca un trup-eveniment. În Occident-ul gnostic-maniheist de azi, trupul s-a desubstanțializat într-un asemenea grad încât a devenit “ireal”, aproape un simulacru. Individul există doar pe planul voinței și acțiunii raționalizate ceea ce face inutil trupul și pasiunile lui. Astfel, corpul poate fi modificat în toate chipurile, supus ascezei de tot felul (dietele “fat-free”, exerciții fizice extenuante, practici religioase de mortificare), normat juridic (normarea juridică a libidoului), transformat prin practici medicale (clonare), publicitare (pornografie) sau economice (extenuare fizică prin surplus de muncă “overwork”). Sau, dimpotrivă, fiindcă tot nu mai contează, corpul este sustras oricărei reglementări sociale. Poate fi suprimat sau supus perversiunilor de tot felul.

Pentru români, trupul este real și armonios. Un trup frumos: O țărancă din Moldova îmi vorbea de diavol, care a fost zărit de vecinii ei: “Nu știți ce urât este! Nici unul dintre noi nu putem rezista urâteniei lui!” Urâtenia este păcatul suprem, tot răul moral provine dintr-o lume urâtă. (În universitățile americane, Estetica aproape a dispărut ca disciplină academică și obiect de studiu) “Nu știm ce-i cu noi, parcă ne-am urâțit cu toții la chip”, își spun românii, uitându-se la degradarea permanentă a țării.

Pentru român, lumea este bună, “așa cum a lăsat-o Dumnezeu”. Poate de aici, incapacitatea românilor de a salubrită, purifica sau “categorisi” realitatea. Căinii vagabonzi conviețuiesc cu oamenii, vile impozante sunt înconjurate de cocioabe sordide, tinerii se învâlmășesc cu bătrânii, săracii cu bogații, cerul cu răul pământului. Nu există “culturi paralele”, așa cum nu există nici ghetto-uri și nici adevărate “oaze” de prosperitate. Toate sunt împreună și toate rămân concret diferite. O lume care parcă stă să se rupă în fiecare clipă, și totuși se lipește la loc prin puterea unui duh nevăzut.

Trupul, întovărașit cu suflul, se petrece în lume, se “lărgeste” într-o prezență energetică. În Occident, trupul, rupt de suflet, este o barieră biologică, te limitează, te separă de ceilalți. La români, trupul “insufletit” este perceput ca o entitate substanțială bine ancorată în timp și spațiu. “Substanțialitatea” nu limitează însă trupul în nici un fel. Acționând cu forța de impact a unui eveniment, individul își depășește limitele, “irumpe” în lume. Stabilind un câmp dinamic de relații, este mai mult decât o simplă prezență fizică.

Când Vasilică se întoarce acasă, de la păscut vaca, află tot satul. Vasilică fluieră, schimbă câte-o vorbă cu oamenii întâlniți în drum, găinile îi recunosc glasul încă de departe, încep să cotcodăcescă, câinele latră, nevasta pune de mămăligă. Un întreg mecanism social și natural se pune în mișcare. Vasilică devine un eveniment transfigurativ al unui întreg univers. Prin prezența sa elemente disparate sunt armonizate, păstrându-și în același timp deplina lor libertate și concretețe.

Vasilică există în plan evenimential prin faptul că este recunoscut ca actor pe o scenă. Evenimentul devine astfel un teatru ontologic. (În Occident nu există decât pseudo-evenimente la nivelul spectacolului de imagini-vedete, show-uri televizate.). Am ales acest exemplu hazliu pentru a atrage atenția cititorilor asupra *naturii aristocratice a corpului-eveniment*. Țărănimea și aristocrația sunt clase corelativă (cum tot corelativă sunt burghezia și proletariatul).

Vrând să fie iubit sau temut, aristocratul este atașat actului de “recunoaștere” a unei prezențe evenimentiale. Românul, care nu a avut parte de o lungă istorie burgheză, se conduce încă după vechile idealuri aristocratice. El vrea să trăiască și să fie recunoscut ca un eveniment. (Nimic nu-i nemulțumește mai mult pe români decât “respectul” cu care sunt tratați de occidentali. “Respectul” în gura oficialilor occidentali este un alt cuvânt pentru “toleranță” - românii sau țiganii, ca și căinii vagabonzi și handicapații trebuie tratați și ei cu respect). În România, îmbogățitul peste noapte își trage vilă în buricul mahalalei pentru a arăta “cine e el”. Banul este calea lui stupidă spre “recunoaștere”. În Statele Unite, când îți cumperi o locuință, agentul imobiliar te sfătuiește: “Nu vă alegeți casa cea mai frumoasă (scumpă) din carter, nu veți mai putea să o vindeți în viitor”. Sfatul are sens căi o casă scumpă își găsește locul doar într-un cartier scump. Un miliardar va sta totdeauna printre miliardari, un sărac printre săraci așa încât nimeni nu sare în ochii nimănui, nu accede la condiția de “trup-eveniment”.

Cultul românesc al personalităților, pasiunea pentru ierarhii valorice, dezgustul față de colectivism, egalitarism, hedonismul trăirii în prezent, nostalgia după timpurile eroice de altădată aparțin toate de o aristocrație a spiritului la care poporul român n-a renunțat vreodată.

Dacă așa stau lucrurile, de ce am reprimă în copiii noștri dorința “aristocratică” de a “fi cineva”, de ce nu am canaliza această jinduire atât de românească spre formarea unei adevărate meritocrații? Desigur, apartenența la o meritocrație ar trebui să însemne inteligență, muncă, luptă cinstită, și nicidecum “tunuri”, nepotism, săbii Ninja și tot felul de alte găinării. De ce să nu cultivăm în tinerii noștri bunătatea, generozitatea, gândirea de perspectivă, respectul pentru merit și calitate - trăsături ce țin de un aristocratism al spiritului - în timp ce le dezvoltăm și deprinderi “burgheze”: ambiția și hotărârea? De ce să nu-i tratăm de la bun început cu grija și respectul cuvenit unor personalități în devenire?

În “Ortodoxie și Occident”, Christos Yannaras afirmă un adevăr care ar trebui să ne dea de gândit. “[...] în secolul al XIX-lea, când spațiul ortodox se eliberează de sub turci, prima grijă a noastră, a popoarelor eliberate de sub turci, a fost să ne facem un stat european. Mai-marii acestor popoare au început să imite modelul european fără nici cea mai mică conștiință a diferenței fundamentale de civilizație și cultură, fără să aibă conștiința consecințelor care decurgeau din această diferență.”

În acest eseu am căutat să prezint cititorilor români un aspect major al acestei “diferențe fundamentale de civilizație și cultură” care ne desparte de Vest. În loc să încercăm să implementăm un model de identitate care ni se potrivește ca nuca în perete, ar trebui să recunoaștem și implicit, să cultivăm propriul nostru “individualism”. Școala românească, gândirea social-politică, personalitățile culturale și religioase ar trebui să coopereze în dezvoltarea unor modele de identitate, adaptate la profilul psihico-cultural al locuitorilor spațiului românesc. Când spun “model de identitate” nu mă refer la o cămașă de forță gen *homo sovieticus*, pe care s-o îmbrace fiecare cetățean al României. Nici nu militez pentru căutarea unei “esențe” naționale Prin “model de identitate” înțeleg conștientizarea acelor norme și valori pe care un popor le respectă și le admiră în spațiul economic și cultural pe care-l locuiește. În zadar câțiva intelectuali români insistă asupra drepturilor omului, trăgând cu un ochi la “masele populare” iar cu un altul la stipulațiile din broșurile ONU. Civilizația românească nu pornește de la prioritatea absolută acordată drepturilor juridice ale individului, ci de la persoana concretă care se “mișcă” într-un câmp dinamic de relații

sociale. Relațiile sociale pe care le întrețin românii sunt de natură evenimentială. Cu alte cuvinte ele tind să fie diverse, spontane, nesupuse unor reguli *a priori*. În zadar înmulțim peste noapte fundațiile “non-profit” și asociațiile “societății civile” pentru a instituționaliza democrația. Românii, ființe-eveniment, “produc” cu greu democrație într-un cadru organizat, cu o ordine de zi, o “agendă”. Românii fac democrație, în autobuz, la cârciumă, pe stradă, la biserică, la piață, la cozile din fața băncilor, pe plajă, la mare. Democrația românească este de tip informal, oamenii se adună într-un spațiu public în mod spontan, mănăți doar de dorința de a comunica unul cu altul într-un mod direct, spontan, un limbaj ce nu se supune obiectivizărilor de tot felul. Nimic mai greu decât să aduni 10 români într-o sală, la o oră dată pentru a ajunge la un consens într-o chestiune anumită. Se ajunge la consens - dacă se ajunge - pe holuri, la bufetul instituției, repede, dintr-o privire, o strângere de mâini, sau după târguieli, scandal, nervi încinși la maxim. Totul spontan sau totul după infinite și inutile discuții, n-ai cum să știi. Bârfa, zvonăria, purtutul vorbii de la om la om, de la celular la celular sunt și ele *forme concrete de manifestare a democrației*. De ce să le neglijăm? De ce să nu înmulțim băncile din parcuri? Să nu recreem taifasul de cafea? Micul Paris interbelic era cosmopolit prin cultura “Capșa”, nu prin seminariile organizate de Liga Națiunilor. Omul democratic se dezvoltă în spațiul public iar spațiul public înseamnă mult mai mult decât parlament și “societatea civilă” a fundațiilor non-profit. Să nu uităm că democrația a luat naștere din discuțiile libere în *agora* Greciei antice. În fața unui pahar de vin sau a unei cești de cafea ești liber, nu întreții cu “celălalt” relații juridice sau specializate. Limba ți se descâlcește, te încingi în discuții de tot felul, pui țara la cale - iată un mod concret de a te avânta în viața obștii. Instituțiile democratice nu fac decât să dea formă la această zumzăială democratică din piețe, parcuri, crâșme. Democrația informală este croită pe firea românului căci ea pleacă de la prioritatea acordată diversității personale, a forței caracterului și a relațiilor “globale” care se stabilesc între persoanele-eveniment. Oricare ar fi formele instituționale care le-am importa din Occident, ele vor trebui subordonate modului de existență românească. La baza democrației românești nu poate sta Legea, o pre-determinare coercitivă, ci Persoana-eveniment. Concretă și ireductibilă, persoana-eveniment se mișcă liber și dinamic în rețeaua de relații diverse și directe pe care le stabilește cu alte persoane. (Asta nu înseamnă că legea poate fi încălcată după bunul plac! Ea însă trebuie să fie creată pentru a satisface necesitățile persoanei-eveniment și nu cele ale unui individ abstract, care, de fapt, nici nu există în spațiul românesc).

Marile neajunsuri ale democrației românești pornesc de la faptul că nu se recunoaște și încurajează această persoană-eveniment. Desigur, modelul de identitate bazat pe persoană-eveniment prezintă riscurile și neajunsurile lui. Orice eveniment conține o doză de imprevizibil, iar “trupurile-eveniment” pot deveni violente, corupte și “fără de lege”. Mai mult. În momentul în care evenimentul, unic și nesubordonat predeterminărilor coercitive, este desprins de bazele sale spiritual aristocratice, de un ideal meritocratic, el devine simplă repetiție papagalicească. Se fărâmă într-o puzderie de incidente minore, dezarticulate. Din persoană-eveniment, individul devine o simplă paiață. Pericolele și ratările de până acum n-ar trebui să ne împiedice să căutăm în noi răspunsurile la întrebările care ne chinuie. Nu este imposibil să transformăm Urmuzia de astăzi în Țara-Eveniment de mâine. Eu unul rămân optimist.

Dr. Ovidiu Hurduzeu

Dumitru HURUBĂ

O FAMILIE

ERA ÎN a doua jumătate a lunii iulie, o căldură sahari-
ană și călătoream spre Con-
stanța - nouă înși într-un compartiment
de opt locuri, privindu-ne pe furiș să
vedem care va leșina primul și astfel să
se mai descongese spațiul. Nu
era foarte cald, adică nu cred că în va-
gon temperatura trecea cu mult peste
patruzeci de grade, deși un tip cu figură
de haiduc interpretat de Jean Constan-
tin, întreba din când în când pe femeia
de lângă el, o brunetică pentru care ne-
vastă-mea m-a faultat de câteva ori la
glezne:

- Am ajuns deja la Neptun, mami?

Iar ea răspundea sec:

- Am ajuns la dracu'! Mai taci...

- Bine, mami...

Chestie nesemnificativă, vorba lu'
socru-mi-o când era să se îneca soacră-
mea în primul lor concediu pe litoral:

- Stai liniștită, dragă, a încurajat-o,
că s-au mai înecat destui și nu s-a
găurit cerul... E nesemnificativ, zău!

Socră-mea l-a ascultat, că ținea la el
din tot sufletul și trei zile nu și-a
revenit din comă.

Eh, alte vremuri...

Deci, noi eram trei: nevastă-mea,
Clastrina, șefă de incubator la "Avi-
cola", puștiul nostru de cinci anișori,
Șvarteneger-Ion-Ronaldo, îmbrăcat în
costum național, cu tricolorul la brâu și
cu căciula de astrahan trasă pe urechi,
și eu: economist stagiar, privind la res-
tul călătorilor cu infatuarea celui îm-
brăcat în costum de stofă neagră și cu
cravată de mătase naturală. Trenul aler-
ga prin câmpie, pe sub soarele tropical
și, din când în când, îl vedeam pe geam
pe domnul ministru Băescu alergând
călare pe-un țap după o Fata Morgana
pe fundul căreia scria cu litere străluci-
toare: MĂ, AICI-S BANII VOȘTRI!

Ei, dar în compartiment eram oameni
serioși și nimeni nu mai credea în ve-
denii. Nici măcar Șvarteneger-Ion-Ro-
naldo nu părea interesat de fenomene
paranormale. La vârsta lui și pe distan-
ță de vreo trei sute de kilometri, puștiul
s-a comportat excelent, adică n-a scos
nici un scâncet, nu a vrut la geam nici
la veceu sau să-l ia nevastă-mea în
brațe. Curgea transpirația pe el în va-
luri și la un moment dat, văzând cum o
doamnă de pe bancheta de vizavi îl
privea și își făcea din când în când
cruce, am îndrăznit să-i zic Clastrinei:

- Iubito, n-ar fi mai bine să-l
îmbrăcăm cu tricoul?

S-a uitat la mine ca Baiazid la
Mircea cel Bătrân când l-a luat din
scurt:

"- Tu ești Mircea?", și m-a întrebat:

- Vrei să te cerți iară cu mama? Că
asta urmărești tot timpul... Ai uitat ce-
a zis când ne-am despărțit la gară?

Ei, cum să fi uitat?

- Nu, am răspuns școlărește. Mama
ta i-a zis ăstuia mic așa: dragu' lu' buni,

să nu asculți de păgănu' (păgănu' eram
eu) și să dezbraci hăinuțele astea de pe
tine. Las' să vadă toți nădrăgarii cum
arată un pui de dac.

- Și-atunci, ce vrei? m-a interelat
Clastrina.

- Poate i se face rău, am continuat
eu, și-or vedea nădrăgarii un pui de dac
mort...

- Cobe tâmpită!, mi-a șuierat Claus-
trina aplecându-se spre mine și mân-
gându-mă pe fruntea learcă de su-
doare.

Doi călători leșinaseră între timp,
dar în privirile celorlalți se vedea clar
invidia față de cuplul nostru atât de
armonios...

Normal și cum șade bine unei
familii de intelectuali, imediat după ce
am coborât din tren, Clastrina căzând
spectaculos de pe ultima treaptă și ară-
tând lumii sfoara căreia în limbaj com-
ercial i se spunea bikini, ne-am repezit
la celularele de la oblânc să raportăm
acasă că am ajuns cu bine pe litoral. O
parte dintre supraviețuitorii coborâți
din trenul-cuptor având instalație de
aer condiționat care nu lăsa temperatu-
ra să coboare sub patruzeci de grade
Celsius, erau oameni serioși, gravi,
vorbeau singuri despre TVA, Remes,
NATO și se chinuiau să numere fără
calculator ordonanțele de urgență ale
Guvernului. Se enervau, o luau de la
capăt... Dar cei mai mulți umblau de
colo-colo pe peron vorbind tare și
importanți la celulare...

- Auzi, fă, striga un individ încălțat
cu bocanci de schi, vezi de purceaua
aia și cheamă veterinaru'... Cum, de ce,
toanto? Păi, nu-mi zăsași tu că are
ceva? Oleo, parc-ai fi din Caracal, fi-r-
aș al dracu', că rămânem fără trichine-
loză tocmă de Crăciun... Ei, glumii, ce
naibii! Tu nu pricepuși că făcui un spi-
rit de glumă? Da' să nu uit: vezi, poate-l
culci pe veterinar iară la noi, că vă
spintec pe ambii - să dea dracu'! Bine,
tu, pa!

Pe mine m-au impresionat întot-
deauna oamenii hotărâți, chiar și băr-
bații, așa că, într-un moment de entuzi-
asm inconștient, m-am apropiat de el și
i-am zis:

- Felicitări, domnule, mă bucur că
ne-am cunoscut, pe mine mă cheamă
Haralampy...

S-a uitat la mine ca la un praz uscat
și m-a întrebat:

- Zăseși ceva, neică? Poftim o mie
și caută-mă rapid la Kilometru' 7...
Plecași? Veniși?

- Hallo! Hallo! țipa o voce de
femeie isterică. Hallo, puiut, m-auzi?
Am ajuns cu bine... Cum, de unde
vorbești? De pe Aeroportul Vnukovo!
Ai în cap sticksuri? Din gară vorbesc,
dragă, de pe peronul din Constanța, ca
să vezi că te iubesc. Stai liniștit, dragă,
că nu mă încurc cu nimeni, că doar
sunt cu mama și cățelu' și nu-mi arde
de alea... Ai uitat că am probleme cu
burta? Vorbesc încet? Doar nu vrei să
strig să mă audă toți pe-aici că am făcut
nouăspre avorturi și știi bine că numai
din cauza ta, fiindcă ești ca un măgar,
fi-ți-ar...că mă faci să mă dedau la
mahalagisme, zău! Bine, las' că fac
plaja îmbrăcată cu rochia de seară ca să
nu mi se vadă picioarele... Gata, mami,

gata, am terminat, lua-l-ar dracu de
ardelean prost, că iară mă innervă...

- Buni! Buni!, țipa Șvarteneger-Ion-
Ronaldo-ul nostru, mami nu l-a lăsat
pe păgănu să mă dezbrace de costumul
național...

Evident, păgănu' eram tot eu...

- Bine, mă, tâmpitomanule, urla la
un celular minuscul un individ gras,
dezgolit până la brâu și cu pantaloni
scurți, mă trimiți la Constanța ca pe-un
fraier? Care domn cu mustață hor-
thystă și cu chelie, mă, băga-te-aș în...
Să mă scuzați, și roti el privirile de bou
ajuns la capătul brazdei, dar așa e când
ai de-a face cu idiomani...

Aglomeratie, celulare, vorbe și un
ins cu mutră vestsălbăticiană care i-a
zis altuia privind spre nevastă-mea:

- Pfu, ce planetare are tipa! Ce zici,
i-o suflăm lu' nenea?

"Nenea" fiind eu...

Clastrina a fost totdeauna o fire
sensibilă, mai ales la complimente, așa
că a reacționat prompt zicând cu voce
tare:

- Auzi, iubitu'le, ăsta vrea să mă
sufle în fund...

În jurul nostru, pe o rază de vreo
zece metri pătrați, s-a lăsat o liniște de
piramidă keopsiană, iar eu am dorit
sincer să fiu undeva în Triumful Ber-
mudelor.

Odată terminate formalitățile de pe
peron - complimente, celulare, suflat
în... etc., - am aflat că nu trebuia să
coborâm deoarece acceleratul ne-ar fi
dus până la Mangalia, adică exact unde
aveam noi de mers.

- Parcă suntem Proștii lui Rebrea-
nu, s-a enervat Clastrina.

- Sau Idiotul lui Dostoievski,
mi-am spus și eu părerea.

- Nu te mai da important, că mă
innervezi, mi-a aruncat peste umăr.

Avea dreptate.

- Mergem cu taxiul, a hotărât, că
doar n-o să ne ia o sută de mii...

Iar din privirea ochilor ei albaștri și
frumoși, am înțeles că divorțul era
mereu aproape, cu mult mai aproape
decât Antena 1...

Taximetristul era un tip cu simțul
umorului și s-a minunat:

- Ia uite ce românaș!...

- Sunt pui de dac nu românaș!, s-a
îmbășoșat fiu-mi-o.

- Și cum te cheamă? a fost curios
șoferul.

- Șvarteneger-Ion-Ronaldo.

Nume care i-a provocat un șoc
taximetristului din moment ce la prima
intersecție a vrut să treacă printr-un
autobuz. Noroc că nevastă-mea a țipat:

- Ce faci, domnule? Ne omori aici
ca pe niște tâmpiți!

- Eu, doamnă?! s-a enervat el.
M-am răsturnat de cinci ori cu mașina
și uite-mă-s teafăr...

Adevărul e că nu părea.

Dar, până la urmă, călătoria a fost
fascinată: am vizitat cam optzeci la
sută din Constanța după ce șoferul
ne-a întrebat dacă suntem din provin-
cie, fiindcă el ne-a crezut turiști abia
sosiți din Patagonia de Vest.

Și, n-aș putea să jur, dar cred că am
ajuns la un moment dat chiar la Pe-
tromidia unde un grup de domni turci
de la firma Akmaya jucau alba-neagra

cu Radu Vasile, Radu Sârbu, Radu
Berceanu, Radu Mamii și Radu-ma-
cheama... Ai noștri erau cam pârjoliți
de soarele tranziției, însă jucau puter-
nic susținuți frenetic de galeriile de la
Comtim Timișoara și Tepro Iași. Puțin
mai la o parte, Bill Clinton trăgea la o
poartă apărută legitim și necesar de
domnul Emil Constantinescu sub pri-
virile materne ale doamnelor Zoe Petre
și Madeleine Albright. Și am fi mai stat
acolo, însă Șvarteneger-Ion-Ronaldo a
zis că vrea afară, doleanță care suna în
vocea lui mai amenințător decât o
guvernamentală ordonanță de urgență.
În limbajul nostru de familie impus de
soacră-mea - o ardeleană vânjoasă,
conservatoare și cu accent maghiar în
grai - "afară" înseamnă veceu. I-am
explicat șoferului situația, iar el a zis
foarte bine dispus: "nici o problemă",
și a făcut o plecare de pe loc încât Mika
Hakkinen cu McLaren și Michael
Schumacher cu Ferrari cu tot ar fi ră-
mas căpiați. Am traversat Constanța
spre Agigea, după cum am aflat mai
târziu, șoferul a oprit lângă niște
boscheți și i-a zis puștiului:

- Aici.

- Pot să cobor și eu puțin? a întrebat
nevastă-mea cu timiditate și cu mutră
de fecioară violată.

- Vai de mine, domnița! Poftiți-
pofțiți, a îndemnat-o șoferul începând
să fluiera ceva între geamurile și-o
horă maramureșană.

După nici un minut, de după tufa de
boscheți am auzit țipetele disperate ale
Clastrinei învârstate cu hohot gros de
râs și cuvintele liniștitoare:

- Noa, șazi fain, domnucă și fă-ți
treaba că noi am mai văzut de-aestea,
nu-i nici un bai doară... Zăua bună,
dragă...

Clastrina s-a întors la mașină cu
sfoara bikineză în mână și m-am bucu-
rat că nu avea lasere în loc de ochi - că
n-aș mai fi scris aceste rânduri...

După ce ne-a spus că nu are ben-
zină să ajungă la Mangalia, ne-am
întors în oraș și, într-o vreme, taxi-
metristul ne-a lăsat în fața unui gang
mirosind, de fapt duhnind a șobolani și
câini plouați anunțându-ne cu voce
gravă:

- Drept înainte, la cinci sute de
metri e strada Titulescu.

- Dar noi trebuie să ajungem la
Mangalia, m-am trezit și eu vorbind.

- Păi, e simplu, oameni buni! din
strada Titulescu coborâți în port, luați
troleul cinci care vă duce la gară de
unde luați unspele care vă lasă fix la
Mangalia. Puteți merge cu trenul -
aveți unul pestă optispe minute... Dacă
prindeți un demaraj bun, îl ajungeți. Eu
v-aș duce da'n-am benzină, așa că îmi
dați obdoă de mii trei sute douăzeci și
opt de lei și mi-a părut bine de cu-
noștință... Sece "Viteza" serele, vă
urează bun venit pe litoral și noroc. La
revedere, a mitraliat el cuvintele spre
noi în timp ce nevastă-mea îi dădea
hârtia de-o sută de mii.

Și a fost a doua plecare tip "For-
mula 1".

- Și restul de la sută? s-a trezit
Clastrina vorbind singură.

- Ce rest mai vrei, dragă? m-am
enervat. După ce că te-a plimbat tot

ÎN CONCEDIU

litoralul mai vrei și rest? Parcă ești soră cu Remeș, zău!

Important e că la ora unu din noapte eram instalați în holul gării din Constanța asaltați de escadrilele de tântari, dar fericiți și emoționați că ne petreceam prima noapte de concediu în anticul Tomis... De-abia atunci mi-am dat seama că nimic nu e mai înălțător și mai patriotic decât să dormi în gara unui oraș cu rezonanțe istorice după o zi de mers cu trenul prin caniculă și într-o aglomerație ca-n vremuri de bejenie. Până și Șvarteneș-Ion-Ronaldo a adormit cu zâmbetul pe buze; nu mai spun de Claustrina care adormise de-a dreptul fericită cu capul pe umărul unui rom vânos și tatuat, care o mângâia pe frunte până prin zona sânilor. Și din nou mi-am zis: Doamne, ce puțin îi trebuie unei femei ca să fie fericită; cu mine adormea greu, vorbea în somn și, din când în când, îmi pocnea câte-un cot în stomac încât luam rapid poziția Cocosatului de la Notre Dame, ediție actualizată și aproape definitivă. Holul gării era plin de lume, urlau copii somnoroși, sunau celulare, iar pe ușa navaleau la intervale inegale valuri de aer mirosind a alge putrezite care, amestecat cu putoarea de transpirație, săpun de rufe și deodorante, ar fi putut ucide reprezentantul oricărei alte etnii pe-o rază de nouăzeci de metri pătrați. Dar nu și pe noi, puii de daci, având în dotare șapte vieți în piepturile tot mai aramii. S-ar fi întâmplat la alte popoare, dar noi suntem prea versați în chestii de-astea. Și-apoi, ca să fim sinceri: ce însemna pentru noi o duhoare complexă pe lângă economia de piață? Deci, am adormit liniștit, am visat una-alta, iar dimineața i-am zis Claustrinei:

- Auzi, iubito, știi că l-am visat pe Ovidiu?

- Care Ovidiu, dragă? Ești nebun? Cu asta nu-i bine să ai de-a face nici în somn...

Era clar că o buimăcise de cap vânosul...

- Adică, tu n-ai auzit de Ovidiu? Am întrebat-o cu disperare.

Nu puteam deloc crede că eram soțul unei femei atât de inculte, ca să nu spun tâmpită de-a binelea.

- A, cum să nu-l știu, iubito! Pe Ovidiu? De Ovidiu Grecea vorbești, nu?

- Bravo! Poți să mai tragi un somnuleț la pieptul...

N-am reușit să termin fraza: mi-a dat un ghionț în zona ficatului, că am leșinat și am visat-o pe Ana Blandiana vânzând arpagic în Piața Universității...

Iar când ne-am revenit cu toții și am descoperit că ne dispăruse o sacoșă împreună cu "vânosul" care o mângâiasse pe Claustrina, am consolat-o cu o oarecare malițiozitate:

- Adică, tu ai crezut că ăla te-a mângâiat degeaba?

La Hotelul Callatis din Mangalia, ne aștepta o surpriză: abia am intrat pe hol și o recepționeră, bună producătoare de infidelități și infarcturi miocardice, ne-a întrebat:

- Sunteți familia Haralampy din Corinteni din Deal? Aveți o telegramă...

Claustrina era gata să leșine de uimire, dar și-a dat seama că n-avea nici un rost, fiindcă pe mine nu mă impresionează chestii din astea.

Eu, dacă nu dorm o singură noapte în patul meu, îmi simt adrenalina răscolită, devin necontrolat și agresiv, așa că i-am zis.

- Precise a murit maică-ta, Dumnezeu s-o ierte...

Utopică supoziție!

Dar declanșasem unul din momentele în care amândoi suntem pătrunși de regretul că ne-am cunoscut. Însă avem atâta bun simț să o întoarcem spre umor și, ea sau eu, nu contează, fiindcă gândim la fel, îi zicem celuilalt:

- Dacă murim careva, o să-ți iau o coroană de flori splendidă...

- ...Și mai trebuie să vă spun, a continuat personificarea infidelităților, că la hotelul nostru a venit o delegație din Occident, așa că am evacuat toți autohtonii, iar pentru dumneavoastră am aranjat să fiți cazați la Hotelul "Floricea" din stațiunea Neptun. E la doi pași...

- Okei, am zis gândindu-mă imediat că Neptunul este oază de liniște pentru majoritatea personalităților românești, în frunte cu Ceaușești; păcat, însă, că nu toate sunt duse în ziua de Crăciun să cadă în genunchi la zidurile Târgoviștei...

Dar, să nu ne pierdem speranța; Dumnezeu e sus și vede, numa' că Dracu-i jos și face - asta-i skepsisul, cum bine zicea un fost coleg care înjura toată ziua politicienii și care a avut un accident stupid de circulație murind pe loc. De circulație și stupid, fiindcă se plimba prin parc, a călcat pe ceva moale și alunecos, a căzut cu tâmpla de colțul unei bănci și dus a fost. Paradoxul e că respectivul colț de bancă era singurul rămas întreg după asediul tinerimii progresiv-vandaliste. Gurile rele spun că l-ar fi împins cineva, însă din cercetări nu a rezultat, așa că, deocamdată, nu a mai fost dezgropat a șaptea oară cu scopul finalizării dosarului.

Scuzați paranteza.

...Textul telegramei era scurt, ultimativ și chiar amenințător: "Veniți urgent careva. Stop. Că a născut Clementina. Stop."

Clementina e capra soacră-mi, iar pe mine, fiind în concediu, mă frământa profund chestiunea.

- Bun, am zis, și ce vină avem noi?

- N-am terminat de citit, m-a atenționat cu asprime Claustrina. Și a continuat: "Capra mârliță țap vecin. Stop. Vecin pretinde Iezii. Stop. Și vă aștept urgent. Stop. Vă sărută dulce mama. Stop."

- Mă bucur, am zis indiferent.

- Adică, tu crezi că putem admite un asemenea barbarism? Pai, iezii sunt copii de români să-i ia care cum vrea? Iartă-mă, iubito, dar gândești infantilic.

M-am simțit mic, prost și-abia am întrebat:

- Și, ce propui, iubito?

- Mai întrebi? Tu nu crezi că avem obligația morală să intervenim?

Observ cu plăcere că nevastă-mea, după noaptea petrecută în holul gării, la pieptul tatuatului, s-a transformat

mult, a devenit mai înțeleaptă, vorbește mai coerent...

- De acord, dar l-am adus pe Șvarteneș-Ion-Ronaldo să doarmă o noapte în gara din Constanța și îl ducem înapoi? m-am impacientat.

- Nu, dragul meu, m-a liniștit Claustrina. Ca de obicei, tu complici lucrurile. Vei merge doar tu, fiindcă TU ești bărbat în casa asta, că dacă ar fi trăit tătuca...

Ferească Dumnezeu!, am gândit făcându-mi cruce. Tătuca, adică socru-mi-o, venea acasă beat-mort, îi zicea soacră-mii să-l trezească la șase dimineața și se culca în șanțul dintre gard și uliță.

Dar, fiindcă știu că orice act de nesupunere o transformă pe Claustrina în tornadă californiană, am zis:

- Bine, iubito, plec dimineața.

- Vin și eu! Vin și eu!, a sărit Șvarteneș-Ion-Ronaldo. Vreau să văd ieduțiii...

Cu mare mâhnire, încă o dată mi-am dat seama că acest copil, din punct de vedere mental, îi moștenește cu cinste, atât pe socrii cât și pe Claustrina.

Când am ajuns în stațiunea Neptun și am văzut hotelul "Floricea", am simțit mâna lui Dumnezeu mângându-mi scâfârli. Am prins-o pe Claustrina de umeri, am strâns-o cu drag la piept și am sărutat-o cam unde bănuiam că se afla numele Tatălui ceresc, gest apreciat de ea prin cuvintele:

- Ce ai, mă, ești bolând? Ne vede lumea că ne dăm în spectacol fără sobor de preoți...

De-aceia o iubesc: că are umor și simțul realității.

Revenindu-ne din starea euforică, am constatat că ne lipsea ceva care, în afara perioadei de somn, tot timpul spunea: vreau aia, vreau aialaltă, vreau... Iar acest "ceva", se numește Șvarteneș-Ion-Ronaldo. Plecase de lângă noi și l-am găsit după vreo oră în brațele unei tipe care tocmă îl mângâia:

- Las' că tanti te duce în Belgia, apoi îi aducem pe mămica și pe taticu și pe cine mai vrei?

- Pe buni.

Asta s-o creadă el! De acord cu Belgia, dar fără buni!

- Cât dai pe el? am întrebat-o pe tipă.

- Negociem, mi-a zis.

Se apropia și Claustrina în fugă și s-a repezit la străină să-i zmulgă copilul din brațe.

- Stai, dragă, i-am zis. Liniștește-te... Am aranjat cu doamna: îl vindem și ne mai luăm un televizor color.

- Nu trebuie, a zis viitoarea mamă, vă dăm noi...

- Care noi? a intrat și nevastă-mea în joc.

- Asociația de binefacere și protecție a minorilor abandonati de familie, sau cu dificultăți mintale.

- Noa, ce zici? am întrebat-o pe Claustrina. Îl dăm? De fapt, fă ce vrei, eu merg să-mi iau bilet.

Negocierea s-a terminat repede: Claustrina, a cărei putere în braț o cunosc din situații familiale pe care, din pudicitate, nu le explic aici, i-a dat o palmă partenerii de afaceri demografice, încât aceasta s-a dezbrăcat pe

loc și a început să cânte o arie din opera Olandezul zburător. Că, altfel, nevastă-mea ține la onoarea de mamă și de familist...

...Ajuns acasă la soacră-mea, am constatat că în sat începuseră luptele de uliță pe motiv de Legea lui Vasile Lupu. Era mare hărmălaie, urlau femei, plângeau copii, lătrau câini... În paralel se încăieraseră și soacră-mea cu vecinul pentru iezi și când a văzut că veneam pe post de CLINTONATO, s-a înverșunat și mai și pocnindu-l pe vecin în cap cu sucitorul exact când acesta zicea:

- Ho, zăludă ce ești! Eu ziceam să iai și țapu' la tine, că eu și-așa nu am ce face cu el - bată-l Dumnezeu, că mi-a ros tot...

Soacră-mea s-a liniștit brusc, l-a bandajat pe vecin și-abia după-aceea mi-a zis:

- A tu ce cauți aici, mă? Ai lăsat-o pe aia singură la mare?

- Da' nu trimisași matale telegrama?

- Eu?! Apai, eu am bani de telegramuri?

Exact ca-n filmele cu proști.

N-am continuat discuția. Înapoiat la Neptun, prima întrebare care mi s-a pus, a fost:

- Tăticule mi-ai adus iezi?

V-am spus că băiatul asta nu-mi seamănă!

- Nu, iubito, i-am răspuns. Ei au mămica lor, trebuie să mănânce lăptic, să crească mari, să...

Vroiam să zic: să-i tăiem de Paști.

- Da' mămica a zis că mi-i aduuuuci, a început să miorlaie fiu-mi-o.

- Las' că merge mămica după ei la noapte...

Noroc că ea se afla în acel moment pe plajă.

Era spre seară, ultimele raze își făceau datoria bronzând tot ce întâlneau sub formă de trup omenesc, iar eu, plimbându-mă pe alei altădată interzise, azeam de undeva zumzet important de discuții. Erau politicienii croind viitorul și binele țării în vremea concediilor. Să mai fi spus cineva că ai noștri nu se strofocau, să mai fi auzit vorbe grele la adresa vreunui parlamentar... În acele momente aș fi fost în stare să-l sugrum. M-am emoționat atât de tare, încât era gata-gata să dau peste un ins care, topârcenian, mi-a spus cu un "zâmbet straniu:/

- Circulați, vă rog!"

- Iarăși? am întrebat.

- Da, mi-a răspuns sec. Și nu uitați proverbul nostru strămoșesc: "Ciocul mic și pasu' mare!"

Și i-am dat perfectă dreptate: de-aia mă aflam la Neptun? Să ascult vorbe parlamentare?

În rest, totul a decurs normal, respectiv, în camera de hotel eram cazați șapte inși în doua paturi. Singurul lucru care ne cam deranja, era acela că sforăiam toți formidabil, motiv pentru care stăteam mai mult pe balcon în bătaia tântarilor înjurându-ne cu patima. În șoapta.

Iar alte evenimente nu au mai avut loc...

Conștiința de sine

MIRAJUL anului 2000 a sucit mințile oamenilor de pe întreaga planetă. Dar le-a sucit atât de bine, încât și ceea ce am învățat la istorie devine relativ, adică, secolul nu mai începe cu anul 2001, ci, pur și simplu, cu anul 2000. Peste tot în lume s-a instalat o vînzoleală față de "sfîrșitul secolului și al mileniului": trecem nu "puntea între ani", ci "puntea între secole". Tot soiul de teoreticieni își dezvoltă teorii mai mult sau mai puțin științifice, speculînd aura specială a anului cu cifra 2000. Se aud voci care spun: "va fi secolul religiei sau nu va fi deloc", "va fi secolul computerelor sau nu va fi deloc", "vom citi cărțile pe CD-ROM-uri" ș.a.m.d. Las la o parte faptul că, oricît m-aș strădui, nu-mi pot imagina biblioteca stivuită pe rafturile din jurul mesei mele de lucru înlocuită cu case-tute ciudate. Toată tehnica sofisticată nu concurează imaginația mea care umple locurile goale din colecții, tot cu cărți. Dar să le înlocuiesc! Cred, cu mintea mea care refuză acest salt al tehnicii, că nimic nu poate oferi intimitatea contactului cu cartea, cu mirosul paginilor sale și cu foșnetul lor special. Cum poți ajunge la sufletul cărților printr-un ecran rece și distant? Mă rog!

zori din ultima sută de ani. E aproape inexplicabil că s-a putut juca teatru atîta amar de vreme fără ca spectacolul să fie ghidat de o concepție. Nu mă refer acum la textul dramatic, care se află în altă situație și care a fost clasic sau romantic, s-a supus regulei celor trei unități sau a constituit o miză majoră în batalia pentru *Hernani*. Chiar și Academia Franceză care regla într-un fel teatrul, avea în vedere doar textul. Așa se face că a trebuit să așteptăm secolul care acum se încheie pentru a avea cele dintîi biblii ale spectacolului propriu-zis: teoriile lui Stanislavski, Meyerhold, Artaud, și pînă la Grotowski, Kantor, Peter Brook. Batalia dintre *les anciens* și *les modernes* s-a mutat chiar pe scenă. Ea se dă acum între concepții regizorale. Știm prea puțin despre regizorii de altădată. Secolul XX este secolul regizorilor. Concepțiile lor au creat școli, direcții, curente în teatrul modern. Reformele spectacolului, dar și ale textului au ținut seamă de inovațiile conceptuale. Acestea sînt vădite pe două planuri, ambele rezultatul unei schimbări de perspectivă asupra teatrului.

Pe de o parte, s-a pus capăt supremației cuvîntului. Spectacolul a devenit din ce în ce mai mult un complex de elemente, așezate conștient la același

O ședință de machiaj

loace mult mai variate. Sigur că pantomima sau mimica au jucat un rol în anumite forme de teatru. Dar ceea ce fac Grotowski sau Peter Brook din corpul actorului, din vocea lui, din tipul de emisie sonoră este, în fond, altceva. E o întregă știință aici care n-ar fi fost posibilă fără o concepție asupra spectacolului. Componente altădată secundare ale spectacolului s-au dezvoltat în mod remarcabil, pierzîndu-și statutul de auxiliare. De pildă, scenografia. Ea nu mai este un "decor" (interesant este că s-a păstrat cuvîntul, care nu mai acoperă însă o realitate), un "cadru". Scenografia a devenit parte integrantă din spectacol, cu funcții estetice organice. Nici muzica nu mai "ilustrează" textul. Și ea este astăzi un element indisolubil legat de conținutul și de forma spectacolului.

În celălalt plan, au crescut disponibilitățile textului. El nu mai îngrădește, ci provoacă. Niciodată n-a fost mai mare varietatea de interpretări asupra aceluiași text. De exemplu, la noi, nu par să fi existat mari diferențe între versiunile comediilor lui Caragiale de pînă la Sică Alexandrescu. Cel mult, textul pieselor s-a pretat la lecturi diferite, a stîrnit aprecieri și contestații care n-au semănat între ele de la epocă la epocă. Mai tîrziu, reacțiile se produc la spectacol, cu toate componentele lui. S-a mers pînă la a se reproșa transformarea textului în pre-text, "actualizarea" lui ș.a.m.d.

Fără îndoială a existat și un *feedback*. Metamorfoza spectacolului a atras o metamorfoză a textului. Unii mari dramaturgi, ca Eugen Ionescu, au anticipat noile concepte și forme regizorale. Martin Esslin, teoretizînd *tea-*

trul absurdului, s-a folosit de experiența lui Ionescu sau Beckett. E instructiv că el n-a găsit alt termen decît "absurdul", pentru niște texte care rupeau cu limbajul consacrat, fără să fie cîtuși de puțin absurde, inventînd, de fapt, un alt sens. În multe cazuri, noile concepte și teorii au influențat creația dramaturgilor, care par să scrie, de la un punct încoace, în vederea unor anumite viziuni regizorale.

În ciuda efemerității și a unui soi de rezistență la schimbare, spectacolul actual de teatru este din ce în ce mai sincretic. Un oarecare sincretism este inevitabil în teatru. Dar cum numărul artelor a crescut el însuși în secolul XX, observăm acum o "interdisciplinaritate", un dialog între arte, care face din teatru locul comun ideal pentru cuvîntul rostit, dans, film, televiziune, *happening* etc. Această capacitate de asimilare explică de ce continuă să fie atît de viu teatrul, după cîteva zeci de secole de evoluție lentă. În definitiv, Homer sau Vergilius nu mai sînt de mult lecturi pentru toată lumea, citiți doar de studioși și de profesorii lor. În schimb, Sofocle sau Aristofan, în versiuni moderne, cunosc un mare succes de public și în culturi dinafara Europei. Asta denotă că teatrul rămîne viu grație spectacolului. Între cei care îl citează pe Molière și cei care îl vîd jucat pe scenă, rămîne o imensă discrepanță numerică. Ideea că piesele de teatru nu se citează este una mai nouă și nu ea explică această diferență. Textele clasice supraviețuiesc prin spectacol. Nici un alt gen literar nu și-a descoperit o asemenea șansă.

Ce se va întîmpla cu teatrul în mileniul următor? Probabil că dintre toate genurile va fi cel mai ușor de recunoscut. E greu de spus cum va arăta un spectacol din anul, să zicem la nime-reală, 2042. În orice caz, cu mult mai puțin diferit de unul de astăzi decît va fi "cartea" aceluiași an de cartea din bibliotecile contemporane. Va rămîne cu siguranță același spațiu al dialogului și al jocului, indiferent de ingredientele tehnologice, care pot fi nebănuite. Teatrul înseamnă interactivitate. Televiziunea a învățat această lecție din experiența teatrului. Nu-mi imaginez lumea de mîine fără teatru, fiindcă ea nu poate fi altfel decît interactivă, deschisă, dialogală. Esența lumii de mîine este însăși esența spectacolului teatral. Acest lucru este posibil după un secol în care teatrul ca spectacol și-a dobîndit conștiința de sine.

Marina Constantinescu

Mahabharata, regia Peter Brook, Avignon, 1985, Carrière à Boulbon

Cine va apuca, va explica și altora minunea!

În toate frazele lozincarde pe care le-am auzit, nu se pomenea nimic despre teatru. Poate tocmai pentru faptul că teatrului nu i se prevede nici o schimbare de suport. Și atunci, la ce bun să te referi la ceva care cu siguranță va arăta și după 2000 cum a arătat înainte? Spectacolul de teatru a fost întotdeauna ce este și acum, cu toate inovațiile formale suferite de-a lungul timpului. Cartea, bunăoară, a fost altceva cînd sulului de pergament i-a luat loc tiparul și va fi din nou altceva pe suport electronic. Dar teatrul rămîne teatru, dovadă și eșecul imprimării lui pe celuloid. Esența teatrului este scena, dialogul, nu numai acela dintre actori, dar și acela între actori și spectatori. Paradoxal, șansa teatrului de a nu cunoaște o metamorfoză importantă vine tocmai din efemeritatea spectacolului. Se poate spune că teatrul a întîrziat multă vreme să-și conștientizeze condiția. A fost nevoie de mai bine de două milenii de spectacole teatrale, de la vechii greci, la moderni, pentru ca teatrul să încerce să se definească. Cele dintîi teorii ale spectacolului sînt opera cîtorva regi-

nivel de însemnătate: decor, costume, muzică, lumini, mimică. Tehnica machiajului a devenit universală cum n-a fost niciodată masca, limitată la *com-media dell'arte*, la teatrul popular-ritualic și, bineînțeles, la cel japonez. Actorul a fost pus în posesia unor mij-

Sărbătoarea primăverii de Pina Bausch

LA O ANIVERSARĂ

ACUM zece ani, la sfârșitul lui decembrie '89, am avut o primă convorbire "post-revoluționară" cu Mircea Daneliuc, publicată chiar în această pagină. De aceea (dar, evident, nu numai de aceea) mi s-a părut firesc să aniversăm "zece ani de la revoluție" cu același interlocutor.

Iată, Mircea Daneliuc, au trecut zece ani...

Mai avem zece și intrăm în normalitate!

Simți că am ajuns la jumătatea unui drum care duce spre ceva?

Simt, așa, un fel de greață...

Dacă acum zece ani cineva ți-ar fi descris drumul care avea să urmeze, ce-ai fi spus?

N-aș fi crezut! Chiar dacă spun o banalitate, mă simt mult mai prost decât acum zece ani. Atunci eram euforic, totul se deschidea; acum am, din nou, un film oprit... Țștia zece ani n-au fost decât o mizerie. Nu pot să-i festivez.

Simți, după acești zece ani, și o împovărătoare senzație de îmbătrânire, te simți ca o broască țestoasă?

Eu? Mă simt ca un broscoi țestos! Broască țestoasă e, poate, dl Iliescu!

Totuși, să nu-l mîniem pe Dumnezeu: în acești zece ani s-a născut - oficial - scriitorul Mircea Daneliuc. Te consolează, în vreun fel?

Da și nu. M-am luat cu scrisul tocmai pentru că nu-mi mergea bine în cinematografie. Dacă eram ocupat pe platou, cred că nu mă apucam niciodată de scris.

Deși scenariile tot tu ți le scriai.

Da, numai că scenariile nu se vedeau din cauza filmelor! Când i-am reproșat unui pădurar că nu e pește în lacul Vidraru, mi-a zis: "Este, domnu', da' nu se vede, că-i acoperit de apă!"... Așa și eu cu scenariile... Povestea cu literatura a venit tocmai din insatisfacția pe care am avut-o în alte zone ale artei... Ce înseamnă, în fond, zece ani? Pot să însemne, de pildă, exact perioada cât un om este tânăr, 18-28 de ani, cât poate promite ceva, cât poate începe ceva... Ei bine, cred că omul acela nici n-a apucat să-și dea seama ce trăiește... Zece ani de viață ni s-au furat.

Iarși? Alții?

Țștia sînt cei mai dureroși, pentru că am avut cu toții impresia, la un moment dat, că n-o să ni se mai fure nimic. Cît am trăit sub Ceaușescu știam că ni se fură totul, dar ziceam "Asta este! Ne-am născut aici, e un ghinion existențial, asta e!"

În pubelă ca-n pubelă...

À la poubelle comme à la poubelle. Știi bancul cu doi viermi, tată și fiu,

care cloceau într-o grămadă de gunoi? La un moment dat, ăla micu' iese la suprafață și vede ceva verde: "Tată, ce-i asta?" - Aa, asta-i ceva extraordinar, e mătăsoasă, te mîngîie, se cheamă iarba! - Și acela verde, înalt, ce e? - Aa, acela-i un pom, face fructe dulci, miroase foarte frumos cînd înflorește, primăvara... - Zău!, zice ăsta micu'. - Da' ce se vede acolo sus, albastru, ce e? - Acolo e cerul! - La ce e bun cerul? - E deasupra noastră, e protector, de acolo ne vin căldura, lumina, soarele... - Păi, tată, dacă totul în jur e așa frumos, noi de ce stăm în grămada asta de gunoi? - Pentru că aicea au stat moșii și strămoșii noștri!...

...Ce au însemnat acești zece ani, ca stare de spirit, cinematografic vorbind?

În clipa cînd m-am întors de la Cannes, în '95, cu *Senatorul melcilor*, mi s-au creat toate condițiile ca să nu mai pot ajunge acolo niciodată. Filmului pe care-l lucram atunci, *Ovidiu*, i-a dispărut bugetul, s-a topit ca în nisip, după care tot eu am fost acuzat, și tot eu a trebuit să mă apăr, lucru care mi-a luat cîțiva ani. Au trecut încă doi ani pînă cînd s-a putut aproba un nou scenariu și pînă cînd să mă apuc din nou de lucru, ca acum filmul să fie oprit și jefuit.

Care e relația lui Mircea Daneliuc cu materialul filmat și nemontat?

Sînt 20.000 de metri de peliculă prin niște dulapuri care nu-mi aparțin. Deci, practic, eu nu mă mai pot apropia de lumea aceea, pentru că s-a găsit o modalitate extrem de inteligentă de a mă bloca. Cînd aveam un film oprit pe vremea lui Ceaușescu, era o vînzoleală întreagă, mă chemau, mă amenințau să-l termin, eu eram acela care nu vroia... Acum un film oprit nu înseamnă nimic, decât, poate, niște bani. Acum nu mai e vorba de rațiuni ideologice, ci de rapturi de ordin golănesc, în ultimă instanță, și care nu sînt sancționate de nimeni.

N-a încercat nimeni să facă ceva, să-ți vină în ajutor?

Nu interesează pe nimeni. Acum un an, cînd eram ceva mai disperat - acum încep să mă obișnuiesc -, i-am făcut o vizită, la FPS, lui Radu Sirbu, să-i spun despre acest jaf de la Rofilm-ul care tocmai se privatiza. În loc să facă ceva, mi-a zis: "Domnule Daneliuc, dvs. știți cît se fură în țara asta, dom'le!"...

Cît timp ți-ar lua ca să termini, practic, montajul?

Vreo două luni. Dar nu interesează pe absolut nimeni chestia asta. Între timp, am scăpat Venetia... Din cînd în cînd fac anumite bucurii colegilor. Aceasta a fost una.

Ce se poate spera?

La un moment dat, Curțile de Conțuri și Curțile Cotrocenilor vor trebui, totuși, să se sesizeze cumva. Un cotrocian sau altul va trebui să miște ceva. Dacă iese Iliescu, chiar dacă n-aș vrea

să iasă, va trebui să mă duc la el, și el să-mi spună: "Lasă, tovarășu' Daneliuc, reparăm noi!"...

Parcă era mai optimist finalul din Patul conjugal, din 2006!

Știi pe altcineva pe care aș putea să-l atac?

De ce nu l-ai atacat pe cel de acum?

Dacă reușești s-ajungi la el, vorbești degeaba. Am fost o dată, și cum am intrat așa am ieșit, ca și de la FPS.

Poate, în virtutea "separării puterilor", nu avea autoritatea necesară?

Dacă vrea, are autoritate, dacă nu vrea, n-are. Asta-i totul.

Totul e că în această țară nu există o reală conștiință a valorii, nu există respectul pentru valori.

Respectul valorilor presupune o axă a valorilor, care să exprime o anumită ordine. Cînd e dezordine peste tot, valorile nu se pot sedimenta decât într-o ierarhie aleatorie, neadevărată.

Crezi că, într-un fel, paradoxal, ierarhia valorilor era mai corectă înainte?

Da. Mi-e greu s-o recunosc, dar trebuie s-o fac. Comuniștii, deși au încercat, n-au putut să impună falsele valori în locul celor adevărate. Valorile autentice s-au stratificat, atunci, cu limpezime. N-au putut să pună valoarea Nicolae Dragoș în locul valorii Nichita Stănescu.

Pe cînd astăzi, "valoarea Nichita Stănescu" ar putea fi îngălătată într-o baie de confuzie și de mediocritate, și nu s-ar mai vedea?

Exact! Nu s-ar mai vedea, ar avea probleme "alimentare", ar umbla înnebunit să împuște un franc, cunosc destulă lume de talent care face asta.

De talent? Nu se poate!

Ba se poate: uite, ai în fața ta unul! Dacă consideri că aș avea, cît de cît, așa ceva.

Nu te vîd împușcînd francul. Ori-cum, nu mai împletești pulovere, ca pe vremuri.

Nu mai împletesc pulovere pentru că m-au lăsat nervii, nu din alt motiv. Este o muncă extrem de migăloasă și, acum, puloverele se importă. Ar fi o treabă numai pentru colecționari.

Datorezi, totuși, acestor zece ani faptul că poți să te exprimi liber și poți să pleci, oricînd, în Honolulu.

De exprimat liber, o mai pot face doar în scris; pe peliculă nu. Iar Honolulu e o chestiune pur ipotetică. Trebuie să ai și bani de Honolulu, ceea ce nu e cazul meu.

La capitolul relaxări, am auzit că ai avea vocație de pescar. Cam cît timp pescuiești, într-o zi?

8-10 ore. Cam cît scriu iarna, cînd nu pot să mă duc la pescuit. Pentru că scriu de preferință iarna, cînd se încheie sezonul de pescuit.

Înțeleg că s-a deschis sezonul de scris?

Da. E o bucurie extraordinară.

Ce reacție ai simțit, în lumea literară, după "Marilena și cîteva voluptăți", recentul tău roman apărut la Univers?

Am avut, deocamdată, brațe deschise. Așa ceva, în cinematografie nu se poate întîmpla. Dimpotrivă. În cinematografie, și pentru un cineast afirmat, și pentru un debutant, toată chestiunea e de a rezista, de a supraviețui. De fapt, cinematograful a început să mă intereseze cu mult mai puțin decît altădată. Poate o să mă dedic definitiv pescuitului. O să mă fac pescar profesionist, îmi cumpăr o barcă și plec în Delta. Pentru că mă îngrozește ideea ca, într-o bună zi, să ies în stradă și să cerșesc, cum am văzut, pe lîngă podul Cotroceni, cîțiva ingineri la pensie, care o fac.

Un cineast adevărat nu iese la pensie niciodată.

Foarte adevărat. Dacă i se dă de lucru sau dacă moare de tînar, căci altfel nu e decât o figură de stil.

Ești dezamăgit - total sau parțial?

Am momente cînd îmi vine să dau totul naibii și să plec în Australia sau la Polul Sud, și sînt momente cînd, pur și simplu, izbucnesc în rîs. Sînt convins că mă aflu într-o democrație de carton și m-am consolatat cu asta.

Cum vezi viitorul?

Fără să aspir la calitatea de politolog, care i-a îmbogățit pe mulți, cred că va fi o săracie de-o să ne cadă plombele. Nimeni nu va putea redresa situația din România decât strîngînd șurubul la maximum, și plecînd într-o altă direcție. E viziunea mea optimistă.

Și cea pesimistă?

În care vor cădea plombele degeaba, doar ca să rămînem știrbi. În prima variantă, cel puțin ar mai exista ideea că efortul de redresare implică un recul, ca să-ți faci vînt înainte.

La revedere, peste zece ani!

Eugenia Vodă

Bîjbîielile Salonului Municipal

DUPĂ Tîrgul Internațional de Arte Vizuale, al doilea mare eveniment al sezonului, în ordine cronologică, a fost, fără îndoială, Salonul Municipal. Ieșit categoric și, dacă soarta nu-i va fi potrivnică, iremediabil, din prizonieratul suficienței propagandistice și al narcisismului călduț în care s-a complăcut decenii bune, el pare a-și fi găsit acum un alt ritm și o altă dinamică. Această schimbare hotărîită, lipsită de orice privire melancolică sau curtenitoare înapoi, a început odată cu ediția de anul trecut și eroii săi principali sînt Alexandru Ghilduș și Alexandru Chira. Primul a fost coordonatorul general, managerul, cu alte cuvinte, al întregii acțiuni, iar cel de-al doilea a coordonat proiectul propriu-zis, a administrat conceptual și curatorial desfășurarea concretă a evenimentului, în ansamblul său. Despre prima ediție am vorbit pe larg la timpul potrivit și am încercat să-i evidențiez atît calitățile indiscutabile cît și riscurile, mai degrabă latente, dar cu atît mai corozive dacă ele rămîn nesupravegheate. În linii mari, actuala ediție o continuă organic și perfect legitim pe cea de anul trecut; coordonator este tot Alexandru Chira, spațiile de expunere sînt aproximativ aceleași ca și anul trecut (mai puțin acum Dalles-ul, dar în plus parterul de la Arhitectură), colaborarea unor criti-

ci de artă cu o bogată experiență în ceea ce privește organizarea de expoziții: Aurelia Mocanu, Adrian Silvan Ionescu, Comeliu Antim, Jean Chirculescu, Octavian Barbosa și Alexandru Chira însuși. Chiar și din punct de vedere filosofic lucrurile par a se lega fără fisură: dacă anul trecut totul s-a ordonat în jurul ideii de spațiu, anul acesta, în mod firesc, cea care a coagulat întregul scenariu a fost ideea de timp. Numai că, în actuala ediție, disfuncțiile se nasc și se alimentează chiar din această, aparent riguroasă, ecuație teoretico-filosofică. În vreme ce spațiul din ediția trecută nu era doar o simplă premisă teoretică, un concept operativ și atît tot, ci însăși condiția de existență a artelor plastice, timpul de acum nu mai are nici o motivație intrinsecă și el deplasează interesul și ordinea priorităților din zona gîndirii plastice și a coerenței formale în aceea a gîndirii narative și a discursivității literare. În mod naiv, Alexandru Chira cade victimă propriei lui coerențe, și asta din pricină că el a optat pentru o coerență glacială și abstractă, în timp ce selecția și organizarea strictă a materialului cereau un alt tip de discurs. O temă atît de rarefiată și profund irelevantă pentru existența operei de artă ca obiect determinat, cum este temporalitatea, a avut o consecință pe cît de previzibilă *ante factum*, pe atît de

convingătoare post; adică suspendarea oricărei rigori tematice și dispersia criteriilor. În felul acesta, pomindu-se nu dinspre obiect spre expoziție, nu dinspre specificul formei spre expresivitatea ei mai înaltă, ci de la o prezumție narativă spre un presupus echivalent plastic, s-a ajuns la situația, uneori involuntar umoristică, de a exprima temporalitatea doar prin vechimea unor lucrări (Jertfa lui Ion Măndrescu, de pildă, este expusă acum, în cel mai fericit caz, pentru a zecea oară). Or, problema lucrărilor la zi a Salonului, înțeles ca referent temporal într-un sens mult mai exact decît cel tematic, adică mai degrabă cu o nuanță morală, s-a pus încă de la ediția trecută, rămînînd ca ea să fie rezolvată începînd cu ediția din anul acesta. Dar, din păcate, ea s-a rezolvat prin adîncirea disfuncțiilor și prin accentuarea caracterului muzeistic al multor lucrări. În această situație, întrebarea care se lansează de la sine este următoarea: Salonul este relevant pentru anul 1999 pentru că el radio-grafiază tensiunile și sistematizează energiile acestui moment, sau el are acest caracter doar din punct de vedere strict calendaristic, cu alte cuvinte pentru că s-a organizat în acest an? După toate datele, trebuie reținută doar cea de-a doua ipoteză. Pentru că, în cea mai mare parte, expozițiile dau mai multe informații despre curatori și

despre ce s-a întîmplat în arta românească (n-are nici o importanță faptul că salonul este municipal) în ultimii zece ani, decît despre acel moment al căror martori se pretind a fi. În mod paradoxal, prin acest vacuum conceptual, diferența dintre această ediție a Salonului și ediția din 1990, să zicem, este multiplă dar, finalmente, irelevantă: ea este una comportamentală – cea de acum este mult mai simțitoare la formulările metaforice –, una temporală – ediția actuală are loc cu nouă ani mai tîrziu – și una spațială – cea din anul acesta acoperă tot orașul.

Acest lucru nu înseamnă, totuși, că ideea de Salon a regresat către vechile modele și că ea nu continuă, în principiu, ceea ce s-a început sau, mai exact spus, ceea ce Alexandru Chira însuși a început anul trecut. Dar dacă actuala ediție este un eșec prin comparație, acest eșec se datorează unei anumite stereotip de concepție și unei supralicitări teoretice. Prin încercarea de a înscena un discurs de tip ontologic, prin această traducere în concretul formelor a categoriei de spațiu și de timp, poate s-a reușit reîmprospătarea unor lecții din manualul de filozofie pentru clasa a IX-a, dar s-au ratat, prin confuzie, cîteva expoziții care ar fi meritat o altă soartă.

MUZICĂ

Pe scena Operei Mari din Paris

PARISUL oferă melomanului pe lângă revelația întîlnirii unor cunoscute monumente, muzee, locașe de cultură, precum și a unor pitorești cartiere, fără îndoială, cîteva spectacole de operă și balet atît la Opera Mare, cît și la alte teatre lirice.

Opera Mare din Paris, instituție muzicală de prestigiu, funcționează în două săli: Opera Bastilia, sală modernă, cu multiple posibilități tehnice pentru mari înscenări, și Palais Garnier, superbul teatru recunoscut pretutindeni în lume prin eleganța și somptuozitatea sa, capodoperă de arhitectură.

La Bastilia am văzut un "Turandot" într-o nouă înscenare, în regia Francescui Zambello și în decorurile și costumele lui Alison Chitty, avîndu-l la pupitrul pe cunoscutul dirijor James Conlon, prezent aproape permanent la Opera Mare din Paris.

Spectacolul avea ceva ciudat, fiind o interesantă alternanță între clasic și modern. Regizoarea și-a imaginat imperiul împăratului Altoum ca un univers concentrațional, o imensă închisoare care îi conserva atît pe oamenii de rînd, cît și pe el și pe fiica sa Turandot. Prințesa Turandot își avea ca paznici numai femei, adevărate walkirii ale unui tînut al feminității, regina însăși fiind o apărătoare și răzbunătoare a străbunei sale, violată de un bărbat. Ni se par fortate unele metafore scenice utilizate pur și simplu din spirit avangardist. Spectacolul era impecabil din punct de vedere muzical, cu marea soprană americană Jane Eaglen, în Turandot, cu acute puternice, cu o prezență statuară, plină de masivitate, cu tenorul italian Franco Farina, în Calaf, atîcînd cu siguranță registrul acut în celebra arie *Nesun dorma*, dar și cu multă muzicalitate, cu soprana franceză Patri-

cia Racette, în Liu, sensibilă, delicată, cu o voce suplă, bine timbrată. Luat în mare, spectacolul a fost interesant.

În schimb, premiera unei noi producții de "Dama de pică" de Ceaikovski mi-a produs efectiv un șoc. Asistam pentru prima oară la căderea unui spectacol la care publicul a huiduit și fluierat la final pe realizatori, nicidecum pe interpreții care s-au dovedit de excepție. Este cu atît mai surprinzător să constatăm că un regizor rus cunoscut ca Lev Dodin, avînd colaborarea la pupitrul a unui șef de orchestră tot rus, Vladimir Jukovski, va distruge efectiv poate cea mai aristocrată operă a lui Ceaikovski. De fapt, el a distrus parfumul de epocă al acestei lucrări, esența ei narativă, transmutînd în treaga acțiune la ospiciu, speculînd la maximum nebunia și patima banilor ale lui Hermann, care în libretul folosit de compozitor nu se declanșează de la început. Pedalînd pe un univers freudian, al naturilor maladive psihice, opera se transformă încă de la primele acorduri într-o obsesie generală greu de suportat. După opinia noastră, modernizarea unei capodopere din repertoriul liric universal, făcută doar de dragul inovației și al dorinței de a șoca cu orice chip, poate genera kitschul artistic și nu mai folosește nimănui, distrugînd, în cele din urmă, substanța autentică a spectacolului. Asemenea experimente care au proliferat pe scenele lirice ale lumii s-au dovedit a fi ineficiente, fiind blamate chiar de publicul occidental, saturat de obsesii maladive transpuse scenice.

Spectacolul beneficia, din fericire, de o distribuție de prestigiu ce includea pe marea soprană de origine finlandeză Karita Mattila, în Lisa, ea fiind foarte cunoscută la Paris ca și pe alte scene, pe tenorul rus Alexei Steblianko, cu o voce

dramatică bine condusă, avînd o interpretare de subtilitate, pe mezzosoprana Helga Dernesh, în Contesa, impunătoare și dramatică, pe Simon Keelyside, în contele Eletski, un bariton elegant și nobil, care s-au străduit să răspundă cerințelor regizorale ce, din păcate, contraveneau textului liric. Într-un cuvînt, un mare eșec, dar și o experiență de spectator unică.

Am văzut, de asemenea, un spectacol de "Lacul lebedelor", în coregrafia și regia lui R. Nureev, după coregrafia clasică rusă.

Fără îndoială, compania de balet a Operei Mari din Paris impresionează prin omogenitatea și perfecțiunea mișcării, printr-un spirit de disciplină artistică și de mare profesionalism. Avem însă rezerve asupra regiei lui Nureev, care a creat un spectacol tern, în culori cenușii (actele I și III), cu anumite rezolvări coregrafice discutabile. Putem afirma fără reținere că am avut nostalgia spectacolului nostru, realizat de un mare regizor și artist care a fost maestrul Oleg Danovski. Interpreții rolurilor principale Agnès Letestu și José Martinez, deși erau niște profesioniști de clasă, nu ne-au emoționat și artistic la nivelul exigențelor unor "étoiles" din Paris.

Am avut însă imensa șansă să particip la ultimul spectacol dintr-un ciclu de reprezentații ale operei "Indiile galante" de J. Philippe Rameau, în noua producție a lui Andrei Șerban de la Palais Garnier. Efectiv, am asistat la un spectacol de excepție, poate unic, în cariera mea de iubitor de operă. Andrei Șerban, alăturîndu-și alți doi români, pe scenografa Mariana Drăghici și pe asistentul său Niki Wolcz, a făcut un spectacol fermecător dintr-o lucrare preclasică total neinteresantă și lipsită de story.

Concepția regizorală presupunea un anumit spirit de detașare ironică și uneori parodică chiar asupra modului la care era gîndită la vremea sa reprezentația la Curtea Franței. În cadre tradiționale spiritul modern al artistului A. Șerban se simte, mai ales prin felul în care îl decodează el pe Rameau astăzi. Este o lectură plină de fantezie, umor și imaginație care plasează acest spectacol într-o viziune modernă de interpretare. Simetria mișcării corului și a baletului, coloritul costumelor și mai ales jocul luminilor conferă operei o strălucire unică.

Direcția muzicală a aparținut lui William Christie, iar spectacolul a fost realizat cu concursul orchestrei și corului ansamblului baroc Les Arts Florissants. Timp de douăzeci de minute publicul de la Palais Garnier a aplaudat în picioare pe interpreți și mai ales pe regizorul acestei reprezentații. Am asistat atunci la triumful lui Andrei Șerban la Paris și m-am simțit mîndru că sunt român și că aparțin unui popor care a dăruit lumii multe spirite înalte.

Un alt spectacol de balet a fost "Clavigo", la Palais Garnier, o partitură coregrafică în premieră mondială, inspirată din drama romantică a lui Goethe cu același nume, realizată de marele coregraf francez Roland Petit pe muzica lui Gabriel Yared. A fost un spectacol superb, de mult rafinament al mișcării, gîndit pe neoclasic, cu duete de o poezie specială care au beneficiat de contribuția a doi balerini de prim rang Nicolas Le Riche și Clairemarie Osta.

Opera Mare din Paris are, într-adevăr, un repertoriu interesant și se dovedește, cu unele rezerve, un teatru liric de prestigiu cu care colaborează artiști renumiți din lume.

Mihai-Alexandru Canciovici

„Puneți-vă ceasul deșteptător, către miezul nopții...”

Liana Tugearu: Dacă nu mă înșel, d-voastră ați început să realizați emisiuni T.V. de balet în anii '80. De când datează pasiunea d-voastră pentru dans și când ați debutat cu aceste emisiuni?

Silvia Ciurescu: Ca să vă răspund la această întrebare trebuie să mă întorc puțin în timp și să spun că viața îți rezervă mari surprize. Să numesc destin faptul că după ce am terminat Liceul de Coregrafie din București, în anul 1968, am intrat la Opera Română unde am dansat până în 1972 când, căsătorindu-mă, soțul mi-a propus să dau concurs pentru crainici. Să numesc destin faptul că în 1980 Tudor Vornicu mi-a propus să prezint, împreună cu el, emisiunea "La sfârșit de săptămână" o emisiune magazin ce cuprindea numeroase rubrici printre care și una de balet. Eram doar în faza de a privi ceea ce realizau Marga Huss Crăciun, Marcela Popeșcu, Marianti Banu. Nu cred că mă gândeam la posibilitatea de a deveni eu realizatoare de emisiuni coregrafice.

Anul 1986 a fost anul meu de răscruce; din cauza unei maladii am fost obligată să renunț să mai fiu crainică și atunci tot el, Tudor Vornicu a venit în ajutorul meu. Mi-a oferit șansa să mă ocup eu de rubrica de dans. Era un nou început pentru mine. Privind retrospectiv nu regret nimic și trebuie să-i aduc un pios omagiu.

Da! Îmi aduc aminte că am vrut să provoc de la început și m-am decis să readaptez pentru micul ecran "Bolero" de Ravel în coregrafia lui Ioan Tugearu (în anul 1988). Provocarea însemna atunci duet pasional cu fraze coregrafice mai dificil de receptat. Am montat materialul și Tudor Vornicu s-a dus cu el la vizionare (așa se proceda atunci). S-a întors livid de acolo și mi-a spus că trebuie să "acopăr" toate sărutările pasionale. Am găsit soluții și baletul a intrat pe post.

Da, pot spune că a fost un debut în forță.

L.T.: Ce a însemnat pentru d-voastră, ca realizator de emisiuni de balet, pragul constituit de momentul decembrie 1989, o deschidere sau o limitare? În ce fel anume?

S.C.: Dacă până în 1989 existau, poate, mai multe emisiuni de balet, ele erau însă axate, în principal, pe lucrări tematice sau de divertisment. N-ar fi drept însă să omitem documentarele realizate de d-na Florica Gheorghiescu în cadrul emisiunilor "Bucuriile muzicii" și adaptările realizate de Marga Huss Crăciun după aproape toate lucrările maestrului Oleg Danovski.

În 1990 am propus două titluri prin care doream o altfel de percepție asupra dansului. Am pornit astfel în 1991 emisiunile "Meridianele dansului" și "Studio de dans contemporan".

În cadrul "Meridianelor dansului" am dorit să aduc mai mult dans contemporan. M-a ajutat și programul româno-francez "La danse en voyage"; l-am ajutat și eu, cât am putut, prin emisiunile pregătitoare de prezentare a acestui proiect de mare folos pentru mișcarea dansului din România. Am colaborat apoi cu canalul francez "La sept" de unde primeam materiale foarte interesante. Trep-tat, treptat, am reușit să formez un public - nu foarte numeros, dar consecvent - al acestei emisiuni.

La "Studioul de dans contemporan" am reușit, o perioadă, să aduc la Televiziune tineri coregrafi români recreind, împreună cu echipa, care mi-a rămas fidelă până astăzi, special pentru micul

ecran, coregrafii noi. L-aș aminti aici pe tânărul Răzvan Mazilu, care în 1994, student fiind la Academia de Teatru și Film - Secția coregrafie, mi-a adus o casetă cu examenul lui de anul II. Am văzut-o și am avut curajul să o readaptez pentru video. A ieșit acea minunată "Neliniste" cu care am primit numeroase premii în țară și în străinătate.

Cu coregraful Sergiu Anghel am reușit să realizăm "Anotimpurile" de Antonio Vivaldi, un film de 60 de minute premiat în țară și străinătate și vândut (sunt mândră că pot spune asta) la Televiziunea germană ZDF.

L-am invitat apoi pe coregraful Ioan Tugearu și am realizat, tot în studioul Televiziunii "Gura lumii"; cu Adina Cezar am făcut "Viața, o călătorie", cu Liliana Iorgulescu "Sarea pământului" și "Singurătate în cinci", iar în 1996 mi-am propus să atrag un tânăr regizor, Gheorghe Preda și un tânăr coregraf Mihai Mihalcea pentru a crea, special pentru televiziune un film. Problema era de acceptare reciprocă, pentru ca, după cum se știe coregraful este un autor total și în primul rând este un coregraf - regizor, dar cei doi au conlucrat perfect (filmul a primit Marele Premiu "Măsline de Aur" în Macedonia - 1996, Premiul pentru imagine la Festivalul Internațional DAKINO 1996 și Premiul pentru scurt-metraj la Gala APTR din 1997).

Așadar până în 1996 au fost ani de producție în primul rând; nu pot aici să nu-i mulțumesc fostului meu șef, domnul Dumitru Moroșanu, care mi-a înțeles "nebulia" și m-a ajutat în toate proiectele mele.

L.T.: De-a lungul anilor, am văzut multe dintre emisiunilor d-voastră de balet, unele închinare unui artist, altele unui singur spectacol, sau unui recital cu lucrările mai multor coregrafi. V-aș ruga să ne vorbiți despre diferitele teme pe care vi le-ați ales pentru emisiunile d-voastră?

S.C.: Din 1996 am început să realizez documentare și scurte portrete realizate cu tinerii dansatori și viitori creatori de dans contemporan. Pot spune că am descoperit o altă pasiune; aceea de a face dintr-un film de 30 de minute o mărturisire dansată și vorbită a celui pe care lumea îl vede doar pe scenă dar nu-i cunoaște munca asiduă, ore și ore în șir de transpirație, întrebări, incertitudini și chiar hobby-uri. M-am gândit că poate așa am să-l fac pe omul "neavizat" să intre în această lume minunată a dansului. Și ca o coincidență primul documentar l-am făcut tot cu coregraful Ioan Tugearu. Au urmat apoi cei din tânără generație pe care, mărturisesc că-i iubesc foarte mult pentru libertatea lor de gândire și pentru faptul că vor să-și caute singuri un drum în această artă: Cosmin Manolescu, Mihai Mihalcea, Varvara Ștefănescu, Simona Șomănescu, Corina Dumitrescu și Mihai Babușka și lista ar putea continua.

De mulți ani am avut dorința de a o putea readuce pe micul ecran pe doamna dansului modern din România și o numesc aici pe minunata Miriam Răducanu (mi-a fost profesoară la Liceul de Coregrafie). În 1996, pentru câteva zile, am reușit să refac unitatea de timp, spațiu și acțiune, pe scena Teatrului "Tândărică", unde Miriam Răducanu, "Papa" cum o alinta elevii ei, acum coregraf de renume în Franța, Gigi Căciuleanu - venit special de la Paris - și Johnny Răducanu au reinventat pentru noi "Nocturnele" de odinioară. A fost cea mai mare bucurie a mea din anul acela.

L.T.: De câțiva ani aveți o tânără colaboratoare, pe d-ra Mirela Albu. Care este contribuția dânssei la emisiunea d-voastră? În ce anume constă colaborarea dintre d-voastră?

S.C.: În anul 1994 a venit la mine o tânără absolventă a Liceului de Coregrafie din București, Mirela Albu. Mi-a povestit timidă, cum văzuse toate emisiunile mele și mă roagă să stea lângă mine pentru a învăța din tainele televiziunii. I-am răspuns că eu nu am cum să o angajez dar dacă are pasiune va veni o zi când va putea fi angajată. Această zi a venit după doi ani timp în care a mâncat "televiziune pe pâine" cum se spune. Anul trecut am lăsat-o singură la Sighișoara unde se desfășura Festivalul de Artă Medievală și unde a realizat un material care a fost selecționat în finala Galei APTR din anul acesta. Pot să mă declar fericită că am un om cu care colaborez perfect la realizarea tuturor emisiunilor și care va putea continua drumul deschis de mine.

L.T.: Noi toți care iubim arta dansului, interpreți, coregrafi, profesori, critici sau spectatori, suntem nemulțumiți că, în ultimii ani, emisiunile de dans sunt foarte puține. În plus, un motiv și mai mare de nemulțumire îl constituie faptul că foarte puțini dintre cei care lucrează ziua sau au spectacole seara, mai rezistă să urmărească emisiunile de dans de la miezul nopții. Cum s-ar putea remedia acest mare neajuns?

S.C.: Producțiile de televiziune costă foarte mult; suntem confrunțați cu toții cu probleme financiare. Televiziunea Națională este singura din țară care difuzează astfel de emisiuni, cele particulare fiind orientate mai mult către producții comerciale. Dar nici postul național nu-și mai permite să investească în proiecte culturale.

Îmi spuneți că lumea este nemulțumită că în ultimii ani sunt foarte puține emisiuni de dans și orele de difuzare sunt în toiul nopții. Da, așa este dar n-am nici un fel de vină. Vina o poartă numai audiența; da! trăim de câțiva ani sub imperiul audienței și realitatea este crudă; oamenii vor să vadă telenovele; le dai telenovele. Vor să vadă "talk-show"-uri le dai ce vor. Trăim și în televiziunea publică sub același stres deoarece concurența este dură. În țările occidentale există, e adevărat, canale culturale dar care se plătesc de către abonați și dacă vă uitați cu atenție (iau exemplul canalului "Arte" și acesta și-a modificat puțin structura - filme în "prime time" și emisiunile culturale după ora 23,00).

Ce s-ar putea face, mă întrebați? Lupta mea din ultimii opt ani a fost de a explica tuturor directorilor de programe care i-am avut că dansul este singura formă care-i poate readuce pe oameni la necesitatea mișcării; că numai prin mișcare omul poate deveni mai liber, mai frumos din punct de vedere fizic dar și spiritual, că numai prin dans se poate elibera de stres. Dar trebuie să vrei să-i cunoști tainele, asta încerc permanent; să-l fac pe telespectator să-l privească și să-l înțeleagă.

Țineți minte că anul trecut am realizat împreună cu Gigi Căciuleanu din Franța un spectacol la Teatrul Național din București. A fost un pariu făcut cu producătorul acelei Gale (domnul Valerian Mares) și am câștigat. Am avut o sală arhiplină și un public telespectator numeros într-o sâmbătă seara pe programul 1 la o oră de maximă audiență - ora 22,00. Toata lumea din sală a dansat la sfârșitul spectacolului și a plecat ca dintr-un vis frumos care se termină.

L.T.: Ce perspective credeți că are emisiunea d-voastră de dans și ce planuri v-ați făcut pentru a întâmpina anul 2000, anul pe parcursul căruia vom pași de la secolul XX la secolul XXI?

S.C.: Acum când m-ați invitat la acest interviu, eram în febra pregătirilor unui nou ciclu de emisiuni. Este vorba despre un proiect pe care l-am câștigat pe canalul 1 al Televiziunii Române și care se intitulează "Lumea dansului". Este dacă vreți o continuare a "Meridianelor dansului" dar pe un format nou. De data aceasta va fi o emisiune săptămânală de 60 de minute (în fiecare miercuri - ora 0,30 - poate din ianuarie 2000 în fiecare vineri - ora 23,30 - ei, da! iar veți spune asta este oră; dar nu uitați că o puteți revedea a doua zi, la ora 12,00). Ea va avea două module alternative: o săptămână un program internațional cu stele ale baletului mondial, iar a doua săptămână o emisiune tip magazin cu rubrici despre viața nevăzută a personalităților lumii dansului din România, cu o rubrică de Info-dans în care telespectatorii vor fi la curent cu spectacolele din țară și străinătate și o altă rubrică intitulată "Descoperitorii mâinelui" în care îi voi promova pe tinerii dansatori și coregrafi din România. Vreau să demonstrez că arta noastră coregrafică poate sta în orice moment alături de cea din Occident. Este o muncă foarte dificilă la care mă "înham" cu echipa fixă pe care am refăcut-o puțin (Mirela Albu - redactor și prezentator, operatorul de imagine Vlad Micu, editorul de imagine Robert Voiculescu). Sper să nu dezamăgesc pe nimeni și sper să cresc interesul pentru această minunată artă chiar dacă ora de difuzare este pentru "somnia-buli". Va dau un sfat pe care l-am auzit de la un telespectator: puneți-vă ceasul deșteptător către miezul nopții pentru emisiunea „Lumea dansului”. Nu o să regretați!

Interviu de
Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

DELIRUL FOLCLORIC

SCRISOAREA unui amator de literatură care vrea să devină romancier adresată domnului Ghe. Priculici, învățător într-un sat premiant în cadrul *Cîntării României*. Sat model, ca folclor, case, meșteșuguri, port, dansuri, cîntece, tot...

De fapt este vorba de un cenaclu, prin corespondență, cu toate celelalte centre folclorice rivale în timpul concursului dat pe vremea *Cîntării României*, un altfel de *Contract cu România*, el devenind numai folcloric.

Iată conținutul acestei scrisori cu adevărat epocale ce o deținem și care, ca printr-o minune, scăpă de căutările frenetice ale reporterilor mass-media noastre de astăzi dornice de demascări:

“Mult stimate Maestre Priculici, Pîndind momentul cînd soția mea nu se află acasă, am găsit ocaziune de a apela la dvs. chiar dacă greșesc. Pentru acest gest, caut să fiu numai eu. Să suport rușinea sau, eventual, onoarea. În câteva cuvinte, deci să mă prezint:

Mă numesc Viorel Cîrlig, am 24 de ani și mă trag dintr-o familie de români săraci, dar viteji. Am absolvit o școală de mecanică-auto, precum și doi ani de pictură și literatură (la alegere, dar eu le-am ales pe amîndouă că nu strică) la școala de amatori a lui maestrul Vintiloiu, cunoașteți? În anul 1979 am făcut cunoștință cu o domnișoară de la școala de canto pe care am declarat-o la starea civilă din 6 noiembrie 1979, soție.

În anul 1980, pe cînd mă aflu în practică la maestrul Vintiloiu care bea ca toți artiștii și care mă trimitea să-i cumpăr alcool zilnic care zicea dumnealui că este combustibilul său personal, am început și eu să pui în aplicație gîndul meu de a scrie un roman. M-am apucat de el foarte hotărît și după părerea mea, după mai multe porniri la cheie, am reușit. Mă feream de toți ai mei să nu vază ce fac eu. Cum mă feresc acum și de soție. Maestre Priculici, zău, cum se explică acest fenomen? De ce sînt eu hotărît a scrie romanul și mi-e rușine că scriu și nu vreau a fi văzut?... La limba română stau bine. Eu cu gramatica nu mă împac. Am auzit că după război, la revoluție, cineva a vrut să desființeze gramatica, zicea că este o rămășiță a orînduirii burghezo-moșieriste. Da' de ce? Vă întreb aștia chin s-o înveți cînd toată lumea scrie și vorbește la fel?

Pe parcurs, gîndurile mele s-au maturizat. Cînd am necazuri, le ascund la toți și toți mă vād cu un caracter monoton realitatea diferind. Mă adresez dvs., stimate Maestre Priculici, cu întrebarea referitor la romanul meu pe care vi l-am predat spre lectură acuz aproape un an. Trebuie în mod necesar să-l corectez eu cu mîna mea? Am auzit că sînt unii care se ocupă cu așa ceva. N-ăr fi mai bine să se ocupe ei și eu să mă ocup de ideile mele care și-așa nu le mai dovedesc?... Orișice scriitor se ocupă de asta? Ori pe el îl privește numai inspirația?

Dacă nu vă supărați, vă rog să citiți tot romanul meu pînă la capăt și să îmi spuneți dacă scena de la sfîrșit merge cu restul, cînd eroul meu, Arestică Fuioraș, ieșit de la pușcărie și reeducat în satul său de colectivul respectiv, o ia în căsătorie pe Anuța Foaieverde, os-

pătărita care a cîștigat concursul de servire în Berlinul de est, și dacă să mai pun în scenă ceva, vreun discurs de-al lui nașu Costică Delagorj? președintele respectiv al colectivei?

Aștept cu nerăbdare răspunsul cu impresia la romanul meu la care n-am găsit titlu deocamdată. Ce-ați zice dacă i l-aș pune așa: *Soarele răsare și în ograda lui Fuioraș*. Dacă vă convine, bine. Dacă nu, vă rog să-mi găsiți dvs un altul care o fi.

Eu închei, aicea cerîndu-vă scuze pentru intervenție,

Al dvs. Viorel Cîrlig”.

*
* *

Scrisoarea fiind primită, reproducem și răspunsul maestrului Priculici, directorul casei de cultură din comuna model *Tot înainte...*

Iată textul:

“Stimate tovarășe Cîrlig,

Am primit romanul și l-am citit și vă felicit pentru el. Am plîns cînd l-am termenat și i l-am dat și soției care l-a citit și ea și tot așa a vărsat multe lacrimi, săraca, fiindcă și ea a fost ospătăriță și au ales-o deputat, ca să știți. Mi-a plăcut foarte mult discursul lu Nașu la final. Al naibii! De un-să știe el povestea aia cu... na, că am uitat cum îi zicea, da' e tare dă tot. Mi-a plăcut și viața de pușcăriaș a eroului care devine cetățean model și nu mai vrea să audă de trecutul lui care este șters din autobiografie prin dispoziție legală, eroul devenind un cetățean model al republicii...” (Urmează o ștersătură energetică, din care nu se poate descifra nimic, ștersătură făcută de mîna autorului scrisorii... Se poate desluși totuși un *rog să* și cuvintele împreunate în acest caz *parteaillantă*, cam așa ceva n.n.)

Scrisoarea se încheie cu această observație:

“Și mai las-o nene cu gramatica, că omu înțelege, dă-o focului că mai mult încurcă, vorbește băiete curat și din inima ta curată că lumea n-are timp de gramatica asta arză-o-ar focu s-o arză de gramatică să se ocupe șefii și aia, 'telectualii, pricepi? nu ne stă nouă capu acuș la șmecheriile astea moșieriste, scrie tot cum îți vine, că așa e viața cinstită nu merge cu fofirlica...” (altă ștersătură, mai puțin energetică, sub care se poate distinge totuși fraza: și mai dăo dracu de... și nu se știe despre ce este vorba - n.n.)

Sfîrșitul este lizibil:

“Mergi așa înainte și ai să primești premiul al mare,

cu distincție și considerație,
Ghe. Priceputu”.

P.S.: În vara anului 1999, la Washington, în Statele Unite, țara noastră, pe linia ei propagandistică de demult, a primit un premiu important pentru manifestările folclorice ale reprezentanților culturii noastre, în frunte cu..., ...trecem peste.

A reieșit că am luat-o înaintea aborigenilor australieni, a indienilor de tot felul ca și a tuturor neamurilor băștinașe incorruptibile de pe marile teritorii civilizate ale planetei.

De cap să ne fie!

OCHEAN

de Paul Miron

Sfîrșitul vacanței (III)

“LUCREȚIA, parcă lovită de fulger, rămase încremenită, pe cînd Veta se retrase în dormitor clacînd ușile. Se întoarse însă repede înapoi ('m-am dus să-mi iau un șal') și luă loc fără să neglijeze obligația de a arunca o privire sumbră spre proaspăt descoperita sa rivală. Aceasta povesti amănunțit cum a venit vinerea trecută, ce greutăți a avut să deschidă ușa, cum a șters rafturile cu cărți de praf și cum, mutînd pe Florentina ca să curețe măsuta pe care ședea, a cugetat că locul cel mai stabil din odaie ar fi mașina de cusut, îmbrăcată în husa ei de catifea.

Cînd îl căra pe Florentin pentru aceeași operație, a sunat factorul cel vorbăreț. Ca să-i deschidă repede, s-a grăbit să depună povara din brațe pe primul pedestal - mașina de cusut. A stat de vorbă cu funcționarul peste o jumătate de oră la ușa (nu, de intrat, n-a intrat!), pînă și-a dat seama că ceasul a trecut de unu. A alergat la cursuri, îi tremurau mîinile de efortul fizic, de încercarea de a-l pune pe Florentin la loc. Bine că nu l-a scăpat jos. Și-a zis că disează o să-l cheme pe Raul Chiorul s-o ajute.

La precizările în detaliu, a declarat că, într-adevăr, depunîndu-l pe Florentin lîngă colega sa, i s-a părut că a auzit un clopoțel sunînd armonios ca pianul Danei Borșan pe care o admira îndeosebi. Veta își schimbă poziția din jilt. Mai sorbi puțin din licoarea adusă de primar. Nu v-am spus că, între timp, casa noastră era asediată de tot felul de curioși. Vocea Lucreției se subțiasă. Seara a invitat-o Raul la un concert al unui cvartet din București și a uitat pur și simplu să despartă pe cei doi păcătoși. Nu crede că s-ar fi dedat la treburile rușinoase. >Uitați-vă laăștia mici, ce drăguți sunt... Hai, godăceii mamei, circulați, faceți loc!< Credeam că Veta o va sfîșia în bucățele cu dinții ei de păpușoi. Începui să mă plimb prin casă. La baie vorbea cineva prin fereastra deschisă. >Îți dau trei godăcei d-ăștia cu ecranul verzui. Nu-ți fă grijă, avem destui.< Partenerul de afară se cățăraseră pe burlan pînă sus la etaj. N-am înțeles ce spunea, dar pe celălalt din baie îl auzeam perfect: >Cine ți-a băgat și prostia asta în cap? Patronul le-a stropit pe toate cu aghiasmă. Mîine se duce la preot, așa mi-a spus coana Veta.< Urmă vocea necunoscutului neînțeleasă. Din baie se auzea răspun-

sul: >Nu se găsește la Iași, rău, foarte rău. O să deschidem noi o filială, punem mîna pe o vilă și să vezi cum ne redresăm. O să joace și patronul cu noi.< Deschisei ușa și deodată mă găsisii în fața lui Iulian, șoferul firmei: >Cîte calculatoare ai vîndut pînă acum, Iuliane?< - >Să vă spun drept, nici o piesă. Dar vom avea succes. O să vă invităm și pe dv. să participați.< Eram prea obosit să-l mai iau la rost. O altă pacoste se anunța la orizont: soacră-mea pregătită cu un sac de idei și propuneri... La 7, am luat-o de la gară. În casă n-a stat locului. S-a așezat imediat la dulapul cu acte și a cercetat cîteva din ele cu lupa. Își nota descoperirile într-un caiet cu pătrățele. >Cum e?<, o întrebai fără interes. Soacra folosea vocabularul ei de duminică. >Trebuie să ne mai pacientăm cîteva zile, apoi îl chemăm pe popă.< Mă revoltai: >De ce? Ai înnebunit și tu? Ce are popa cu treaba asta? Vrei o înmormîntare, vrei un botez?< - >Toate la timpul lor<, îmi zîmbi mama-mare îngrijorător de calmă: >Deocamdată chemăm pe unul mai spalătel, mai modern, cît avem publicul asta...să fie în stare însă să-i citească moliftele.< - >Ce molifte? Și cui?< - >Așteia care i-a quat.< Vorbea ca fie-sa. >Cui? Cum o cheamă pe mama lor? A, Florentina! Popa trebuie s-o dezlege pe mama, după 40 de zile.< - >Dar ce, e legată?< - >Tu ai fost totdeauna un păgîn. S-o dezlege din lehzuzie. N-are voie să iasă din casă, ți-am spus: 40 de zile!<

Cred că în locul creierului îmi intrase și mie un computer care trosnea la încheieturi: “Mamă-soacră, cu ce poți dovedi că asta e mama? De după o perdea, unde ascultase ce vorbim, țîșni Veta: >Da. Nu se poate dovedi. Dar știm că asta e lucrătura diavolului. Se vină popa să citească moliftele Sfîntului Vasile cel mare. Să scoată dracii din ei. Sînt frați, îți spun eu. Uite, au și o inscripție la fel amîndoi: Seiko - gemeni.< - >Nu, asta înseamnă 'tovarăș'.< - >Nu vă lăs să ieșiți - ascultați-mă bine - nu vă lăs pînă nu le-am scos pe dracu' din ei.< În colțul întunecat unde ședea și-a dat cu părerea și Iulian: >Dacă le scoate dracu' din ei, ce valoare mai au? S-au stins. Și nici la fier vechi nu poți să-i mai dai.<”

EUGEN IONESCU - 90

ÎN ZIUA de 8 decembrie a.c., în rotonda Muzeului Literaturii Române, a avut loc o adunare omagială la 90 de ani de la nașterea lui Eugen Ionescu. Au vorbit Barbu Brezianu, Simona Cioculescu, Alexandru Paleologu, Saviana Stănescu, Dan C. Mihăilescu. În același cadru a fost lansat volumul *Eugene Ionescu - Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, apărut la Editura Humanitas, în traducerea Simonei Cioculescu.

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

CEA MAI INEFABILĂ DINTRE PASIUNI

ÎNTR-O lume în care reputațiile intelectuale se fac și se desfac uneori în mod dubios, iar faima se măsoară citeodată prin numărul de polemici, mai mult sau mai puțin civilizate, în care un scriitor e dispus să se implice, a fi mai degrabă necunoscut, sau măcar de circulație restrinsă, e, poate, un avantaj, indiciul unei pasiuni autentice, nealterate de glorie deșarte, neispitite de tentațiile modei zilei. Harry G. Frankfurt, profesor de filozofie la Princeton, este unul dintre acei filozofi și esești care, deși contemporanii noștri, emană în scrierile lor, un anume aer de suavă caducitate, prin calmul elaborat cu care construiesc raționamente migăloase pe teme vechi, fără pic de ambiție de actualitate. Mult mai des citat decât citit, Frankfurt își datorează reputația unor gânditori mai atrași de jocul la scenă deschisă, precum Daniel Dennett, cunoscut deja și cititorilor romani prin traducerea uneia dintre cărțile sale. Pe lângă umorul aproape strident uneori al lui Dennett, ironia sa ostentativ răutăcios-jucăușă, stilul lui Frankfurt e aproape monoton prin meticulozitate. Precaut cu promisiunile făcute cititorilor, Frankfurt e, înainte de orice, unul dintre cei mai respectuoși scriitori pe care am avut prilejul să-i citesc: frazările sale sînt extrem de atente, însă nu plictisitoare, analitice de dragul clarității raționamentelor, nu dintr-un narcisist atașament față de spectacolul gândirii în sine. Cea mai recentă carte a sa, *Necesity, Volition, and Love* (rom. *Necesitate, voință și dragoste*) publicată de Cambridge University Press, este o colecție de eseuri scrise la diverse intervale de timp, a căror tematică variază de la problema adevărilor eterne în *Meditațiile* lui Descartes la chestiunea egalitarismului și respectului în filozofia politică și morală contemporană. Volumul reprezintă continuarea la o colecție mai veche, apărută sub auspiciile aceleiași edituri, intitulată *The Importance of What We Care About* (rom. *Importanța lucrurilor de care ne pasă*). Legătura dintre cele două cărți poate părea greu de stabilit, mai ales că amîndouă sînt antologii de eseuri separate. Liantul care ține laolaltă toate aceste scrieri, și care le va lega, probabil, de viitoarele texte publicate sub semnătura lui Harry Frankfurt, este concepția sa despre eu. Sinele este definit, conform lui Frankfurt, ca sumă a tuturor acelor lucruri socotite importante. Atașamentele, pasiunile, ambițiile, dorințele noastre sînt reperele în limitele cărora se constituie identitatea noastră.

tră. Acesta este miezul filozofiei lui Frankfurt, de la care pornesc toate celelalte fire conducătoare ale gândirii sale.

A concepe o teorie a identității pe baza acelor lucruri din jurul nostru de care *ne pasă*, în plină vîrstă a scepticismului și ironiei postmoderniste, e un gest temerar. Presupune o chestiune elementară, care multora nu li se va părea necesarmente adevărată: că mai există lucruri de care fiecăruia din noi, oricît de indiferent în aparență, de blazat sau de desensibilizat, îi pasă, într-o asemenea măsură încît acestea îi definesc substanța identității. Teza lui Frankfurt nu are nimic de-a face, cum limpede se vede, cu radicalele concedieri ale subiectului propuse de poststructuralism. Ea e nutrită mai degrabă la izvoarele moralismului clasic și actualizată prin întîlnirea cu filozofia politică modernă. Pentru Aristotel, ne reamintește Frankfurt, filozofia începea în mirare. Pentru filozofii modernității, ea începe în indoială. Gînditorii antici filozofau ca să se lecuiască de ignoranță, pe cînd modernii, de la Descartes încolo, impulsul reflecției este declanșat de neliniștea provocată de întîlnirea cu sine. Nu atît de o absență a cunoașterii în general, cît a cunoașterii de sine. Reflexul filozofului modern, așadar, pare unul mai degrabă egoist, pus în slujba sa: cunoaștere de sine și vindecarea de angostă conviețuire cu un eu acoperit de umbra ignoranței. Numai că odată pornit în căutarea sinelui, filozoful modern descoperă mai întîi lumea din jurul său, finele și secretele articulației prin care el însuși e legat de ea, și astfel, printr-un aparent ocol, propriile sale articulații identitare.

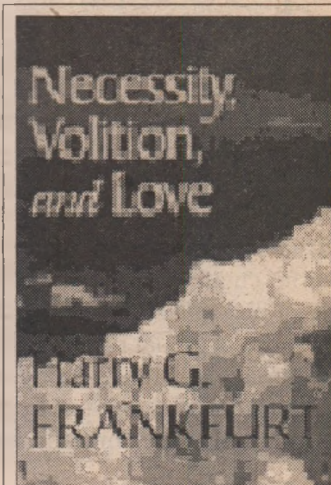
Educat la școala filozofiei analitice anglo-americane, Frankfurt este cu toate acestea un analist "răspopit", care s-a lepădat de formalismul metodei analitice, păstrînd însă spiritul acesteia. Echidistant față de scientismul aspru al analiștilor conservatori și față de spiritul speculativ al postmoderniștilor, Harry Frankfurt este un teoretician preocupat de coerența argumentelor sale, de subtilitatea și complexitățile unor parado-

xuri fundamentale ale experienței umane, și înainte de orice, de reperele ontologice și epistemologice ale unei viziuni asupra identității, care, deși aparent simplă, e poate una dintre cele mai convingătoare și mai bine articulate dintre toate cele apărute în ultimii cincizeci de ani în gîndirea occidentală. Și-a conceput cariera ca specialist în gîndirea carteziană, atras fiind, după propriile mărturisiri, de pasiunea lui Descartes de a descoperi o cale simplă și directă către adevărurile esențiale ale universului și ființei umane. Dictum-ul filozofiei carteziene, aflarea măsurii cu ajutorul căreia să putem distinge între adevăr și minciună spre a putea vedea cu limpezime cursul propriilor noastre acțiuni și a pași cu încredere în viață, a devenit reperul intelectual și existențial deopotrivă pentru profesorul de la Princeton. Descartes, însă, a fost punctul de pornire, fundația nu doar pentru reflecție, ci și pentru conduită intelectuală, cu ajutorul căreia Frankfurt a elaborat în timp proiectul unei filozofii morale și a ceea ce autorul numește o antropologie filozofică.

Nu mie îmi revine sarcina de a judeca performanțele lui Harry Frankfurt ca filozof moral. Mai relevante pentru publicul *României literare* mi se par preocupările lui de antropologie filozofică, chiar ideea în sine de a concepe un asemenea domeniu disciplinar. Într-o epocă în care antropologia a cunoscut clipe de glorie destul de rare, trăite de o disciplină, devenind un fel de cuvînt magic frecvent abuzat, adevărate semne ale unor ambiții vane și vanități găunoase, credeam că, de la antropologie culturală la antropologie literară, avem deja toate combinațiile posibile fără riscul unor tautologii sau oximoronuri flagrante. Ce înseamnă să te ocupi de antropologie filozofică? Răspunzînd cu vorbele lui Frankfurt, o asemenea întreprindere presupune a aborda marile întrebări ale filozofiei dintr-o perspectivă largită, care nu se limitează la viziunea profesionistă a filozofului de meserie, ci o include pe aceea a simplei fapturi umane dornică să înțeleagă într-un mod sistematic dificultățile cotidiene inerente oricărei vieți

raționale. Poate de aceea mizele filozofice ale discursului lui Frankfurt sînt *respectul, dragostea, adevărul, voința și necesitatea, iluzie și realitate, autonomie și libertate*. Antropologică în virtutea accentului pus pe felul în care filozofia contribuie la desăvîrșirea omului, gîndirea autorului este totodată umanistă în sensul cel mai sobru și sincer al termenului.

Zăbovesc, forțată inevitabil să-mi limitez alegerea, doar asupra uneia dintre subiectele filozofului: adevărul. Am optat pentru ea fiindcă mi se pare că tratarea ei pune cel mai limpede în evidență atît umanismul lui Frankfurt, cît și acea atentă și calmă elaborare a raționamentelor sale la care mă refeream mai sus. Abordat într-un capitol intitulat "The Faintest Passion" (rom. *Cea mai inefabilă dintre pasiuni*), adevărul e pus de la bun început sub semnul efemerului și al precarității. "Cea mai inefabilă dintre pasiunile omului este dragostea de adevăr". Vorbele lui A.E. Housman, filozof de la începutul secolului, au pentru Frankfurt un dublu înțeles: dragostea noastră de adevăr e trecătoare și neputincioasă, dar și că adevărul este în sine greu de aflat, greu de prins în loc și de înstăpînit astfel prin iubire. Devotamentul față de adevăr e un vechi crez filozofic, dar oare cît de realizabil este în viața cotidiană a fiecăruia dintre noi? Și totuși nu doar filozofii iubesc adevărul, ci și omul obișnuit. Altminteri de ce ne-am indigna ori de cite ori sîntem mințiți? De unde revolta pe care o simțim cînd ne descoperim victima neadevărurilor rostite de alții? Explicația filozofiei tradiționale constă în a stabili o direcție legătură între binele public și adevăr. Credința lui Kant, ne reamintește Frankfurt, era că bunul mers al societății depinde de adevărul conversațiilor purtate între membrii acesteia, în vreme ce Montaigne socotea mincinosul drept un trădător al întregii societăți. Dispus să le recunoască punctul de vedere lui Kant și Montaigne, Frankfurt propune în același timp o importantă deplasare de accent: minciunile ne lovesc pe fiecare din noi ca persoane particulare, nu ca reprezentanți ai unei ordini publice. Revolta celui ce a fost mințit se explică prin dublul sentiment de manipulare pe care îl resimte acesta: mincinosul încearcă în chip deliberat să îi livreze o falsă realitate, atentînd implicit la realitatea victimei sale, pe care vrea să o substituie. Orice minciună e o dublă minciună, căci ea comunică un neadevăr atît despre stadiul lucrurilor, cît și despre sentimentele și convin-

Harry G. Frankfurt - *Necesity, Volition, and Love*, Cambridge University Press, 1999, 180 p.

gerile celui ce minte. Ca să fie crezut, mincinosul trebuie să pară sincer. Așadar el nu minte doar *despre ceva*, ci și *despre sine însuși*. Ne simțim înșelați și totodată respinși, dați la o parte, de fiecare dată cînd sîntem victima unui neadevăr. Mincinosul este în chip fundamental un captiv al singurătății sale, căci el nu comunică nimic despre adevărata sa structură interioară, despre gîndurile și intențiile sale. Este un celălalt care ne refuză, în chip ostentativ și emfatic, întîmîntarea sa. De aceea suferim cu atît mai puternic cînd sîntem mințiți de cineva drag sau apropiat. Mai mult decât atît, minciunile ne jignesc dar ne și sperie. Citînd-o pe poeta Adrienne Rich, Frankfurt susține că revelația faptului că am fost mințiți ne face să ne simțim cumva nebuni. De ce nebuni, de ce noi să fim nebuni? Fiindcă ascultarea vorbelor cuivă, caționarea discursului unui interlocutor, condiție esențială a revoltei pe care o simțim mai tirziu, cînd realizăm că am fost mințiți, presupun o judecată morală din partea noastră. Decizînd că merită să îl ascultăm pe celălalt il investim cu încrederea noastră, iar cînd aceasta se va dovedi a fi fost prost plasată, inevitabil ne indoim de noi înșine, de propria noastră capacitate de a lua decizii corecte, de a ne atașa de cine trebuie. Minciunile vin de la înși singuratici, dar ele contaminatează o întreagă lume de singurătate. Pîna la urmă tot la Montaigne și Kant ajungem.

E greu de ales o carte a cărei prezentare să încheie nu neapărat mileniul sau secolul, ci fie și un simplu an. Eseurile lui Harry Frankfurt au acea calitate unică, din ce în ce mai rară, a cărților care îți pot schimba viața, modificîndu-ți subtil și insesizabil, nu prin bruște și spectaculoase revelații, felul de a înțelege lumea din jurul tău: sînt tulburător de profunde sub aparența unui firesc simplu și cotidian. Lectură ideală pentru începuturi sau sfîrșituri.

Cărți primite la redacție

◆ Proust, *În căutarea timpului pierdut. Plecarea Albertinei*, roman, traducere, cuvînt înainte, note și comentarii: Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1999, 286 p.

◆ Virginia Woolf, *O cameră separată*, eseu, traducere de Radu Paraschivescu, prefată de Andreea Deciu, Editura Univers, București, 1999, 144 p.

◆ Mika Waltari, *Egipteanul*, roman, în românește de Teodor Palic, prefată de Tytti Isohookana-Asunmaa, Editura Univers, București, 1999, 680 p.

SĂRBĂTO

LA 31 decembrie, domnul Jean Grosu împlinește 80 de ani, vîrstă incredibilă pentru juvenilul, jovialul, dinamicul traducător care ne-a înlesnit accesul la peste 100 de opere, una și una, din literatura cehă, slovacă și elvețiană. În primul rînd la capodopera lui Hasek *Peripețiile bravului soldat Svejk*, carte favorită a mai multor generații care o știu pe dinafară în versiunea con-genială a domnului Grosu, reeditată în tiraje mari, iute epuizate, de șapte ori din 1955 pînă acum. Apoi, tot datorită lui, i-am putut citi pe Capek, Ivan Klima, Vaclav Havel, Milan Kundera, Peter Karvas și atîția alții - tot atîtea revelații, căci domnul Jean Grosu (Jenică, după cum e numit cu afecțiune în lumea literară) nu traduce decît cărți pe gustul lui bun. Și cu cită măiestrie o face! Aniversarea celor opt decenii îl găsește la masa de lucru: a predat Editurii Univers un volum de povestiri de Bohumil Hrabal și aproape a încheiat lucrul la o altă carte din seria de autor Milan Kundera, *Nemurirea*, din care publicăm în aceste pagini un fragment.

La mulți ani, domnule Jean Grosu! (R.I.)

I OGLINZILE mari ale sălii de gimnastică răsfrîng de multă vreme brațe și picioare în plină mișcare; de șase luni, sub presiunea imagologică, oglinzile au invadat și pereții piscinei; din trei părți eram asediați de oglinzi, a patra parte fiind ocupată de o imensă suprafață de geamuri prin care se puteau vedea acoperișurile Parisului. Stăteam amîndoi în costum de baie, la o masă aflată în preajma bazinului de înot, din care se auzea gîfăitul înotătorilor. Între noi se înalța o sticlă de vin pe care o comandasem eu în vederea unei aniversări.

Avenarius era atît de prins de noua sa idee, încît nu apucase măcar să mă întrebe ce anume sărbătoream: "Închipuiește-ți că ai avea de ales între două posibilități: să petreci o noapte de dragoste cu o femeie frumoasă de renume mondial, să zicem, cu Brigitte Bardot sau Greta Garbo, cu singura condiție ca nimeni să nu afle vreodată acest lucru; sau să te plimbi cu ea pe strada principală a orașului tău natal, cu brațul petrecut pe după umerii ei, cu singura condiție să nu te culci cu ea niciodată. Tare aș vrea să cunosc procentajul exact al celor ce ar opta pentru fiecare dintre aceste două variante. Asta presupune o metodă statistică adecvată. De aceea m-am adresat câtorva birouri de sondare a opiniei publice, dar toate m-au refuzat."

"N-am înțeles niciodată prea bine, în ce măsură trebuie luat în serios ceea ce faci."

"Tot ce fac trebuie luat serios, fără rezervă."

Am continuat: "Mi te închipui, de pildă, în timp ce expuneai în fața ecologiştilor planul tău de distrugere a mașinilor: oricum, nu cred că îți imagini că-l vor accepta!"

Am făcut o scurtă pauză. Avenarius tăcea.

"Credeai, poate, că te vor aplauda?"

"Nu - răspunse Avenarius, - n-am crezut asta niciodată."

"Și-atunci, de ce le-ai expus proiectul tău? Ca să-i demaști? Ca să demonstrezi că, în ciuda gesticulației lor non-conformiste și contestatare, fac parte din ceea ce numești tu Diabolum?"

"Nimic nu-i mai inutil", spuse Avenarius, "decît să vrei să demonstrezi ceva unor imbecili".

"Atunci, nu rămâne decît o singură explicație: ai vrut să faci puțină băș-

călie. Dar și în cazul ăsta, comportamentul tău mi se pare lipsit de logică. Doar n-ai contat pe ideea că printre ei se va găsi vreunul care să te înțeleagă și să rădă de gluma ta!"

Avenarius răsuci din cap, și-mi replică, ușor întristat: "Nu, n-am contat. Diabolum se distinge printr-o totală absență a simțului umorului. Comicul, în ciuda faptului că există mereu, a devenit invizibil. A glumi, a face bășcălie, nu mai are nici un rost." Și, după o scurtă pauză, ținu să adauge: "Lumea asta ia totul în serios. Și, curios, chiar și pe mine."

"Eu, dimpotrivă, am impresia că nimeni nu ia nimic în serios. Toată lumea caută, mai curînd, să se amuze și nimic altceva!"

Îmi cunosc bine prietenul, adeseori mă amuz imitîndu-i felul de a vorbi și preluîndu-i ideile și observațiile; cu toate acestea, îmi scăpa mereu câte ceva. Comportamentul lui îmi place și mă fascinează, dar nu pot spune că-l înțeleg intrutotul. Într-o zi, am încercat să-i explic că esența uneia sau alteia dintre ființele umane poate fi surprinsă numai cu o metaforă. Cu fulgerarea revelatoare a unei metafore. De cînd îl cunosc pe Avenarius, caut în zadar acea metaforă care l-ar surprinde cel mai bine și m-ar face să-l înțeleg.

"Dacă toată povestea a fost ca să faci puțină bășcălie, de ce a trebuit să le expui proiectul tău? De ce?"

Înainte de a apuca să-mi răspundă am fost întrerupt de o exclamare: Profesorul Avenarius!? E cu puțință?!"

Dinspre intrarea în piscină, un bărbat chipeș, între cincizeci și șizeci de ani, se îndrepta spre noi în costum de baie. Păreau amîndoi emoționați de această revedere și își strîngeau mîna îndelung.

În sfîrșit, Avenarius mi-l prezentă. Am înțeles că în fața mea se afla Paul.

2

SE AȘEZĂ la masa noastră și Avenarius începu, arătînd cu mîna spre mine: "Dumneata nu cunoști romanele lui? De pildă, *Viața e în altă parte!* Trebuie neapărat să-l citești! Soția mea pretinde că-i un roman excelent!"

Într-o subită iluminare, am înțeles că Avenarius nu-mi citise romanul; cînd mă silise, cu mult timp în urmă, să i-l aduc, făcuse asta fiindcă soția lui, care suferea de insomnii, simțea nevoia să consume în pat kilograme de cărți.

Faptul în sine avu darul să mă necajească.

"Am venit să-mi răcoresc capul în apă și să-mi improspătez ideile" spuse Paul. Pe urmă, vîzînd vinul pe masă, uită de apă: "Ce beți?" întrebă și, luînd sticla în mîna, cercetă cu atenție eticheta, după care, reluă: "Azi am început să beau de dimineată."

Da, se vedea asta pe fața lui, și am rămas surprins. Niciodată nu mi-l imaginasem ca bețiv. I-am cerut ospătarului să aducă un al treilea pahar.

Am început să vorbim despre una, despre alta, despre ce vrei și ce nu vrei. Avenarius a mai făcut câteva aluzii la romanele mele pe care nu le citise, provocîndu-l astfel pe Paul la o remarcă a cărei lipsă de bunăcuviință la adresa mea, m-a făcut aproape să înlemnesc:

"Eu nu citesc romane. Memoriile sunt mult mai amuzante și, chiar, mai instructive. Da, și biografiile! În ultima vreme am citit niște cărți despre Salinger, despre Rodin, despre iubirile lui Franz Kafka. Și o superbă biografie a lui Hemingway! Ce impostor. Ce mincinos. Ce șarlatan, ce megaloman a fost acest om", spuse Paul cu un zîmbet fericit, grăbindu-se să adauge: "Impostorul. Sadicul. Machoul. Erotomanul. Misoginul."

"Dacă, în calitate de avocat, sunteți gata să apărați niște asasini, de ce nu luați apărarea unor autori care, în afara cărților pe care le-au scris, nu s-au făcut vinovați cu nimic?" I-am întrebant eu.

"Fiindcă mă calcă pe nervi" îmi replică Paul, cu veselie în glas, umplîndu-și cu vin paharul pe care ospătarul tocmai îl așezase în fața lui.

"Soția mea îl adoră pe Mahler, spuse apoi. Mi-a povestit că, înainte cu paisprezece zile de a avea loc premiera cu *Simfonia a șaptea*, s-a închis într-o cameră zgomotoasă de hotel și toată noaptea a trudit refacînd întreaga orchestră. Era convins că opera sa ar fi deteriorată dacă în mișcarea a doua melodia ar fi cîntată de clarinet și nu de oboi."

"Întocmai", am intervenit, gîndindu-mă la romanul meu.

Paul continuă: "Aș vrea ca această simfonie să fie cîntată cîndva în fața unui public alcătuit din cei mai inițiați specialiști - mai întîi, cu corecturile din acele ultime paisprezece zile și, pe urmă, fără modificări. Garantez, și sunt în stare să pariez, că nimeni nu va fi în stare să deosebească o versiune de cealaltă. Înțelegeți-mă: e, fără îndoială, minunat ca motivul din mișcarea a doua, cîntat de compartimentul viorilor, să fie reluat, în ultima mișcare, de un flaut. Totul e pus la punct, gîndit și lucrat cu temeinicie; pătruns de simțăminte; nimic nu-i lăsat la întîmplare, dar această gigantică perfecțiune ne depășește - da, depășește capacitatea memoriei noastre, capacitatea noastră de concentrare în asemenea măsură încît, nici ascultătorul cel mai fanatic, oricît de atent ar fi, nu va percepe din această simfonie mai mult decît o sutime și, cu siguranță, tocmai pe aceea la care Mahler ținea cel mai puțin."

Această idee, de o justete atît de evidentă, avu darul să-l înveselească,

în timp ce eu deveneam din ce în ce mai trist: dacă cititorul sare o singură frază din romanul meu, nu-l va înțelege - și, totuși, unde mai există pe lumea aceasta un cititor care să nu sară nici un rînd? Nu sunt, oare, eu însumi, cel mai mare săritor de rînduri și de pagini întregi?

"Nu contest perfecțiunea simfoniilor", continuă Paul. "Contest doar importanța acestei perfecțiuni. Aceste simfonii, *arhisublime*, nu sunt decît niște catedrale ale inutilului, inaccesibile omului. Sunt inumane. Le-am preamărit, exagerînd importanța lor, și ele ne-au insuflat un sentiment de inferioritate. Europa a redus Europa la cincizeci de opere geniale, pe care niciodată nu le-a înțeles. Gîndiți-vă bine la această revoltătoare iengalitate: milioane de europeni neînsemnînd nimic în fața a cincizeci de nume care reprezintă totul! Inegalitatea dintre clase e un accident minor în fața acestei jig-nitoare inegalități metafizice, care ne transformă pe unii în firicele de nisip, în timp ce pe alții îi investește cu sensul ființei."

Sticla era goală. I-am strigat ospătarului să aducă alta. Rezultatul: Paul își pierdu firul ideilor.

"Vorbeați despre biografii", i-am suflat.

"Ah, da" își aduse aminte.

"Erați bucuros că, în sfîrșit, puteți citi corespondența intimă a morților".

"Da, știu", încuviință Paul, vrînd parcă să preîntîmpine obiecțiile părții adverse. "Credeti-mă: și eu socot că e curată murdărie să-i scotocești cuiva prin corespondența intimă, să-i interoghezi fostele amante, să convingi niște doctori să trădeze secretul medical; ei, da, asta e, într-adevăr, curată murdărie. Biografii sunt drojdia societății și niciodată n-aș putea să mă așez la aceeași masă cu ei, așa cum mă așez cu voi. Nici Robespierre nu s-ar fi așezat la masă cu gloata care jefuia și avea orgasme colective în timp ce se hrănea cu odiosul spectacol al execuțiilor; dar el știa că nimic nu se poate face fără această scursoare a societății. Da, pleava societății este instrumentul justificătei uri revoluționare."

"Ce găsiți revoluționar la Hemingway, ca să fie urât?" am întrebant.

"Eu nu vorbesc de ura față de Hemingway. Eu vorbesc de opera lui! De operele lor! Trebuia, în sfîrșit, să se spună, o dată pentru totdeauna, cu voce tare, că a citi despre Hemingway e de o mie de ori mai amuzant și mai instructiv decît a-l citi pe Hemingway. Trebuia demonstrat că opera lui Hemingway nu-i decît viața camuflată a lui Hemingway; că această viață e la fel de amară și de nesemnificativă ca a oricăruia dintre noi. Trebuia tăiată, bucatele-bucatele, simfonia lui Mahler și folosită ca decor sonor pentru o reclamă de hîrtie igienică. Trebuia să se termine o dată pentru totdeauna cu teroarea nemuritorilor. Să fie răsturnată puterea arogantă a tuturor *Simfoniilor a noua* și a tuturor *Fauștilor!*"

Amețit de propriul său discurs, se sculă de la masă și, ridicînd paharul, spuse: "Închin acest pahar pentru sfîrșitul unei epoci!"

R I R E A

3

ÎN OGLINZILE ce se răsfrângeau reciproc, Paul era multiplicat de douăzeci și șapte de ori, și oamenii de la masa învecinată se uitau plini de curiozitate la mâna lui. Doi grășani, care tocmai ieșeau de la masajul subacvatic din micul bazin al piscinei, se opriră și ei și nu-și mai dezlipiau ochii de pe cele douăzeci și șapte de brațe suspendate în aer ale amicului Paul. Mai întâi am crezut că încremenise așa pentru a conferi un plus de solemnitate dramatică discursului său; pe urmă însă, zări o doamnă în costum de baie, care tocmai intrase în sală: o femeie de circa patruzeci de ani, bine făcută, fața frumoasă, picioarele cam scurte, dar perfect rotunjite, fundul, deși un pic prea mare, îndreptat în jos ca o săgeată groasă. După aceeașă săgeată am recunoscut-o imediat.

Nu ne văzuse din prima clipă și pășea nestânjenită spre bazinul de înot. Dar privirile noastre o fixau cu atâta intensitate, încât până la urmă o captară pe a ei. Roși. Frumoasă privește ofera femeia roșind; în momentul acela trupul nu-i mai aparține; nu-l mai stăpânește și ea rămâne la bunul lui plac; ah, nimic nu-i mai frumos decât priveștea unei femei violată de propriul său corp! Abia acum începeam să înțeleg slăbiciunea lui Avenarius pentru Laura. Îl cercetam cu insistență: fața lui rămânea neclintită, dezvăluind o perfectă nepăsare. Această stăpânire de sine mi se păru a-l trăda mai mult decât o trăda pe Laura roșeața din obraji ei.

Își reveni și, cu un zâmbet binevoitor, se apropie de masa noastră; ne-am ridicat toți trei și Paul ne-o prezentă pe soția sa. Continuam să-l cercetăm pe Avenarius. Știa că Laura era soția lui Paul? Mi se părea că nu. Așa cum îl cunoșteam, se culcase cu ea o singură dată și de atunci n-o mai văzuse. Dar nu știam asta cu toată certitudinea și, de fapt nu eram sigur de nimic. Când îi întinse mâna, făcu o plecăciune, de parcă o întâlnea pentru prima oară. Laura se despărți de noi (cam prea repede, mi-am spus în sinea mea) și sări în piscină.

Deodată, vioiciunea lui Paul se risipi: "Sunt fericit că ați avut ocazia s-o cunoașteți", spuse cu melancolie. E, cum se spune, femeia vieții mele. Ar trebui să mă felicit. Viața e scurtă și cei mai mulți dintre bărbați n-apucă să-și găsească niciodată femeia vieții lor."

Ospătarul aduse o altă sticlă, o deschise în fața noastră și, umplându-ne paharele cu vin, îl făcu pe Paul să-și piardă pentru a doua oară firul ideilor.

"Vorbeați de femeia vieții dumneavoastră", i-am suflat, după ce se îndepărtă ospătarul.

"A, da", își aminti: "Am cu ea o fetiță de trei luni. Și mai am o fiică din prima căsătorie. Aceasta mi-a plecat de acasă acum un an, fără să-și ia rămas bun. Am suferit mult din pricina ei, căci o iubesc. Vreme îndelungată n-am avut nici o veste de la ea. Acum două zile s-a întors - a lăsat-o baltă prietenul ei, după ce i-a făcut un copil - tot o fetiță. Da, prieteni, am o nepotică! Acum, sunt patru femei în jurul meu!" Imaginea celor patru femei părea că-i

sporește energia: "Iată de ce beau întruna, de azi dimineată. Beau pentru regăsirea noastră! Beau pentru sănătatea fiicei mele și a nepotei mele!"

În acest timp, din piscină se auzeau bătăile zgomotoase ale brațelor în luciul apei. Cu capul ieșit din apă, Laura înota crawl; cu stângăcie, dar cu atât mai pătimașă - a se înțelege cu atât mai furioasă. Fiecare dintre aceste bătăi mi se părea că lovea în capul lui Paul ca un an suplimentar: îmbătrânirea văzând cu ochii. Avea acum șaptezeci, în clipa următoare optzeci de ani și, cu toate acestea, se ținea drept, întinzând înainte paharul, ca pe un scut menit să-l protejeze în fața acestei avalanșe de ani ce cădeau pe capul lui: "Îmi aduc aminte de o frază ce se repeta mereu în anii tinereții mele" spuse, deodată, cu o voce spartă: "*Le femme est l'avenir de l'homme*. De fapt, cine a spus asta? Nu mai știu. Lenin? Kennedy? Nu, nu. Un poet..."

"Aragon, i-am suflat."

Întorcându-se, pe rând, spre fiecare dintre chipurile sale reflectate, Paul începu cu o voce slabă și pițigăiată, de doamnă bătrână: "Femeia e viitorul bărbatului. Asta înseamnă că lumea creată cândva pe imaginea bărbatului va fi remodelată de acum încolo, pe imaginea femeii. Cu cât va deveni mai tehnică și mai mecanică, mai metalică și mai rece, cu atât mai mult va avea nevoie de acea căldură pe care numai femeia o poate da. Dacă vrem să salvăm această lume, trebuie să ne adaptăm, să ne modelăm după femeie, să ne lăsăm conduși de femeie, să ne lăsăm pătrunși de acel *Ewigweibliche*; altfel spus, de eternul feminin!"

Istovit parcă de aceste cuvinte profetice, Paul îmbătrâni deodată cu alte câteva decenii, aducând cu un moșneag între o sută douăzeci și o sută cincizeci de ani, slăbuț și sleit de puteri. Ne-maiputând să țină nici paharul în mână, se prăbuși pe scaun după care spuse cu sinceritate și tristețe în glas: "S-a întors acasă fără să mă anunțe. O urăște pe Laura - și Laura la rândul ei o urăște pe fiica mea. Maternitatea le-a făcut pe amândouă mai combative. Povestea reîncepe: dintr-o cameră se aude vacarmul lui Mahler, din cealaltă vacarmul rock-ului. Au pornit războiul. Și când se bat femeile, războiul nu mai încetează." Apoi, aplecându-se spre noi, reluă pe un ton confidențial: "Nu mă luați în serios, bunii mei prieteni. Ceea ce voi spune acum, nu-i adevărat." Și, cu o voce scăzută, ca și când ne-ar fi dezvăluit un mare secret, continuă: "Mare noroc a avut omenirea că războaiele au fost purtate până azi de bărbați. Dacă ar fi fost purtate de femei, acestea ar fi dat dovadă de atâta consecvență în cruzimea lor, încât n-ar mai fi rămas pe planetă nici o ființă omească."

4

SEDEA prăbușit pe scaun și spectacolul era atât de întristător, încât nu puteam să-l privim. Ne-am ridicat și, apropiindu-ne de el, am început să-l batem ușor pe spate. Și, în timp ce-l băteam așa, o vedem deodată pe soția lui ieșind din

apă și, trecând nepăsătoare prin preajma noastră, se îndreptă spre ușă, prefăcându-se că nu ne vede. Să fi fost ea atât de supărată pe Paul încât să nu-și vrut să-i arunce măcar o privire? Ori, poate, era descumpănită de întâlnirea neașteptată cu Avenarius? Oricum ar fi fost, pasul cu care a trecut pe lângă noi trăda ceva atât de viguros și de atrăgător, încât am încetat să mai dăm cu palma în spatele lui Paul și toți trei ne-am uitat după ea. Când ajunse în dreptul ușii batante ce dădea din sală spre vestiare, se petrecu un lucru neașteptat: întoarse brusc capul spre masa noastră și își lansa brațul în aer cu o mișcare atât de ușoară, atât de grațioasă și atât de vioaie, încât aveam impresia că vedeam zburând dintre degetele ei un balonaș de aur ce rămânea suspendat deasupra ușii.

Un surâs spontan lumină în clipa aceea fața lui Paul care strânse cu putere brațul lui Avenarius: "Ați văzut? Ați văzut? Ați văzut această mișcare?"

"Da", răspunse Avenarius, cu privirea ațintită spre balonașul de aur care sclipa sub plafon ca o amintire a Laurei.

Pentru mine, era cât se poate de limpede că gestul Laurei nu era destinat bărbatului ei, doborât de băutură. Nu era gestul mașinal al despărțirii cotidiene, era un gest deosebit și bogat în semnificații, ce nu putea fi adresat decât lui Avenarius.

Bineînțeles, Paul nu bănuia nimic. Anii se risipeau de pe trupul lui, ca prin farmec, și curând redeveni superbul quincvagenar, mândru de pletele sale frumos încăruntite. Se uită spre ușa deasupra căreia sclipa balonașul de aur, și spuse: "Ah, Laura! Asta-i ea toată! Și gestul asta! Da, asta-i Laura". [...] Apoi rosti din nou, cu solemnitate, câteva cuvinte nemțești: "*Das Ewigweibliche zieht uns hinan!*" Eternul feminin ne trage în sus!"

Ca o trufașă gâscă albă, versul lui Goethe bătea din aripi sub bolta piscinei, în timp ce Paul, reflectat de trei oglinzi imense, se îndreptă spre ușa batantă deasupra căreia sclipa mereu globul de aur. [...]

5

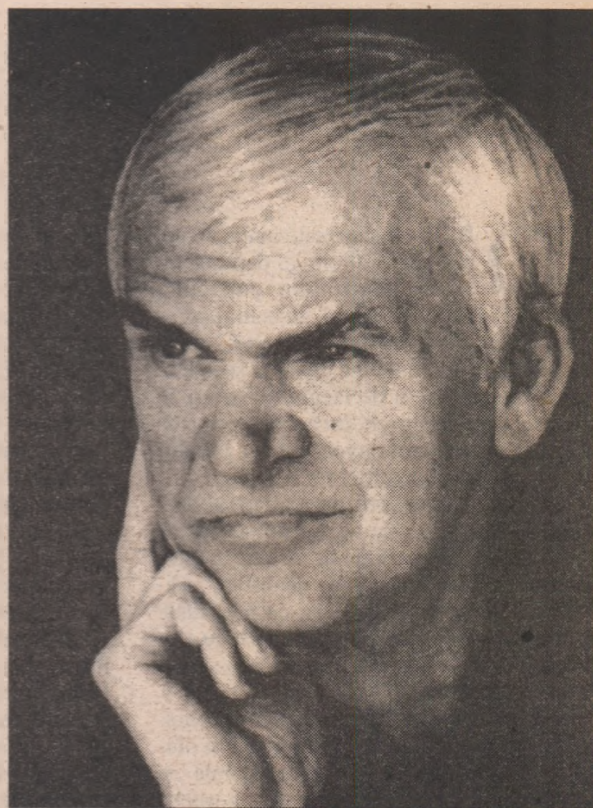
AM SPUS: "Paul ne-a vorbit foarte frumos despre gestul Laurei. Dar, eu unul, cred că s-a înșelat. Laura n-a ispitit pe nimeni s-o urmeze în viitor, ci, pur și simplu, a vrut să-și atragă atenția că se află aici pentru tine, și te așteaptă."

Avenarius tăcea și chipul lui nu trăda nimic.

L-am întrebat pe un ton de reproș: "Ție nu ți-e milă de el?"

"Ba da, răspunse Avenarius. Îl iubesc cu toată sinceritatea. E inteligent. E nostim și plin de haz. E spiritual. E complicat. E trist. Și, mai cu seamă, nu uita: mă ajută!"

Pe urmă, se aplecă spre mine, ca și când n-ar fi vrut să lase fără răspuns reproșul meu subînțeles: "Ți-am povestit despre proiectul meu de a pune oame-

nilor următoarea întrebare: cine ar vrea să se culce în taină cu Rita Hayworth, și cine ar prefera să apară cu ea în public, și atâta tot. Bineînțeles, rezultatul sondajului e cunoscut cu anticipație: toată lumea, până la cel mai amărât dintre amărâți, ar declara că dorește să se culce cu ea. Căci fiecare vrea să apară în proprii săi ochi, în ochii soției sale sau a copiilor săi, ba, chiar și în ochii chelbosului funcționar al sondajului, ca niște hedoniști. Dar asta nu-i decât o aluzie a lor. Cabotinajul lor. În zilele noastre nu mai există hedoniști." Rostise ultimele cuvinte cu o anumită gravitate, după care se grăbi să adauge, zâmbind: "În afară de mine! Indiferent ce ar declara, firește, dacă ar avea, într-adevăr, de ales, te asigur că toți, fără excepție, ar prefera nopții de dragoste o plimbare cu ea în piața mare a orașului. Căci pe toți îi interesează admirația, nicidecum voluptatea. Aparentă, și nu realitatea. Realitatea nu mai reprezintă nimic pentru nimeni. Absolut pentru nimeni. Iar pentru avocatul meu nu reprezintă nici cât negrul sub unghie." Pe urmă, reluă cu un fel de duioșie: "Iată de ce, pot să-ți promit solemn că nu i se va întâmpla nimic supărător: coarnele pe care le poartă, vor rămâne invizibile. Vor avea culoarea azurului pe vreme frumoasă, și a cenușului când va ploua. [...]"

Și în clipa aceea l-am înțeles pe prietenul Avenarius: dacă nu putem acorda importanță unei lumi ce se crede importantă, și dacă nu descoperim înlăuntrul acestei lumi ecoul răsului nostru, nu ne mai rămâne decât o singură soluție: să luăm lumea în întregul ei, să facem din ea un obiect pentru jocul nostru; o jucărie. Avenarius se joacă, și pentru el jocul e unicul lucru important într-o lume lipsită de importanță. Numai că jocul acesta nu va stârni râsul nimănui, și el știe acest lucru. Când și-a expus proiectele în fața ecologiștilor, n-a făcut-o pentru a-i amuza pe aceștia, ci pentru propriul său amuzament. I-am spus: "Te joci cu lumea ca un copil melancolic care nu are un frățior".

Da! Iată metafora pe care o caut pentru Avenarius de când îl cunosc! În sfârșit am găsit-o.

Avenarius surâdea ca un copil melancolic. După un timp, spuse: "Eu n-am un frățior, în schimb te am pe tine."

Traducere de Jean Grosu

(Fragment din romanul *Nemurierea*, în pregătire la Editura Univers)

O BSESIV, cercurile intelectuale, mai ales editoriale, deplîng reducerea apetitului publicului pentru beletristică reîntînd, cu ochii la prozaice statistici, tema apusului artei, abordată filosofic cu mai bine de două secole în urmă, de Vico apoi de Hegel. Și totuși se scrie și se publică mult, ceea ce face aproape imposibilă parcurgerea tuturor cărților meritorii în anul apariției lor.

Rămîne subsidiarul recenziilor și articolelor orientative, cu neajunsul acceptării - pînă la o lectură proprie decantată - a unor discriminări valorice făcute de critici, pasibili și ei de obnubilare. Dar, cu inerentele riscuri ale evaluării pe termen scurt, nu este poate superfluă o privire asupra prozei italiene din acest an.

Frapează dintru început rezistența narativului cu multitudinea speciilor sale și pluralitatea formulelor compoziționale și stilistice, ce perpetuează dificultatea, veche de cînd literatura, de a găsi nu ațit criterii pentru compartimentări, cît granițe bine conturate între ele. Se poate dovedi hazardată pînă și separarea literaturii pentru adulți de cea pentru foarte tinerii cititori, știut fiind că multe scrieri doar și pentru adulți trec adesea drept cărți pentru copii (*Pinocchio* lui Lorenzini, în artă Collodi, e oare, ne întrebă psihanalistii, pentru cei mici?). Revenind la actualitate, cert este că autorul de literatură pentru copii cel mai citit în Italia zilelor noastre este Bianca Pitzorno, prezentă în librării, în acest an, cu *La voce segreta*.

Tot riscant poate fi și să consideri *Entwicklungsroman* o carte, cînd multe scene ale ei ar îndreptăți tot atît de bine eticheta de frescă socială s.a. La fel, ce se poate face în fața unor volume prevalente psihologice, avînd totuși intriga alertă și croiala de roman polițist? Multe narațiuni italiene apărute în intervalul de care ne ocupăm ridică astfel de semne de întrebare.

Romanul polițist autohton, concurat acerb de traduceri de gen, continuă să impresioneze prin numărul de titluri, dar, în

nele unde sexului i se atribuie un spațiu supradimensionat sau chiar cele pornografice. Pentru acestea din urmă, noutatea constă doar în sporirea contingentului de scriitoare ce se consacră speciei, din moment ce Pizzo Nero a creat chiar colecția de *Racconti erotici femminili*.

Fără a se ridica la nivelul scrierilor lui Italo Calvino din anii '70, se bucură de interes din partea publicului și a criticii, narațiunile științifico-fantastice publicate în acest an; o dovedește *Bassotuba non c'è* de Paolo Mori, care recurge la proiecția într-o lume ipotetică pentru a vorbi obsesiv despre precaritatea existențială.

Numeric, predomină însă proza cu referent social; interesul scriitorilor și al publicului pentru ea și pentru registrul realist, în ciuda respectabilei sale vîrste, nu s-a tocit. Ca de obicei, însă, rezistă operele unde materia romanească ajunge să existe prin ea însăși. Este cazul romanului *Agghiaccio* (cuvînt sicilian desemnînd culcușul iepurelui rănit de moarte) de G. Chiaro, un matematician milanez cu ascendențe insulare, debutant cu acest roman, la mai bine de cincizeci de ani. Tematic, el se apropie de scrierile lui Leonardo Sciascia despre Mafia, dar optica diferă. Croieli justițiere sau doar pedagogice a înaintașului, Chiaro îi preferă întoarcerea la origini, ajungînd astfel la imobilismul secular al locului și la psihologia sicilianului, condiționat atavic de sacralitatea riturilor, lovit parcă de lentoare, respectînd legea tăcerii (inexpugnabila *omertà*), nu de frica morții fizice, ci a celei sociale. Alți autori (v. V. Ronckey, *Dodici storie di fantasmi*), gîndindu-se la reversul egalitarismului, recurg, de pe poziții elitiste, la satira socială.

În schimb, Giobbe Covatta, ca și în volumul, precedent (*Sesso? Fai da te*), jonglează cu comicul amar-amuzat, pentru a descrie ghinioanele unui biet napoletan ce-și încearcă norocul cu expediente: *Dio il fa e poi li accoppa* (*Dumnezeu îi face și-apoi îi trimite pe lumea cealaltă*).

Așadar, nu lipsesc marginalizații, victime ale mecanismului economic, cu grave consecințe psihologice și în relațiile interumane. Îl întîlnim în literatura angajată, ca *L'amico d'infanzia* al lui Sandro Onofri, care aduce, fără extrapolările lui P.P. Pasolini din *Ragazzi di vita* (1955) și *Una vita violenta* (1959), aceeași metropolă indiferentă, cu sentimentele umane atrofiate ce-i împinge, prin exasperare, la gesturi extreme pe cei slabi.

Anii postbelici italieni, de rapid progres economic și salt spectaculos al nivelului de trai, așa-zișii ani de *boom industrial* au fost însoțiți - doar aparent paradoxal - de o proză militantă, de denunțare, prin personaje alienate de lupta pentru un loc de muncă, de banda rulantă, de viața în oraș; ne-o arată stufoasa critică axată pe raportul literatură/industrie și, mai ales, beletristică: *Norul de smog*, *Furnica argentiniană*, ciclul *Marcovaldo* de Italo Calvino, cărțile din anii '60 ale lui Ottiero Ottieri, Paolo Volpone, Luciano Bianciardi, Lucio Mastronardi etc. etc. Literatura actuală, a Italiei postindustriale (anii '80-'90), de *sboom*, cum le place unora să spună, nu diferă ca ton și cromatică. *Cadetul* lui Cosimo Argentina este una din mărturii. Aventurile aproape picaresce ale protagonistului îl poartă, quasi dantesc, în cele patru secțiuni ale cărții, în compania unor "călăuze" - femei, în patru zone peninsulare (din sud, Taranto și Bari, în nord, Modena și Milano), prin patru etape: de la anii adolescentini, la cei petrecuți în ambianța nevrozantă a unei academii militare, apoi în medii transgresive (microviolenta, prostituție), în tovărășia unor marginalizați. Printre aceștia și imigranți, figuri nelipsite de acum din peisajul uman al Italiei, atestat tot mai des și de literatură. Cu toate sofisticatele teorii care încearcă să-l ignore, aristotelicul *mimesis*

ne obligă să luăm act atunci cînd ficționalul trimite la cotidian. Cartea se impune însă prin coerența structurală, jocul timbrului tonal (de la ironic, la provocator, la angoasat și protestatar) și al registrului: de la realismul mimetic la deformarea grotescă și chiar la suprarealism.

CONSISTENT este și romanul psihologic avînd adesea drept protagonist - recurență narcisistă - un scriitor sau un ziarist. Pe "fundalul sonor" al lui Ravel, în *Bolero*, Giuseppe Neri reface parabola - nu inedită - a unui scriitor debusolat de lipsa inspirației, ce nu se salvează nici prin rememorări autobiografice, nici printr-o legătură amoroasă. Specular, situația trimite la pictorul, respectiv, literatul din *Plicitus* (1960) și *Automatul* (1962) lui A. Moravia. Asemenea antecesorilor, noul personaj este condamnat, de aceeași egolatrie, la solilocvii pe tema eșecului.

Și protagonistul lui Walter Siti din *Un dolore normale* este un autor nevropat (editura i-a respins un manuscris), ce alternează autoanaliza cu elucubrațiile, alimentate de numeroase incidente și coincidențe. Masiv folosită, tehnica încastrării (părți epistolare sau de jurnal intim, comentarii mai mult sau mai puțin lirice frîng linearitatea narativă) duce la o construcție elaborată pînă la ostentație, menită să singularizeze fiecare episod.

Aproape simetric față de literații ficționali, ratați, ai lui Onofri și Siti, împotmoliți în frămîntări fără ieșire, apare eroul lui Marco Lodoli din *I fiori*, un funcționar ajuns aproape fără voie poet. Noua postură nu-i diminuează senzația de fragilitate existențială, dar îi dă înțelepciunea de a se accepta pe sine și pe ceilalți.

La aceeași sagacitate (de a nu desconsidera bruma de bine, încrederea, valorile) ajunge, fără să cadă în desuetudine, și protagonista Elenei Giannini Bellotti, din *Deschide ușa zorilor*: o femeie în pragul senectuții, care-și reparcurge mental drumul inițiat; avem, așadar, prin retrospecție, un labirint formativ răsturnat. Multitudinea de întîmplări, implicînd și imigranți din lumea a treia, evocări proprii și ale altora, trăite dramatic sau cu vervă umoristică (mai rar grotescă) ajunge să reconstituie o biografie exemplară. Deși pirandelliana precaritate a identității e subiacentă, portile speranței - la care trimite titlul - nu rămîn ferecate.

Axate tematic pe educația sentimentală, în sensul împămîntenit de o tradiție cu rădăcini în secolul trecut, sînt și *Qui e l'ora* de Gina Lagorio, meditație asupra trecerii timpului, și romanul de factură tradițională, *Procesul din Toulouse* de Carlo Sgorlon. Reflecții crud-amare despre destinul uman trezesc, în schimb, *Cerurile de sticlă* de Guido Conti, prin parabola protagonistului său, un munte de om bun și blind pe care ceilalți îl împing la descătușarea destrucțivă a insolitei sale forțe fizice.

Vîrsta desăvîrșită a lui Roberto Cotroneo ne readuce tipul bărbatului slab, incapabil să facă față sfidării convenționalismelor, introdus în literatura Italiei prin primul roman al lui Svevo (*Una vita*), reluat de același în romane succesive, nelipsit din proza lui Pirandello sau Tozzi. Dar trama lui Cotroneo, insistent urmărită, cu multe locuri comune (grădina enigmatică, fărmece, complicații în relațiile sororale etc.), reduce spațiul insistențelor analitice care i-au făcut celebri pe înaintași.

Cunoscătoare a patrimoniului psihanalitic de acum comun, Maria Rusconi, în schimb, secundează, în *Iubire scindată*, tirzii defulări devastatoare (traduse în permisivism și transgresivitate zgometoase) pentru

o copilarie frustrată, nu material, ci afectiv, de un tată cu patima jocului de noroc și ocazionale aventuri galante.

Nebunia lucidă a schizofrenicilor, în care realul și metarealul nu-și respectă granițele (substanță romanească, în Italia, de mai bine de o jumătate de secol prin Carlo Emilio Gadda și prin alți cîțiva prozatori) este repropusă în *Locus animae* (sintagma carteziană desemnînd o glandă cerebrală) de Alessandro Defilippi, medic (ginecolog și psihoterapeut) ce își valorifică literar formația profesională și experiența de practician.

GENUL fantastic și maniera suprarealistă prevalează mai ales în genul scurt. Se remarcă *Dodici storie di fantasmi* de Vittoria Ronchey, care privilegiază mediile erudite și intelectuali rafinați și, mai ales, știe să brodeze pe marginea unor sugestii oferite de paginile lui Borges sau Wilde, la care trimite numeroase semnale, într-un joc intertextual gustat de cititorul avizat.

O carte de mare complexitate creată prin sudura real/coșmar este culegerea de

Fulvio Tomizza

povestiri - ultima antumă - a lui Fulvio Tomizza, cu titlul oximoronic *In lumina nopții*. Maniera, atît de diferită de cea tradițional-realistă, din majoritatea scrierilor precedente, nu îi era străină autorului, dacă ne gîndim la substanța psihanalitică a romanului *Pomul viselor* sau la reducerea reprezentării la nivelul subliminalului în *Fata din Petrovia*.

Onorabila vîrstă a romanului istoric (în Italia datează de la începutul secolului trecut) nu i-a descurajat pe contemporanii noștri nici în 1999, fie că autorii, între care Sergio Astrologo, Gina Lagoria, Laura Mancinelli și Helga Schneider, sînt sau nu la prima încercare.

Germanista Laura Mancinelli, autoare a altor patru alte romane plasate în Evul Mediu, recidivează cu *Prințul descult* (să fie titlul și o parafrazăre a poveștii Cenușăresei sau pur și simplu denotativ?). Eroul este împăratul Henric al IV-lea, învins de papa Grigore al VII-lea în lupta pentru investitură, dar recompensat - în ficțiunea de față - de contesa Matilda, nu numai mediatore între marii opozanți de la Canossa în 1077, ci și femeie îndrăgostită (curînd dezamăgita) de suveranul perdant.

Întîmplări de acum o jumătate de secol revin, în schimb, în cartea de analiză prevalent psihologică a Helgăi Schneider (la naștere, poloneză, stabilită de trei decenii în peninsula), scriitoare de limbă italiană. Un album de familie, declanșator de amintiri, face posibilă confruntarea, prin două planuri paralele, a Berlinului din anii ultimei conflagrații și cel prezent. În jurul micului Adolf fără gene (*Il piccolo Adolfo non aveva le ciglia* este titlul cărții), un mongoloid smuls familiei și exterminat, se țese povestea unor vieți pornite sub semnul iluziilor crunt înșelate.

Capacitatea de rezistență a memoriei, jocul amintirilor domină și *Qui e l'ora* de Gina Lagorio, meditație asupra succesiunii

Dacia Maraini

primele luni ale lui 1999, rămîne o specie minoră. De altfel, operele de mare virtuozitate sînt rare, dacă se ia drept etalon *Quer pasticciaccio brutto de Via Merulana* (1957, cunoscut la noi prin excelenta versiune a lui Toscani), unde, de fapt, ancheta e pretextul nimerit pentru a structura, într-o luxuriantă țesătură verbală, cu o predispoziție sarcastică maladiivă, incursiuni în mai toate mediile sociale. Nici în anii trecuți nu a fost repetată performanța lui C.E. Gadda, chiar de către scriitori de talent care, asemenea lui, nu făceau din ancheta polițistă scop în sine, ca Leonardo Sciascia (*Il giorno della civetta*, 1961) sau Dacia Maraini (*Voci*, 1994).

Numeroase sînt și povestirile sau roma-

generațiilor și *Il posto Italia* de Sergio Astrologo, reconstituirea a istoriei italiene, cum făcuse cindva, pentru perioadele anterioare Riccardo Bacchelli. Arcul temporal ales de S. Astrologo se întinde de la finele secolului trecut până la manifestațiile de stradă din anii '60, prin povestea a trei generații succesive, în declin - situație tipică - de la vilitivul și întreprinzătorul bunic, la nepotul șters, inapt pentru bălăile existențiale.

Strict tehnic, acestea și multe alte cărți de proză italiană din recolta acestui an ni se prezintă cu o mare diversitate de forme. Sunt exploatate toate posibilitățile narative: prezentare uni- sau plurivocă, dintr-o singură sau mai multe perspective, cu una sau mai multe voci narative, expunere lineară, ascendent sau/si descendent cronologică, prin comasare, alternare de povestiri, juxtapuneri întrerupte de pseudojurnale, scrisori, analize, comentarii. Găsim romane sau povestiri cu o expunere riguros denotativă, voit antiliterară sau mimind stilul jurnalistice; altele, dimpotrivă, excesiv de cultă sau elaborată până la prețiozitate.

Drept exemplu de fericită folosire a unui limbaj esențializat ar putea fi citat volumul Daciei Maraini, *Beznă*, suită de 12 povestiri legate prin existența unui martor, o femeie-comisar, personaj mai curind virtual. Dacă în romanul *Vocile*, apărut cu un lustru în urmă, Maraini îl încredințează, nu femeii-comisar, acolo, personaj bine conturat, ci unei ziariste, rolul principal în reconstituirea faptelor și în interpretarea sensului lor abscons, de data aceasta e o impersonală voce narantă care deapănă totul. În neutralitatea lui, limbajul servește eficient intriga (subiecte de cronică neagră: prostituție, pedofilie, cu sau fără concursul rudelor, cupluri matrimoniale abrutizate, violuri) și actanții, o suită de victime și de surprinzători calai.

Pentru situația antitetică, de pedalare pe toate posibilitățile expresive, poate fi citată *Manola* de Margaret Mazzantini, unde, monologurile și confesiunile, cind paralele, cind întretăiate, punctează nu altă povestea celor două personaje principale, ci virtuozitatea verbală, plăcerea de a gusta și de a-i face și pe alții să se înfrupte dintr-un limbaj ineputabil.

OPRECIZIE de rafinat stilist în minuirea limbajului și o rară abilitate în a stăpîni vârtejul acțiunilor întretăiate în complicate jocuri combinatorii dovedește Alessandro Baricco și în ultimul său roman, *City*, controversat, ca mai tot ce a scris tinărul autor până acum: *Castelli di rabbia*, *Oceano Mare*, *Seta*.

City este o adevărată provocare pentru cititor, captivat de la primele rinduri (incipitul e o convorbire telefonică) de lumea romanescă, de insolitul sau doar de viabilitatea personajelor, teribil de convingătoare, chiar și cind sînt - ficțiune în ficțiune - pro-

iecții onirice ale unui puști-minune, frustrat de copilărie. Cititorul este însă obligat să stea în alertă, să încetinească ritmul lecturii, să reparcureze unele pagini sau să aștepte (chiar pînă aproape de sfîrșit) răspunsuri imperioase, cel puțin din trei motive. Primul, pentru a nu pierde nimic din inteligența și dexteritatea frazării. Al doilea privește mersul narativ: în cadrul aceluiași capitol (dacă astfel poate fi numit, fiind departe de tipic), adesea chiar al aceluiași paragraf, diferite nuclee narative sînt dispuse contiguu; așadar, apar juxtapuse, trecîndu-se *ex abrupto* de la una la alta, părți din multe întâmplări, încît povestea fiecărui personaj se încheagă mai anevoios. Cum se întâmplă în viața reală, cînd fiecare este agresat concomitent de impresii și evenimente disperate, receptorul este constrins să ia cunoștință deodată de savante prelegeri universitare, de intriga unui western, reluat în răstimpuri, de achiziționarea unei rulote, suport material pentru voiajuri închipuite, de relatări autobiografice sau să urmărească convorbiri, colorate comentarii radiofonice sau pe viu ale unor meciuri și arbitraje sportive etc. Al treilea motiv pentru care cititorul nu-și poate permite o lectură rapidă este abuzul de ceea ce retorica numește *retardatio nominis*. Un exemplu: unul din punctele-cheie din westernul imaginat de un personaj - un schimb revelant de replici - este urmat de remarcă: *Pe masă avea două fotografii înrămate*. Punct, adică cezură. Cine? se va întreba cititorul, uitînd că de așa ceva mai fusese vorba cu mai bine de o sută de pagini în urmă. Urmează numele propriu al unui personaj, *Shatzky*. Din nou cezură. Abia după o indicație lămuritoare, dacă cititorul are o bună ținare de minte, lucrurile se limpezesc.

Scriitorul se complăce, cu dezinvoltură postmodernistă, în postura de sofisticat Autor ce-l antrenează în întortocheatul său joc pe Cititorul ideal, demn de el, situație demult teoretizată de semioticienii, ilustrată hitru de Calvino (*Dacă într-o noapte, un călător...*), dar ludicul nu e autoreferențial; el minează idealurile societății moderne. Imaginea vizată e a acelei Americi, denunțate de proza din noul continent de acum treizeci de ani, pentru care totul se reduce la succes, la coeficiente (și de inteligență), vinînd virtualii premiați Nobel sau campioni cărora, de dragul reușitei, le distorsionează simțirea, le face inaccesibil firescul. Dramatismul chestiunilor de fond este excelent disimulat, denunțarea făcînd-o nu personaje de excepție, dimpotrivă, un boxer de talent, cînd realizează abnormitatea propriei condiții și, mai ales, o tinără cu o pregătire oarecare, cu grave abateri de la morală, consumate cu candoare, dotată însă cu simțul normalității. Se succed în ritm de carusel situații hilare, frizînd absurdul, delicioase dialoguri (după fiecare replică a unui mut, participant și el, la dialoguri imaginare, adăugîndu-se *nuspuse Poomerang*), secvențe de film cu căutători de aur, "indieni", șerifi etc., servicii radiofonice sportive, mimate cu talent. Dar, ca și în scrierile precedente ale lui Baricco, finalul neașteptat e șocant pentru că întinează poezia, în cazul de față, bonomia umorismului, contrapunînd absurdității modelului *made in America* nu normalul, cum cere legea echilibrului, ci deformarea rea, degradantă. Nu e mai puțin adevărat că grotescul finalului (psihanalizabil, din moment ce scriitorul recidivează?) sugerează exasperarea, pe care altcînd, alții - nu postmodernii - o încredințau pateticului.

Volumele citate, mai insistent *City*, luat drept eșantion, nu sînt decît exemple de specii și modalități narative din corpusul consistent al prozei publicate anul acesta, pînă în septembrie, în Italia, unde creatorii și editurile au fost deosebit de harnici.

Doina Condrea Derer

Alessandro Baricco

P RIN ultimul său volum, *Figuri IV* (Seuil, 1999), Gérard Genette se întoarce la un titlu de inspirație retorico-stilistică, care l-a făcut celebru prin cărțile intitulate serial, *Figuri I, II, III*. Așa cum ne avertizează autorul, acest titlu, datorat constanței și nu comodității, îngăduie o diversitate și o varietate de mozaic, ale căror riscuri, aparența de dispersie și poate de futilitate, autorul și le asumă și le depășește.

Deja prin *Opera artei* poeticianul francez se arată atras de "etajul superior", estetica, domeniul inglobant al literaturii, care adesea provoacă și întreține cu receptorul o relație de fascinație. Aceasta se revelează cu intensitate în *Figuri IV*, care vizează "estetica în general, poetica în particular, muzica uneori, pictura deseori" și își propune să demonstreze că ceea ce este mai specific are legătură cu universalul și reciproc.

Deși ordonarea volumului nu este aleatorie, el permite o delicioasă lectură pe sărituri, sau fragmentară, reamintindu-ne în acest fel că, etimologic, lectura înseamnă alegere. Diversitatea convoacă în această reflecție gravă și uneori amuzată despre artă, nume și domenii dintre cele mai diferite: Stendhal, Cézanne, Proust, Pissarro, Verlaine, Barthes, Canaletto, Du Barthes, Monet, Fontanier, Chardin, Valéry, Veronese, Wilde, Beethoven, Hugo, Kant, Saussure, Cage, Ravel, Ruskin și retorica, poetica, pictura figurativă și abstractă, metrica, prozodia, critica literară, critica de artă, eseul, jurnalul, romanul, muzica de toate tipurile, filozofia. Prin prelungiri, ecouri, autoreplicii, reluări, completări, adăugiri, aluzii, *Figuri IV* nu este o carte complet autonomă, merit mărunt, de altfel, în ochii autorului, ci într-o relație fructuoasă de serialitate cu celelalte *Figuri*, de oarecare secundaritate cu *Opera artei*, *Praguri* sau *Palimpseste*. Înțeleg aici prin secundaritate, - noțiune lansată de Genette cu *Palimpseste* - faptul că teoria, conceptualul, relativ aride în cărțile amintite, servește, în ultima, ca punct de plecare pentru dezvoltări, ilustrări, nu la nivelul simplului exemplu ci al unui eseu sau studiu, ca de pildă, relația text literar/operă muzicală în *Romane fără cuvinte*, prezența figurii în arta abstractă în *Cele două abstracțiuni*, raportul între subiect și picturalitate în *Curtea zidarului*. Am putea spune că autorul își permite aici răsfațul și confortul dat de prospețimea și vigoarea popasului, "distensiunii" proustiene față de tensiune și rigoarea demonstrației dominante în cărțile pomenite.

Din cele douăzeci și cinci de articole, o parte au mai fost publicate ca atare, altele sînt adaptate pentru volum, altele (multe) sînt inedite. Descriptivul care interesea pe poetician cu mulți ani în urmă este privilegiat în eseurile despre Proust, Stendhal (autori de care Genette "nu se mai satură"), Verlaine, Venetia, Combray, și modulîndu-se în peisaj sau portret îl preocupă pe estetician în articolele despre Canaletto, Pissarro, Cézanne, Monet. Articole precum *Care valori estetice?*, *Relații axiologice*, *Egotism și dispoziție estetică* vin parca în directă prelungire a *Operei artei*, dar și-ar găsi foarte bine locul într-o istorie a gustului sau educația lui.

Articolele cele mai interesante sînt, cum era și firesc pentru autorul *Pragurilor*, primul, - un fel de parcurs al întregii opere, și ultimul -, rafinat exercițiu de pasișă proustiană pe o materie preferată, Venetia.

În articolul inaugural *De la text la operă*, Genette reia și amplifică o conferință în care, la dorința publicului newyorkez, a

făcut o sinteză a activității sale, încercînd să-i surprindă coerența teoretică și să o reconstituie în diacronie prin ceea ce el numește, ironic, "un exercițiu de autodictiune prepostumă". Sînt evocate succint, cu oarecare umor, momentele importante ale formației intelectuale: studiile universitare nu foarte entuziaste, descoperirea cărților lui Borges, anii de profesor de liceu, apoi de asistent la Sorbona, ce îi pare destul de sumbră pînă la întîlnirea cu Todorov, întîlnire ce duce la o "lumină comună", seminarul lui Roland Barthes, la E.H.E.S.S. Elanul saizeciotist are ca rezultat crearea revistei *Poetica* și a colecției eponime de la Seuil, al cărei director Genette este și în prezent. Ca etape, "autobiograful" distinge reinterpretarea retoricii pe care i-o datorea-ză lui Jean Paulhan, critica de influență tematică pe autori baroci dar nu numai și apoi poetica, și în mod special naratologia, prin analiza povestirii. Un alt șantier este

Gérard Genette

dat de limbajul poetic și îl conduce la "re-veria mimologică", gen, "subliminal și cvasiclandestin" ce ia forma volumului *Mimologii*. O reflecție mai vastă este consacrată categoriilor genurilor cu *Introducere în arhitectură* și mai apoi *Ficțiune și Dicțiune*. Parodia, gen minor după Aristotel, îi dă ideea radiografierii secundarității literare întocmită în *Palimpseste* iar studiul "continentului hipertextual" îl alertează asupra transcendenței textuale. Această alertă, urmează un drum întortocheat cu ramificări spre *Praguri* și spre *Opera artei*, monumental studiu despre arta ca obiect și acțiune.

Poeticianul francez recunoaște în elaborarea operei sale un proces genetic oarecum oblic și destul de constant: un detaliu dintr-o carte furnizează subiectul alteia, ceea ce era lateral într-una devine central în alta.

La întrebarea "De ce a ales literatura?", Genette răspunde cu un graunte de săgălnicie "Pentru că am ales arta", iar opera sa care duce progresiv și constant de la poezică la estetică o arată din plin.

Cît de riscantă sau cît de inocentă este o astfel de alegere o dovedește exercițiul final *Capriccio*, bine pregătit de penultimul articol, în care Genette, după o sugestie din Nabokov, tratează pagini celebre din Chateaubriand, Flaubert și Proust, cu toate avantextele lor fără a opera ștersături sau înlocuiri. Ludicitatea astfel instalată continuă și culminează în articolul final, care se afla la granița între pasișă și tratamentul nabokovian de text.

Ce anume anunță acest *Capriccio*, de un rafinament borgesian, pentru următoarele cărți ale lui Genette este greu de spus. Este poate o nouă deschidere, lucru aproape firesc, la un autor a cărui operă s-a dovedit într-o continuă lărgire și deschidere. E, pînă una alta, o nouă "figură" geneticiană într-o carte reconfortantă și stimulată care mărturisește, în diverse moduri, că relația estetică este o relație de fascinație.

Muguraș Constantinescu

CELOR PE CARE I-AR

PE SOLUL literar american, postmodernismul și-a găsit frenetici teoreticieni și ilustratori care au ținut să sublinieze mutațiile survenite în domeniul ficțiunii din ultimele decenii printr-o varietate de prefixe: Metafiction, Superfiction, Surfiction - termen derivat din franțuzescul *sur-réalisme*, și altele. Printre protagoniști: John Barth, William Gass, Thomas Pynchon, Ronald Sucknick, Raymond Federman, inițiatorul, promotorul versiunii Surfiction.

Din opera lui Federman, scriitor american transplantat din Franța, s-au tradus și la noi romanele *Îndoita vibrație* și *Zimbete în Washington Square*, publicate de Editura Univers în 1989, la a căror lansare a participat și autorul.

Federman este unul din acei scriitori atipici, cum îi numește John Barth, care înlocuiesc în creația literară reproducerea unor acțiuni, a unor fenomene din realitatea contingentă printr-o reproducere a însuși actului de creație. Devenirea romanului, procesul ficțional sînt considerate ca o realitate în sine. Discursul narativ se autonează, se autoanalizează și, uneori, se autocontestă. Romanul se constituie nu prin ce narează, ci prin felul cum narează. De aici, intriga-prefect este dezmembrată, pulverizată și presărată în roman de unde se readună, ca într-un puzzle, sub ochii și cu participarea cititorilor cărora autorul îi se adresează în permanentă, consultându-i, justificându-se, expunându-și modalitățile, solicitându-le părerea cum să depășească anumite impasuri de creație.

Teză explicit ilustrată și de fragmentul de mai jos, din

romanul *Celor pe care i-ar putea interesa*, apărut în 1990. În timp ce autorul bijbie și se bilbie în muncile creației, lamentîndu-se și cerînd sfaturile unui corespondent fictiv și ale cititorilor, povestirea se încheagă de la sine, cu pregnantă forță narativă, în ciuda discursului antinarativ pe care-l clamează.

Romanele lui Federman sînt, oarecum, variații pe aceeași temă, felurit orchestrate: biografia lui traumatizată. În Parisul anului 1942, ambii părinți și cele două surori i-au fost ridicați și apoi exterminați de Gestapoul german. La sosirea soldaților, micul Raymond a fost ascuns de mama sa într-o debara strîmtă și îmbîcsită și astfel a supraviețuit. Imaginea cămăruței-debara, simbol al supraviețuirii sale, îi va traversa întreaga operă. Ca și necesitatea de a înțelege sensul acestei experiențe în lumea postholocaustului. Perpetuă întrebare fără răspuns, tincturată de un vag sentiment de culpabilitate a supraviețuitorului în fața celor care au pierit.

În romanul de față, o nouă încercare de exorcizare a trecutului, Federman apare, ca și în celelalte cărți ale sale, într-o ipostază pluralizată: autorul care încearcă să scrie romanul și propriul său personaj principal: un artist de renume, emigrat din Franța, care așteaptă pe un aeroport (așteptare în spațiul căreia se derulează, retrospectiv acțiunea) să se reîntîlnească cu o verișoară, supraviețuitoare și ea a holocaustului, de care s-a despărțit în copilărie, cu 35 de ani în urmă, și care-i așteaptă sosirea pe un alt aeroport unde, la rîndul ei, își proiectează viața în *flash-back*.

Romanul urmează să apară la Editura Univers. (A.R.)

oripilat, chiar dacă nu-i decît un vizitator, un străin în țara aceasta frămîntată.

Tinărul ofițer care conduce echipa de investigare a atentatului și care-i interoghează pe suspecti se numește Yossi. Musculos, zvelt, ars de soare, arrogant prin bruschețea gesturilor și a cuvintelor, Yossi e fiul lui Sarah. Desigur, Sarah nu știe că fiul ei e însărcinat cu ancheta, dar simte în sine că s-ar putea să fie implicat. Din ziua în care se înrolase în Forțele Speciale, Yossi se implicase în rezolvarea multor atacuri teroriste, procedînd la arestări, interogînd suspecti, urmărindu-i pe unii pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, angajîndu-se în schimburi de focuri de armă, ba chiar ucigîndu-i pe unii dintre ei. Sarah își petrecea nopțile în nesomn, îngrijorată de fiul ei, frămîntîndu-se în legătură cu activitățile lui. Ar fi putut trăi atît de liniștit alături de ei la fermă! Dar Yossi stăruia intruna că cineva trebuie să facă și ceea ce face el.

ASCULTĂ... să presupunem că povestirea ar începe cu întîrzierea de cîteva ore pe care a suferit-o vărul lui Sarah în mijlocul călătoriei... împotmolit în orașul în care el și Sarah se născuseră... împotmolit la aeroport... la mulți ani după marele război care-i marcase atît de profund pe cei doi veri în copilărie... da, să presupunem așa... în felul ăsta i-am da timp de gîndire... timp de a se pregăti pentru reîntîlnirea în țara făgăduinței, după atîția ani de despărțire... au trecut treizeci și cinci de ani de cînd cei doi veri s-au văzut ultima oară... da, să presupunem... și după ce bătălia cuvintelor se va fi terminat, o să arunc o privire îndărăt, ca să văd cum minciunile și-au luat locul lor pentru a plăsmui un adevăr denaturat în chip infam pe suprafața hirtiei.

Așa văd eu povestirea aceasta... designul ei... geografia ei. De o parte, o țară a falselor reprezentări, în care a trăit vărul lui Sarah, în ultimii treizeci și cinci de ani. De cealaltă parte, la mare depărtare, dincolo de ocean, o țară a falselor făgăduințe, o fișie de deșert bîntuit de miraje, în care Sarah a trăit tot atîția ani de exil. Și, între acestea două, ca între paranteze, țara în care s-au născut cei doi și în care, în timpul războiului, s-a săvîrșit o monstruozitate de neiertat. Locul acela va rămîne parantetic. Îngropat în adîncurile istoriei celor doi veri. După război, s-au despărțit. El a luat drumul Occidentului și Sarah pe cel al Orientului.

Să-i dăm vărului un nume? Un nume e atît de stînjenerator. Atît de limitativ. Restrînge ființa la accidentul nașterii, impune o identitate civică. Poate că, deocamdată, o să ne referim la el numindu-l, pur și simplu, vărul lui Sarah. Da, VĂRUL LUI SARAH. Cu toate că, mai tîrziu, și numele ei ar putea fi eliminat.

sosească la orele 6,00 p.m. Sarah și soțul ei, Elie, veniseră la aeroport de la ora patru. Urma să fie un prilej de bucurie. Vor glumi pe seama faptului că cei doi alcătuiau un atît de bizar comitet de recepție, se vor întreba ce-o fi gîndind vărul despre ei, despre acești doi zeloși muncitori agricoli care, în ultimii treizeci și cinci de ani, au făcut să răsară și să crească viața din nisipul unui deșert. Ar fi trebuit să se amuze de imaginea atît de nepotrivită a delegației pentru primirea faimosului văr pe care nu-l văzuseră de atîta amar de ani. Însă, în loc să zîmbească, cei doi soți erau tulburați de un incident tragic care avusese loc numai cu cîteva ore în urmă.

La prînz, o bombă făcuse să sară în aer un autobuz, pe strada principală a capitalei și, cu toate că detaliile atentatului erau încă vagi, toată lumea vorbea despre atac. În ce zi tristă urma să sosească vărul! Prima lui vizită și tre-

buia să se petreacă în mijlocul unui măcel. Ce-o să gîndească?

Nu se confirmase încă numărul exact al morților și răniților. Era îngrozitor. Frînturi din carcasa autobuzului și bucăți de trupuri omenesti sfîrtecate fuseseră împrăștiate la mai bine de treizeci de metri depărtare de locul unde se declanșase explozia. Ca întotdeauna cînd se producea asemenea incident, aeroportul se găsea în stare de alarmă. Toate zborurile fuseseră amînite. Tensiunea plutea în atmosferă. Pretutindeni mișunau polițiști și soldați înarmați și echipați cu aparate de emisie-recepție.

Vărul împotmolit în mijlocul călătoriei nu avea habar de atentatul cu bombă, așa cum nu aflase încă nimeni din afara hotarelor țării. Știrea nu se răspîndise încă în lume. O va afla mai tîrziu, la sosire, și va fi și el intristat și

În timp ce așteaptă la aeroport, încă înspăimîntată de atentat, Sarah se simte împărțită între fericire și disperare. E fericită că, după atîția ani, o să-și revadă vărul, și disperată pentru că știe, simte, că Yossi își riscă din nou viața. Vărul ei și fiul ei! Pe amîndoi îi iubește mult.

Yossi nu l-a întîlnit niciodată pe acest văr al mamei sale, dar a auzit o mulțime de lucruri despre el. Un mare călător prin lume și un artist de faimă. Firește, Sarah îl iubește și pe Elie, tovarășul ei de viață cu care a împărțit anii grei, dar pentru vărul ei nutrește o afecțiune cu totul specială. Au împărțit atîtea experiențe în copilăria lor, în timpul războiului. Atîta mizerie și atîta suferință! Doamne, cîte amintiri aveau de depănat, cîte mai avea să-i spună și să-i arate pe parcursul vizitei lui. Trei săptămîni înseamnă foarte puțin!

E clar ce încerc eu să pun în scenă? De o parte vărul împotmolit pe aeroportul din orașul din care pornise totul, în aparență calm și stăpînit, dar răscolit pe măsură ce se gîndește la eșecurile lui, anticipînd cu nerăbdare întîlnirea cu verișoara sa și amintindu-și de anii blestemați ai războiului. De cealaltă parte, Sarah, așteptînd pe alt aeroport sosirea vărului, muncită de o stranie neliniște, încercînd alternativ bucurie și spaimă, alarmă și voioșie, Doi rătăcitori care, cu ani în urmă, luaseră direcții opuse. El pe aceea de a-și împlini vocația, ea pe aceea de a ajuta la modelarea unei fișii de deșert sterp într-o țară senină dar nemiloasă.

Vezi ce se așterne în fața mea? Treizeci și cinci de ani din viața vărului într-o țară care, așa cum a învățat el de-alungul anilor, se autoperpetuează pe baza propriei sale imagini lipsite de coerență și în care impactul deziluziei se consumă cu anticipație. Și tot atîția ani pentru Sarah, trăiți într-o țară care pendulează constant între un vis utopic și un coș-

Ov.S. Crohmalniceanu, Dan Grigorescu, Raymond Federman, Geo Șerban și Antoaneta Ralian, în 1989, la lansarea celor două romane ale prozatorului american

PUTEA INTERESA

mar. Și, năluindu-se în fundal cu lamentabila ei istorie, țara în care s-au născut și au crescut cei doi veri, cea în care au izbutit să supraviețuiască în timpul războiului, când amândoi erau copii. Cum s-au pierdut unul de celălalt? Cum s-au risipit? Asta urmează să povestesc.

Da, Sarah și vărul ei au supraviețuit, dar nu și părinții lor - tatăl lui, fratele mai mic al mamei ei - toți au fost șterși de pe fața pământului. Ca și cei doi frați ai lui Sarah ca și cele două surori ale vărului ei. Cu toții au ieșit brutal din scenă...eradicați. Li s-a înăbușit răsuflarea, iar trupurile le-au fost arse în cuptoare uriașe.

X-X-X-X, în felul acesta a reprezentat vărul, într-o scrisoare adresată lui Sarah, absența totală a familiei lui și a familiei ei. Absoluta lor dispariție. Pe ea a răscolit-o enorm faptul că niște simboluri atât de insignifiante puteau fi încărcate de atâtea semnificații. Sfîșietor cum vărul ei putuse găsi un mod atât de simplu și de mișcător pentru a exprima eradicarea umană. Poate pentru că era artist.

Da, am hotărît să-l fac sculptor. Un cioplitor nebun în lemn, piatră și metal. De fapt, motivul principal al vizitei lui în țara lui Sarah este acela că Muzeul Național de Artă Modernă a organizat o retrospectivă a operelor lui - opere care i-au adus reputația internațională de artist tumultuos, temerar, totuși extrem de sensibil... Dar sculptura e adeseori tandră și violentă în același timp, iar vărul lui Sarah reprezintă o îmbinare de tandrețe și impetuoșitate. Chipul lui ar putea reflecta bunătate și generozitate, dar trupul lui e prins într-un constant clocot de spaimă și răzvrătire. Figurile sale abia de se desprind din materialul brut. Par fie să lupte pentru a se rupe și a deveni ele inele, fie să se retragă într-o condiție de non-existență.

Sarah nu a văzut niciodată sculpturile vărului ei și adeseori s-a întrebat dacă nu cumva erau prea moderne. Reci și calculate. Aspre și nefinisate. Sau poate că erau niște figuri senine. Sentimentale și contemplative. Probabil că era un artist foarte important, altfel nu l-ar fi invitat aici. Sarah știe că vărul ei vine pentru această expoziție, invitat oficial de Ministerul Culturii, dar în inima ei speră că vine și pentru că dorește s-o vadă pe ea, să fie cu ea, tot atât de mult cât dorește și ea să-l vadă și să fie cu el, după atîția ani. Fuseseră atât de apropiați, atât de dependenți unul de celălalt cînd se regăsiseră la sfîrșitul războiului. Da, fuseseră atât de apropiați, înainte ca el să fi luat hotărîrea de a pleca, singur, în acea țară a tuturor posibilităților.

Deși supraviețuirea lui Sarah și a vărului ei constituie un element de neocolit al povestirii de față, totuși nu în acesta constă interesul ei major. Dar va

trebui să pedalez pe el. Aud de pe acum obiecțiile: "Iarăși? N-o lua iar de la capăt!"

Și de ce nu? E un subiect la fel de bun ca oricare altul și destul de la modă în zilele noastre. Fiecare cu dezastrul lui. Dezastrul accidentelor rutiere, dezastrul prăbușirii avioanelor, dezastrul asasinatelor rasiale sau politice, dezastrul atacurilor teroriste, dezastrul foametei, dezastrul cataclismelor naturale. Un termen generalizat pentru calamitățile împărțite pe scară largă, care ne pricinuesc mușcătoare sentimente de frustrare. Totuși, serios vorbind, și de astă dată sînt foarte serios, e oare nevoie să ne întoarcem iar la vechiul dezastru? La aceeași veche poveste tristă? E oare o idee bună să interpretezi mereu aceeași melodramă? Aceeași veche melodie? "Hei, amice, nu te-ai săturat să cînti iar și iar același cîntec răsuflat? Fără îndoială, e un subiect tare, reconstituirea unui trecut traumatic. Și el e convins că poate să scrie o carte mare pe tema asta, atîta timp cît nu se repetă prea din cale afară. Dar își pune întrebări: oare nu ne-am plictisit încă de aceea monstruoșitate de neiertat?" Și totuși va trebui să pedalez din nou pe ea. Cum au izbutit cei doi veri să supraviețuiască în timpul invaziei, și cum s-au îndepărtat unul de celălalt pentru a se reuși mulți ani mai târziu. Asta-i povestea pe care vreau s-o povestesc.

Dar întrebarea care mi se pune nu e cea a poveștii în sine. Povestea? E mereu aceeași. Întrebarea privește tonul și forma povestirii - geometria ei. Da, cum să montez povestea lui Sarah și a vărului ei?

Cum să încep să istorisesc ordonat ceea ce e esențial fără să cad în sentimentalism și totuși urmărind ponderea impactului emoțional? Caut întruna un început potrivit, un model gata-făcut. Genul acela de început care le așează pe toate la locul lor și face ca restul povestirii să curgă de la sine. Găsesc unele soluții de început, le încerc, le reformulez ca să slujească scopului meu, doar ca să vadă dacă or să-mi lanseze povestirea. Și pe urmă le dau deoparte.

Deunăzi m-am jucat cu următorul:

"Sarah își îmbăia păpușa în chiuveta de la bucatărie, cînd s-a iscat furtuna nefericirilor ei. Pereții tencuiți ai camăruței ponosite, pierdute în vuietul marelui război, s-au zgîlțit din temelii cînd a început primul atac."

L-am dat deoparte. Prea liric pentru gustul meu. Prea melodramatic. L-am încercat chiar și pe bătrînul "A fost odată", dar nici așa nu mai merge.

Doar n-avem de-a face aici cu un basm; vorbim despre o poveste care, în procesul desfășurării, s-ar putea să devină un adevăr absolut.

Și, prin urmare, cum să încep? Poate

cu un detur, un plonjon în centrul povestirii. În felul următor: imaginați-vă un om de vreo cincizeci de ani, cu părul des, grizonat (tuns în stil roman, știți voi), oarecum chipeș, voinic dar nu gras, arătînd bine pentru vîrsta lui, care nu se dă în lături de la o partidă de tenis sau de golf (și, da, desigur, nici de la o partidă bună de regulat), cu o față marcată de o îmbinare între hotărîre și malițiozitate, bunătate și viclenie, un ins la care e greu de spus la prima privire dacă e un intelectual sau un om de afaceri. El singur se miră uneori cum de s-a adunat atîta incongruitate într-o singură făptură umană. Un nas cam proeminent.

Faptul că povestirea începe prin concentrarea asupra acestui om poate fi justificat dacă vă spun că a venit pe lume sub semnul lui Saturn, planeta ocolîșurilor și zăbovirilor. Dacă-l întîlniți din întîmplare, aflați că omul acesta călătorește dintr-o parte a lumii în cealaltă. O călătorie lungă, de aici către altă parte. Prima sa vizită în țara aceea îndepărtată a însemnat o decizie grea pentru el. Ceea ce e important.

E 30 aprilie, după mulți ani de la război, Marele Război, crucial pentru această povestire, din moment ce i-a afectat personajele atât de dramatic...și de traumatic. E 30 aprilie, pentru că data acestei călătorii trebuie să coincidă cu data exactă cînd dictatorul care a dezlănțuit acel oribil război s-a împușcat într-o ascunzătoare subterană deoarece armatele i-au fost înfrînte.

Aterizarea programată, dincolo de ocean, a avionului acestui om e întîrziată cu două ore. Întîrzierea de două ore e esențială pentru povestirea noastră, pentru forma pe care o va îmbrăca ea. Totul va fi conținut în această întîrziere.

O mică defecțiune mecanică, așa li se spune pasagerilor cînd li se cere să coboare din avion și să se întoarcă în sala de așteptare. Li se va servi cafea și croasante. Amabilitate specifică locului. Unii dintre pasageri se întreabă dacă e vorba într-adevăr de o problemă mecanică sau de ceva mai grav. Poate că o amenințare cu bombă. În fond avionul are drept destinație o țară conținuu amenințată de acțe teroriste. În zilele astea, tot ce are legătură cu această țară, inclusiv povestirea noastră, e primejdios și problematic. Da, va fi o călătorie primejdioasă, incluzînd riscul absurdității care zace sub orice exces emoțional.

Omul nostru pare calm, distant. S-a instalat pe un fotoliu confortabil într-un colț al sălii de așteptare, ca să citească, dar nu e în stare să se concentreze asupra cărții. Gîndurile lui sînt ca valurile care se sparg de o stîncă. Nu le poate

Federman

A X-X-X-X

A RECYCLOPEDIC NARRATIVE

urmări în timp ce clocotesc și se pulverizează în fața lui. Aici, în acest oraș e locul unde s-a născut și în care s-au petrecut atîtea cu-ani în urma. Sucește și răsucește în minte aceleași gînduri, și pe buze îi adie un suris cinic.

În cel de-al doilea an al invaziei, pe ziua de 16 iulie - ca să fim cît mai autentici - ziua cîmplită a mării razii, cînd părinții, frații și surorile lor au fost arestați împreună cu alți 20.000 de indivizi, declarați de guvern a fi apatrizi, Sarah avea nouă ani și vărul ei doisprezece. Cum locuiau în sectoare diferite ale orașului, nici unul dintre ei nu a știut că celălalt scăpase de razie și că, în acea zi, fuseseră zvîrliți în vastul grup incoerent al supraviețuitorilor potențiali. În următorii trei ani, Sarah și vărul ei au vagabondat separat, pînă ce s-au regăsit la sfîrșitul războiului. Amândoi erau marcați adînc de experiențele trăite și, pînă în ziua de azi, supraviețuirea lor li se pare lipsită de sens, chiar dacă s-au împăcat cu surplusul de viață care le-a fost dăruit de soartă.

În acea zi de 16 iulie, oamenii aceia hidoși (după cum îi categorisise guvernul) au fost ridicați în tot orașul. Arestările erau efectuate de trupele de ocupație și de miliția colaboraționistă. În două zile au fost capturați 21.884 oameni, dintre care 9051 erau copii. Indivizii fără familie au fost expediați cu camioanele direct la gară, pentru o imediată livrare. Părinții și femeile cu copii au fost transportați la o imensă arenă din oraș. Timp de patru zile prizonierii au fost ținuți fără hrană. Un furtun stradal constituia unica lor sursă de apă, și vreo duzină de latrine portabile le ofereau singurele comodități de toaletă. Patruzeci și cinci de oameni au murit, dintre care șaisprezece prin sinucidere, și un mare număr și-au pierdut mințile. A izbucnit o triplă epidemie de pojar, scarlatina și difterie. Numeroase femei au fost violate de gardieni și trei fetițe au fost găsute sub băncile sta-dionului, cu căluș în gură și cu pulpele minjite de sînge. În cea de a patra zi, copiii au fost despărțiți de părinți. Adulții au fost expediați într-o direcție, copiii în alta.

Sarah a citit recent toate acestea într-o carte intitulată: *Celor pe care i-ar putea interesa*. Chiar după atîția ani, Sarah, ca și vărul ei, simte nevoia să verifice și să regindească amănuntele acelui moment din istorie care i-a schimbat cursul vieții.

Traducere și prezentare de
Antoaneta Ralian

ÎNVĂȚĂMINTELE CONFLICTULUI

ÎNTR-UN număr din toamnă al revistei londoneze "Prospect", patru foarte cunoscuți istorici anglo-saxoni (din a căror bibliografie au fost traduse și la noi mai multe lucrări), precum și un diplomat englez au analizat

războiul din Kosovo și au extras învățăminte pentru viitorul comunității internaționale din tragicele evenimente ce au monopolizat atenția lumii în anul care se sfârșește. Publicăm mai jos extrase din această dezbatere.

Robert Cooper: Subiectul acestei convorbiri este ordinea mondială de la

Robert Cooper, specialist în regiunea Asia-Pacific, la Ministerul de Externe britanic

sfârșitul secolului XX. În loc să-l abordăm pe plan teoretic, aș prefera să încep cu probleme concrete. Ce învățăminte putem trage în urma conflictului din Kosovo? Trebuie să-l considerăm ca fiind ultimul din secolul XX sau primul din secolul XXI?

Eric Hobsbawm: Aș zice că este primul din secolul XXI. Este primul război purtat în absența unui sistem statal mondial dat fiind că pentru prima dată, după secolul XVIII, mari regiuni ale lumii nu se află gestionate de un sistem internațional. Pe de altă parte, este primul conflict, cu excepția citorva raiduri de rutină împotriva Irakului, în care s-a făcut apel la un arsenal de tehnologie avansată. De unde mai multă precizie, dar și mai multă dezinvoltură în folosirea unor arme extrem de puternice. Iar operațiunile au pus, desigur, în evidență, limitele acestei tehnologii. Până la urmă este primul război purtat, ca să zicem așa, sub supremația consumatorului. Ne-am întors la

Eric Hobsbawm, profesor emerit de istorie economică și socială la Birkbeck College, Universitatea din Londra

normalitate, așa cum o concepea Thomas Hobbes: oricât de mare ar fi, forța Leviathanului nu-i poate obliga pe oameni să braveze moartea. De secole, politica se întemeia pe o ipoteză contrară. Poate că această întoarcere la ideile lui Hobbes nu

e valabilă decât pentru Statele Unite, dar războiul din Kosovo a fost purtat de conducători convinși că popoarele lor nu erau preăgătite să suporte victime omenesti.

Edward Luttwak: Aveți dreptate. A fost primul război posteroic. Dar americanii nu sînt singurii care au această viziune asupra războiului. Englezii ar fi acceptat cu siguranță să piardă vreo 300 de oameni, francezii cam 150. Dar nici una dintre părți, nici chiar rușii, nu era gata să suporte pierderi de mii de vieți, pe care le-ar fi presupus inevitabil un război pe teren. A fost de asemenea un război mediat, unde mijloacele de informare au fost folosite deliberat. Atunci cînd s-a recurs la forță pentru intimidarea adversarului, s-a putut recurge în consecință și la mijloacele de informare în masă pentru amplificarea importanței propriului potențial. Un exemplu: numărul de misile de croazieră lansate în Kosovo nu a atins 425, cite au fost trase în decembrie 1998 în Irak, în timpul operațiunii "Vulpea deșertului". De aceea, chiar dacă lumea avea impresia că NATO efectua bombardamente masive, sîrbii nu se alarmau peste măsură.

Timothy Garton Ash: Riscăm să supraestimăm efectele acestui conflict: la început nu a fost vorba de un nou tip de război, nici de un război umanitar. A fost doar o manevră diplomatică de coerciție, care a luat o întorsătură proastă. Liderii noștri, ținîndu-se *ad litteram* de spusele lui Clausewitz, au crezut că războiul nu e decât o prelungire a politicii și au uitat că războiul răstoarnă orice calcul și că are propria sa dinamică. Dar mi se pare că, în ciuda tuturor erorilor comise, conflictul din Kosovo constituie o etapă a căutării dezordonate a unei noi ordini liberale pentru Europa. Pentru restul lumii sînt mai puțin sigur.

R. Cooper: După părerea mea, unul dintre motivele pentru care acest război aparține secolului XXI este că nu a fost purtat în interes național, în sensul obișnuit al cuvîntului.

Francis Fukuyama: Exact. Dar aș vrea să revin asupra afirmației lui Eric Hobsbawm că războiul a fost făcut în absența unui sistem statal mondial. Aș spune mai degrabă că nu a existat un sistem statal "concurențial". Cu un astfel de sistem, conflictele regionale riscă întotdeauna o escaladare prin implicarea marilor puteri. Dar în cazul provinciei Kosovo interesele strategice erau limitate. Dacă luptele ar fi avut loc în Iugoslavia de acum douăzeci de ani, am fi riscat un al treilea război mondial. Conflictul din Kosovo a fost o formă de intervenție umanitară.

E. Luttwak: Aspectul revoluționar al acestui război se situează la nivelul suveranității. A fost un război postwetphalian, în sensul că nu s-a mai respectat vechea regulă a neamestecului în treburile interne ale unui stat suveran (introdusă prin tratatele din 1648). Rusia și-a

manifestat dezacordul față de felul în care noi am revocat brusc acest principiu. Rușii au la ei acasă mai multe cazuri de tip Kosovo, iar chinezii au și ei vreo trei. Italia însăși se confruntă cu problema Tirolului de sud. Brutalitatea cu care regula neamestecului a fost călcată în picioare a dispăcut multora. Chiar dacă de o vreme încoace țările occidentale nu o mai respectă, ar fi trebuit poate să explicăm de ce am hotărît încălcarea ei. Nefăcînd acest lucru, am slăbit poziția alianței occidentale.

T. Garton Ash: În următorii ani vom plăti prețul acestui război, cu atît mai mult cu cît ni i-am pus în cap pe ruși și pe chinezi. Una dintre lecțiile acestui conflict este că o dată angajați într-un război ar fi trebuit să fim siguri că știm să-i punem capăt. Ceea ce ne face să ne întrebăm dacă suveranitatea consumatorului, evocată de Eric Hobsbawm, este un fenomen pur american sau există în toate democrațiile occidentale. Părerea mea este că avem de-a face cu un fenomen pur american. Englezii sînt gata să suporte pierderi de vieți omenesti, la fel

Timothy Garton Ash, politolog, jurnalist și universitar britanic, specialist în problemele Europei Centrale

și francezii, poate chiar și germanii, semn al unei evoluții considerabile a opiniei publice la ei. O altă întrebare e aceea dacă războiul din Kosovo va constitui un precedent pentru viitoarele intervenții occidentale în alte regiuni ale lumii, așa cum sugerează Tony Blair în concepția sa asupra comunității internaționale; sau dacă trebuie considerat un fiasco în urma căruia puterile occidentale nu vor mai avea o vreme curajul să se lanseze într-o asemenea intervenție.

E. Hobsbawm: Eu nu sînt atît de sigur că acest război a avut scopuri umanitare. A avut, desigur, un aspect umanitar însemnat, și a fost legitimat de un discurs umanitar, dar același lucru se poate spune despre numeroase alte conflicte, inclusiv despre cel de-al doilea război mondial și despre războiul din Golf.

R. Cooper: Atunci care a fost scopul?

E. Hobsbawm: Am bombardat Serbia pentru a păstra credibilitatea NATO. Dar am eșuat, iar conflictul a fost cel mai mare fiasco de la invadarea Finlandei de către ruși, în 1939.

Francis Fukuyama, profesor de științe politice la Universitatea George Mason, Virginia, SUA

F. Fukuyama: Dar sîrbii au capitulat. Și asta ne aduce din nou la discuția despre pierderile umanitare: chiar și un stat mic precum Serbia pare mai sensibil la acest aspect decât ar fi fost acum o jumătate de secol. Ceea ce mă face să cred că refuzul unor astfel de pierderi e un fenomen mai general, nu doar american. Este și unul dintre motivele pentru care, de pildă, rușii și-au retras trupele din Afganistan. Așa stînd lucrurile, cred că dacă am fi avut conducători mai buni am fi putut pregăti opinia publică americană să accepte un număr mai mare de pierderi.

E. Luttwak: Statele Unite posedă zece divizii de armată terestră și trei de marină. Aceste unități nu vor lupta niciodată cu adevărat pentru apărarea interesului național (invadarea Statelor Unite nu este un scenariu plauzibil) sau a oricărui alt interes. Societățile ating întotdeauna un nivel de dezvoltare care le împiedică să sacrifice vieți, indiferent de cauză. Odinioară făceau apel la mercenari. Acum recurg la tehnologie. Dar consecințele sînt uriașe pentru rolul defensiv al NATO. Să presupunem, de exemplu, că rușii ar invada Polonia: am putea porni la represalii împotriva lor, dar fără a recurge la arsenalul nostru nuclear sau a trimite trupe pe teren, pentru că, astfel, ne-am expune la o ripostă din partea lor. De fapt, ne-ar fi imposibil să asigurăm apărarea Poloniei. Dacă polonezii au interpretat corect războiul din Kosovo, cu siguranță că sînt conștienți de acest lucru.

F. Fukuyama: Poate că ar fi util să reamintim împrejurările în care s-a născut principiul neamestecului. În secolul XVII, în toate țările europene existau catolici și protestanți și, în urma singeroaselor răboaie religioase, cînd amestecul statelor vecine era un lucru obișnuit, s-a hotărît, de comun acord, că fiecare suveran va răspunde de actele sale în interiorul propriilor frontiere. Lumea de astăzi nu mai este la fel. S-a ajuns la un consens mai larg în privința principiilor de guvernare, cel puțin în rîndul marilor puteri. Această erodare a suveranității statului reflectă așadar un fenomen mai degrabă pozitiv.

R. Cooper: Dar problema crucială rămîne aceea de a ști dacă acest nou consens liberal - al democrației întemeiate pe legea și cooperarea internațională - va cuprinde toate regiunile globului sau va rămîne canțonat în Occident. Desigur, multe state europene încearcă acum să-și

DIN KOSOVO

limiteze propria suveranitate alăturindu-se Uniunii Europene. Dar restul lumii pare împărțit. După Samuel Huntington, asistăm nu la o convergență către norme liberale, ci la o ciocnire a civilizațiilor.

T. Garton Ash: În prezent, Europa este singurul continent unde amestecul în treburile interne ale altui stat a devenit ceva admisibil în mod curent. Robert Cooper are dreptate să se întrebe dacă această tendință se va extinde și la alte regiuni sau dacă statul liberal postmodern va rămâne un sistem exclusiv occidental. Cu alte cuvinte, trăim în lumea lui Huntington, în care se confruntă diferite sisteme de valori, sau în cea a lui Fukuyama, în care se manifestă convergența către valorile liberale? În opinia lui Huntington, conflictul din Kosovo a reprezentat evident o ciocnire între civilizațiile ortodoxă și islamică.

F. Fukuyama: O intervenție militară într-o altă țară constituie un act atât de grav încât nu poate servi drept criteriu de verificare a tezei convergenței. Dar există un anumit număr de norme care pot fi aplicate pe scară internațională - nu neapărat de către statele care recurg la bombe, ci de către toate felurile de ONG-uri sau organisme internaționale. În Indonezia, pe timpul lui Suharto, nu se putea lua atitudine împotriva regimului, dar presa putea publica criticile formulate de Organizația mondială a comerțului, fapt care a devenit astăzi un fel de normă internațională. În prezent, chiar și statele cele mai autoritare trebuie să adopte procedurile contabile internaționale dacă vor să beneficieze de investitori străini.

R. Cooper: Pentru a ajunge la aspectul economic, voi spune că una dintre concluziile pe care mi le-a inspirat criza asiatică este aceea că mondializarea economică depinde într-o anumită măsură de mondializarea sistemelor de valori. Pe scurt: așa cum Microsoft și IBM au stabilit norme de funcționare pentru calculatoarele din întreaga lume, tot așa Statele Unite vor fixa norme pentru economia mondială.

E. Luttwak: Poate că așa se va întâmpla, dar nu le va fi ușor. Să luăm

Edward Luttwak, cercetător la Center for Strategic & International Studies din Washington

exemplul firmei Microsoft. Dacă sistemul capitalist american merge bine, aceasta se datorează unor motive care nu sînt valabile în alte țări. Primul este existența unei solide tradiții de rezistență la

tendențele expansioniste ale marilor firme. În Anglia, Bill Gates ar fi primit deja titlul de lord, putînd să facă ce vrea. În Italia ar fi fost numit senator pe viață. Iar dacă ar fi creat o societate franceză, toate ambasaderele Franței i-ar fi stat la dispoziție. Dar în Statele Unite, el se află în ghearele Ministerului Justiției, care nu pare dispus să-i dea drumul, străduindu-se, dimpotrivă, să distrugă imaginea Microsoft-ului. Un al doilea motiv este acela că în sistemul concurențial darwinist nu vom întîlni spiritul calvinist care numai în Statele Unite îi face pe perdanți să se simtă vinovați. În alte părți, perdanții nu încearcă un sentiment de vinovăție, ci de furie, lucru ce poate avea un efect decisiv asupra politicii bugetare, de pildă.

E. Hobsbawm: Trecerea de la suveranitatea cetățeanului la suveranitatea consumatorului este cea care ridică problema. Sistemul multipartit nu este neapărat o garanție a democrației. E de ajuns să ne uităm cit de mult a scăzut indicele de participare la vot în Statele Unite. Participarea la viața economică a înlocuit participarea la viața politică. Trebuie așadar să regîndim întreaga problemă a democrației.

T. Garton Ash: Cred că există un ansamblu de valori comune întregii omeniri și că mondializarea, în special revoluția comunicațională, constituie o extraordinară ocazie de a le răspîndi. Văd tot mereu cum oameni aparținînd unor culturi foarte diferite subscriu valorilor liberale. Evenimentele din piața Tien Anmen sînt un exemplu între multe altele. Provocarea cea mai importantă cu care se confruntă acum Occidentul este următoarea: vom putea să le propunem celorlalți o soluție de a trece de la stadiul de trib premodern la cel de stat liberal și cooperativ postmodern, și aceasta fără vîrsare de sînge? Timp de secole, inclusiv al XX-lea, Europa de vest a cunoscut o istorie singeroasă, la fel și statele Europei centrale, în ultimii cincizeci de ani. Evenimentele din Balcani ne fac să credem că nu am găsit o altă cale către modernitate. Multe vor depinde de capacitatea noastră de a răspunde sau nu acestei provocări.

F. Fukuyama: Dispunem de o mare forță financiară și materială, dar avem oare tîria de caracter necesară pentru a o folosi judicios, inclusiv în propriul interes? Nu mergem mai degrabă pe urmele romanilor? Nu percepem, în plan moral, semnele subiacente unui soi de decădere? Dacă Occidentul, instituțiile și valorile sale inspiră încă o mare încredere, aceasta nu trebuie să ne facă să neglijăm anumite tendințe îngrijorătoare, cum ar fi consumul excesiv, destrămarea familiei, declinul spiritului de responsabilitate și de solidaritate.

E. Luttwak: Sînteți prea pesimist. Se vor găsi întotdeauna soluții pentru problemele de ordin cultural. Este de altfel exact ceea ce au făcut romanii în toată partea orientală a imperiului lor, și au prosperat vreme de secole în Bizanț.

**Traducere și adaptare
Marina Vazaca**

CORESPONDENȚĂ DIN STOCKHOLM

După căderea zidului

P RINTRE evenimentele care concurează parcă la închiderea porții acestui an și la deschiderea celei a noului secol este și expoziția "După căderea zidului" (între 16 oct. '99 și 16 ian. 2000) de la Muzeul de Artă Modernă din Stockholm, dedicată artei și culturii din Europa post-comunistă. În toamnă s-au împlinit 10 ani de la căderea zidului din Berlin. Pentru a marca acest eveniment, Muzeul de Artă Modernă din Stockholm a lucrat timp de doi ani la proiectul expoziției, la care participă 140 de artiști din țările din Est. Ideea de bază a fost aceea de a pune în centru schimbările politice și culturale din Est, Europa Centrală, din fosta Uniune Sovietică: perestroika, căderea Cortinei de Fier, sfîrșitul războiului rece, crearea noilor state și efortul lor pentru construirea unei societăți democratice, unirea celor două Germanii, războaiele etnice din Balcani și Caucaz. Un program foarte ambițios, la sponsorizarea căruia au contribuit multe instituții, printre care și Institutul Suedez.

Încă de la vernisaj s-a subliniat că era vorba de o expoziție specială, tulburătoare, însumând o tensiune maximă cu care se închid brusc porțile vechiului secol. Încă de la intrare publicul este șocat de fotografiile în format mare ale soldaților din "Regimentul Friedrich Engels", aparținînd artistului german Frank Thiel. Și imediat, la dreapta spațiului imaginat ca un labirint de timp, opera artistului polonez, Piotr Jaros, "Eroul modern", doi tineri drogându-se. "Noua Golgotă" a bulgarului Lutjezar Bojadjev, ocupă un zid întreg. Este vorba de un costum negru, cămașă albă și cravată în arabescuri, costum de uriaș, aparținînd fără îndoială unui straniu Mesia, pus în cuie pe zidul alb. Acestui costum îi lipsește corpul pe care trebuie să-l îmbrace, deși în garderoba improvizată corpul absent mai are și alte costume de schimb. Apoi, imediat, după multe camere cu filme video, din care ies sunete desperate și se spun fraze incoerente, apare lucrarea românului Dan Perjovschi, intitulat: "Press-Stress". Peretele e acoperit în întregime de pagini de ziar în românește (mai ales pagini din "22") și alte limbi, în care s-au infipt ace cu bărcuțe de hîrtie, 500 la număr, făcute din bancnote românești. O mare de știri deja îmbătrânite și îngropate, dar prin care timpul trăiește misterios și istoria se ține în picioare necruțătoare. Se sugerează că oamenii au navigat cu bărcuțele lor fragile făcute din bancnote și s-au înecat în fluviul timpului triumfător. Un zid alegoric, impresionant, mărturisind despre puternica personalitate a artistului român. Nu reprezintă singur arta nouă din România, ci în buna companie a colegilor Cosmin Grădinaru și grupul SubReal, format din: Iosif Király, Călin Man. Sunt memorabile imaginile din București ale lui Iosif Király ca și fotografiile onirice ale lui Cosmin Grădinaru. A viziona această neobișnuită expoziție îți cere o anume capacitate a îndurării. După ce vezi: picturi, desene, sculpturi, artă video, fotografii, obiecte vechi, instalații, oglîndind nu numai climatul politic care i-a format pe artiști, unii trăind în țara lor, alții în exil, te întrebă imediat: Ce fel de timp a fost acesta? În toate fil-

mele video, venind mai ales din Rusia și Țările Baltice, domină un cuvînt în toate formele lui grafice: faliment. Da, este exprimat clar falimentul imperiului roșu prăbușit sub propria greutate, dar și al unui mod de viață planetar, plin de nebunie. Un fel de dezamăgire generală este tonul artei noi, se sugerează clar că omul a ales un drum greșit, creînd pe pămînt o imensă ladă de gunoi, în care natura agonizează. Se mai exprimă clar și atmosfera depri-mantă de după entuziasmul primilor ani de după "căderea zidului", perioadă

urmată de haosul și rătăcirea unei generații noi care nu se simte responsabilă pentru ce s-a întîmplat în trecut, nefiind supusă propagandei comuniste. Dar libertatea cea nouă are o imagine și mai întunecată: sărăcia generală, natura devastată de industrie, șomajul, poluarea avansată, noul fascism, lipsa sentimentului de a fi acasă și o atitudine cinică față de noile valori ale timpului. În presa suedeză s-a subliniat faptul că expoziția oglindește bogăția și varietatea de talente din cele 22 de țări din Est, totuși fără să aducă o reprezentare globală a unui nou fenomen artistic. De altfel o astfel de artă șochează prin adevărul ei teribil, prin imagini pe care simți nevoia acută de a le scoate cât mai repede din minte. Cu ocazia expoziției s-au organizat seminarii în care se pot vedea și filme din țările postcomuniste și s-a publicat și o carte cu bogate note bibliografice ale artiștilor.

Pentru a atenua parcă impresia de apocalips, s-au expus în holul muzeului portrete ale "eroilor timpului nostru", fețe umane, pline de mister și speranță, sfidînd parcă istoria, portrete aparținînd artistelor letone: Gint Gabran și Manika Ines Pormale. De asemenea s-au expus, în apropierea portretelor, trei vase mari, cilindrice, umplute cu apă, în care s-au pus două statui ale lui Christos: una albă și alta viu colorată, și între cele două vase, în mijloc, într-un cilindru mai mare, plin cu apă, scoici venind din toate mările lumii, de o frumusețe uluitoare, toate trei opere ale polonezului Robert Rumas, cu titlul "Dedicații". Frumusețea în apă și Mesia în apă, când apa este bunul cel mai de preț al planetei, vor poate să ne spună că speranța și frumusețea n-au pierit, deși s-a făcut aproape totul ca să fie și ele exterminate.

Gabriela Melinescu

Revista revistelor

„Demolarea” Academiei Române

Fiindcă despre secolul XX putem spune deja „secolul trecut”, punind între el și noi o „ușă subiectivă ce ne împarte viața în două încăperi, se cuvine să lăsăm în cea veche lucrurile rînduite inteligibil pentru cei ce o vor vizita ca pe o casă memorială, cu documente și mărturii care să păstreze pe cît posibil întregul adevăr. Între multe frînturi de viață, de vieți frînte din care se poate reconstitui istoria, revistei *MEMORIA* îi revine un merit neprețuit. Ultimul număr apărut, 28, este superinteresant atît prin temă cît și prin modul cum e tratată de cel mai bun cunoscător al ei. Tema este „Demolarea” Academiei Române, iar autorul documentarului - Petre Popescu Gogan care și-a consacrat întreaga viață și activitate științifică istoriei Academiei Române (într-o notă sîntem informați că se află în curs de apariție, sub semnătura sa, o vastă lucrare în temă - trei volume, însumînd peste 3000 de pagini și 2000 de ilustrații). De ce însă distrugerea Academiei tradiționale în paginile din „revista gîndirii arestate”? Fiindcă cel mai înalt for intelectual, moral și spiritual al țării din 1866 și pînă în 1948 a fost și el o victimă a comunismului care l-a asasinat și dezonorat, suprimînd valorile de vîrf din diferite domenii și înlocuindu-i cu oportuniști dispuși să sacrifice adevărul de dragul unor privilegii sau cu impostori ce ocupau fotoliile *nemuritorilor* trimiși să-și sfîrșească viața în pușcării, în mizerie și uitare. ● Documentarul se deschide cu decretul nr. 76 din 9 iunie 1948 care anula Academia Română și o înlocuia cu o instituție aservită puterii roșii în care nu-și aveau loc decît cei dispuși să slujească ideologia impusă de ocupanți. Prin acest decret, toți membrii Academiei Române pînă în acel moment erau incriminați în bloc și li se retrăgea titlul, bunurile mobile și imobile ale instituției erau naționalizate, iar pe locul „curățat” de elita universitară și artistică era înălțat un for demagogic și obedient, o formă fără fond, Academia RSR. Demersul lui Petre Popescu Gogan din *Memoria* vizează mai ales destinele ulterioare ale celor suprimate din calitatea de academicieni: „Dintre cei 165 peste o sută au fost supuși - faptul e de notorietate - unor presiuni psihice și fizice vecine cu nebunia. Unii au fost ridicăți și ținuți în celule 2-3 zile ori 2-3 luni, după care erau readuși la catedre (vezi cazul lui Ion Petrovici și al multor al-

tora). Oameni în toată firea - personalități universale recunoscute ca atare - nu au acceptat ușor spaima cultivată metodic, nu puteau crede că era adevărat ce se spunea, și de aceea nu au reacționat. Imprudenți ca niște adolescenți! Au fost ridicăți în puterea nopții și încarcerăți (asupra acestor operațiuni nocturne fața de familii speriate, nici astăzi nu avem o istorie - fie și numai orală, înregistrată pe bandă audio - de unde nevoia unei Fundații «Memoria Academiae»). Unii au fost omorâți la Sighet, alții la Văcărești, la Râmnicu Sărat, iar alții... de tramvai, după ce s-au «eliberat». Unii, însă, se ascundeau pe unde puteau și cum puteau. Emil Racoviță, de exemplu, înnebunit de atîta... Lăsenko, se «ascundea» în gulerul paltonului și umbla de nebun pe străzile Clujului (Petru Groza însuși va povesti, chipurile regretînd, că văzându-l într-o astfel de postură a trecut pe trotuarul celălalt). Gr.T. Popa se ascundea pe sub scările «nu-știu-cărui blocuri», pînă a murit (iulie 1948). Doctorul Const. Angelescu este unul dintre cei care nu au rezistat și a murit și el (sept. 1948).” Istoricul ne prezintă biografiile succinte ale tuturor academicienilor din 1948 și ce s-a întîmplat cu ei după aceea, din înșiruirea informațiilor rezultînd și portrete morale nuanțate, galeria de personaje spunînd multe despre istoria secolului în oglinda caracterelor omenești puse mai devreme sau mai tîrziu în balanța justițiară a posterității. Iată, de exemplu, un fragment din prezentarea savantului C.I. Parhon: „În istoria Acad. Române el a îndeplinit rolul «groparului șef» în suprimarea instituției și reprimarea membrilor acesteia. Timp de doi ani (1947-1948), folosindu-se de calitatea de șef al statului și de membru al Acad. Române, C.I.P., cu complicitatea lui Traian Săvulescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și Secretar al Secțiunii Științifice a Academiei, a exercitat presiuni, însoțite de amenințări, asupra membrilor Academiei, ca să cedeze și să ceară ei înșiși actul suprimării. Nereușindu-le tentativa realizării doar prin modificarea statutului, s-a recurs la un Decret semnat de Parhon, prin care a fost desființată Legea organică de la 1879. Decăzută el însuși, o dată cu toți membrii Academiei, din calitate și demnitatea de membru al Acad. Române (9 iunie 1948), C.I.P. a fost numit în fruntea Comitetului (roșu) provizoriu pentru elaborarea Statutului de organizare și funcționare a Acad. R.P.R. La 12 august a fost numit „membru titular activ” (Decret 1454) și în aceeași zi (Decret 1455) Președinte de Onoare al Acad. R.P.R. (1948-1969). Se pune întrebarea dacă C.I.P., plătit și răsplătit de regimurile de la București și Moscova, poate figura în Cartea Mare a Acad. Române, alături de cei condamnați și exterminați la Sighet, ca urmare a acuzațiilor aduse de el în Aula Academiei.” Și, la polul opus, figuri de mare demnitate, savanți și artiști excepționali sfîrșindu-și viața în sărăcie și anonim. ● Datorită devotamentului, onestității și acribiei lui Petre Popescu Gogan memoria acestor minți strălucite de sub cupola adevăratei Academii Române nu se va pierde. Dînsul chiar face propuneri pentru simbolice acte de reparație a mirșaviei: «Ca unul care trăiește istoria Academiei în „datele ei de tezaur” și în „bronzurile ei de aur”, îmi iau voia să sugerez „Puterilor” și „Putemicilor” Țării, Academiei și Președinției, Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, un Parastas de pomenire a Corpului academic suprimat o dată cu suprimarea Academiei Române (9 iunie 1948) și reprimat o dată cu încercarea de decapitare a Culturii Române (1944-1948-1958). Propun ca, mai întîi, într-o sesiune solemnă a Academiei Române renăscute, să se solicite abrogarea Decretului 76/1948, iar membrii corespondenți din acel moment să fie proclamați membri de onoare post-mortem. Numele tuturor să fie atribuit, în localitățile în care s-au născut ori au creat, unor școli, biblioteci, așezăminte culturale și să se creeze fundații care să le cultive și perpetueze memoria și lecția. „Noi, cei vii, suntem singura lor posibilitate de a fi”.»

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei;
6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Decolarea din zona gri a Europei

ROMÂNIA a părăsit zona gri a Europei. Această e concluzia de bun simț la care au ajuns cei mai mulți comentatori autohtoni după reuniunea de la Helsinki. Dar invitația de aderare la Uniunea Europeană pe care a primit-o România, cu toate avantajele care decurg de aici, nu poate rezolva schismele politice din țară. S-a ivit, după Helsinki, un curent de opinie politic care să însemne numitorul comun al interesului național pe deasupra celui de partid? N-am observat. Deocamdată cel puțin, marea preocupare a partidelor e de a convinge lumea că invitația la aderare li se datorează. Sau, dacă nu li se datorează nemijlocit, fiindcă unele dintre ele se găsesc în opoziție, meritul nu e al celor care se află la putere.

Impresia că politica, să-i zicem, mare a României e o simplă afacere de partid nu prea rimează cu ieșirea din zona gri a țării în viitorul apropiat sau pe termen mediu.

S-ar putea spune că mai vechi reflexe, din perioada în care se vorbea unde nu te-ai fi așteptat despre comploturi împotriva României, se fac simțite și acum.

Aceleași reflexe funcționează și în privința persoanelor care au ocupat sau ocupă funcții importante în stat. De curînd, un premier, Radu Vasile, a refuzat să-și părăsească funcția, după ce a rămas și fără susținerea propriului său partid și după ce miniștrii coaliției l-au abandonat. Ciudad e faptul că Radu Vasile, care a ajuns prim ministru după demiterea altui premier, Victor Ciorbea, nu a avut conștiința vremelnice a acestei funcții.

Un foarte cunoscut ziarist care obișnuia pe vremuri să spună „Să auzim numai de bine!” a observat că în adîncurile mai mult sau mai puțin apropiate de suprafață ale fiecărui om politic autohton se află și azi un Ceaușescu, adică o per-

soană care se simte de neînlocuit și care, mai ales, nu se lasă înlocuită.

Criza politică specială, pe care aș numi-o criza de singurătate a fostului premier, ar merita o analiză aparte, dar ea dezvăluie deocamdată faptul că legea fundamentală a României trebuie să mai fie revizuită pe ici, pe colo, pentru a preîntîmpina și crize atipice, cum a fost aceea provocată de Radu Vasile.

Trezindu-se singur împotriva tuturor, Radu Vasile și-a jucat cartea pînă cînd a fost demis de președintele Constantinescu.

De ce n-a ales Radu Vasile soluția demisiei? Poate și din pricina precedentului Ciorbea, dar, cu siguranță, deoarece cariera sa politică viitoare nu mai poate avea loc în interiorul PNȚCD-ului.

Ajungem aici la una dintre problemele care în de mult-discutată stabilitate politică a României. E limpede că stabilitatea nu are prea mare legătură cu atitudinea rațională a celor care, normal, ar trebui să își sacrifice interesele personale de dragul ei. Ea, stabilitatea, ar trebui să fie mult mai bine precizată în premise decît pînă acum.

Într-un fel, premierul Radu Vasile n-ar trebui blamat pentru încercarea sa de a ține puterea în șah. Refuzul său de a pleca din Palatul Victoria e de fapt o probă că România are mai mulți oameni „de neînlocuit” decît își poate permite, în actualele împrejurări.

Să ne întoarcem însă la ieșirea României din zona gri. Ea nu se va produce cu adevărat decît în momentul în care, indiferent cine ar ajunge să guverneze, regulile jocului vor fi suficiente de clare, astfel încît nici măcar un prim-ministru să nu se poată folosi de chichitele legii pentru a-și face propriul său joc.

Cristian Teodorescu

Radu Vasile, de la Pițurcă la Dinescu

Criza de guvern declanșată săptămîna trecută a mai adus o premieră în viața politică autohtonă. Marți, România a avut doi premieri, unul interimar și altul demis care a refuzat să accepte această demitere. În *EVENIMENTUL ZILEI*, Cornel Nistorescu l-a amendat cu o severitate dezamăgitoare pe Radu Vasile pentru că nu a acceptat situația, amplificînd inutil criza de guvern. ● În *ZIARUL FINANCIAR*, sub titlul *Debarcarea lui Radu Vasile a prilejuit un spectacol kafkian*, un articol semnat *Departamentul politic ZF*. În privința exactității informațiilor și a pertinentei analitice a articolului, nimic de obiectat. Dar ce legătură are Kafka, ne întrebăm, cu *ambiturile* de *Scrisoare pierdută* la care am fost martori? Dacă ar fi fost un spectacol kafkian, cum titrează *Ziarul Financiar*, miza n-ar fi putut fi o simplă reglare de conturi în stil dimbovițean, prost regizată și penibil interpretată. Rigoarea mecanismului kafkian nu rimează cu umorul involuntar al declarațiilor și contradicțiilor care au acompaniat această criză tristă, sau mai bine zis întristătoare. O criză de pe urma căreia se pare că Radu Vasile își va face propriul său partid, Remus Opriș se alege cu victoria îndoielnică asupra fostului premier, iar Ion Diaconescu, cel care a tot încercat să calmeze elanurile războinice din PNȚCD, s-a ales cu o boală mai gravă decît miza luptei din partid. ● Ziarul *BURSA* a trimis criza de guvern pe terenul de fotbal, printr-un titlu al nostalgiilor: *Și Pițurcă a fost schimbat după calificarea la Europene*. Titlul vinde ziarul, așezăm, dar dacă titlul care vinde ziarul induce idei false, asta nu se face. Victor Pițurcă a calificat naționala de fotbal a României la Campionatul European. Ca premier, Radu Vasile n-a calificat România nicăieri - în timpul conflictului din Kosovo a tăcut prudent, cu gîndul la popularitatea personală. Mecul, ca să rămînem la termenii folosiți de colegii de la *Bursa*, a fost ciștigat de ministrul de Externe,

Andrei Pleșu și de președintele Constantinescu, cel care a preferat să pice în sondajele de opinie decît să rateze șansa României de a merge pe mina NATO. ● *CURIERUL NAȚIONAL* trage criza către jocul de cărți, spunînd roșu pe alb: *Radu Vasile și-a jucat ultima carte*. ● *COTIDIANUL* își asumă, previzibil, cuvintele premierului demis, că a fost victima unei mineriade politice. Ziarul a anunțat, cu litere uriașe: *Mineriada lui Emil*. Totuși să nu ne jucăm cu vorbele, chiar dacă ele pot plăcea cui nu te aștepti. Președintele Constantinescu a dat semnalul unei schimbări de guvern, nu a provocat o ruptură în societatea din România, cum s-a întîmplat în timpul adevăratelor mineriade. ● Dar să ne întoarcem la trimiterile literare. Editorialul scris în *CURRENTUL* de Cătălin Popa se numește *Tristul poem al guvernării*. Autorul pare a se referi la *Corabia beață* atunci cînd scrie că „demisia lui Radu Vasile a fost considerată (și pusă în aplicare) drept ultima soluție pentru redresarea unei corăbii țărănești în derivă”, potrivit *JURNALULUI NAȚIONAL*. ● Criza de guvern ar semna: *Nebunie la vîrfurile puterii*. Directorul ziarului a încercat să folosească această idee într-o emisiune tv, la *ANTENA 1*, plîngînd de circumstanță pe umărul lui Radu Vasile, dar respins în aceste plîngerii de ziaristii pe care i-a invitat, Cornel Nistorescu și Horia Alexandrescu, Marius Tucă a preferat să dea replica doveditoare în timp ce la *Antena 1* venea momentul publicitar. În aceeași emisiune, cu fostul premier ca invitat, literatul Marius Tucă s-a străduit să găsească o cale de comunicare și literară cu Radu Vasile/Radu Mischiu pentru a-i vinla intențiile de viitor. Fostul premier s-a complăcut, din păcate, în acest dublu rol, după ce a apucat să se retragă din rolul de vîrf de lance al crizei, declarînd că i s-a făcut lehamite. Totuși, premierul demis nu se poate aștepta la un succes asemănător celui al poetului Mircea Dinescu, cînd a declarat (Dinescu) că i s-a făcut lehamite de politică.

Cronicar

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

48 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei